

พระพุทธเจ้านั้นท่านเลิศล้ำ

และ

บันทึกความเห็นเรื่องปฏิทินปักขคณนา ๒๕๑๑

สำนักงานมหามกุฏราชวิทยาลัย
พิมพ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ

บทมาลย์บริรักษ์ (เคลิ้ม บุณยรัตพันธุ์)

ณ ฌาปนสถานวัดโสมนัสวิหาร

วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๐

พระพุทธเจ้านั้นท่านเลิศล้ำ

และ

บันทึกความเห็นเรื่องปฏิทินปักขคณนา ๒๕๑๑

สำนักงานมหามกุฏราชวิทยาลัย
พิมพ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ

หลวงบทมาลย์บริรักษ์ (เคลิ้ม บุณยรัตพันธุ์)

ณ ฌาปนสถานวัดโสมนัสวิหาร
วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๐

คำนำ

หลวงบทมาลย์บริรักษ์ (เคลิ้ม บุณยรัตพันธุ์) ผู้ช่วยผู้จัดการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย และผู้ช่วยไวยาวัจกร วัดบวรนิเวศวิหาร ได้ป่วยเป็นโรคหัวใจ ไปรับการพยาบาลที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ประมาณ ๒ อาทิตย์ อาการดีขึ้น กำหนดจะกลับบ้านในวันที่ ๒๐ หรือ ๒๑ กรกฎาคม แต่แล้วความจริงอย่างที่พระท่านว่าไม่มีอะไรเที่ยงก็เกิดขึ้น หลังจากรับประทานอาหารเย็นเสร็จแล้วในวันที่ ๒๐ กรกฎาคมนั้นเอง หลวงบทมาลย์ ฯ เป็นลมและถึงแก่กรรมอย่างปัจจุบันทันด่วน ประมาณ ๑๙.๐๐ น. เศษ, ในการศพทางมหามกุฏราชวิทยาลัยและทางวัดบวรนิเวศวิหาร พร้อมด้วยท่านผู้คุ้นเคยและที่รักนับถือต่างก็ขวนขวายให้ความอุปการะเป็นอย่างดี ด้วยการสวดพระอภิธรรมตลอด ๗ คืนจนทำบุญ ๗ วันและบรรจุศพอย่างสมเกียรติทุกประการ ที่สุสานวัดโสมนัสวิหาร

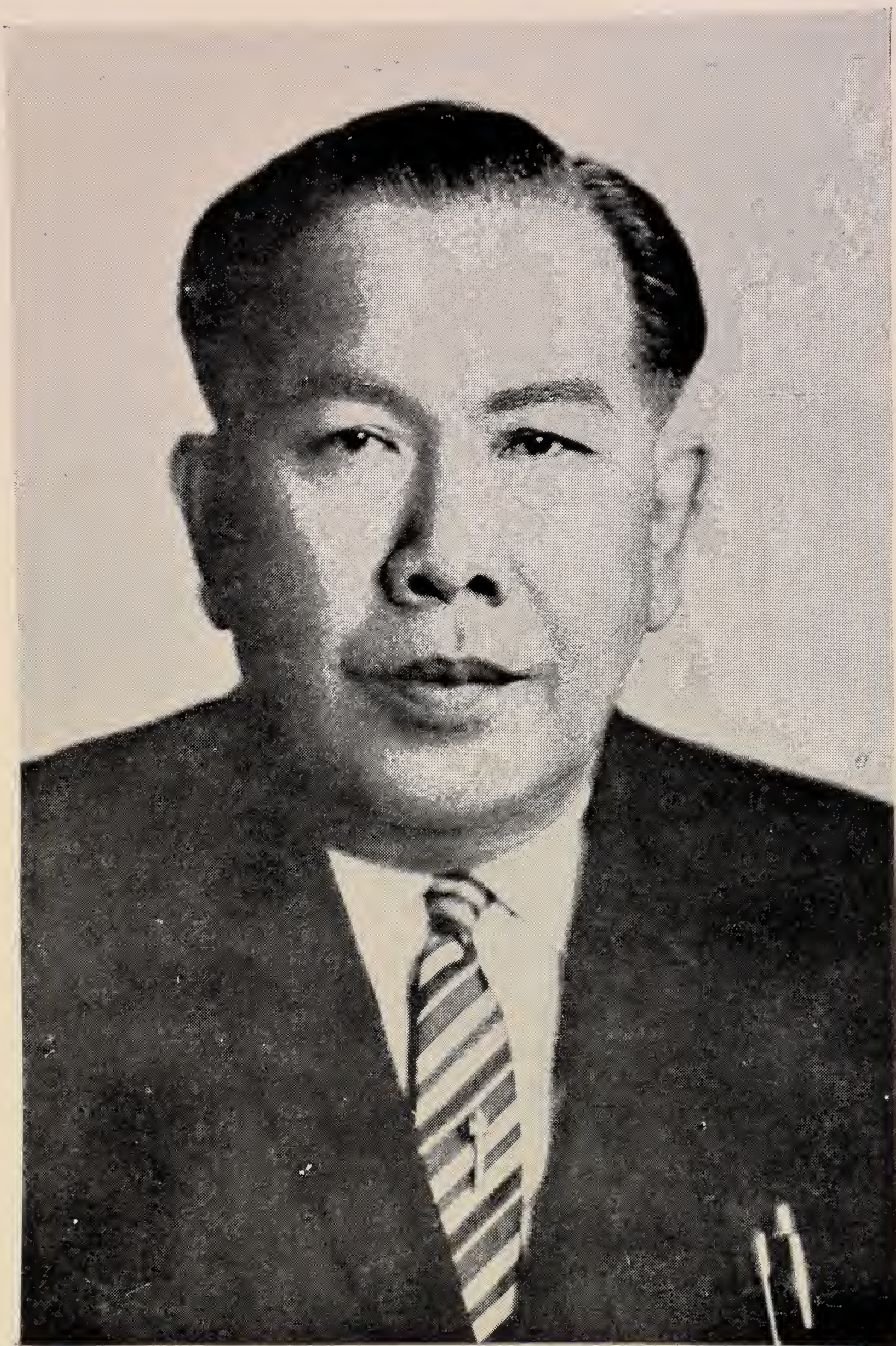
ในงานพระราชทานเพลิงศพ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร-วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๐ หม่อมเจ้าชัชวลิต เกษมสันต์ ผู้จัดการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ทรงปรารภว่า "**เรื่องพระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ**" เป็นเรื่องสั้น ๆ และเนื้อเรื่องก็เบา เหมาะแก่ผู้สนใจทุกเพศทุกวัย ได้ทั้งทางคดีโลกและทางคดีธรรม ข้อความที่นำมาเขียนมีการเปรียบเทียบนำให้เกิดความฉลาดในอุบายที่จะแก้ปัญหาบางอย่างที่มีเงื่อนงำซับซ้อน เช่นในกรณีของหาย ซึ่งยากที่จะรู้ว่าใครผิดใครถูก ก็มีอุบายแนะให้รอบคอบจนค้นหาตัวผู้กระทำผิดได้ ล้วนแต่เป็นเรื่องมีคติ ทั้งเป็นเรื่องไม่น่าเบื่อหน่ายในการอ่าน คาดว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไป มหามกุฏราชวิทยาลัยจึงได้ขออนุญาตจากท่านเจ้าของเรื่องมาจัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ และอนุสรณ์ในงานนี้

อนึ่ง มหามกุฏราชวิทยาลัย เคยจัดทำปฏิทินเผยแพร่วิชาการมาเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ มีปัญหาเรื่องอธิกวารเกิดขึ้น ด้วยมติฝ่ายหนึ่งเห็นว่าควรเพิ่ม อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าไม่ควรเพิ่ม ด้วยจุดประสงค์อย่างเดียวกันในการจัดวันข้างขึ้นวันข้างแรมให้ใกล้เคียงกับปรากฏการณ์ธรรมชาติบนท้องฟ้า คือวันพระจันทร์เพ็ญ วันพระจันทร์ดับ และวันพระจันทร์กึ่งเพ็ญกึ่งดับ ที่เราเรียกกันว่าวันขึ้น ๘ ค่ำ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ, วันแรม ๘ ค่ำ และวันแรม ๑๕ ค่ำ เพราะปีหนึ่งของพระจันทร์มีเพียง ๓๕๔ วัน ๘ ชั่วโมง ๔๘ นาที ๒๕ วินาทีกับ ๕๖ สตางค์ น้อยกว่าปีหนึ่งของพระอาทิตย์ซึ่งมี ๓๖๐ วัน ในการทำปฏิทินมีความจำเป็นจะต้องเพิ่มวันทางจันทรคติให้ได้ทัดเทียมคู่กันไปกับปีทางสุริยคติ ๕-๖ ปีต่อครั้ง แต่เพราะเกณฑ์คำนวณวางอธิกวารมีหลายฝ่ายหลายตำรา แม้ในตำราเดียวกันก็ยังวางไว้หลายวิธี จึงมักจะมีปีที่จะต้องวินิจฉัยอยู่ ๒ ปีเสมอว่าจะวางในปีไหน เป็นมาดังนี้นานมาแล้ว ในคราวที่จะทำปฏิทินศก ๒๕๑๑ ก็ประสบปัญหาที่จะต้องวินิจฉัยเช่นนั้น จึงประมวลรายละเอียดต่าง ๆ ของเรื่องนี้มารวมไว้เพื่อผู้สนใจจักได้อ่านทราบ และน่าคิดว่าควรจะมีมาตรการ หรือหลักเกณฑ์อะไรสักอย่างหนึ่ง สำหรับใช้อย่างแน่นอนในการวางอธิกวาร เพื่อมิให้ต้องโต้เถียงกันในคราวต่อไป

มหามกุฏราชวิทยาลัย ขออุทิศส่วนกุศลอันเกิดจากกุศลวิทยาทานนี้ จงอำนวยอิฏฐวิบูลย์มนุญผล ปรากฏเป็นเครื่องเพื่องฟูใจให้หลวงบทมาลย์บริรักษ์ (เคลิ้ม บุณยรัตพันธุ์) มีความสุขสมควรแก่คติภพจงทุกประการ

มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๐

หลวงบทมาลย์บริรักษ์ (เคลิ้ม บุณยรักพันธุ์)

ชาตะ ๙ พฤษภาคม ๒๔๔๘

มตะ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๐

ประวัติสังเขป

หลวงบทมาลย์บริรักษ์ (เคลิ้ม บุณยรัตพันธุ์) เป็นบุตรคนที่ ๒ ของหลวงพิทักษ์กิจวรเทศ (เป๋า บุณยรัตพันธุ์) นางสอิ้ง บุณยรัตพันธุ์ เกิดเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ตรงกับวันอังคาร ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะเส็ง ที่บ้านจังหวัดพิษณุโลก และได้ศึกษาวิชาได้สำเร็จมัธยมปีที่ ๖ ณ สำนักโรงเรียนตัวอย่างมณฑลพิษณุโลก

พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้ฝึกวิชาถ่ายรูปในกรมช่างหลวง อยู่กับพระยาอนุศาสตรจิตรกร เจ้ากรมช่างหลวง เรื่อยมา

วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เข้ารับราชการในกรมมหาดเล็กหลวง แผนกกองตั้งเครื่อง ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๔๐ บาท มียศเป็นมหาดเล็กสำรอง

วันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้รับราชการเป็นมหาดเล็กห้องพระบรรทม ได้รับพระราชทานยศเป็นมหาดเล็กวิเศษ

วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้รับพระราชทานยศรองหุ้มแพรและบรรดาศักดิ์เป็นนายรองกวด ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๘๐ บาท

วันที่ ๖ กันยายน พ.ศ ๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานยศหุ้มแพรและบรรดาศักดิ์เป็นนายสนิท หุ้มแพร ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๑๑๐ บาท

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๙ ในสมัยรัชกาลที่ ๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยุบเลิกเปลี่ยนแปลงตำแหน่งหน้าที่ราชการในกรมมหาดเล็กหลวง นายสนิท หุ้มแพร (เคลิ้ม บุณยรัตพันธุ์) พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ราชการ ได้รับพระราชทานเงินบำเหน็จ ๓ เดือนเป็นเงิน ๓๓๐ บาท และได้รับพระราชทานเงินเลี้ยงชีพตามพระราชพินัยกรรมของรัชกาลที่ ๖ เป็นเงินเดือนละ ๑๑๐ บาทตลอดชีพ และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงบทมาลย์บริรักษ์

ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๕ คุณหลวงบทมาลย์บริรักษ์ได้ช่วยงานกับคุณประสาท สุขุม ออกหนังสือรายปักษ์ชื่อ "โฟร์เท็กซ์" และเปิดร้านค้าในซอยบวรรังษี

ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ เข้าทำงานในโรงงานเนื้อสัตว์ กรมโรงงานอุตสาหกรรม ในตำแหน่งผู้จัดการโรงงานฆ่าสัตว์ต่างจังหวัด สำรองทำงานอยู่จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๖ จึงย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้จัดการโรงงานฆ่าสัตว์ จังหวัดเพ็ชรบูรณ์ ปฏิบัติหน้าที่การงานมาด้วยดีตลอดเวลา ๔ ปี และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้กลับจากเพ็ชรบูรณ์เข้าทำงานในบริษัทไทยธีระ จำกัด แล้วจึงได้ย้ายไปทำงานอยู่กับบริษัทโกวิท จำกัด ปฏิบัติงานมาด้วยดีตลอดปี พ.ศ. ๒๔๙๑

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ด้วยความคุ้นเคยกับท่านเจ้าคุณพระพรหมมุนี (สุวจเถระ) วัดบวรนิเวศวิหาร ได้เข้าทำงานในสำนักงานมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นผู้ช่วยผู้จัดการฝ่ายโรงพิมพ์ ได้รับเงินเดือนๆละ ๑๑๐ บาท รวมกับเงินเพิ่มพิเศษ ๓๒๗ บาท เป็นเงินเดือนๆละ ๔๓๗ บาท

เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้จัดการมูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย และเป็นรองไวยาวัจกร วัดบวรนิเวศวิหาร ได้รับเงินเดือนรวมกับเงินเพิ่มพิเศษรวมเป็นเดือนละ ๑,๓๕๖ บาท ได้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนี้เรื่อยมาจนถึงวันถึงแก่กรรม ได้รับเงินเดือนครั้งสุดท้ายเดือนละ ๒,๐๓๑ บาท

หลวงบทมาลย์บริรักษ์ ได้ทำการสมรสกับนางสมร ซึ่งเกิดจากสกุลนาคสมภพ มีบุตรด้วยกัน คือ

๑. น.ส.กานดา บุณยรัตพันธุ์ และ

๒. นางชุลีกร ภูริพัฒนายน

ต่อมาเมื่อนางสมร บทมาลย์บริรักษ์ ถึงแก่กรรมแล้ว หลวงบทมาลย์บริรักษ์ได้มีภรรยาอีก ๓ คน คือ

๑. นางสังวาลย์ บุณยรัตพันธุ์ (ไม่มีบุตรด้วยกัน)

๒. นางเจริญ บุณยรัตพันธุ์ มีบุตรด้วยกัน ๑ คน คือ

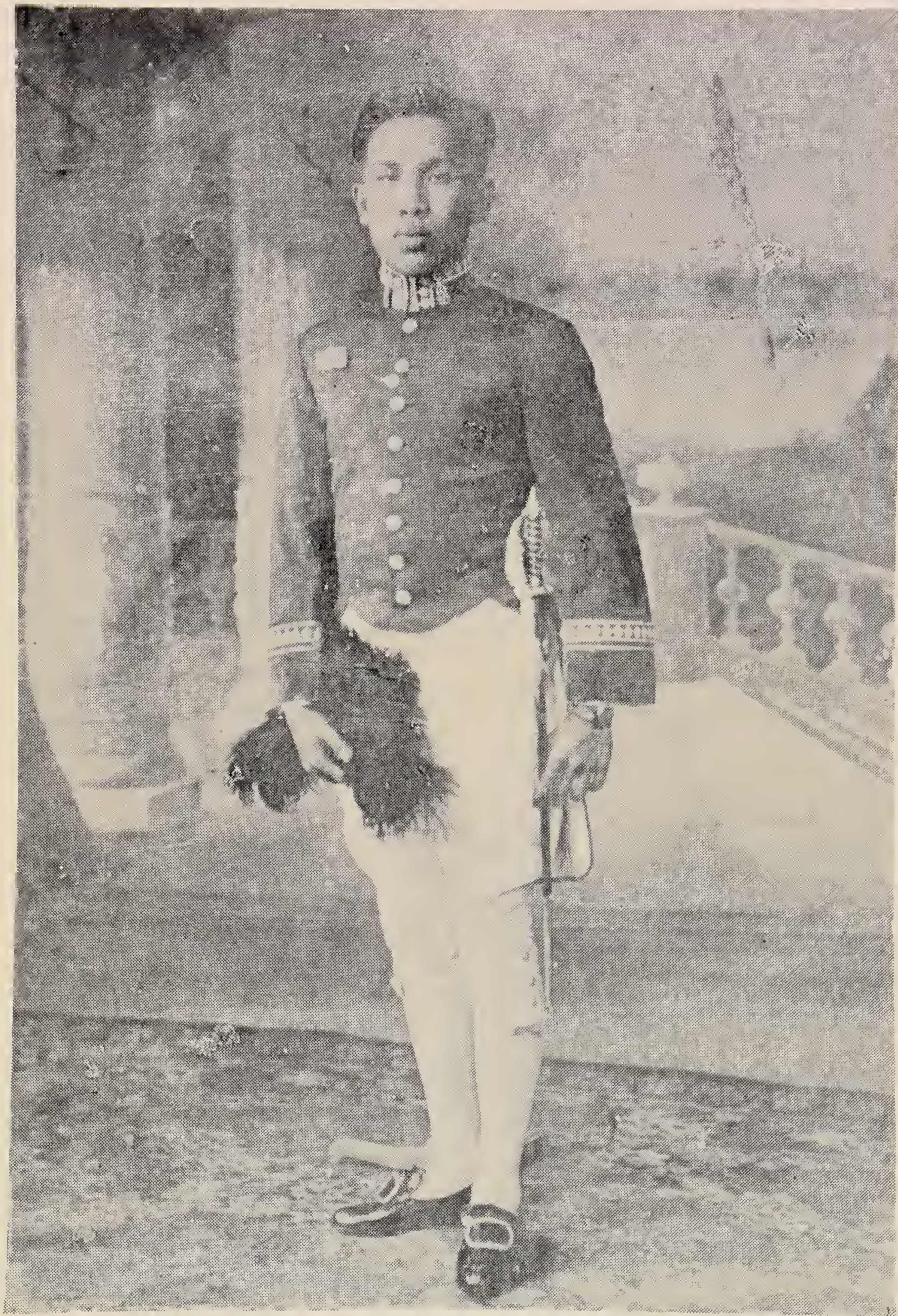
ด. ญ. จินตนา บุณยรัตพันธุ์

๓. นางประเทือง บุณยรัตพันธุ์ มีบุตรด้วยกัน ๒ คน คือ

ด. ช. อรรถกฤษ บุณยรัตพันธุ์ และ

ด. ญ. ธารินี บุณยรัตพันธุ์

หลวงบทมาลย์บรรักษ์ ในระหว่างที่ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ทำประโยชน์เป็นผลดีแก่สำนักงานนี้ และวัดบวรนิเวศวิหาร เป็นอันมาก และได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคหัวใจ คำนวณอายุได้ ๖๒ ปี ๓ เดือน.

มหาดเล็กสำรอง แผนกมหาดเล็กรับใช้

คำไว้อาลัย

พ่อเคยป่วยและเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลมาแล้วครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๗ เดือนมีนาคม พ. ศ. ๒๕๐๖ ด้วยโรคหัวใจ และก็ได้รับการรักษาพยาบาลจากบรรดานายแพทย์ และพยาบาลเป็นอย่างดีจนหายกลับมาทำงานได้ตามปกติ ดังนั้น การที่พ่อเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๔ เดือนกรกฎาคม พ. ศ. ๒๕๑๐ จึงมิได้ทำความหนักใจให้แก่ลูก ๆ มากนัก ด้วยความหวังว่าพ่อจะหายจากโรคกลับบ้านดังเช่นที่เคยมา

และก็เป็นจริงตามความคาดหมาย กล่าวคือเมื่อได้รับการรักษาพยาบาลจากนายแพทย์และพยาบาลเป็นเวลาประมาณ ๑๖ วันแล้ว อาการป่วยของพ่อก็อยู่ในลักษณะกระเตื้องขึ้นเป็นลำดับ เป็นที่เชื่อว่าจะกลับบ้านได้ในอีกไม่กี่วันข้างหน้า ตลอดเวลาที่มีผู้ไปเยี่ยมอาการป่วย พ่อยังลุกขึ้นสนทนาปราศรัยได้ดี ไม่มีอาการแสดงว่าจะจากลูก ๆ ไปในเวลาอันเร็ววัน อาการดังกล่าวนี้ทำให้ลูก ๆ มีความปีติยินดีเป็นล้นพ้น แต่แล้วสิ่งที่ไม่คาดหมายก็เกิดจนได้อย่างกระทันหันเมื่อมาถึงค่ำวันที่ ๒๐ เดือนกรกฎาคม พ. ศ. ๒๕๑๐ หลังจากที่พ่อรับประทานอาหารเย็นเสร็จแล้ว อาการของโรคได้กำเริบขึ้นจนสุดที่แพทย์จะรักษาเยียวยาได้ และได้ถึงแก่กรรมลงเมื่อวันที่ ๒๐ เดือนกรกฎาคม พ. ศ. ๒๕๑๐ เวลา ๑๙.๓๐ น.

ดังนั้นวันที่ ๒๐ เดือนกรกฎาคม พ. ศ. ๒๕๑๐ จึงนับเป็นวันเศร้าโศกที่สุดในชีวิตของลูก ๆ เท่าที่ได้เคยพบมา ความรู้สึกของลูกในขณะนั้นเป็นความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ไม่สามารถจะนำความสูญเสียใด ๆ ที่เคยพบเคยผ่านมาแล้วมาเปรียบเทียบได้ เพราะนอกจากจะสูญเสียร่างกายและวิญญาณของพ่อไปแล้ว ลูกยังต้องสูญเสียความรัก ความกรุณา ความเมตตาที่พ่อเคยให้แก่ลูก ๆ ทุกโอกาสเท่าที่จะพึงให้แก่ลูก ๆ ได้ ต้องสูญเสียพ่อผู้ทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อและแม่ในเวลาเดียวกัน ต่อแต่นี้ไปบรรดาลูก ๆ จำเป็นต้องเผชิญกับทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตนเองโดยไม่มีพ่อเป็นผู้ชี้ทางให้อีกต่อไป

ตลอดเวลาที่ลูกรู้จักจำความได้ มีสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นสิ่งประทับใจของลูกมากที่สุดก็คือ แม้พ่อจะไม่ใช่คนร่ำรวย แต่พ่อได้มอบมรดกที่ไม่มีใครจะช่วงชิงไปได้แก่ลูก นั่นคือการศึกษา ซึ่งจะต้องติดตัวลูกไปจนตาย ไม่มีวันจะลดน้อยลงมีแต่จะพอกพูนขึ้น และเป็นมรดกชิ้นสำคัญที่สุดที่จะใช้เลี้ยงชีพได้ตลอดกาลนาน

ในการป่วยของพ่อครั้งหลังนี้ แม้ว่าลูกจะได้พยายามสนองพระคุณอย่างเต็มที่ตามกำลังความสามารถ แต่ก็ยังรู้สึกว่าได้ทดแทนพระคุณไม่เพียงพอกับความต้องการ ลูกจึงขออธิษฐานไว้ ณ ที่นี้ว่าลูกจะถือแบบอย่างแห่งความดีที่พ่อได้สร้างสมไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ กุศลกรรมใด ๆ ที่พ่อสร้างไว้ลูกจะถือเอากุศลกรรมนั้น ๆ เป็นดวงประทีปส่องทางเพื่อดำเนินรอยตามจนครบถ้วน ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความดีงามแก่ตนเองและเพื่อความสุขสบายแห่งดวงวิญญาณของพ่อในปรโลกด้วย.

ท้ายที่สุดบรรดาลูก ๆ ขอกราบขอบพระทัยหม่อมเจ้าชัชวลิต เกษมสันต์ และขอขอบพระคุณมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้ทรงพระเมตตาและเมตตาอนุเคราะห์ นับตั้งแต่คุณพ่อเริ่มป่วย จนกระทั่งถึงวาระสุดท้าย ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย.

ลูก

รองหุ้มแพร   นายรองกวด

สุดอาลัย

ยี่สิบมิถุนาห้าร้อยสิบ
ขอยกหยิบมากล่าวและเล่าขาน
เป็นวันที่ทำให้ใจร้าวราน
หลวงบทมาลย์ลาลับไม่กลับมา

ชาวมหามกุฏ ฯ สุดรันทดสลดจิต
เฝ้าแต่คิดรำพึงคนึงหา
แสนเศร้าโศกเสียใจไม่ส่างซา
ทุกทิวาค่ำเช้าเฝ้าอาลัย

เมื่อท่านอยู่เหมือนร่มไทรแผ่ใบปก
มวลวิหคนกกาได้อาศัย
มีแต่ความร่มเย็นไม่เป็นภัย
ด้วยน้ำใจท่านดีมีเมตตา

คอยเกื้อกูลช่วยเหลือเมื่อใครทุกข์
ให้มีสุขชื่นชมสมปรารถนา
ให้ความรักความหวังดังบิดา
ไม่เคยฆ่าคิดร้ายทำลายใคร

ถึงร่างกายมลายลับดับไปแล้ว
แต่ความดีดังแก้วแพรวไสว
จะไม่มีวันลับดับตามไป
ยังเหลือไว้ให้คำนึงถึงทุกวัน

ขอให้วิญญาณของท่านนั้นไปสู่
สุคติที่อยู่สรวงสวรรค์
เสวยทิพยสมบัติชั่วกัปกัลป์
นิจนิรันดร์สุขเกษมเปรมปรีดิ์

พนักงานมหามกุฏราชวิทยาลัย

นายหมู่เอก นายรองกวด เสือป่าพรานหลวง
เสือป่ารับใช้ใกล้ชิดพระองค์

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ใกล้กรุงสาวัตถีแห่งแคว้นโกศล หมู่สตรีชาววังผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาปรารภกันว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นสักครั้งก็แสนยาก ความที่เกิดมาเป็นมนุษย์มีร่างกายบริบูรณ์ก็เช่นเดียวกัน พวกตนแม้ได้ความพรั่งพร้อมเช่นนี้ ก็ยังไม่ได้จะไปฟังธรรมและทำการบูชาทำทานที่พระวิหาร ต้องอยู่เหมือนอย่างถูกเก็บไว้ในตู้ จึงพากันไปเฝ้าพระราชา ขอให้ทรงขอภิกษุผู้สมควรรูปหนึ่งเข้ามาสอนธรรมในพระราชฐาน พระราชาทรงอนุญาต จึงเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะที่ประทับอยู่ที่โคนไม้ต้นหนึ่งในอุทยาน ขณะนั้น อุบาสกผู้ได้อนาคามิผลคนหนึ่งกำลังเฝ้าอยู่ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสรรเสริญอุบาสกนั้นแก่พระราชาว่าเป็นพหุสูต (สดับฟังรู้พระธรรมมาก) วันต่อมา พระราชารับสั่งให้หาอุบาสกผู้นั้นเข้าเฝ้า ทรงขอให้เขาเข้ามาสอนธรรมแก่พวกสตรีชาววัง แต่เขาได้ทูลปฏิเสธว่าคฤหัสถ์ไม่ควรจะเข้ามา สอนธรรมในพระราชฐานควรเป็นสมณะ พระราชาทรงเห็นจริงด้วย จึงตรัสถามพวกสตรีชาววังว่าประสงค์จะได้พระภิกษุรูปไหนเข้ามาสอน พวกสตรีชาววังทั้งปวงได้ปรึกษากันแล้ว กราบทูลขอให้ทรงขอพระอานนท์เข้ามา พระราชาได้เสด็จไปเฝ้าพระ-พุทธเจ้า กราบทูลขอพระอานนท์เข้าไปสอนในพระราชสำนัก พระพุทธเจ้าได้ตรัสสั่งพระอานนท์ให้เข้าไปสอนพระอานนท์จึงได้เข้าไปสอนตั้งแต่นั้น วันหนึ่งเมื่อได้เข้าไป ได้สังเกตเห็นพวกสตรีเหล่านั้นไม่ชื่นบานรับสอนธรรมเหมือนวันก่อน ๆ จึงสอบถาม ได้ความว่าได้เกิดเรื่องใหญ่ขึ้นในพระราชฐาน คือ พระจุฬามณี (แก้วมณีประดับพระจุฬา) ของพระราชาหาย มีการสอบค้นกันทั่วไปหมด ก็ยังไม่พบ จับใครว่าลักไปยังไม่ได้ การสอบค้นก็ยังทำต่อไปอย่างเข้มงวดถี่ถ้วน และขยายออกไปตรวจค้นมหาชน ในภายนอกพระราช-ฐานด้วย พวกตนจึงเดือดร้อน คนทั้งปวงก็พากันเดือดร้อน พระเถระกล่าวให้เบาใจว่าอย่าคิด แล้วไปเฝ้าพระราชา ทูลถามถึงเหตุที่ทำให้เดือดร้อนกันทั่วไป พระราชาทรงเล่าเรื่องโดยตลอด พระเถระได้ทูลอุบาย คือวิธีทำเพื่อให้ได้แก้วมณีคืน โดยที่ไม่ต้องจับกุมทำใครให้เดือดร้อนทั้งหมด พระราชาทรงอนุมัติ ตรัสสั่งให้แจกก้อนฟางหรือ

ก้อนดินแก่หมู่คนที่อยู่ในข่ายสงสัยทั้งหมด แล้วสั่งให้ทุกคนโยนก้อนดินลงไปในที่แห่งหนึ่งในเวลาเช้ามืด เป็นเวลา ๓ วัน เพื่อว่าผู้ที่ขโมยเอาไปจักได้สอดแก้วมณีนั้นเข้าไปในก้อนฟางหรือก้อนดินที่ได้รับแจก ได้มีเจ้าพนักงานตรวจทั้งสามวัน ก็ยังไม่พบแก้วมณี พระเถระจึงทูลแนะนำให้ทรงกั้นม่านในที่แห่งหนึ่ง ให้ตั้งตุ่มน้ำไว้ตรงกลางภายในม่าน แล้วให้พวกชาววังทั้งปวงทั้งหญิงและชาย ห่มผ้าเฉวียงบ่า เข้าไปล้างเท้าล้างมือในม่าน ฝ่ายคนที่ขโมยแก้วมณีเห็นว่าจะซ่อนไว้ก็ไม่มีประโยชน์ และในโอกาสนี้สมควรจะซ่อนนำไปคืน โดยลอบใส่ลงในตุ่มน้ำภายในม่าน ก็จะไม่มีใครจับตนได้ จึงปฏิบัติอย่างนั้น ครั้นทุก ๆ คนได้เข้าไปหมดแล้ว เจ้าพนักงานก็ตรวจดูในตุ่มน้ำ ก็ได้พบแก้วมณีอยู่ในตุ่ม พระราชาทรงได้พระจุฬามณีคืน และทุก ๆ คนพร้อมทั้งขโมยก็พ้นความเดือดร้อน เสียงสรรเสริญพระเถระได้ปรากฏทั่วไป

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ครั้งหนึ่ง ได้มีการกล่าวสรรเสริญพระอานนท์กันขึ้นว่า ท่านเป็นผู้มีอุปายโกศล (ฉลาดในอุบาย คือวิธีเข้าถึงความสำเร็จในทางดี) เกี่ยวกับเรื่องพระจุฬามณีของพระเจ้าปเสนทิโกศลหายไปและกลับได้คืนมาด้วยวิธีที่ท่านแนะนำ เป็นเหตุให้แสดงเรื่องชาดกนี้ขึ้น ความย่อว่า ในอดีตกาลนานมาแล้ว พระราชาแห่งแคว้นหนึ่งพร้อมทั้งพระเทวีและฝ่ายในเป็นอันมากได้เสด็จไปทรงสรงสนานที่มงคลโบกขรณีในอุทยานหลวง พระเทวีได้ถอดสร้อยไข่มุกเครื่องประดับวางไว้มอบให้นางทาสีเฝ้า นางทาสีนั่งเฝ้าอยู่เฉย ๆ เลยง่วงหลับไป นางวานรมองเห็นเครื่องประดับเกิดชอบใจสังเกตเห็นคนเฝ้าหลับ จึงลอบลงมาหยิบเอาขึ้นต้นไม้ไปซ่อนไว้ในโพรงไม้แห่งหนึ่ง ฝ่ายนางทาสีตื่นขึ้นไม่เห็นเครื่องประดับก็ตกใจจึงร้องขึ้นว่า ขโมยลักสร้อยมุกไปแล้ว พวกตำรวจหลวงพากันวิ่งมาถามทราบแล้วก็วิ่งออกจากอุทยานหลวงเพื่อจะจับขโมย ขณะนั้น มีชายบ้านนอกคนหนึ่งเดินผ่านมาถึงที่นั้น เห็นพวกตำรวจวิ่งตรงมาก็ตกใจเลยวิ่งหนี จึงถูกจับมาสอบถามว่าลักสร้อยมุกไปไว้ที่ไหน ชายบ้านนอกคิดว่าจะปฏิเสธก็คงถูกทรมานจนตายเปล่า จึงรับซัดไปว่าได้นำไปให้เศรษฐี เจ้าหน้าที่จึงไปนำตัวเศรษฐีมาซัก เศรษฐีเกิดกลัวขึ้นอย่างเดียวกันก็รับว่าได้รับ

ไว้จากชายคนนี้ แล้วได้ให้ไปแก่ปุโรหิต เจ้าหน้าที่จึงไปนำตัวปุโรหิตมาซักอีกเช่นเดียวกัน ปุโรหิตก็ซัดไปว่าได้ให้แก่นักร้องรำคนหนึ่ง เจ้าหน้าที่จึงไปนำตัวมาซัก ก็ซัดไปว่าได้ให้แก่นางวรรณทาสี (นางทาสของความงาม ตำราศัพท์ว่าโสเภณี) เจ้าหน้าที่จึงนำนางวรรณ-ทาสีนั้นมา นางได้ปฏิเสธ ตกว่ามีผู้ที่ถูกนำตัวมาซักรวมกันถึง ๕ คน รับซัดกันเป็นทอด ๆ ไป ๔ คนปฏิเสธ ๑ คน สอบกันไปจนค่ำก็ยังไม่เสร็จ พระราชาจึงทรงมอบเรื่องให้อมาตย์พิจารณาต่อไปในวันรุ่งขึ้น ฝ่ายอมาตย์ผู้ใหญ่เป็นบัณฑิตสงสัยว่า จะมีการจับผิดตัวเพราะของหายในเขตที่คนภายนอกเข้าไม่ได้ ชายบ้านนอกนั้นจะเข้าไปขโมยได้อย่างไร จึงแต่งคนไปแอบฟังผู้ต้องหาทั้ง ๕ สนทนากัน คนทั้ง ๕ ถูกกักให้อยู่ในที่เดียวกัน ชายบ้านนอกถูกเศรษฐีถามว่าทำไมจึงซัดถึงตน ก็ตอบตามความจริง เศรษฐีก็ตอบแก่ปุโรหิตตามเป็นจริง คนอื่นก็เช่นเดียวกัน คนที่ไปลอบฟังก็กลับมาเล่าแก่อมาตย์ผู้เป็นบัณฑิต ท่านบัณฑิตก็คิดว่าจะต้องมีผู้อื่นนำไป ถ้าไม่ใช่พวกข้างในด้วยกันก็ต้องเป็นวานรที่มีอยู่เป็นอันมาก จะลองพิสูจน์พวกวานรดูก่อน จึงให้ทำเครื่องประดับสร้อยมุกด้วยลูกปัดเป็นอันมาก ให้นำไปวางไว้ในอุทยานหลวง พวกวานรก็พากันลงมาหยิบไปประดับกันสนุกสนาน ฝ่ายนางวานรที่เป็นต้นเรื่อง ก็หยิบสร้อยมุกที่ซ่อนไว้ออกมาประดับเล่นบ้าง คนของท่านบัณฑิตผู้คอยสังเกตอยู่ได้เห็นจึงพากันล้อมสะกัด ทำให้นางวานรนั้นต้องทิ้งสร้อยมุกของพระเทวีลงมา จึงเก็บไปมอบท่านบัณฑิต ท่านบัณฑิตได้นำถวายพระราชากราบทูลให้ทรงทราบ พระราชาทรงทราบเรื่องตลอดแล้ว ได้ตรัสสรรเสริญท่านบัณฑิต และได้ตรัสเป็นภาษิตว่า **"ในคราวคับขัน ต้องการคนกล้า ในเวลาปรึกษา ต้องการคนไม่พูดพล่อย ในคราวมีข้าวน้ำ ต้องการคนเป็นที่รัก ในคราวเกิดอัตคัด ต้องการบัณฑิต"** ภาษิตนี้เป็นจำพวกโลกนิติทางคดีโลก ท่านว่า พระพุทธเจ้าทรงเล่าชาดกว่าบุคคลในชาดกเป็นผู้กล่าว ไม่ได้ตรัสเองโดยตรง จึงเป็นวิธีที่ทรงสอนทางโลกนิติอย่างหนึ่ง

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้า ได้ตรัสสอนไว้ว่า "พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี" ผู้ที่ได้ฟังคำสอนนี้จะพึงรับไปปฏิบัติอย่างไรควรทำความเข้าใจ ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจว่าท่านไม่ได้สอนให้แพ้คนไม่ดีด้วยความดี แต่สอนให้ชนะ ปัญหาจึงมีอยู่ว่าจะชนะด้วยความดีเช่นไร ตอบอย่างกว้าง ๆ ก็คือ ความดีที่จะให้สำเร็จการชนะ ตอบดังนี้ก็ยิ่งจะมีปัญหาข้อใหญ่ว่า มุ่งให้สำเร็จการชนะเป็นใหญ่ใช่ไหม ถ้าความชั่วนำไปสู่ความชนะ ก็ควรจะใช้ความชั่วได้ จึงต้องชี้แจงเพิ่มเติมว่า อาจชนะได้จริงในทางโลก แต่ทางธรรมถือว่าไม่ชนะ เพราะจะต้องผูกเวรกันต่อไป ทางธรรมจึงมุ่งให้เอาชนะด้วยความดี และความดีที่จะให้สำเร็จการชนะนั้นก็ต้องใช้ปัญญาค้นหา คือวิธีชนะที่จะไม่ต้องเบียดเบียนใครเป็นความดีชั้นตรี ถ้าเป็นการชนะชนิดที่เกื้อกูลเขาอีกด้วย โดยเฉพาะทำให้เขาซึ่งเป็นคนไม่ดีได้เลิกละความไม่ดีของเขา หรือกลับเป็นคนดีก็นับว่าเป็นความดีชั้นโท ท่านว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าชาดกเรื่องนักเลงเอาชนะความโกงของนักเลงด้วยกันไว้เรื่องหนึ่ง (ลิตตชาดก) ความว่าในกาลล่วงมานานไกล ได้มีนักเลงสกาคนหนึ่งเป็นบุตรของตระกูลที่มั่งมี เล่นสกากันกับนักเลงสกาอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนเล่นอย่างชนิดโกง คือ ถ้าเดินแต้มสูงกว่า ก็เล่นต่อไป ถ้าเพลี่ยงพล้ำพ่ายแพ้ ก็ลอบอมลูกสกาเข้าไปในปาก บอกว่าลูกสกาหายแล้วก็บอกเลิกเล่น ฝ่ายนักเลงสกาผู้ที่เล่นตรง ๆ ได้เฉยไว้แต่ก็คิดหาวิธีแก้ กลับไปบ้านแล้วได้นำลูกสกาที่จะเล่นกันในคราวหน้าไปย้อมด้วยยาพิษ ตากให้แห้งเรียบร้อยแล้ว จึงนัดเล่นสกากันอีกคราวนี้ฝ่ายนักเลงคนนั้นได้เป็นฝ่ายแพ้เรื่อยก็ได้อมลูกสกาเข้าไปอีก เพื่อที่จะอ้างว่าลูกสกาหายแล้วจะได้เลิก นักเลงผู้เป็นเจ้าของลูกสกาก็ร้องขึ้นว่า "กลืนเข้าไป จะได้รู้กันคราวนี้ละ" และได้กล่าวว่า "ลูกสกาอาบยาพิษแรงร้าย กลืนเข้าไปยังไม่รู้ กลืนเข้าไป ๆ ซิ จักชักดิ้นเดี๋ยวนี้แหละ" นักเลงเฉโกคนนั้นได้ล้มลงด้วยกำลังยา พิษชักดิ้นอยู่ไปมาในขณะนั้น นักเลงผู้อาบยาพิษลูกสกาเห็นดังนั้นก็เกิดสงสาร คิดว่าควรไว้ชีวิตก่อนจึงประกอบยากรอกเข้าไปให้อาเจียนคายยาพิษออกมาทั้งหมด แก้ไขให้กลับเป็นปกติแล้ว ก็สอนไม่ให้ประพฤติดังนั้นอีก เรื่องนี้แสดงถึงวิธีเอาชนะคนโกงอย่างหนึ่ง จะเรียกว่าเอาชนะคน

ไม่ดีด้วยความดีหรือไม่ก็สุดแต่จะวิจารณ์ แต่การที่จะวิจารณ์นั้นควรจะต้องดูภาวะของบุคคล แล้วกำหนดสิ่งที่เรียกว่าความดีให้พอเหมาะแก่ภาวะของเขา ถ้าเป็นนักเลงก็เอาชนะกันอย่างแบบนักเลงเช่นเรื่องนี้ ไม่ทำกันถึงล้มตายก็ดีแล้ว ความดีจึงอยู่ที่ไม่ทำกันถึงล้มตาย และน่าจะทำให้นักเลงโกงนั้นเข็ดไปจนตายหรือเข็ดไปนาน แต่ถ้าเป็นบุคคลประเภทอื่นก็ย่อมใช้ความดีเอาชนะตามควรแก่เรื่องและบุคคลเป็นต้น ท่านเล่าชาดกเรื่องนี้สอนหมู่ภิกษุผู้ไม่พิจารณาบริโภคอาหาร ว่าเป็นเหมือนอย่างกลืนสิ่งที่เคลือบยาพิษเข้าไป แต่เรื่องนี้ยังมีคติสอนทางวิธีเอาชนะกันด้วยความดีทางคดีโลกได้อีกด้วย ส่วนความดีชั้นเอกก็คือความดีที่ชนะความชั่วของตนเอง

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า "ไม่พึงประมาทปัญญา" คือ ไม่ควรเผลอปัญญา เพราะกลลวงของคนในโลกมีอยู่เป็นอันมาก เช่นบางคนมีความโลภมุ่งจะได้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ทำเป็นเหมือนไม่อยากได้ แสร้งห้ามเสียยังไม่ยอมรับการให้ในครั้งแรกบ้าง แต่แล้วก็ต้องยอมรับเพราะอ้างว่า เพื่อประโยชน์แก่ผู้ให้นั้นเอง บางคนแสดงวิเศษต่าง ๆ บางทีก็แสดงโดยอ้อมว่าคนที่ทำอย่างนั้น ๆ เป็นคนวิเศษ ซึ่งก็ตรงกับที่ตนเองทำอยู่ บางคนแสร้งทำเป็นเรียบร้อยเคร่งครัดต่อหน้าคน หรือแสร้งประพฤติบะปฏิบัติอย่างที่คิดว่าเขาจะนับถือ รวมความว่ากลลวงของคนนั้นมีมากวิธี ถ้าเผลอปัญญาไปเสียเมื่อใด ก็ต้องหลงเข้าใจผิดไปเมื่อนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าชาดกเรื่องดาบสลวงโลกไว้เรื่องหนึ่ง มีความว่า มีดาบสรูปหนึ่งชื่อ "อุททาลกะ" เป็นหัวหน้าดาบสหมู่ใหญ่ ตั้งอาศรมบำเพ็ญพรตอยู่ในป่า มีประวัติย่อว่า เดิมปุโรหิตของพระราชากรุงนั้นออกมาลอบได้บุตรกับนางวรรณทาสี จึงสั่งไว้ตั้งแต่นางตั้งครรภ์ว่า ถ้าได้บุตรชายให้ส่งตัวไป และได้มอบแหวนให้วงหนึ่ง เพื่อให้นางมอบแก่บุตรไปแสดงเป็นหลักฐานในเมื่อถึงเวลาดังกล่าว ครั้นนางได้บุตรและเลี้ยงไว้เติบโตขึ้นแล้ว บุตรได้ถามถึงบิดา นางก็แจ้งให้ทราบ และได้มอบแหวนให้สำหรับจะได้นำไปแสดงแก่บิดา แต่บุตรนั้นหาได้ตรงไปหาบิดาไม่ ได้เดินทางไปแสวงหาสำนักเรียน

วิชา ก็ได้ไปพบสำนักดาบสแห่งหนึ่ง ได้เรียนวิชาสำเร็จโดยเร็ว ไม่มีใครสู้ได้ พวกดาบสทั้งปวงจึงยกให้เป็นหัวหน้า เมื่อได้เป็นหัวหน้าขึ้นแล้วก็ถามพวกดาบสว่า ทำไมจึงไม่เข้าไปในบ้านเมืองบ้าง อยู่อย่างแร้นแค้นในป่าทำไม พวกดาบสบริวารก็บอกว่าไม่กล้าเข้าไปเพราะเกรงว่าเมื่อเข้าไปแล้วจะถูกพวกมนุษย์ในเมืองพากันมาเบียดเบียน ด้วยการไต่ถามปัญหาต่าง ๆ ก็จะตอบเขาไม่ได้ ดาบสหัวหน้าจึงบอกว่า การโต้ตอบปัญหาเป็นภาระของตนเอง เมื่อทั้งหมดได้ตกลงยินยอมก็พากันเดินทางเข้าเมืองหลวง ไปถึงไหน ก็มีหมู่คนนำอาหารมาถวายมากมาย ดาบสหัวหน้าได้โต้ตอบปัญหาที่ถูกถามได้อย่างฉลาด ข่าวก็ระบือไป คนก็ยิ่งพากันมาในที่ทุกแห่งที่เดินทางไปจนถึงเมืองหลวง พระราชาได้ทรงทราบข่าวว่ามีดาบสผู้วิเศษและฉลาดแก้ปัญหาต่าง ๆ เข้ามาก็กำหนดเสด็จไปหา ดาบสผู้หัวหน้าได้ทราบข่าวก็เตรียมแสดงกลลวงรับเสด็จ แบ่งบริวารออกเป็นหลายหมู่ แต่ละหมู่ให้แสดงความประพฤติตบะต่าง ๆ กัน ส่วนหัวหน้านั่งอยู่กับพวกดาบสที่คัดเลือกเอาแต่ที่ฉลาด ๆ กลุ่มหนึ่ง รอรับเสด็จอยู่ พระราชาเสด็จไปถึงได้ทอดพระเนตรเห็นตบะวิธีเหล่านั้น ก็ทรงเลื่อมใสว่าดาบสพวกนี้จะบอกทางสวรรค์ได้แน่ ฝ่ายปุโรหิตได้ตามไปด้วยได้พูดไต่ถามดาบสก็ได้กล่าวโต้ตอบ แต่นักปราชญ์เทียมหรือจะสู้นักปราชญ์จริง ดาบสซึ่งเป็นลูกนั้นจึงต้องยอมจำนนต่อปุโรหิตผู้เป็นพ่อ และได้นำแหวนออกแสดง ท่านปุโรหิตจึงได้กราบทูลพระราชาขอทรงสั่งให้สึกจากดาบสทั้งหมด แล้วให้เป็นทหารถือโล่ และอาวุธสำหรับรักษาบ้านเมืองต่อไป พระพุทธเจ้าทรงเล่าชาดกนี้ ก็เพื่อเตือนบุคคลให้ไม่เผลอปัญญาในโลก

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

วิธีกลบเกลื่อนของคนนั้นมีมากมาย อันที่จริงคนเราทุกคนซึ่งได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ เพราะมีปัญญาที่จะสร้างตนเองให้เจริญ ดังที่เรียกว่าวัฒนะหรืออารยะก็ต้องมีการปกปิดสิ่งที่ควรปกปิด เปิดเผยสิ่งที่ควรเปิดเผย คำว่าปฏิสันถาร ที่ว่าการต้อนรับ อาจมีน้อยคนที่จะสนใจคิดว่า ตามศัพท์แปลว่าอะไร คำนี้แปลตามศัพท์จริงว่าการปกปิด มีมูลธาตุเดียวกับคำว่าสันถัตที่แปลว่า เครื่องปูลาด เช่นพรมเจียมเสื่อสาดอาสนะ เพื่อปกปิด

พื้นที่ไม่สะอาดไม่งดงาม ให้เรียบร้อยงดงาม และเพื่อใช้ให้สำเร็จประโยชน์การนั่งนอนเป็นต้น ปฏิสันถารก็เช่นเดียวกัน เพื่อปกปิดสิ่งที่บกพร่องต่าง ๆ ด้วยการทำสิ่งต่าง ๆ ในการต้อนรับให้เรียบร้อยงดงาม ดังจะเห็นได้ว่าในเวลามีแขกมาบางคราวเจ้าของบ้านกำลังมีอารมณ์ไม่สู้ดี ก็ต้องทำหน้าแช่มชื่นต้อนรับ และโดยปกติ ก็จะต้องจัดเตรียมการต้อนรับ เช่นมีห้องรับแขกโดยปกติ หรือมีการเตรียมเป็นพิเศษ ล้วนแต่ต้องปกปิดสิ่งที่ไม่เรียบร้อยงดงาม จัดทำให้เรียบร้อยงดงามตามควรแก่แขกผู้จะมา การปกปิดดังนี้เรียกว่าปกปิดสิ่งที่ควรปกปิด แต่การปกปิดอีกอย่างหนึ่ง คือการปกปิดความชั่วด้วยวิธีกลบเกลื่อนร่องรอย บางทีทำมากไปด้วยหมายจะให้ผู้อื่นไม่เห็นรอยเสียเลย แต่กลับทำให้คนฉลาดเกิดเฉลียวใจจับความจริงได้ก็มี ดังเรื่องในกุหกชาดก ซึ่งท่านว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าไว้ด้วยทรงปรารภกุหกภิกษุรูปหนึ่ง มีความย่อว่า มีกุฎุมพี (คนมีทรัพย์) ผู้หนึ่งได้สร้างบรรณศาลา (โรงมุงบังด้วยใบไม้) ให้ดาบสรูปหนึ่งอยู่ แล้วทะนุบำรุงด้วยภัตตาหารเป็นประจำ ต่อมาได้นำทองคำพันแท่งไปฝังดินไว้ในเขตบรรณศาลาฝากดาบสไว้เพราะกลัวโจรภัย และเพราะเชื่อว่าดาบสเป็นผู้มีศีล ฝ่ายดาบสนั้นเกิดโลภเจตนาขึ้นว่าทองคำมากพอที่จะใช้เลี้ยงชีวิตไปได้ จึงลอบขุดเอาทองคำนั้นไปซ่อนไว้ในที่แห่งหนึ่งไกลออกไปต่อมาอีกสองสามวัน จึงไปลากุฎุมพีอ้างว่า ธรรมดาบรรพชิต จะอยู่ในที่แห่งหนึ่งนานเกินไปไม่สมควร เพราะย่อมจะเกิดความคุ้นเคยเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์มากขึ้น ก็การเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์เป็นมลทินของบรรพชิต ฉะนั้น จึงจำต้องขอลาไปอยู่ในที่วิเวกอื่นต่อไป กุฎุมพีอ้อนวอนเท่าไรก็ไม่ยอมอยู่ กุฎุมพีจึงเดินไปส่งถึงประตูบ้านแล้วก็กลับ ดาบสไปได้สักหน่อยหนึ่งก็กลับมาอีก บอกว่า เมื่อออกเดินทางไปแล้ว รู้สึกว่ามีหญ้าเส้นหนึ่งติดเซิงผมไป จึงนำมาส่งคืน เพราะบรรพชิตไม่ควรจะถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ แม้หญ้าเส้นหนึ่ง กุฎุมพีฟังแล้วก็ยิ่งเลื่อมใสว่า ท่านเคร่งครัดดีเหลือเกิน ข้องใจรังเกียจแม้หญ้าเส้นเดียว จึงบอกดาบสให้ทิ้งเสียแล้วนิมนต์ให้ไป ขณะนั้น มีพ่อค้าคนหนึ่ง มาจากต่างเมือง พักอยู่กับกุฎุมพี ได้เห็นพฤติการณ์นั้น ก็เกิดเฉลียวใจขึ้นมาว่า น่าจะมีเรื่องซ่อนเร้นอะไรอยู่ จึงพูดแสดงความสงสัยขึ้น ฝ่ายกุฎุมพี ก็พลอยเกิดเฉลียวใจถึงทองคำ

ที่ฝังฝากดาบสไว้ จึงชวนกันรีบไปดู ก็ไม่พบสักแท่งเดียว ทองคำทั้งหมดอันตรธานไปแล้ว จึงชวนกันรีบตามจนทันดาบสนั้น ได้ถามไม่รับ ก็ช่วยลงศอกลงเข่าจนดาบสทนเจ็บไม่ไหว ต้องรับสารภาพแล้วนำไปยังที่ซ่อนคืนทองคำทั้งหมดให้ พ่อค้าผู้ฉลาดก็กล่าวขึ้นว่า "พูดเกลี้ยงเกลาเคร่งครัดนักหนา หญ้าเส้นเดียวก็ข้องใจ แต่เมื่อนำทองคำไปร้อยแท่งหาข้องใจไม่"

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้า

อันความดีนั้น ย่อมเป็นอาภรณ์ เป็นอิสริยยศ (ยศคือความเป็นใหญ่) ของคนดี เพราะคนดีย่อมเห็นความดีนี่แหละเป็นยศอันยิ่งใหญ่ และย่อมพอใจประดับความดีเป็นอาภรณ์ จึงกล่าวได้ว่าความดีเป็นอิสริยาภรณ์ของคนดีดังกล่าว นอกจากผู้ที่มุ่งทำดีเพื่อความดี ซึ่งมีใจสูง เพราะมีปัญญามองเห็นความดีว่ามีคุณค่าสูงกว่า "บัญญัติ" ในโลก คือมองซึ้งเข้าไปถึงความจริงว่า ความดีนั้นเกิดจากกรรม (งาน) ที่ดีดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ความว่า "**คนเป็นคนดีเพราะกรรม เป็นคนถ่อยก็เพราะกรรม**" ฉะนั้นเมื่อละเมิดกรรมที่ชั่วผิด ทำกรรมที่ดีชอบแล้ว ก็ได้เป็นคนดีแล้ว แต่คนที่ทำกรรมชั่วผิด แม้จะได้รับบัญญัติ (แต่งตั้ง) ว่าดีอย่างไร ก็หาชื่อว่าเป็นคนดีไม่ ผู้ที่รู้และค้านเป็นคนแรกก็คือตนนั่นเอง เว้นไว้แต่จะมีตาใจบอดไปเสียแล้ว ด้วยความหลงตนไปอย่างยิ่งนั่นแหละจึงจะไม่รู้ อาภรณ์ทั้งหลายภายนอกจึงไม่เป็นสิ่งสำคัญ ไม่เป็นสิ่งมีอำนาจเป็นใหญ่ครอบงำใจของคนดีดังกล่าวได้ และไม่เป็นสิ่งที่ถูกใจเลย ผู้ประสงค์ความดีที่จะเข้าถึงความดีได้อย่างแท้จริงนั้นจะต้องเป็นอิสระจากความต้องการใน "บัญญัติ" ภายนอก ด้วยมองให้ซึ้งเข้ามาถึงสาระที่เป็นความจริงตามเหตุผล เรื่องนามสิทธิต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างกันระหว่างบัญญัติกับความจริง อาจารย์ทิศาปาโมกข์สำนักหนึ่งมีศิษย์หนุ่มคนหนึ่งชื่อว่านายบาป ใคร ๆ พากันเรียกชื่อเขาว่าบาป ๆ อยู่บ่อย ๆ เขาก็เกิดรำคาญว่าชื่อไม่เป็นมงคลนาม จึงไปหาอาจารย์ขอให้ตั้งชื่อให้ใหม่ ท่านอาจารย์จึงสั่งให้เที่ยวไปฟังชื่อของใคร ๆ มาให้มาก ๆ กลับมาแล้วจึงจะเปลี่ยนชื่อให้ นายบาปก็ออกเดินทางสอบถามชื่อของคนทั้งหลาย เมื่อไปถึงหมู่บ้านหนึ่ง

เห็นพวกคนนำศพไปเผา ก็ถามว่าผู้ตายชื่อว่าอะไร เขาก็ตอบว่าชื่อนาย "ชีวะ" จึงถามเขาว่าชื่อชีวะ ไฉนจึงตายเล่า (เพราะชีวะแปลว่าเป็น) เขาก็ตอบว่าโง่ไปได้ ชื่อเป็นนามบัญญัติเท่านั้น นายบาปได้ฟังดังนั้น ก็เริ่มเกิดความรู้สึกวางเฉยในเรื่องชื่อ ได้เดินทางต่อไปถึงเมืองหนึ่ง เห็นพวกเจ้าของทรัพย์กำลังทรมานทาสีคนหนึ่งผู้ไม่มีทรัพย์ส่งหนี้ ถามเขาว่าทาสีนี้ชื่อว่าอะไร เขาตอบว่าชื่อนาง "เงินแสน" จึงพูดขึ้นว่าชื่อเงินแสนทำไมจึงไม่มีเงิน ต้องเป็นลูกจ้างเป็นทาสี เขาตอบว่าโง่จริง นั่นสักว่านามบัญญัติเท่านั้น ก็ยิ่งเกิดความรู้สึกวางเฉยในเรื่องชื่อขึ้นอีก เดินทางสืบเสาะหาชื่อต่อไป ก็ได้พบชายคนหนึ่งหลงทางมาถามเขาว่าชื่ออะไร เขาตอบว่าชื่อ "ชาญวิถี" ก็พูดขึ้นว่าชื่อชาญวิถีแล้วทำไมจึงหลงทาง เขาตอบว่าจะชื่อว่าอะไรถ้าไม่รู้ทางก็หลงได้ทั้งนั้น ชื่อเป็นนามบัญญัติเท่านั้น นี่ถ้าไม่โง่มากก็ยั่วโทสะ นายบาปถูกเข้าสามชื่อดังนี้ ก็สิ้นความกระหายที่จะเปลี่ยนชื่อ กลับไปหาอาจารย์เล่าความตลอดแล้ว กล่าวว่า ชื่อว่าชีวะ (เป็น) ก็ยังตาย ชื่อว่าเงินแสนก็ยังจน ชื่อว่าชาญวิถีก็ยังหลงทาง **สิทธิ (ความสำเร็จ) มิได้มีด้วยชื่อแต่มีด้วยกรรม** ชื่อเป็นเพียงนามบัญญัติเท่านั้น จึงได้เลิกคิดที่จะเปลี่ยนชื่อเสียแล้ว เรื่องนี้ยกนามบัญญัติเป็นตัวอย่างว่าบัญญัตินั้นมิใช่เป็นความจริง ถ้ามัวหลงในบัญญัติเสียก็จะไม่พบความจริง จะเป็นคนดีจริงก็ไม่ได้ คนดีจริงทั้งปวงจึงเป็นผู้มองทะลุบัญญัติถึงความจริงที่เป็นสารโดยแท้

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนเรื่องกรรม เพื่อให้ทุกคนได้ระลึกว่า **การอันใดที่ตนได้ทำแล้วก็จะต้องรับผลของการอันนั้น ทั้งดีทั้งชั่ว** เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จะได้ละแต่กรรมชั่วทำแต่กรรมดี เพื่อที่จะได้รับผลที่ดีสืบต่อไปกรรมบางอย่างมีชาติภพบังไว้ ทำให้ไม่ทราบ พระพุทธเจ้าทรงทราบด้วยพระญาณ และทรงแสดงให้ปรากฏ จึงได้ทราบกันว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ดังเช่นเรื่องพระอรหันต์องค์หนึ่งชื่อพระโลสกะ ท่านขัดสนเป็นอย่างยิ่ง ไม่ได้แม้แต่อาหารที่จะฉันให้เต็มท้องอยู่เป็นอาจิณ เวลาเขาทำบุญเลี้ยงพระกันครั้งใหญ่ ๆ จะได้ก็แค่พอเต็มท้อง แต่โดยปกติแล้วไม่ค่อยจะได้อะไรฉัน เมื่อท่านอาพาธใกล้จะนิพพาน

พระอุปัชฌายะของท่าน คือพระสารีบุตร เกิดความกรุณา จึงไปบิณฑบาตเพื่อจะนำไปให้ แต่ก็ไม่มีใครใส่บาตร วันนั้นก็เป็นอันไม่ได้ฉัน จนถึงวันที่ท่านจะนิพพาน พระสารีบุตรได้ส่งอาหารไปถวาย คฤหัสถ์ผู้รับคำสั่งนำอาหารออกไป แล้วก็ลืมคำสั่ง พระสารีบุตรไปเยี่ยมถามว่าฉันแล้วหรือ ท่านตอบว่ายัง พระสารีบุตรเห็นว่ายังเป็นเวลาที่ยังฉันได้ จึงถือบาตรไปพระราชวัง พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงใส่บาตรพระเถระด้วยของหวานสี่อย่าง เพราะพ้นเวลาอาหารปกติที่เคยจัดถวายพระ พระเถระนำไปให้ท่านจึงได้ฉันเป็นครั้งสุดท้ายแล้วก็นิพพาน พระพุทธเจ้าได้ตรัสบุพกรรมของท่านว่า ท่านได้ทำกรรมไว้สองอย่างขนานกัน คือ ทำสมณธรรมมาเป็นอย่างดี กับ ฤษยา คือเมื่อท่านเป็นภิกษุในครั้งหนึ่ง ได้พากเพียรปฏิบัติอย่างยิ่ง มีผู้มีทรัพย์คนหนึ่งอุปฐากประจำ ต่อมามีพระอรหันต์องค์หนึ่งเดินทางมาพักด้วย อุปฐากประจำเห็นกิริยาสำรวมของท่านเกิดความเลื่อมใส จึงถวายอาหารบิณฑบาตและฟังธรรม แล้วติดตามไปฟังธรรมที่วัดอีก แล้วนิมนต์ทั้งสองรูปไปรับบิณฑบาตที่บ้านของเขาในวันรุ่งขึ้น ภิกษุเจ้าถิ่นเกิดความฤษยาท่าน วันรุ่งขึ้นรีบตื่นแต่เช้าใช้หลังเล็บเคาะระฆังเคาะประตู เป็นกิริยาว่าให้สัญญาและเรียกแล้ว รีบเข้าไปบ้าน ตอบคำถามของอุปฐากว่าท่านรูปนั้นยังไม่ตื่น เรียกแล้วก็ไม่ตื่น เขาฟังแล้วก็แคลงใจแต่ก็ถวายอาหารตามเคย ฝ่ายพระอรหันต์รูปนั้นได้ทราบด้วยญาณจึงหลีกไป ภิกษุนั้นกลับมาไม่เห็นท่าน พลันได้สำนึกเกิดความสลดใจในกรรมของตนเอง เพราะกรรมที่ทำด้วยความฤษยานี้จึงต้องยากจนแร้นแค้นแม้ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์เองแล้ว ก็ยังแร้นแค้น และเพราะกรรมคือได้บำเพ็ญสมณธรรมมาเป็นอย่างดี จึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ เรื่องนี้เป็นคติสอนใจว่า ความฤษยามีโทษมาก ถ้าฤษยาท่านผู้ทรงคุณสูงก็ยิ่งมีโทษมหันต์ ดังเช่นเรื่องพระเถระนี้ ซึ่งมีเล่าประวัติเบื้องต้นว่า พอถือปฏิสนธิในครรภ์มารดา ตระกูลที่มาเกิดก็เริ่มยากจน เกิดมาแล้วก็ยิ่งขัดสน ต้องเป็นคนขอทาน จนได้พบพระสารีบุตร ท่านมีเมตตาอุปการะให้บวชเณรแล้วให้บวชพระแต่ก็ได้สำเร็จผลที่สุด เพราะได้บำเพ็ญสมณธรรมมาสมบูรณ์ กรรมที่ทำไว้ต่าง ๆ กันย่อมให้ผลต่าง ๆ กัน และกรรมทุกอย่างย่อมเกิดจากจิตใจนี้เอง ฉะนั้น รักษาจิตใจให้ดีไว้ไม่มุ่งร้ายฤษยาใครย่อมเป็นความสวัสดีและเป็นกำไรเสมอ

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้า ได้ตรัสสอนวิธีครองชีวิตของคนไว้ด้วยการที่ทรงเล่าชาดกไว้มากเรื่อง บางเรื่องแสดงว่าผู้ที่มีความสมบูรณ์อย่างหนึ่ง ขาดอย่างหนึ่ง เมื่ออาศัยกัน ก็อาจช่วยกันได้ เช่นเรื่องต่อไปนี้ คนหนึ่งฉลาดสามารถแต่ขาดรูปสมบัติ อีกคนหนึ่งโง่แต่มีรูปสมบัติ ทั้งสองคนนี้ อาศัยกันโดยคนฉลาดเชิดคนโง่เป็นหุ่นให้ออกหน้า คนโง่ก็ได้ดีมีสุข คนฉลาดก็อาศัยคนโง่มีสุขไปด้วยกัน เรื่องย่อมีว่า มีชายผู้หนึ่งมีปัญญาเรียนสำเร็จศิลปศาสตร์หลายอย่าง เก่งเป็นพิเศษในวิชายิงธนู จึงได้ชื่อว่า 'ธนุคคหบัณฑิต' แต่เป็นคนอาภัพด้วยรูปสมบัติ เพราะมีร่างต่ำเตี้ยแถมหลังค่อมไปหน่อยหนึ่ง คิดจะไปรับราชการหาความดีในราชสำนักแห่งรัฐหนึ่ง แต่ก็เกรงพระราชาจักทรงรังเกียจรูปร่างว่าอัปลักษณ์ไร้วิชา จึงเที่ยวไปหาใครสักคนหนึ่งซึ่งมีรูปสมบัติดี ก็ได้ไปพบชายคนหนึ่งเป็นคนทอหูก มีรูปสมบัติผึ่งผายงามสง่า แต่ไม่มีวิชาอะไรอื่นนอกจากการทอหูกด้วยกำลังกาย จึงกล่าวชักชวนชายทอหูกนั้นให้ไปรับราชการ ให้แสดงชื่อว่าธนุคคหบัณฑิต สำเร็จวิชายิงธนูและวิชาอื่น ๆ อีกมาก และตนจักเป็นผู้ทำงานให้ทุกอย่างอยู่ข้างหลัง ชายคนนั้นก็ยอมตกลงจึงไปสมัครรับราชการ ก็ได้รับทรงแต่งตั้งให้เป็นนายทหารธนู ต่อมาได้มีเสือร้ายเข้ามากัดประชาชนตำบลหนึ่ง ทางกรุงได้รับคำร้องก็ส่งนายทหารธนูออกไป ธนุคคหบัณฑิตตัวจริงได้สอนกลวิธีให้ว่า ให้เกณฑ์ชาวบ้านถือธนูให้มากล้อมยิงเสือ ธนุคคหะปลอมพลอยไปกับเขาแล้วหาทางหลบซ่อนอยู่ในดงหญ้าแห่งหนึ่ง เมื่อชาวบ้านยิงและตีเสือตายแล้ว ให้ตัดเถาวัลย์เส้นใหญ่ลากไป พลางพูดว่า ใครตีเสือตายเสีย เราจักจับเสือทั้งเป็นผูกไปถวายพระราชา เขาก็ปฏิบัติตามคำสอนสำเร็จ ได้รับความยกย่องและลาภสการต่าง ๆ เขาได้ปฏิบัติตามคำสอนของบัณฑิตตัวจริงในกิจการทุกอย่าง ก็ยิ่งได้รับยกย่องจนเกิดความเมาในความยกย่องสรรเสริญ ดูหมิ่นบัณฑิตตัวจริง หลงไปว่าตนเป็นบัณฑิต ต่อมาเกิดมีข้าศึกยกมาประชิดแดน เขาได้รับแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพยกออกไป ธนุคคหบัณฑิตตัวจริงได้ออกไปด้วย เมื่อยกออกไป แม่ทัพก็เริ่มตัวสั่น ครั้นถึงสนามรบ ได้ยินเสียงกลองรบ ก็ยิ่ง

ตัวสั่นเทิ้มอยู่บนหลังช้างศึก จนบัณฑิตตัวจริงที่นั่งอยู่ข้างหลังต้องใช้เชือกผูกไว้เพื่อมิให้ตกจากคอช้าง ครั้นไปถึงที่จะต้องตะลุมบอนกับข้าศึก แม่ทัพก็ตกใจกลัวสุดขีดจนทำราดเลอะหลังช้าง ธนุคคหบัณฑิตจึงต้องให้ลงจากช้างต้องแสดงตนเป็นแม่ทัพเอง ทำการรบได้ชัยชนะ จับอริราชมาถวายพระราชาของตนได้ ความจริงจึงปรากฏขึ้นว่าบุรุษร่างเตี้ยนั้นเองคือธนุคคหบัณฑิตตัวจริง ซึ่งเป็นยอดทหารธนู ส่วนบุรุษรูปผึ่งผายงามสง่านั้นไม่มีความรู้ในศิลปศาสตร์อะไร เรื่องนี้นอกจากแสดงว่าคนโง่กับคนฉลาดนั้นย่อมต้องอาศัยกันในบางเรื่องแล้ว ยังแสดงว่า คนโง่นั้นเมื่อยังยอมอาศัยปัญญาของคนฉลาดอยู่ ก็ยังพอรักษาตนอยู่ได้ แต่เมื่อโง่เกิดอวดฉลาดขึ้นมาเมื่อใดก็เกิดวิบัติเมื่อนั้น และเมื่อถึงคราวคับขันซึ่งจะต้องแสดงวิชาเอง คนโง่ก็จะต้องแสดงโง่ออกมาจนได้ ฉะนั้น ถึงอย่างไร ก็สู้หาวิชาใส่ตนให้เป็นคนฉลาดขึ้นเองไม่ได้ ทั้งคนดีมีวิชาถึงจะมีรูปร่างไม่ดีก็จะต้องได้ดีในที่สุด

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ธรรมของพระพุทธเจ้า ได้เป็นที่รับรองกันในหมู่ผู้รู้โดยทั่วไปว่าเป็นสัจจะ แต่ก็ยังมีข้อที่คนบางส่วนยังมีความเห็นต่างกันอยู่ เรียกว่าเป็นข้อปัญหา ถ้าได้แก้ปัญหาเหล่านี้ในทางที่ถูกต้อง ก็จะแก้ความเห็นที่ต่างกันนั้นได้ และจะทำให้เห็นเหตุผลในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น เช่น ปัญหาที่ว่า "ห้ามฆ่าสัตว์ ไฉนจึงไม่ห้ามการกินเนื้อสัตว์" ศีลในพระพุทธศาสนามีอยู่ข้อหนึ่งว่า เว้นจากการฆ่าสัตว์ อธิบายว่า เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิตทุกประเภท ทั้งมนุษย์ทั้งดิรัจฉาน แต่สำหรับการบริโภคเนื้อสัตว์นั้นมีทั้งห้ามและไม่ห้าม คือ ห้ามภิกษุฉันเนื้อสัตว์ ที่ได้เห็นได้ยินหรือได้สงสัยว่า เขาฆ่าเพื่อตน เรียกว่า "อุทิสมังสะ" แปลว่า "เนื้อเจาะจง" แต่ไม่ห้ามเนื้อที่เขาจำหน่ายทั่วไป ที่เรียกว่า "ปวัตตมังสะ" แปลว่าเนื้อที่เป็นไปทั่ว และห้ามภิกษุฉันเนื้อ ๑๐ อย่าง คือ เนื้อมนุษย์ ช้าง ม้า สุนัข งู สีหะ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี เสือดาว แม้เนื้อนอกจากนี้ที่ไม่ห้าม ก็ต้องเป็นเนื้อสุก ห้ามเนื้อดิบ (อย่างกะปิ น้ำปลาดิบ ก็เรียกว่าเป็นพวกเนื้อดิบ ผู้รู้วินัยเมื่อจะปรุงอาหารถวายพระ จึงทำให้สุกก่อน) ตามที่กล่าวมานี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าห้าม

ภิกษุฉันเนื้อบางอย่าง ไม่ห้ามบางอย่าง ปรากฏว่า ได้มีผู้ท้วงติงมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลต่อพระพุทธเจ้าเอง เช่นพระเทวทัตกราบทูลขอวัตถุ ๕ ประการ คือ ขอให้พระองค์ตรัสสั่งให้ภิกษุถือข้อวัตร ๕ ประการ ตลอดชีวิต ได้แก่ อยู่ป่า เที่ยวบิณฑบาต ถือผ้าบังสุกุล อยู่โคนไม้ ไม่ฉันปลาเนื้อ พระองค์ตรัสห้าม และตรัสว่าสุดแต่รูปใดจะปรารถนา จะอยู่ป่าหรืออยู่บ้าน จะถือเที่ยวบิณฑบาตหรือจะรับนิมนต์ จะถือผ้าบังสุกุลหรือจะรับจีวรของคฤหบดี ทรงอนุญาตอยู่โคนไม้ไว้แปดเดือน (เว้นฤดูฝน) และปลาเนื้อที่บริสุทธิ์โดยส่วนสาม คือ ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้รังเกียจ (ว่าเขาฆ่าเจาะจงตน) ตามเรื่องนี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงปล่อยให้แต่ละบุคคลจะปรารถนาอย่างไร หมายความว่าสำหรับเนื้อที่พ้นจากที่ทรงห้ามไว้แล้ว ก็ไม่ทรงอนุญาตไม่ทรงห้ามใคร สุดแต่ใครจะปรารถนาจะฉันหรือไม่ฉัน อีกเรื่องหนึ่ง นายแพทย์หลวงชื่อว่าชีวกโกมารภัจจ์ได้กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า ตนได้ยินเขาพูดว่า คนฆ่าสัตว์เจาะจงถวายพระองค์ พระองค์ทรงทราบก็เสวยเนื้อที่เขาทำเจาะจง เท่ากับทรงร่วมปาณาติบาตด้วย เขาพูดดังนี้ถูกต้องหรือไม่ พระองค์ตรัสตอบรวมความว่า ไม่ถูกต้อง เพราะพระองค์ทรงห้ามอุทิสมังสะดังกล่าวว่าเป็นเนื้อที่ไม่พึงบริโภค และภิกษุในพระธรรมวินัยของพระองค์ ย่อมมีจิตประกอบด้วยเมตตากรุณาเป็นต้นแผ่ไปในสัตว์ทั้งปวงในทิศทั้งปวงอย่างกว้างขวางไม่มีขอบเขต เมื่อเข้าไปบิณฑบาตก็ไม่ได้คิดว่า เขาจะถวายอาหารที่ประณีตเช่นนั้นเช่นนี้ และก็พิจารณาฉัน ไม่ติดรส ไม่ข้องแวะ เมื่อเป็นเช่นนี้ จะกล่าวได้หรือว่า ภิกษุนั้นมีเจตนาจะฆ่าจะเบียดเบียนใคร นายแพทย์ชีวกได้ฟังแล้วก็เข้าใจเหตุผล กราบทูลสรรเสริญพระองค์ว่า ตนได้เห็นพระพรหมแล้ว คือ พระพุทธเจ้าผู้ทรงเมตตาพรหมวิหารธรรมสมบูรณ์ เพราะทรงละกิเลสที่เป็นเหตุให้เบียดเบียนชีวิตสัตว์ได้เด็ดขาดแล้ว การบริโภคเนื้อสัตว์ที่ไม่ต้องห้ามด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ดังกล่าวนี้ จึงไม่เป็นบาปเป็นโทษแม้แต่น้อย

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เรื่องบริโภคเนื้อสัตว์สำหรับภิกษุ พระพุทธเจ้าทรงห้ามเนื้อที่ไม่บริสุทธิ์โดยส่วนสาม ที่เรียกว่า 'อุทิสมังสะ' คือที่เขาฆ่าเจาะจง ทั้งยังได้ตรัสในชีวกะสูตรว่า ผู้ที่ฆ่าสัตว์เจาะจงจะถวายเนื้อแก่พระนั้น ย่อมประสบสิ่งที่มิใช่เป็นบุญ (คือบาป) มากถึง ๕ สถาน คือ ๑. เป็นบาปเมื่อสั่งให้เขานำสัตว์มา ๒. เป็นบาปเมื่อสัตว์เดือดร้อนทรมานขณะที่เขาผูกมัดนำมา ๓. เป็นบาปขณะที่สั่งให้ลงมือ ๔. เป็นบาปเมื่อสัตว์ต้องเสวยความทุกข์ขณะที่ถูกฆ่า ๕. เป็นบาปเมื่อนำเนื้อที่ไม่สมควรนั้นถวายพระ ตามที่กล่าวนี้พึงเห็นได้ว่า ทางพระพุทธศาสนามิได้สนับสนุนปาณาติบาตเลย ทั้งเมื่อภิกษุผู้ฉันเนื้อที่สมควร ซึ่งมิได้ทรงห้ามไว้ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปในสรรพสัตว์ถ้วนหน้า ก็ยิ่งกล่าวได้ว่ามิได้สนับสนุนเลยแม้ด้วยใจ ถ้ายังมีปัญหาว่าจะห้ามเสียเลยมิได้หรือ พึงตอบได้ว่า เมื่อไม่ผิดแล้ว ก็มิใช่เรื่องควรห้าม ควรปล่อยไว้ให้เป็นไปตามสมัครใจ ดังเรื่องผ้าบังสุกุลกับผ้าที่คฤหบดีถวาย ก็สุดแต่ใครจะถือจะรับหรือไม่ และทั้งสองฝ่ายก็ไม่ควรที่จะยกตนข่มท่านเพราะเหตุที่ถือหรือไม่ถือนั้น ว่าเฉพาะภิกษุย่อมมีชีวิตเนื่องด้วยผู้อื่น เพราะพระมิได้ประกอบอาชีพด้วยตนเอง ต้องอาศัยคฤหัสถ์เป็นผู้ถวาย ถ้าเลือกอาหารก็จะกลายเป็นผู้เลี้ยงยาก มิใช่เลี้ยงง่ายตามที่ตรัสสอนไว้ โดยปกติ เขาทำอาหารบริโภคของเขา เขาก็แบ่งอาหารนั้นถวายพระส่วนหนึ่ง ดังนี้เขาก็ไม่ลำบากยุ่งยาก พระก็ไม่อึดอัดใจว่า เขาจะต้องมาเป็นกังวลด้วยเรื่องอาหารของพระมากไป ทั้งเมื่อเขาทำเพื่อบริโภคของเขาเองโดยปกติดังนั้น เนื้อก็ไม่เป็นอุทิสมังสะสำหรับพระ เพราะเขาทำสำหรับเขาเองต่างหาก ถ้าเขาเป็นคนถือศีลด้วย ก็ยิ่งไม่เป็น แต่ถ้าเขาเป็นพวกมังสวิรัติ คือเว้นเนื้อสัตว์ เขาปรุงอาหารผักถวายพระดังที่เขาบริโภค พระก็ย่อมฉันอาหารผักได้เพราะเหตุผลเช่นเดียวกัน คือมีชีวิตเนื่องด้วยผู้อื่น รวมความว่า ฉันอาหารที่มีเนื้อสัตว์ที่สมควรก็ได้ ฉันอาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์ก็ได้ สุดแต่ผู้ถวายจะจัดถวาย พระไม่เข้าไปยุ่งว่า จะต้องฉันอย่างนั้นไม่ฉันอย่างนี้ นอกจากที่ไม่สมควรเท่านั้น เมื่อแยกประเด็นออกไปได้ดังนี้ เรื่องอาหารจะเป็นชนิดไหนจึงอยู่ที่ผู้ถวาย หน้าที่ของพระ คือทำตนให้เป็นผู้เลี้ยงง่าย คนบางหมู่บางประเทศถือมังสวิรัติ หากพระไป

อยู่ในหมู่นั้นก็เป็นมังสวิรัติไปด้วยในตัว ถ้าจะไปประสงค์เนื้อสัตว์แม้ที่สมควรก็ไม่ถูกเหมือนกัน และแม้อยู่ในหมู่คนที่ไม่ถือมังสวิรัติ ถ้าพระประสงค์จะถือมังสวิรัติเป็นส่วนตนก็ย่อมทำได้ ด้วยวิธีที่เมื่อรับบิณฑบาตเขามาแล้ว ก็เลือกแต่ที่ไม่มีเนื้อสัตว์ หากภายหลังเขารู้เข้าเขาขวนขวายจัดให้เอง ก็เป็นเรื่องความเอื้อเฟื้อของเขา มิใช่พระทำตนให้เลี้ยงยากแต่อย่างไร เรื่องเกี่ยวกับชีวิตสัตว์นี้ยังมีอีกมาก เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น กระเป๋าหนัง รองเท้าหนังเป็นต้น ถ้าถือว่าการบริโภคเนื้อเป็นอนุโลมหรือส่งเสริมปาณาติบาตแล้ว ก็น่าจะต้องเว้นการใช้สิ่งเหล่านี้ทั้งหมด และแม้จะเดินไปข้างไหน ต้องเหยียบสัตว์เล็กน้อยสักเท่าไรที่หายใจเอาสัตว์ที่เป็นจุลินทรีย์เข้าไปครั้งละเท่าไร ก็น่าคิด คิดมากจะกลายเป็นเห็นว่า เสียศีลข้อที่หนึ่งนี้จนต้องหยุดเดินหยุดหายใจ ก็จะพิกลไป ทางพระพุทธศาสนามิได้ประสงค์ให้ปฏิบัติอย่างพิกล ไร้เหตุผลอันถูกต้องดังนั้นเลย

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระบัญญัติศีลในพระพุทธศาสนานั้น เว้นการฆ่าสัตว์มีชีวิตทุกชนิด ต่างจากบางศาสนาที่ให้ฆ่าได้บางประเภท ห้ามบางประเภท จึงมีปัญหาขึ้นหลายข้อ เช่นว่า จะไม่กระทบกระเทือนถึงเศรษฐกิจด้านการประมงและการเลี้ยงสัตว์หรือ อันที่จริงปัญหานี้ไม่น่าวิตก เพราะไม่น่าวิตกว่า คนจะพากันทำตามศีลข้อที่หนึ่งนี้เสียมากหรือทั้งหมด ควรวิตกในข้อนี้มากกว่าว่าคนส่วนมาก ไม่ถือศีลหรือไม่มีศีลข้อนี้ เช่นเดียวกับศีลข้ออื่น เช่นข้อสอง เว้นจากการลักทรัพย์ไม่น่าวิตกว่า คนจะพากันถือศีลข้อสองนี้เสียหมดควรวิตกมากกว่าว่าคนไม่ถือศีลข้อสองนี้ ฉะนั้นเรื่องทุจริตต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นมาก ถ้าตอบดังนี้ก็น่าจะมีปัญหาตามมาว่า ถ้าเช่นนั้นจะบัญญัติศีลข้อนี้ไว้ทำไม เพราะบัญญัติไว้แล้วก็ไม่มีประโยชน์เพราะคนไม่ปฏิบัติกัน ก็อาจตอบได้ว่า บัญญัติไว้สำหรับผู้ประสงค์จะปฏิบัติ เพราะผู้ที่เห็นประโยชน์และประสงค์จะปฏิบัติก็มีอยู่ ควรเข้าใจว่าศีลในพระพุทธศาสนานั้นต่างจากกฎหมายแผ่นดิน เพราะกฎหมายแผ่นดินเป็นข้อบังคับ ซึ่งมีการลงโทษผู้ละเมิดเป็นอาญาแผ่นดินส่วนศีลนั้นขอเว้นตามความสมัครใจตามศรัทธาของแต่ละคน ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมา พระ

พุทธเจ้าไม่ได้ทรงขอร้องหรือบังคับใครให้ถือศีล ผู้ที่มีศรัทธาสมัครใจถือเอง จะถือศีลชั้นไหนก็ได้ตามความสมัครใจ นอกจากไม่ทรงขอร้องหรือบังคับแล้ว ยังทรงห้ามไม่ให้บวชคนบางพวก เช่นห้ามไม่ให้บวชข้าราชการที่ทางราชการมิได้อนุญาต ไม่ให้บวชบุตรที่มารดาบิดามิได้อนุญาต เท่ากับห้ามมิให้บุคคลดังกล่าวถือศีลของภิกษุนั่นเอง และธรรมเนียมในครั้งพุทธกาลนั้น ไม่ได้ใช้วิธีให้ศีลกันทีละข้อ เป็นพิธีการเหมือนอย่างในทุกวันนี้ เพราะเรื่องศีลเป็นเรื่องอันดับสอง ส่วนเรื่องอันดับหนึ่งนั้นคือศรัทธาปสาทะ หรือที่เรียกว่าความเชื่อความเลื่อมใส ผู้ที่ได้สดับธรรมของพระพุทธเจ้าได้ความเชื่อความเลื่อมใสแล้ว ก็แสดงตนเป็นอุบาสกอุบาสิกาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ถ้ายิ่งกว่านั้นก็ขอบวชเป็นภิกษุ ภิกษุณี หรือ เป็นสามเณร สามเณรี เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ต้องมีศีลของอุบาสกอุบาสิกาเป็นต้นขึ้นเองโดยฐานะ ในบัดนี้ มีการขอและให้ศีลกันเป็นพิธีการ ถึงดังนั้น เมื่อจะบวชเป็นภิกษุก็คงไม่ต้องรับศีล ๒๒๗ กันทีละข้อ ถ้าจะต้องรับศีลของภิกษุนี้กันทีละข้อแล้วคงจะพิพักพิพ่วนมิใช่น้อย การที่มีธรรมเนียม ให้ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ กันทีละข้อ นี้เป็นธรรมเนียมที่ดีเพื่อให้เป็นการยืนยันชัดแจ้ง แต่ก็ยังรักษาคติเดิม คือต้องมีการขอศีลก่อนแสดงว่ามีศรัทธาที่จะรับศีล นอกจากนี้ยังแสดงว่ามีความสะดวกที่จะรับศีลด้วย แม้เมื่อรับศีลแล้ว จะเลิกเมื่อไรก็ได้ สุดแต่ศรัทธาและความสะดวกของแต่ละบุคคล เมื่อเป็นเช่นนี้ศีลจึงไม่ขัดขวางกับใคร ไม่ขัดขวางกับทางบ้านเมือง ใครไม่ศรัทธาไม่สะดวกก็ไม่ขอไม่รับศีล พระก็ไม่ว่ากระไรใครมีศรัทธาและพร้อมที่จะถือศีลก็ถือไป จะถือกี่ข้อเร็วหรือช้านานเท่าไรก็สุดแต่ใจสมัคร พระพุทธศาสนาจึงไม่กระทบกระเทือนกิจการอะไรของทางบ้านเมือง และไม่กระเทือนใจของบุคคลใด ๆ เลย

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า 'พระราชาเป็นหัวหน้าของหมู่มนุษย์' และได้ตรัสแสดงราชธรรมไว้ครบถ้วน เพื่อทรงใช้เป็นอลังการประดับพระองค์ในการปกครองประชาราษฎรให้อยู่เย็นเป็นสุข ศีลเป็นราชธรรมข้อหนึ่ง ที่พระองค์ได้ตรัสไว้เป็นพุทธานุศาสน์

สำหรับพระราชาและผู้ปกครองทั้งหลาย หมายถึงความงดเว้นการที่ควรเว้น ประพฤติการที่ควรประพฤติ การอันใดที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน ย่อมเว้นการอันนั้น ส่วนการอันใดก่อให้เกิดความสุขความเจริญ ย่อมประพฤติการอันนั้น และตามคติที่นับถือกันมาแต่โบราณ พระเจ้าธรรมิกราชทั้งปวง ย่อมทรงตั้งอยู่ในศีลห้าโดยปกติ เมื่ออมาตย์ราชเสวกทั้งหลายประพฤติตาม บ้านเมืองก็สงบเรียบร้อย ประชาชนมีความสุข ดังอานิสงส์ (ผลที่ดี) ของศีลที่ว่า 'ศีลเป็นเหตุให้ถึงสุคติ (คติที่ดี) ศีลเป็นเหตุให้เกิดโภคสมบัติ ศีลเป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์เข็ญ' พระเจ้าธรรมิกราชย่อมทรงรักษาหลักคติธรรม (ทางพระศาสนา) และหลักนีติธรรม (บทกฎหมายทางบ้านเมือง) ไว้เป็นคู่กัน คนประพฤติล่วงหลักคติธรรมที่ดีเช่นศีลห้า ย่อมได้รับโทษตาม 'อาญากรรม' คนประพฤติล่วงนีติธรรมคือกฎหมาย ย่อมได้รับโทษตามคติของกฎหมาย อันเรียกว่า 'อาญาแผ่นดิน' พระเจ้าธรรมิกราชทรงได้พระนามว่า 'ธรรมิกะ' เพราะทรงปฏิบัติรักษาธรรมทั้งสองนั้น คือ คติธรรมตามหลักพระศาสนาที่นับถือ และนีติธรรมกฎหมาย ซึ่งประการหลังนี้ เรียกว่า 'ยุติธรรม' เช่นเมื่อศาลชนะเด็ดขาดตัดสินว่าผิด หรือไม่ผิด ก็ 'ยุติ' กันเพียงเท่านั้น (แต่อาจไม่เป็นไปตามความเป็นจริงก็ได้) เมื่อคนยังยำเกรงอาญากรรมกลัวเกรงอาญาแผ่นดินอยู่ก็สงบเรียบร้อย แต่เมื่อคนไม่เกรงกลัวอาญาทั้งสอง ความไม่สงบวุ่นวายก็จะเกิดขึ้น ตั้งแต่ส่วนน้อยจนถึงมากและมากที่สุด ที่เรียกว่า 'กลียุค' หรือ 'ยุคมิคสัญญี' พระเจ้าธรรมิกราชย่อมทรงนำหมู่อมาตย์และประชาชน ให้มีความเกรงอาญากรรมและอาญาแผ่นดิน มีความเคารพปฏิบัติในหลักคติธรรมที่ดีของพระศาสนา และในหลักนีติธรรมตามบทกฎหมาย เป็นเหตุให้เกิดความสงบสุขสถาพรนี้เป็นศีล ซึ่งเป็นศีลบารมีของพระเจ้าธรรมิกราช มีคุณานุภาพแผ่ไปให้เกิดความสุขสมบูรณ์ทั่วไป

ในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๐๙ นี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและอำนาจพระบารมี มีศีลบารมีเป็นต้น โปรดอภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสมเด็จพระภัทรมหาราช พร้อมทั้งสมเด็จพระบรม-

ราชินีนาถ พระราชโอรสธิดา ให้ทรงพระเกษมสำราญ ปราศจากสรรพภัยพิบัติ ทรงพระเจริญด้วยสรรพพรชัยมงคล เสด็จสถิตสถาพรเป็นที่พึ่งร่มเย็นแห่งพระราชวงศ์ คณะรัฐบาลและข้าราชการ พร้อมทั้งอาณาประชาราษฎรสมณะชีพราหมณาจารย์ทั่วรัฐสีมาอาณาเขตตลอดจิรกาลเทอญ

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระราชามหากษัตริย์ผู้ทรงตั้งอยู่ในธรรม ย่อมทรงเป็นที่พึ่งของประชาราษฎรทั้งปวงโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ แม้พระพุทธเจ้าก็ทรงเสวนา เสด็จไปประทับอยู่ในแว่นแคว้นของพระราชาผู้ตั้งอยู่ในธรรม ดังเช่นเรื่องที่เกิดขึ้นสมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ใกล้กรุงสาวัตถีแห่งแคว้นโกศล มีชาวนาสามคนไปไถนาอยู่ที่ปากดงแห่งหนึ่ง ขณะนั้นได้มีพวกโจรออกมาจากดงเข้าไปปล้นคนในบ้านแล้วหนีเข้าดงไป พวกมนุษย์พากันติดตามไปพบชาวนาสามคนกำลังไถนาอยู่ คิดว่าเป็นโจร พวกนั้นแกล้งแสดงตนเป็นชาวนา จึงจับไปเฝ้าพระเจ้าโกศล กราบทูลโจษว่าเป็นโจร ขณะที่กำลังไต่สวนอยู่นั้น มีหญิงผู้หนึ่งมาเดินร้องคร่ำครวญอยู่รอบพระราชนิเวศน์ ขอพระราชทานผ้านุ่งห่ม พระราชาได้ทรงสดับก็ทรงพระกรุณาโปรดให้นำผ้าออกไปพระราชทาน ฝ่ายหญิงนั้นก็กล่าวว่ามิได้ขอพระราชทานผ้านุ่งห่มเช่นนี้ แต่ขอพระราชทานผ้านุ่งคือสามี เจ้าพนักงานจึงเข้าไปกราบทูล ได้โปรดให้นำหญิงนั้นเข้าเฝ้ารับสั่งถามว่า ส่งผ้านุ่งห่มออกไปให้ตามที่ร้องขอ กลับว่าสามีอย่างไรกัน หญิงนั้นกราบทูลว่า สามีชื่อว่าผ้านุ่งห่มของสตรีเพราะเมื่อสามีเป็นอันตรายไป สตรีผู้ภริยาแม้จะนุ่งผ้าสาฎกราคาตั้งพันตำลึง ก็ชื่อว่าตัวเปล่า ดังคำเก่าที่ว่า "แม่น้ำที่ไร้น้ำก็เปล่า รัฐที่ไม่มีพระราชาก็เปล่า สตรีผู้เป็นหม้ายแม้จะมีพี่น้องตั้งสิบก็เปล่า" พระราชาได้ทรงสดับก็โปรด จึงตรัสถามว่า คนทั้งสามที่ถูกจับกุมตัวมานี้เป็นอะไรของเจ้า หญิงนั้นกราบทูลว่า คนหนึ่งเป็นสามี คนหนึ่งเป็นน้อง คนหนึ่งเป็นบุตร พระราชาทรงพอพระหฤทัย จึงทรงอนุญาตให้ขอได้คนหนึ่ง จะต้องการคนไหน หญิงนั้นกราบทูลว่า เมื่อชีวิตดำรงอยู่ก็ขอพระราชทานสามี และขอพระราชทานบุตรด้วย เพราะสามีเป็นเหมือนเพื่อนคู่ชีวิตใน

การเดินทาง บุตรเป็นเหมือนเสบียงในพกในห่อ แต่ทั้งสองนี้ยังหาง่ายกว่าพี่น้อง เพราะพี่น้องร่วมอุทรนั้น เมื่อสิ้นมารดาบิดาเสียแล้วก็หาอีกไม่ได้ จึงขอพระราชทานน้องอีกคนหนึ่งด้วย พระราชาทรงยินดีในคำกราบทูล จึงโปรดให้ปล่อยทั้งสามคน ข่าวเรื่องชาวนาสามคนพ้นจากทุกข์เพราะอาศัยหญิงคนหนึ่งนี้ได้ลือกันไปจนถึงหมู่ภิกษุ พวกภิกษุก็ได้ปรารภกันในธรรมสภา และได้กราบทูลพระพุทธเจ้า แม้พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสถึงหญิงนั้นซึ่งได้เคยช่วยแก้ไขชายทั้งสามให้พ้นทุกข์ มาตั้งแต่อดีตกาลนานไกล ดังกล่าวในอุจฉังคชาดก เรื่องนี้แสดงความตั้งอยู่ในธรรมของพระราชามหากษัตริย์ ซึ่งทรงเป็นที่พึ่งของประชาราษฎรผู้ประสบทุกข์เดือดร้อน สนพระหทัยในคำร้องทุกข์ โปรดสดับเหตุผลประกอบด้วยคติธรรม และแสดงถึงความฉลาดกล้าหาญของหญิง ปัญหาที่ผูกมัดชายสามคนจนไม่อาจจะเปลื้องตนเองได้ แต่อาศัยปัญญาและความกล้าหาญแน่วแน่ของหญิงคนเดียวช่วยแก้ให้พ้นภัยได้ทุกคน ใคร ๆ จึงไม่ควรประมาทปัญญาและความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของหญิง

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ครั้งหนึ่ง ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า มิตรที่ดีเป็นพรหมจรรย์กึ่งหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสว่า มิตรที่ดีเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมด และได้ตรัสเอามรรคมีองค์แปดเป็นมิตร พระพุทธดำรัสนี้แสดงว่ามิตรเป็นเรื่องสำคัญของบุคคล และยอดของมิตรก็คือธรรมที่พึงอบรมให้มีอยู่ในจิตใจ เพราะธรรมย่อมเป็นมิตรประจำตน ไม่มีพรากออกไปจากตนได้ กับย่อมช่วยตนอยู่เสมอ แต่เมื่อว่าถึงบุคคลด้วยกัน มิตรที่ดีเป็นผู้ที่พึงปรารถนาทั้งในเวลาปกติ ทั้งในเวลาคับขัน ลักษณะของมิตรที่ดีประการหนึ่งอันจะขาดเสียมิได้ก็คือปัญญา มิตรผู้มีปัญญาย่อมจะสามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้องให้เกิดประโยชน์ปราศจากโทษ ส่วนมิตรที่ขาดปัญญาแม้จะปรารถนาดีก็เหมือนมุ่งร้าย ดังมีเรื่องเล่าในชาดกว่า มีชายศีรษะล้านเลื่อมดังถาดทองแดงคนหนึ่ง เป็นช่างไม้นั่งถากไม้อยู่ มียุงตัวหนึ่งบินไปจับกัดที่ศีรษะอันล้านเลื่อมนั้น ชายผู้นั้นร้องเรียกบุตรชายที่อยู่ใกล้กันให้ช่วยตียุง บุตรชายจึงฉวยขวานจามยุงลงไปบนศีรษะบิดาถึงแก่ความตาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า "คนมิใช่มิตรที่มี

ปัญญา ยังประเสริฐกว่า ส่วนมิตรที่ไร้ปัญญาไม่ประเสริฐเลย" เป็นข้อเตือนว่า การที่จะให้ใครช่วยเหลือทำอะไรต้องเลือกคนที่มีปัญญา ที่รู้จักผิดถูกควรไม่ควร มิใช่ว่าถ้าเขามุ่งดีปรารถนาดีแล้ว เป็นมอบการงานให้ทำเรื่อยไป เพราะถ้าเป็นคนขาดปัญญา แม้จะทำด้วยความตั้งใจช่วยจริง แต่ก็อาจทำการที่เป็นโทษ แม้อย่างอุทาหรณ์ดังเรื่องนี้ เรื่องของการทำอะไรขาดปัญญายังมีอีกมาก มักเป็นการทำที่ปราศจากประโยชน์ชนิดที่ลงทุนลงแรงมากแต่ได้ประโยชน์น้อย หรือไม่ได้เลย หรือกลับเป็นโทษ ดังภาษิตโบราณว่า 'ขี่ช้างจับตั๊กแตน' 'ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ' แม้ในชาดกก็มีเล่าเรื่องยกกองทัพไปรบกับยุงว่า มีคนโง่กลุ่มหนึ่งไปทำงานในป่าที่มียุงชุม พากันโกรธยุง จึงชักชวนกันถือธนูอาวุธยกกันไปรบยุง เมื่อตลุมบอนยิงฟันหมู่ยุงก็ถูกกันเองบาดเจ็บ พากันกลับมานอนเจ็บไปตาม ๆ กัน อีกเรื่องหนึ่ง คล้ายกับเรื่องต้นว่าทาสีของอนาถบิณฑิกเศรษฐี กำลังซ้อมข้าว มารดามานอนอยู่ในโรงซ้อมข้าวนั้น หมู่แมลงวันพากันมาไต่ตอม จึงเรียกธิดาให้ไล่แมลงวัน ทาสีนั้นจึงฉวยสากตำข้าวฟาดแมลงวันลงไปที่ตัวของมารดาถึงแก่ความตาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสปรารภเรื่องนี้ว่า "**คนมิใช่มิตรที่ทรงปัญญายังดีกว่า คนที่คิดอนุเคราะห์อย่างโง่ ๆ ไม่ดีเลย**" บางทีทำไปแล้วเป็นอันมากไปเสียดายสิ่งเล็กน้อย เลยเสียประโยชน์ อย่างเรื่องจะรดน้ำต้นไม้แต่เสียดายน้ำว่า มีคนเฝ้าสวนแห่งหนึ่งให้เด็กขุดรากต้นไม้เล็ก ๆ ให้โผล่ขึ้นมาแล้วรดน้ำพอชุ่มราก ต้นไม้ก็เลยเฉาตาย อีกแห่งหนึ่ง ใช้วานรให้รดน้ำ พวกวานรก็คุ้ยดินให้รากต้นไม้โผล่ขึ้นรดพอชุ่มราก ต้นไม้ก็เฉาตายอีกเหมือนกัน พระพุทธเจ้าได้ตรัสปรารภเรื่องเช่นนี้ว่า "**ความประพฤติประโยชน์ด้วยไม่ฉลาดรู้จักประโยชน์ หานำความสุขมาไม่ คนโง่ย่อมทำลายประโยชน์เสีย เหมือนอย่างวานรเฝ้าสวน**" เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องสาธกให้เห็นโทษของการใช้คนที่ขาดปัญญาแม้จะเป็นมิตร กลับตรงกันข้าม ควรปรารถนามิตรที่มีปัญญา และฟังคำแนะนำของมิตรเช่นนี้

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นที่พึ่งช่วยชี้ทางพ้นทุกข์ให้แก่คนทุก ๆ คน และทางที่ทรงชี้ให้นั้น บางคนก็เห็นว่าอยู่ไกลเสียเหลือเกิน บางคนก็อาจจะว่าใกล้นิดเดียวเพราะอยู่ที่ใจดวงเดียวเท่านั้น ถ้าจะอ้างเอาใจอย่างนี้ ก็เห็นจะไม่ไกลจริง แต่ฝ่ายที่เห็นว่าไกลก็อาจจะยืนยันว่าไกลเพราะทำใจอย่างที่ตรัสสอนไว้ไม่ได้ เรื่องทั้งหมดจึงมาลงเอยอยู่ที่การทำใจ อันที่จริง ใจนี้ดูก็เป็นของแปลยาก บางคราวที่ชอบก็ชอบเสียเหลือเกิน บางคราวที่ชังก็ชังเสียมากมาย หรือเหลือที่จะเบื่อหน่าย พระพุทธเจ้าจึงตรัสเตือนไว้ความว่า "ผู้ที่ประพฤติคือทำไปตามอำนาจจิตย่อมเดือดร้อน" และได้ตรัสสอนวิธีทำใจไว้ อันจะพึงพบได้จากพระธรรมคำสั่งสอนทุกบท มีอยู่บทหนึ่งคือสอนให้นิ่งดูใจเอง เมื่อชอบก็ดูความชอบในใจ เมื่อชังก็ดูความชังในใจ เมื่อเบื่อก็ดูความเบื่อในใจ คือใช้ใจนี้แหละดูใจ ใจจะดื้อดึงไปอย่างไรก็ปล่อยให้ดื้อไป ไม่ต้องห้าม แต่นิ่งดู ใจรวนไปหนักเข้าก็จะสงบไปเอง เพราะความนิ่งดูอยู่ได้นั้นเป็นตัวสติ เป็นเหมือนเชือกที่ผูกม้าพยศคือใจไว้กับหลัก ผลของการใช้สติดังนี้จะเกิดขึ้น คือความสุขของใจจะเกิดขึ้นอย่างไม่คาดหวัง และถ้าผู้ปฏิบัติมีบุญอันได้ทำแล้ว คือ ได้ทำความดีต่าง ๆ ได้เคยอบรมจิตใจมาแล้ว ผลดีต่าง ๆ จะเกิดขึ้นในเวลาใกล้ ๆ อย่างปาฏิหาริย์ พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้แล้วว่า "**ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม**" และว่า "ท่านทั้งหลายอย่ากลัวบุญ คำว่าบุญเป็นชื่อของความสุข" ปัญหาจึงมีเหลืออยู่ว่า จะทนนิ่งดูใจอยู่ได้หรือไม่ ซึ่งก็ตอบได้ว่าคนมีบุญนั้นย่อมทนนิ่งดูอยู่ได้แน่ เพราะไม่ได้ไปดูที่ไหน ดูที่ใจของตนเอง ทนอยู่สักหน่อยเดียวพอได้ความสงบสุขใจขึ้นแล้วก็ไม่ต้องทนอีกต่อไปต้องเป็นทุกข์ทนอยู่ในระยะแรกเท่านั้น คนมีบุญนั้นบุญย่อมคอยจ้องจะเข้าช่วยอยู่แล้ว เพียงแต่เปิดโอกาสให้เข้าช่วย คือ เปิดใจรับนั่นเอง การเปิดใจรับก็คือเปิดอารมณ์ที่หุ้มห่อออกเสียแม้ชั่วขณะหนึ่ง ด้วยสติที่กำหนดทำใจดังกล่าวตามวิธีของพระพุทธเจ้า เมื่อบุญได้โอกาสพรั่งพรูเข้ามาถึงใจ หรือโผล่ขึ้นมาได้แล้วจิตใจจะกลับมีความสุขอย่างยิ่ง อารมณ์ทั้งหลายที่เคยเห็นว่าดีหรือร้ายก็จะกลับเป็นเรื่องธรรมดาโลก หรือโลกธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ย่อมเกิดแก่บุคคลทั้งที่เป็นปุถุชนทั้งที่เป็นพระอริยะ แต่ปุถุชน

ย่อมไม่พิจารณาเห็นว่าเป็นของไม่เที่ยงเป็นของแปรปรวน จิตใจจึงถูกอารมณ์ท่วมทับครอบงำให้เป็นทุกข์ ส่วนพระอริยะย่อมพิจารณาเห็นตามเป็นจริง จิตใจจึงเป็นอิสระจากอารมณ์ ไม่เป็นทุกข์เพราะอารมณ์และปฏิบัติกิจการที่เป็นประโยชน์แก่คนทุกฝ่ายได้อย่างใจเฉย ไม่สะดุ้งสะเทือน โลกธรรมอันหมายถึงเรื่องราวที่ก่อให้เกิดสุข เกิดทุกข์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจ บางคราวก็มีมาเหมือนน้ำท่วมที่เรียกว่าอุทกภัย อันที่จริง ทั้งความสุขทั้งความทุกข์เป็นอุทกภัยเหมือนกัน ถ้ามีสิ่งที่เป็นเกาะเป็นที่พึ่งของใจดีแล้วก็ไม่เดือดร้อน การทำใจก็คือทำให้เป็นเกาะเป็นที่พึ่งของใจนี้เอง คนมีบุญก็คือคนที่มีเกาะของใจดีที่ได้สร้างสมมาแล้วและกำลังสร้างสมอยู่

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

การเล่าเรื่องนิทานสาธกธรรมเป็นวิธีสอนของพระพุทธเจ้าอย่างหนึ่ง ท่านได้รวบรวมนิทานต่าง ๆ ที่อ้างว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าไว้ เรียกว่า "ชาดก" คือเรื่องอดีตชาติต่าง ๆ หมายถึงผู้ที่มีชาติกำเนิดเกิดมาแล้วในอดีต มีชื่อมีเรื่องราวของความประพฤติและได้รับผลต่าง ๆ กัน เพื่อสอนให้คนได้มองเห็นตัวอย่างหรือชาติต่าง ๆ นั้น อาจหมายถึงคนชาติดำ คนชาติขาว เป็นต้นก็ได้ คือไม่ได้หมายถึงผิวกาย ไม่ได้หมายถึงคนชื่อนั้นชื่อนี้ แต่หมายถึงระดับแห่งจิตใจและความประพฤติที่ดำหรือขาวแต่เล่าเป็นเรื่องขึ้น ดังเรื่องช้างเผือกใจประเสริฐกับพรานป่าใจร้าย มีความย่อว่า พรานป่าคนหนึ่งเข้าไปในป่าลึกเพื่อหาสิ่งที่จะนำไปขายเลี้ยงชีพ หลงทางเดินวนเวียนลึกเข้าไปไม่พบทางออกมีความกลัวตาย ร้องคร่ำครวญไปคนเดียว ในป่าลึกนั้นมีช้างพลายเผือกอยู่เชือกหนึ่ง ได้ยินเสียงร้องคร่ำครวญของพรานป่าหลงทาง มีใจกรุณา จึงแสดงตนเดินไปหา พรานป่าเห็นช้างก็ตกใจออกวิ่งหนี ช้างก็หยุด ไม่วิ่งไล่ พรานเหลียวมาดูเห็นช้างหยุดนิ่ง ก็หยุดวิ่ง ช้างก็เดินเข้าไปหา พรานป่าก็วิ่งหนีอีก ช้างก็หยุด พอพรานป่าหยุด ช้างก็เดินเข้าไป ทำอยู่ดังนี้หลายครั้งจนพรานป่าเกิดความกล้าคิดว่าช้างไม่ทำอันตราย จึงหยุดไม่วิ่งหนี ช้างเดินเข้าไปถึงแล้ว ก็แสดงความเป็นมิตร นำไปยังที่อยู่ จัดหาผลไม้ต่าง ๆ มาเลี้ยงแล้วก็ให้ขึ้นหลังนำไปส่งจนถึงทางสัญจร

ของคน จึงให้ลงจากหลังแล้วก็กลับเข้าป่าไป ฝ่ายพรานป่าเป็นคนใจร้าย เมื่อนั่งอยู่บนหลังช้างก็สังเกตจดจำทางมาโดยตลอด เมื่อออกมาถึงหมู่บ้านแล้ว เห็นร้านช่างทำงาแห่งหนึ่งจึงเข้าไปถามว่าต้องการงาช้างเป็นบ้างหรือไม่ ช่างทำงาก็ตอบว่าต้องการมากกว่างาช้างตาย จะให้ราคาดีกว่า พรานป่าใจร้ายจึงเตรียมเลื่อยกลับเข้าป่าไปจนถึงที่อยู่ของช้างผู้ที่ได้ช่วยชีวิตตนไว้นั้น เมื่อพบช้างแล้วก็ของาส่วนปลายทั้งสองข้าง ช้างผู้การุญก็อนุญาตให้เลื่อยตัดได้ พรานก็เลื่อยส่วนปลายของงาทั้งสองข้างขาดแล้ว ช้างได้หยิบงาทั้งสองชิ้นด้วยงวงยื่นให้ พรานป่าก็รับนำออกมาขาย ต่อมาเมื่อมูลทรัพย์ที่ขายได้หมดแล้ว ก็ฉวยเลื่อยเข้าป่าไปหาช้างผู้มีพระคุณนั้นอีก คราวนี้ขอส่วนกลางของงาทั้งสองข้าง ช้างก็อนุญาตให้พรานป่าเลื่อยเอาไปขายเป็นครั้งที่สอง พอหมดทรัพย์ก็ถือเลื่อยกลับเข้าไปหาช้างอีก ของาส่วนโคนที่ยังเหลืออยู่ทั้งสองข้างเป็นครั้งที่สาม ช้างผู้มีใจประเสริฐก็อนุญาตให้ พรานก็ปีนขึ้นไปบนตะพอง เปิดเนื้อที่ปิดโคนงาขึ้นแล้วใช้เท้าเหยียบยันเลื่อยที่โคนงาขาดออกทั้งสองข้าง โดยไม่มีใจระลึกถึงพระคุณของช้างผู้ที่ได้ช่วยตนให้พ้นความตายในป่าลึก ทั้งได้ให้งามาแล้วเพื่อยังชีวิตถึงสองครั้งแล้ว ทั้งไม่มีใจสงสารช้างผู้ถูกเลื่อยงามีความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส ช้างผู้มีใจประเสริฐนั้นเมื่อถูกเลื่อยโคนงาขาดหมดแล้ว ทั้งที่มีความเจ็บปวดอย่างยิ่ง ก็ได้พยายามหยิบงาทั้งสองท่อนที่เป็นสมบัติในกายชิ้นสุดท้ายด้วยงวงยื่นให้พรานป่า เขาก็รับไปอย่างแช่มชื่น ท่านเล่าว่าพอเขาเดินแบกงาสองท่อนนั้นออกไปพ้นสายตาของช้างผู้มีพระคุณยิ่งใหญ่แก่ตน แผ่นดินก็แยกออกกลืนร่างของเขาหายลงไปทันที ท่านกล่าวเป็นโศลกสอนไว้ว่า "คนอกตัญญูมองหาช่องอยู่เป็นนิตย์ถึงจะให้แผ่นดินทั้งสิ้น ก็ไม่ทำให้พอได้"

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เรื่องชาดกในพระพุทธศาสนานั้น มีลักษณะเป็นนิทานสาธกธรรม หรือที่เรียกว่านิทานสุภาษิตอย่างนิทานอีศป บางเรื่องมีสัตว์ดิรัจฉานพูดได้ ซึ่งในบัดนี้ไม่เชื่อกันว่าจะเป็นจริง ทำให้บางคนปฏิเสธเสียทั้งหมด ผู้ที่ปฏิเสธทั้งหมดดังนี้ก็เลยไม่ได้ของดีในนิทาน

ชาดก นึกเทียบอย่างคนที่เก็บได้เพชรที่ยังไม่ได้เจียระไนก้อนหนึ่ง มองดูเห็นเป็นก้อนหินธรรมดาไม่สุกใส จึงโยนทิ้งเสีย เช่นนี้จะเป็นคนโง่หรือฉลาด สมควรจะเจียระไนใช้ไม่ดีกว่าหรือ นิทานสุภาษิตทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่าเป็นเพชรมีค่ามาก คนฉลาดย่อมรู้จักนำไปเจียระไน คือเลือกสรรเอาเนื้อหาสุภาษิตใช้เป็นอาภรณ์ประดับตน และเรื่องสัตว์พูดได้หากจะคิดว่าสัตว์ก็มีความรู้ทางจิตใจเหมือนกัน แม้ในบัดนี้คนเราก็ยังทำความเข้าใจกับสัตว์ได้บางประการ สัตว์เลี้ยงพูดไม่ได้แต่เข้าใจความประสงค์ของคนทางภาษาที่คนพูดด้วยหรือทางสายตามากหรือน้อย สัตว์บางชนิดน่าคิดว่ามีภาษาของตนอยู่เหมือนกัน สังเกตที่คล้ายพูดกันเถียงกันในบางครั้ง แต่ข้อนี้ไม่ใช่สาระสำคัญของนิทานชาดก สาระสำคัญอยู่ที่เป็นเครื่องสาธกธรรมดังกล่าวแล้ว ดังเรื่องนกกะทาเป็นเรื่องสาธก เรื่อง 'กรรมอาศัย' คือตนไม่ได้ทำกรรมนั้นเอง คนอื่นทำแต่เขาอาศัยตนทำ ดังนี้ตนจะพลอยเป็นบาปเป็นบุญไปด้วยหรือไม่ ว่าถึงทางบาป ก็เช่นเรื่องการบริโภคเนื้อสัตว์ คนถือศีลเว้นฆ่าสัตว์ยังบริโภคเนื้อสัตว์ จะพลอยต้องกรรมอาศัย คือพลอยเป็นบาปไปกับผู้ฆ่าสัตว์ด้วยหรือไม่ ชาดกนี้เป็นเครื่องเฉลยปัญหานี้เรื่องหนึ่ง เรื่องมีว่านายพรานนกคนหนึ่งจับนกกะทาเสียงดีได้ตัวหนึ่ง จึงนำมาหัดให้เป็นนกต่อ ขังกรงไว้ นำไปวางไว้ให้ขันต่อนกในป่า ฝ่ายนกกะทาอื่น ๆ ได้ยินเสียงขันก็พากันมาหา นายพรานก็จับไปฆ่าขาย นกต่อคิดว่าพวกญาติอาศัยเสียงของตนพากันมาตายเป็นอันมาก จะเป็นบาปแก่ตน จึงหยุดขัน นายพรานก็ใช้ไม้ตีศีรษะให้ขันนกทนเจ็บปวดไม่ไหวก็ต้องขัน พวกนกกะทาก็พากันมาให้นายพรานจับต่อไป นกต่อคิดสงสัยอยู่ไม่วายว่าต้องบาปด้วยหรือไม่ กระทั่งถึงวันหนึ่ง นายพรานหิ้วกรงนกต่อไปถึงอาศรมของฤษีตนหนึ่งในป่า จึงแวะเข้าไปขอน้ำฤษีดื่ม วางกรงนกไว้ข้างหน้าฤษี ครั้นดื่มน้ำแล้วออกไปนอนพักที่ร่มไม้ข้างนอกหลับไป นกกะทาในกรงเห็นเป็นโอกาสจึงถามฤษีขึ้นว่า ตนเองมีชีวิตเป็นสุขดี มีอาหารสมบูรณ์แต่อยู่ในอันตราย คือพรานใช้เป็นนกต่อ ทำให้นกอื่น ๆ พากันมาตาย เมื่อเป็นเช่นนี้ จะมีคติเป็นฉันใด จะเป็นบาปหรือไม่ ฤษีตอบว่า ถ้าใจไม่คิดไป ไม่ได้ขวนขวายในบาปกรรม ก็ไม่แปดเปื้อนด้วยบาป นกถามว่า แต่พวกนกเป็นอันมากพากันมาด้วยคิดว่าญาติของเราอยู่ที่นี่ จึงต้องพากันตาย ฉะนั้นจะต้อง 'กรรม

อาศัย' หรือไม่ มีใจสงสัยไม่หายอยู่ในข้อนี้ ฤษีตอบว่า ไม่ต้อง 'กรรมอาศัย' ถ้าใจไม่คิดร้าย บาปหาเปื้อนผู้ที่มีใจงามไม่ขวนขวายในบาปไม่ นกกะทาได้ฟังเฉลยของฤษีก็สิ้นสงสัย นายพรานตื่นขึ้นก็ยกกรงนกกลับไป เรื่องนี้เฉลยปัญหาเรื่อง 'กรรมอาศัย' ที่น่าพิจารณา

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้มีประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตทุกอย่าง แต่จะต้องมีความเข้าใจ ความมุ่งหมายและรู้จักใช้ปฏิบัติให้เหมาะ ดังเช่นมีปัญหาว่า คนสองคนป่วยเป็นโรคคล้ายคลึงกัน คนหนึ่งไปหาหมอรักษาที่โรงพยาบาล อีกคนหนึ่งทำบุญตักบาตรพระด้วยคิดว่าเป็นวิธีรักษาให้หายโรค สองคนนี้คนไหนทำถูกหรือทำถูกทั้งสองคน ในการจะตอบปัญหานี้ควรเข้าใจเรื่องการทำบุญว่าทำบุญทำไม การทำบุญมีหลายอย่าง กล่าวเฉพาะตักบาตรพระเป็นทานอย่างหนึ่ง มีความมุ่งหมายเพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดจากความโลภความตระหนี่ เพื่อสงเคราะห์บูชาผู้ประพฤติดี การสละให้แก่ใคร ๆ อื่นก็มีความประสงค์เช่นเดียวกัน คือเพื่อชำระใจของผู้ให้เอง และเพื่อสงเคราะห์ผู้รับให้ได้รับไปบริโภคหรือไปใช้ให้มีความสุข ฉะนั้นเมื่อจิตใจของผู้ให้บริสุทธิ์สะอาดและผู้รับมีความสุขก็เป็นอันได้รับผลตามที่มุ่งหมายของการทำทาน ปัญหาที่ว่าคนป่วยขึ้นจะทำอย่างไร ก็ตอบได้ทันทีว่า ควรไปหาหมอรักษาเพราะเป็นเรื่องของทางกาย ส่วนเรื่องทางใจต้องอาศัยธรรมเช่นทานเป็นต้นเพื่อทำจิตใจให้ดี เมื่อจิตใจดีก็ย่อมจะช่วยรักษากายให้ดีขึ้นได้เหมือนกัน ดังคนที่มีอำนาจทางจิตใจแรงใช้อำนาจจิตรักษาโรคบางอย่างได้ จึงควรทำบุญต่าง ๆ ด้วย การตอบปัญหานี้ให้ถูกอย่างสมบูรณ์จึงควรเป็นว่า คนป่วยทั้งสองคนนั้นควรทำทั้งสองอย่าง คือไปหาหมอรักษา และทำบุญเพื่อทำจิตใจให้บริสุทธิ์ให้ดีเป็นอันได้รักษาทั้งทางกายทั้งทางจิตใจ ถ้าทำแต่ทางใดทางหนึ่งก็ยังบกพร่อง การทำบุญนั้นพึงเข้าใจว่ามิใช่การทำทานเช่นตักบาตรพระอย่างเดียว แต่การรักษาศีลก็เป็นการทำบุญ การอบรมใจให้มีสมาธิให้มีปัญญารู้ถึงคติธรรมดาของชีวิตก็เป็นการทำบุญ สองอย่างหลังนี้

เป็นการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดยิ่งขึ้นไปกว่าทานโดยลำดับ และพึงเข้าใจว่าการทำทานนั้นท่านสอนให้รู้จักเลือกให้ มิใช่สอนให้ทำจนสิ้นเนื้อประดาตัวหรือจนลำบาก ได้มีปัญหาในเรื่องนี้อยู่เหมือนกันว่า บางคนทำทานจนกระทั่งยากจนไป ทำไมบุญข้อนี้จึงไม่ช่วยให้มั่งมีขึ้นมา ถ้าเข้าใจธรรมในเรื่องนี้สักหน่อยแล้วก็จะไม่เกิดปัญหา คือ จับประเด็นของปัญหาว่า ความมั่งมีพระพุทธเจ้าสอนให้ทำอย่างไรจึงจะมั่งมี พระองค์สอนให้มีความหมั่นแสวงหาทรัพย์ รักษาทรัพย์ที่หามาได้ ใช้จ่ายพอสมควรไม่ให้เบียดกรอไม่ให้ฟูมฟายและคบคนดีเป็นมิตรสหาย เพื่อจะได้ชักชวนกันให้ใช้ทรัพย์ไปในทางที่ดีมีประโยชน์ ไม่ใช่ในทางอบายมุขต่าง ๆ นอกจากนี้ พระองค์ยังได้ทรงสอนวิธีใช้ทรัพย์เช่นเลี้ยงตนเองและมารดา บิดา บุตร ธิดา ภริยา สามีเป็นต้นให้เป็นสุขตามควรแก่ฐานะ เหล่านี้นับว่าเป็นประโยชน์ปัจจุบัน และทรงสอนให้ถือเอาประโยชน์ภายหน้าคือทำความเชื่อให้ถูกต้องตามคลองธรรม ให้มีศีล มีการสละบริจาค และข้อสำคัญให้มีปัญญาที่ชอบ ความประพฤติตนอยู่ในประโยชน์ข้อหลังนี้ ย่อมทำให้ประโยชน์ข้อแรกยั่งยืนมั่นคงและเจริญยิ่งขึ้นด้วย ฉะนั้นผู้ที่เข้าใจพระพุทธศาสนาดีย่อมจะปฏิบัติธรรมได้อย่างเหมาะสม จะไม่จนทั้งทรัพย์ภายนอกทั้งทรัพย์ภายใน ดังที่มีตัวอย่างอยู่ไม่น้อย ไม่ต้องพูดถึงทางธรรม แม้ทางโลกโดยตรงเช่นการค้า ถ้าดำเนินไปอย่างไม่เข้าใจไม่ฉลาด ก็ขาดทุนเสียหายได้

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

การวิจัยเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ไขปรับปรุงต่าง ๆ เพราะจะต้องวิจัยให้ทราบข้อที่บกพร่องพร้อมทั้งเหตุต่าง ๆ เสียก่อน พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้เป็นกลาง ๆ ที่จะพึงใช้ได้ทั่วไปคือ "ธรรมวิจัย" แปลว่าการวิจัยธรรม มีความหมายว่า เลือกเฟ้นธรรมว่า ข้อนี้ดีไม่มีโทษผู้รู้สรรเสริญ ข้อนี้ไม่ดีมีโทษผู้รู้ติเตียน ส่วนดีและไม่ดีทั้งสองประการนี้คือธรรมในที่นี้ ซึ่งมีอยู่ในจิตใจ และในกรรมคือการงานของทุก ๆ คน การวิจัยตามคำสอนของพระพุทธเจ้าก็คือการวิจัยส่วนดีส่วนชั่วทางจิตใจและกรรมของคน โดยเฉพาะ ก็ของตนเองเพื่ออะไร ก็เพื่อจะได้ละส่วนที่ชั่วทำส่วนที่ดีให้มีขึ้นอันส่วนดีส่วนชั่วนั้น ย่อมมีอยู่ใน

บุคคลทุกวัยทุกรุ่นไม่เลือกว่าเด็กผู้ใหญ่ โดยมากผู้ใหญ่มักจะวิจัยเด็ก บางทีเด็กก็วิจัยผู้ใหญ่ แต่ไม่เป็นทางการงาน เพราะเด็กยังไม่มีหน้าที่การงาน จึงได้แต่แอบวิจัยกันโดยมาก วันเด็กในศกนี้ตกวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๑๐ น่าจะวิจัยในทางยกย่องเด็กสักทางหนึ่ง คือ "ความเป็นผู้ใหญ่ในเด็ก" คำว่า "ความเป็นผู้ใหญ่" ดูเหมือนจะเข้าใจกันทั่วไปแล้วว่า ไม่ได้หมายถึงสูงอายุเป็นต้นเท่านั้น แต่หมายถึงคุณวุฒิหรือคุณธรรมอันเหมาะสมด้วย ฉะนั้นความเป็นผู้ใหญ่ในเด็ก จึงหมายถึงว่าในตัวเด็กนั้นมีความเป็นผู้ใหญ่บางอย่าง ที่บางทีผู้ใหญ่เองน่าจะมีอยู่น้อยก็ได้ ส่วนที่เห็นได้ง่ายสักหน่อยอันน่าจะยกขึ้นวิจัยเป็นประการแรก ก็คือความบริสุทธิ์ซื่อตรง หมายถึงความแสดงออกอย่างตรง ๆ จากจิตใจที่ซื่อบริสุทธิ์ ภาวะเช่นนี้ถ้ามีแก่คนโตแล้ว ก็จะว่าเป็นคนมีจิตใจสูง เป็นคุณธรรมที่สำคัญของผู้ใหญ่ เพราะผู้ใหญ่สมควรมีจิตใจเช่นนี้ แต่สำหรับเด็กยังไม่ถือกันว่าเป็นคุณธรรม เพราะเกิดจากความยังไม่เดียงสา เมื่อเด็กเติบโตขึ้นมีความเดียงสามากขึ้น ความบริสุทธิ์ซื่อตรงอย่างเด็กนั้นก็น้อยลง จิตเริ่มรับอารมณ์ยั่วเย้าให้เกิดกิเลสต่าง ๆ รู้จักอยากได้ รู้จักผูกโกรธ รู้จักพูดเท็จแก้ตัวเป็นต้น เมื่อจิตแปรปรวนไป ความซื่อตรงก็แปรปรวนไป เป็นความพลิกแพลงน้อยหรือมากยิ่งโตขึ้น ดังที่เรียกว่าเป็นผู้ใหญ่ขึ้นด้วยอายุเป็นต้น บางทีความเป็นผู้ใหญ่ที่เคยมีมากเมื่อเป็นเด็ก คือความบริสุทธิ์ซื่อตรงนั้นก็ยิ่งน้อยเข้า ทั้งนี้เว้นไว้แต่จะได้มีการปฏิบัติในทางธรรมวิจัยของพระพุทธเจ้าด้วยตนเอง และที่ตนเองอยู่เสมอเท่านั้น เมื่อลองวิจัยดูในทางนี้ก็อาจจะได้พบความเป็นเด็กในผู้ใหญ่ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยเช่นเดียวกัน ลักษณะของความเป็นเด็กที่น่ายกขึ้นกล่าวในข้อวิจัยนี้ก็คือความไม่เดียงสา ใครก็ตามเมื่อมีความหลงมาก ก็ชื่อว่ามีความไม่เดียงสามาก จึงกลายเป็นเด็กไปได้เพราะความหลงนี้เอง ความเป็นผู้ใหญ่ในเด็กน่าวิจัยเพื่อให้เด็กคงมีความเป็นผู้ใหญ่เยี่ยงนั้น (แม้ไม่ใช่อย่างนั้น) โดยให้มีเดียงสาหรือปัญญาในการใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิต และเพื่อเป็นอนุสสติสำหรับผู้ใหญ่ได้ด้วย เพื่อว่าความเป็นเด็กในผู้ใหญ่จะได้น้อยลงเสียบ้าง **พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า "ท่านทั้งหลายเป็นผู้อันความมืดมิดหุ้มห่ออยู่แล้ว ไฉนจึงไม่แสวงหาดวงประทีปกันเล่า"**

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ทางพระพุทธศาสนา ปัญหาเรื่องตายแล้วเกิดอีกหรือไม่ เป็นเรื่องประกอบเท่านั้น เพราะมุ่งสอนให้คนละความไม่ดีทำความดีในชาตินี้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าในปัจจุบัน แต่ส่วนมากก็อดสงสัยมิได้ในเรื่องตายเรื่องเกิด และกล่าวได้ว่าส่วนมากเชื่อว่าตายแล้วเกิดอีก หรือว่าตายไม่สูญ วิญญาณยังไปท่องเที่ยวหรือไปเป็นอะไรอย่างหนึ่งหรือไปเกิด อีกพวกหนึ่งซึ่งน่าจะน้อยกว่าเห็นว่าตายสูญไม่มีอะไรไปเกิด ลองวิจัยดูว่าความเชื่อความเห็นของทั้งสองฝ่ายนี้ ฝ่ายไหนจะถูก ทีแรกต้องถามก่อนว่า เป็นความเชื่อความเห็นว่าอย่างนั้นหรือเป็นปัญญาซึ่งเป็นความรู้จริง ก็คงจะได้คำตอบว่าเป็นความเชื่อความเห็นเสียโดยมาก คือเป็นเรื่องที่ไม่รู้ด้วยตนเอง แต่ก็มีความเชื่อว่าตายเกิด อีกฝ่ายหนึ่งไม่เชื่อ เพราะเวลาคนตายก็ไม่เห็นมีอะไรไปเกิด สิ้นลมแล้วทุก ๆ อย่างก็ทอดทิ้งอยู่ในโลกนี้ จึงไม่เชื่อว่าตายเกิด หรือเห็นว่าตายสูญทีเดียว ด้วยความไม่รู้นั่นแหละ ตกว่าความเชื่อไม่เชื่อหรือความเห็นอย่างไรในเรื่องนี้ เกิดขึ้นจากความไม่รู้ แล้วก็ลงความเห็นเอาเองอย่างคาดคะเนหรือเดา เหมือนอย่างเข้าไปในห้องมืดสนิทมองไม่เห็นอะไรเลย คนหนึ่งเชื่อว่าห้องนั้นมีคนซ่อนอยู่ อีกคนหนึ่งไม่เชื่อว่ามี ทั้งสองคนมีระดับเท่ากันคือมองไม่เห็นเหมือนกัน ใช้ความคาดคะเนหรือเดาเอาเช่นเดียวกัน สรุปความในตอนนี้ว่า เรื่องตายเกิดหรือไม่เกิด ใครจะเชื่อหรือไม่อย่างไรไม่สำคัญ ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าความจริงเป็นอย่างไร ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่เกิด ปัญหาจึงมีว่าใครจะเป็นผู้บอกได้ จะรู้จริงได้อย่างไร ตอบได้ว่าผู้บอกมีอยู่แล้วคือพระพุทธเจ้าท่านตอบไว้ในหลักอริยสัจจ์สี่ ถอดความมาสั้น ๆ ว่า **มีตัณหา** (ความอยาก) ก็มีชาติ (ความเกิด) สิ้นตัณหาก็สิ้นชาติ ถอดคำออกมาให้เข้าเรื่องนี้ว่า ยังมีตัณหาตายแล้วเกิดอีก สิ้นตัณหาแล้วไม่เกิด ท่านบอกไว้ดังนี้ แต่จะรู้จริงด้วยตนเองได้นั้น มีผู้แนะว่าต้องทำสมาธิจนได้ดวงตาชั้นในมองเห็นความจริงได้ด้วยตนเอง จึงจะสิ้นสงสัย ถ้ายังไม่ได้ดวงตาชั้นในอย่างดีก็ต้องอาศัยศรัทธาต่อพระพุทธเจ้าไปก่อน ในครั้งพุทธกาล มีแม่ทัพใหญ่ผู้หนึ่งชื่อท่านสีหะไปเฝ้ากราบทูลถามว่า จะทรงอาจบัญญัติแสดงผลทานที่มองเห็นได้ในปัจจุบันได้หรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสว่าได้ คือ ๑. เป็นที่รักของชนมาก ๒. เป็นที่คบหาของคนดี ๓. มีเสียงพูดถึง

ในทางดีงาม ๔. กล้าเข้าหมู่คนชั้นต่าง ๆ เหล่านี้เป็นผลทานที่มองเห็นได้ในปัจจุบัน และ ๕. ตายไปสุคติ (ไปดี) โลกสวรรค์ ข้อหลังนี้เป็นผลภายหน้า ท่านแม่ทัพสีหะกราบทูลว่า ๔ ข้อต้นไม่ต้องถึงความเชื่อต่อพระพุทธเจ้าเพราะรู้ได้ด้วยตนเอง ส่วนข้อหลังไม่รู้ แต่ก็ถึงความเชื่อต่อพระพุทธเจ้าในข้อนั้น ท่านแม่ทัพเป็นทหารกราบทูลตรง ๆ รู้ว่ารู้ ไม่รู้ว่าไม่รู้ แต่ก็มีศรัทธาต่อพระพุทธองค์มั่นคง ฉะนั้น ถึงไม่รู้แต่มีผู้รู้เป็นผู้นำทางและมีความเชื่อฟังผู้รู้ ก็ย่อมเดินถูกทางแน่

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

อันเหตุการณ์ที่บังเกิดขึ้นแก่ชีวิต มีอยู่เป็นอันมากที่บังเกิดขึ้นโดยไม่รู้ไม่คิดมาก่อน แต่เมื่อเป็นเหตุการณ์ที่จะต้องเกิดก็เกิดขึ้นจนได้ ถ้าหากใครมองดูเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างของเล่น ๆ ไม่จริงจัง ก็ไม่เกิดทุกข์เดือดร้อน หรือจะเกิดบ้างก็เกิดอย่างเล่น ๆ ถ้าจะหนีเหตุการณ์เสียบ้าง ก็เหมือนอย่างหนีไปเที่ยวเล่นหรือไปพักผ่อนเสียครั้งคราวหนึ่ง คนเรานั้นเมื่อเห็นว่าที่ใดมีทุกข์ ก็จะต้องหนีไปให้พ้นจากคนหรือเหตุการณ์ที่ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้น ฉะนั้นถ้าแต่ละคนได้ระลึกถึงข้อนี้ก็ควรจะไม่ประพฤติ หรือกระทำการก่อทุกข์ให้แก่กัน ทั้งนี้ด้วยมีความสำนึกตนและประพฤติตนให้อยู่ในขอบเขตที่สมควร เรื่องว่าอะไรสมควรอะไรไม่สมควรนั้น ถ้าคนเรามีสติรู้จักตนตามเป็นจริง ไม่หลงตนไม่ลำเอียงแล้ว ก็จะรู้ได้โดยไม่ยาก บางทีหลอกคนอื่นได้แต่หลอกตนเองหาได้ไม่ เช่นคนที่รู้อยู่ว่าตนเองเป็นอย่างไร แต่เที่ยวพูดโอ้อวดคนอื่นว่าวิเศษต่าง ๆ บางทีหลอกตนเองให้หลงไปสนิทแต่หลอกคนอื่นไม่ได้ เช่นคนที่หาได้มีความวิเศษอันใดไม่ แต่เข้าใจตนเองว่าวิเศษแล้วแสดงตนเช่นนั้น ส่วนคนอื่นเขารู้ว่าเป็นอย่างไร จึงหัวเราะเอา หากได้มองดูความเป็นไปต่าง ๆ กันของคน ในทางที่น่าหัวเราะดังนี้ก็น่าจะมีทุกข์น้อยลง การมองดูคนอื่นนั้นสู้มองดูตนเองไม่ได้ เพราะตนเองต้องรับผิดชอบต่อตนเองโดยตรง ส่วนคนอื่นเขาก็ต้องรับผิดต่อตัวเขาเอง เรื่องความรับผิดชอบนี้ บางทีก็นึกไปไม่ออกว่าได้ทำอะไรไว้ จึงต้องรับผิดรับชอบเช่นนี้ เช่นต้องรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตต่าง ๆ ในฐานะเช่นนี้ ผู้เป็นศิษย์

ของพระพุทธเจ้าย่อมใช้ศรัทธาความเชื่อในกรรมและผลของกรรม ทำกรรมที่ผิดไว้ก็ต้องรับผิดต่าง ๆ ทำกรรมที่ชอบไว้ก็ต้องรับชอบต่าง ๆ จะเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งหาได้ไม่ เมื่อยอมรับกรรมเสียได้ดังนี้ก็จะมีใจกล้าหาญ เป็นอะไรเป็นกัน ไม่กลัวต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ และเมื่อเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นจะแก้อย่างไร ศิษย์ของพระพุทธเจ้าย่อมแก้ด้วยสติและปัญญา เพื่อให้เป็นผู้ชนะด้วยความดี **พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า "พึงชนะคนตระหนี่หรือความตระหนี่ด้วยการให้"** นี้เป็นวิธีเอาชนะวิธีหนึ่ง ใครเป็นคนมีความตระหนี่และความโลภ ก็คือตัวเราเองหรือคนอื่นก็ได้ ถ้าเป็นตัวเราเองก็จะต้องเอาชนะด้วยการให้ พยายามให้ตัวเราเองเป็นผู้ให้ ถ้าเป็นคนอื่นก็อาจเอาชนะเขาด้วยการให้ได้เหมือนกัน เช่นให้สิ่งที่เขาต้องการ เขาก็พอใจแล้วให้สิ่งที่เราต้องการ บางทีก็ซื้อเขาได้ด้วยการให้ทรัพย์ ผู้ที่มีจิตใจสูงบางคนสละให้ยิ่งกว่าเขาขอ เป็นทานอย่างสูง ที่ทำให้เป็นที่พิศวงแก่คนอื่น ๆ ว่าทำไมจึงให้ได้ คนย่อมปฏิบัติตามระดับของจิตใจ ไม่สามารถจะทำให้ต่ำกว่าระดับของตนได้ **แต่คนดีนั้นพระย่อมรักษา ดังภาษิตว่า "ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม"** ศิษย์ของพระพุทธเจ้าย่อมมีศรัทธาอยู่อย่างมั่นคงดังนี้ และย่อมปฏิบัติตนเป็นผู้หลีกออกอยู่เสมอ โดยเฉพาะเป็นผู้หลีกออกทางใจ จึงไม่เป็นทุกข์

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

อันเรื่องของชีวิต บางคราวก็ดูเป็นของเปิดเผยง่าย ๆ บางคราวก็ดูลึกลับ เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต บางอย่างก็เกิดตามที่คนต้องการให้เกิด บางอย่างก็เกิดขึ้นโดยคนมิได้เจตนาให้เกิด แต่ผลทุก ๆ อย่างย่อมมีเหตุ ถ้าได้รู้เหตุก็เป็นของเปิดเผย ส่วนที่ว่าลึกลับก็เพราะไม่รู้เหตุ จู่ ๆ ก็เกิดผลขึ้นเสียแล้ว เช่นไม่ได้คิดว่าพรุ่งนี้จะไปข้างไหน ครั้นถึงวันพรุ่งนี้เข้า ก็ต้องไปด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบัดเดี๋ยวนั้น ว่าถึงคนทั่วไปแล้วเรื่องของพรุ่งนี้เป็นเรื่องลึกลับ เพราะต่างก็ไม่รู้พรุ่งนี้ของตนเองจริง ๆ ถึงวันนี้เองก็รู้อยู่เฉพาะปัจจุบันคือเดี๋ยวนี้ แต่อนาคตหารู้ได้ไม่ว่าต่อไปแม้ในวันนี้จะเกิดอะไรขึ้นบ้าง คนเรามีความคิดหวังกันไป ซึ่งจะคิดอย่างไรก็คิดได้ และก็อาจจะทำให้ได้ผลตามที่คิด แม้คนที่

คิดทุจริตทำทุจริต ก็อาจได้ผลจากการทำทุจริต คนที่ประทุษร้ายมิตรหรือคนดีคนบริสุทธิ์ ก็อาจได้รับผลจากการทำนั้น เช่นได้ทรัพย์สินเงินทอง วันนี้จน แต่พรุ่งนี้มั่งมีขึ้น ชวนให้เคลิบเคลิ้มไปไม่น้อย และคนเป็นอันมากก็ดูเหมือนจะเคลิ้มไปในผลที่ล่อใจเช่นนี้ง่าย จนถึงบางทีคนที่เคยตรงก็กลับคด เคยเป็นมิตรก็กลับเป็นศัตรู เพราะมุ่งแต่จะได้เป็นประมาณ เพราะความกลัวต่อวันพรุ่งนี้หรือโลภต่อวันพรุ่งนี้ บางทีก็เพื่อตน หรือเพื่อผู้อื่นที่ตนรักใคร่ วันพรุ่งนี้อาจจะรวยขึ้นจริง แต่วันพรุ่งนี้มิใช่มีเพียงวันเดียว ผู้ที่คิดให้ยาวออกไปอีกหลาย ๆ พรุ่งนี้จึงน่าจะสะดุดใจ และถ้าใช้ความคิดให้มากสักหน่อย เช่นว่า น่าละอายไหมที่ไปช่วงชิงของของผู้อื่น ยิ่งถ้าผู้อื่นนั้นเป็นคนดีคนบริสุทธิ์ก็ยิ่งน่าละอายใจ เพราะคนดีอย่างที่เรียกว่าใจพระนั้น ย่อมถือว่า "แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร" จึงเป็นผู้ยอมให้แก่ผู้ที่ต้องการแม้จะต้องเสียจนหมดสิ้น ก็ยังดีกว่าจะเป็นทุกข์ใจมากเพราะเหตุที่จะต้องแก่งแย่ง จะคิดเอาเปรียบนั้นไม่ต้องพูดถึง เพียงคิดให้พอเสมอกันก็ไม่ประสงค์จะได้เสียแล้ว คนดีที่มีใจเช่นนี้ไม่มีประทุษร้ายจิตต่อใครเลยแม้แต่น้อย ใครต้องการจะเอาเปรียบเมื่อใด ก็ได้เปรียบเมื่อนั้น แต่ข้อที่สำคัญหากไปกระทบคนดีมีใจพระนั้น มิใช่จะได้เปรียบอย่างง่ายดายอย่างเดียว ยังได้กรรมที่หนักด้วยคือได้บาปหนักหนา คิดเอาเปรียบคนที่คิดเอาเปรียบด้วยกันยังบาปน้อยกว่าเพราะมีใจเป็นอกุศลเสมอกัน ข้อที่ว่าเป็นบาปหนักหนานั้นคือกดระดับแห่งจิตใจของตนเองลงไปให้ต่ำทราม ไม่จำต้องไปพูดถึงนรกหรือผลอะไรที่คอยจะค้านอยู่ ระดับของคนแม้เพียงคนสามัญย่อมมียุติธรรมตามควร ไม่ต้องการเสียเปรียบ ไม่ต้องการเอาเปรียบใคร ไม่รังแกข่มเหงผู้อื่น ไม่ต้องพูดถึงมิตรหรือผู้มีคุณมีอุปการะแก่ตน ซึ่งจะต้องมีความซื่อตรงต่อมิตร มีความกตัญญูต่อผู้มีคุณโดยแท้ คนบาปหนักก็คือคนที่มีระดับแห่งจิตใจต่ำลงไปกว่านี้ พระพุทธเจ้าทรงปรารภคนที่มีระดับจิตใจต่าง ๆ กันนี้ จึงตรัสว่า "**ความดีอันคนดีทำง่าย แต่คนชั่วทำยาก ส่วนความชั่วอันคนชั่วทำง่าย แต่คนดีทำยาก**"

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ไทยและลังกาได้มีสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาต่อกันมาตลอดเวลาช้านาน แต่ก่อนปรากฏว่าไทยเรานิยมของลังกา ดังจะเห็นได้ เช่น พระแก้วมรกตของเราก็ว่ามาจากลังกา พระพุทธสิหิงค์ก็ว่ามาจากลังกา คือสิ่งที่สำคัญก็จะมีประวัติเขียนไว้ว่าดังนั้น ดูจะคล้ายความนิยมของนอกในปัจจุบัน ซึ่งเปลี่ยนไปเป็นเมืองฝรั่ง และแม้พระเจ้าแผ่นดินไทยจะทรงผนวช ก็โปรดให้นิมนต์พระเถระมาจากลังกา เช่น เมื่อพระมหาธรรมราชาลิไทยกรุงสุโขทัย ทรงผนวช เมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๔ มีกล่าวไว้ในตำนานว่า โปรดให้อาราธนาพระมหาสวามีสังฆราชมาแต่ลังกาทวีป เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กรุงศรีอยุธยา ทรงผนวช เมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๘ ก็โปรดให้นิมนต์คณะสงฆ์เข้ามาจากลังกาทวีป เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงผนวช พระสงฆ์ทั้งสองนิกายในปัจจุบัน ก็มีสายสมณวงศ์มาจากลังกาอยู่แล้วเหมือนกัน โดยเฉพาะคณะธรรมยุตซึ่งสืบสมณวงศ์มาจากพระสงฆ์นิกายเดิมก่อน แล้วซ้ำสายพระสงฆ์รามัญนิกายสีมากัลยาณี ซึ่งต้นเดิมก็ไปบวชที่แม่น้ำกัลยาณีจากพระสงฆ์สายมหาวิหารในลังกา แม้ชาวลังกาก็คงนิยมของไทยเหมือนกัน พระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาจึงมีมากทั่วไป ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ไทยเราส่งสมณทูตไปลังกาหลายครั้ง ในรัชกาลที่ ๒ โปรดให้ส่งสมณทูตไปครั้งหนึ่ง ในรัชกาลที่ ๓ โปรดให้ส่งไป ๒ ครั้ง ในรัชกาลที่ ๔ โปรดให้ส่งไปครั้งหนึ่ง สมณทูตผู้ออกไปได้ยืมหนังสือพระไตรปิฎกและคัมภีร์ที่เนื่องด้วยพระไตรปิฎก เข้ามาคัดลอกด้วยในรัชกาลต่อมา ได้มีพระไทยออกไปลังกาเป็นครั้งคราว เฉพาะในครั้งนี้ รัฐบาลไทยได้นิมนต์พระมหานายกะของลังกา มาเยือนพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนชาวไทย ในฐานะเป็นอาคันตุกะของ สมเด็จพระสังฆราช พระมหานายกะพร้อมด้วยพระอนุจร ๓ รูป ไวยาวัจกร ๓ คน ได้เดินทางเข้ามาเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๐๙ และได้กลับเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๐๙ พระมหานายกะองค์นี้ เป็นหัวหน้าแห่งพระสงฆ์สยามวงศ์ มีสมณศักดิ์เต็มว่า "พระมหาเถระ อมุนุกัมมะ ราชคุรุศรีวิปัสสี" ในลังกาไม่มีการสถาปนาพระสังฆราชเป็นที่รวม แต่มีการแต่งตั้งพระมหานายกะเป็นหัวหน้าของนิกายทั้ง ๓ นิกายละ ๑ องค์ จึงมีพระมหานายกะ ๓ องค์ พระ

มหานายกะของสยามวงศ์เป็นผู้ใหญ่กว่า จึงได้รับยกย่องเป็นอันดับหนึ่ง ต่อมารัฐบาลลังกาได้ติดต่อมาทางรัฐบาลไทย ทูลอาราธนาสมเด็จพระสังฆราชแห่งคณะสงฆ์ไทยเสด็จไปเยือนลังกา ซึ่งได้กำหนดเสด็จจากกรุงเทพ ฯ ในวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ พร้อมด้วยพระอนุจรอีก ๔ รูป และอธิบดีกรมการศาสนา กับไวยาวัจกร ๑ คน เสด็จกลับถึงกรุงเทพ ฯ ในวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ อุปทูตผู้รักษาการแทนเอกอัครราชทูตลังกาแถลงว่า ประชาชนแห่งประเทศทั้งสองกำลังฟื้นฟูสัมพันธไมตรีทางศาสนา ต่อกันและกันภายหลังที่ได้มีมาหลายศตวรรษ

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธศาสนาได้แผ่ออกจากชมพูทวีป (อินเดียปัจจุบัน) ไปตั้งอยู่ในเกาะลังกาภายหลังสังคายนาครั้งที่ ๓ ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์ ให้ทำขึ้นที่เมืองปาฏลีบุตร เมื่อพุทธศักราช ๒๓๖ เมื่อเสร็จสังคายนาครั้งนั้นแล้ว พระเจ้าอโศกมหาราชกับพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระประธานสงฆ์ ได้ส่งพระสงฆ์ไปประกาศพระศาสนาในนานาประเทศ ได้ทรงส่งพระสงฆ์มีพระมหินทเถระ ผู้เป็นพระราชโอรสเป็นหัวหน้าไปประกาศพระศาสนาในลังกาทวีป ส่งพระสงฆ์มีพระโสณะและพระอุตตระเป็นหัวหน้า ไปประกาศพระศาสนาในสุวรรณภูมิ (ว่าแหลมอินโดจีน หรือ บางท่านเรียกแหลมทอง ซึ่งเห็นพ้องกันมากว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา หรือบริเวณนครปฐมในสมัยโบราณ) สำหรับที่สุวรรณภูมิ หรือ ที่นครปฐม ได้มีโบราณวัตถุที่ได้พบเป็นหลักฐานว่า เป็นดินแดนพระพุทธศาสนามาช้านาน แต่ไม่มีหลักฐานทางคัมภีร์พระไตรปิฎก ส่วนที่ลังกาได้มีประวัติพระพุทธศาสนาสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยพระมหินทเถระออกมา และได้มีคัมภีร์พระไตรปิฎกกับอรรถกถาฎีกาทั้งหลาย เพราะในสมัยสังคายนาครั้งที่ ๕ พระสงฆ์ได้ปรารภถึงความทรงจำของคนเสื่อมลง จึงจารึกพระไตรปิฎกทั้งหมดลงเป็นตัวอักษร เมื่อพุทธศักราช ๔๓๓ (แต่เรื่อง พ. ศ. นี้ก็ยังเถียงกันอยู่ อาจจะช้ากว่านั้น) ไทยเราและประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั้งหลาย ก็ได้คัมภีร์พระไตรปิฎกจากลังกาเพียงแห่งเดียว เพราะที่ชมพูทวีปเองก่อนแต่นั้นไม่ได้จารึก

เป็นตัวอักษร (บางท่านว่าจะได้มีจารึกบ้างแต่ไม่ทั้งหมด แต่ก็ไม่มีหลักฐานว่าได้พบที่ไหนนอกจากในศิลาจารึกบางคาถาเช่นคาถา เย ธมฺมา หรือ พระสงฆ์ครั้งนั้นจะได้นำไปรวมไว้ในคราวจารึกทั้งหมดนั้นก็ได้) ทั้งไทยเรายังได้รับสายอุปสมบทจากพระสงฆ์ลังกาสายพระมหินทเถระหรือมหาวิหาร ตามที่ปรากฏในตำนานต่าง ๆ จากสมัยสุโขทัยมาหลายครั้ง ส่วนลังกาแม้จะไม่ได้รับพระคัมภีร์ไปจากไทย แต่ก็ยังได้รับสายอุปสมบทจากไทยไปตั้งหลักฐานอยู่จนทุกวันนี้ เพราะเมื่อลังกาสิ้นสมณวงศ์ เหตุด้วยเสียเมืองแก่พวกมิจฉาทิฏฐิ พระเจ้ากิตติสิริราชสีหะ กรุงลังกาส่งทูตมาทูลขอพระสงฆ์ไทยไปบรรพชาอุปสมบทชาวสีหล พระเจ้าบรมโกษฐ์กรุงศรีอยุธยา ทรงส่งพระสงฆ์ไทย มีพระอุบาลีและพระอริยมุนี เป็นหัวหน้าออกไปตั้งสมณวงศ์ในลังกา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๖ สมณวงศ์ในลังกาจึงได้กลับมีขึ้น พระสงฆ์ลังกาผู้บวชสืบมาจากท่านพระอุบาลี เรียกว่านิกายสยามวงศ์หรืออุบาลีวงศ์ ในบัดนี้ ในลังกาได้มีพระสงฆ์ ๓ นิกาย คือสยามวงศ์ ซึ่งมีจำนวนมากและอมรปุรนิกาย ซึ่งมีจำนวนน้อยลงมา กับรามัญนิกายซึ่งมีจำนวนน้อยที่สุด สองนิกายหลังมีในต่อมาภายหลัง ซึ่งไปบวชมาจากพม่ามอญ ไทย และลังกา ต่างได้ติดต่ออาศัยกันทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่โบราณกาลมาจนบัดนี้.

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ เป็นวันที่สว่างไสวอีกวันหนึ่งทั้งทางกายและทางใจ เพราะเป็นวันที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ทำพิธีมาฆบูชาในวัดทั้งปวงทั่วพระราชอาณาจักร วันนี้จึงเป็นที่รวมจิตใจของคนทั้งปวง ให้ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญครั้งหนึ่งในสมัยพุทธกาล คือ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระโอวาทครั้งสำคัญในมหาสันนิบาต ประกอบด้วยพระภิกษุเป็นพระอรหันต์ล้วนจำนวน ๑๒๕๐ องค์ ทรงวางหลักพระพุทธศาสนาสำหรับที่พระสงฆ์สาวก จักได้นำไปประกาศสั่งสอนสืบไป แม้กาลเวลาจะล่วงมามากกว่าสองเท่าขึ้นไปแล้ว แต่ความนับถือของคนที่มีในองค์พระพุทธเจ้า ก็ยังคงสถิตอยู่อย่างมั่นคงและยิ่งแผ่ขยายออกไป อาจกล่าวได้โดยไม่ผิดว่า คนส่วนใหญ่มีจิตใจที่รู้สึกเหมือนอย่างพระองค์ยังเสด็จสถิตอยู่ มี

ความรู้สึกซาบซึ้งเหมือนดังได้เห็นพระพุทธองค์เสด็จมาโปรด ทุกคราวที่ได้มีความรู้ซาบซึ้งในพระธรรมคำสั่งสอนที่ได้ฟังได้ปฏิบัติ ใครที่ว่าพระพุทธเจ้าเสด็จนิพพานสูญไปนานแล้วไม่มีอะไรสำหรับเป็นหลักยึดเหนี่ยวใจ จึงเป็นการว่าไม่ถูก เพราะยังไม่ได้เข้าถึงพระพุทธศาสนาแม้แต่น้อย หากได้เห็นธรรมแม้แต่นิดหนึ่งแล้ว จะรู้สึกได้ด้วยตนเองว่า พระองค์มิได้นิพพานสูญไปเลย ยังเสด็จมาให้เห็นทุกคราวที่เห็นธรรม และจะเข้าใจในความเห็นนั้นโดยถูกต้อง ความเชื่อของคนแต่โบราณที่เขียนไว้เป็นตำนานเก่านั้น มักคล้ายคลึงกันในประเทศทั้งหลายภายนอกชมพูทวีป ในข้อที่ว่าพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดถึงประเทศถิ่นนั้น ๆ ในประเทศไทยสยามนี้ก็ว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดในที่หลายแห่ง พระพุทธบาทที่สระบุรีก็เคยเชื่อกันมาว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาทรงกดรอยพระบาทไว้เอง พระแท่นศิลาอาสน์ที่อุตตรดิตถ์ก็เคยเชื่อกันว่า พระองค์ได้เคยเสด็จมาประทับนั่ง ทั้งได้เคยทรงคล้องบาตรไว้ที่กิ่งต้นพุทราในบริเวณนั้น ต้นพุทรานั้นได้อยู่มาจนถึงเมื่อเร็ว ๆ นี้ ในลังกาเอง ก็ได้มีความเชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จไปโปรดที่เกาะนั้นถึงสามครั้ง ดังที่เขียนไว้ในหนังสือมหาวงศ์ เป็นต้นว่า เสด็จเยี่ยมลังกาในเดือนที่ ๕ ภายหลังที่ได้ตรัสรู้ และในปีที่ ๕ กับปีที่ ๘ จากปีที่ได้ตรัสรู้โดยลำดับ ได้กล่าวถึงสถานที่ได้เสด็จเยี่ยมไว้กว่าสิบแห่ง เป็นที่เชื่อถือกันอย่างมั่นคงโดยมากจนถึงปัจจุบัน ส่วนในเมืองไทยสมัยปัจจุบัน ไม่ได้เชื่อกันเหมือนอย่างเมื่อเก่าก่อน แต่ก็ไม่ได้ถือว่าเสียหาย เพราะเป็นเรื่องของตำนานเก่า ๆ ซึ่งย่อมมีเรื่องคล้ายนิยายปรัมปราคล้าย ๆ กัน ถ้าเพ่งพินิจให้ดีจะจับประเด็นสำคัญ ซึ่งเป็นเนื้อในของเรื่องเหล่านั้นได้ไม่มากก็น้อย โดยเฉพาะเรื่องพระพุทธเจ้าเคยเสด็จมา ย่อมมีความหมายที่ลึกซึ้ง แสดงถึงความแผ่เข้ามาของพระพุทธศาสนา และแสดงถึงจิตใจหมู่ชนผู้รับพระพุทธศาสนาว่า ได้มีความเหมาะที่จะรับอยู่ก่อนนานแล้ว พอถึงโอกาสก็รับได้ทันที

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เมื่อสมเด็จพระสังฆราชเสด็จเยี่ยมประเทศศรีลังกาครั้งนี้ ได้เสด็จไปยังอนุราธปุระซึ่งเป็นราชธานีเก่าแก่ จุดแรกที่พระสงฆ์และประชาชนจัดรับเสด็จในเมืองนั้นคือ ที่พระศรี-

มหาโพธิ์ ซึ่งพระสังฆมิตตาเถรี พระราชธิดาพระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงนำมาปลูกไว้ตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. ๓๐๐ ปีเศษ หรือในพุทธศตวรรษที่ ๔ เป็นต้นไม้ที่นับว่ามีอายุยืนนานที่สุด ทางลังกาได้มีความนับถือพระศรีมหาโพธิ์นี้มาก ตั้งแต่ต้นมา ดังที่มีเล่าไว้ในพงศาวดารลังกา หรือในตำนานสังคายนาครั้งที่ ๓ ต่อที่ ๔ ในบัดนี้ก็เป็นที่นับถือมากเช่นเดียวกัน ได้มีประโคมพระศรีมหาโพธิ์นี้ทุกเวลาหกโมงเช้า และหกโมงเย็นทุกวัน เมื่อเสร็จพิธีต้อนรับที่บริเวณหน้าวัดนั้นและที่วิหารแล้ว ท่านเจ้าอาวาสวัดนั้นได้นำเสด็จไปที่ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงวางดอกไม้ จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยแล้ว ทรงนำสวดมนต์จบแล้ว ทรงนำเดินปทักษิณ พระศรีมหาโพธิ์นี้มีฐานที่ก่ออิฐโดยรอบเป็นสองชั้น ถมดินเต็ม ชั้นล่างเป็นทักษิณ (คือที่สำหรับเดินปทักษิณ) ไม่กว้างนัก ชั้นบนมีลานสำหรับขึ้นไปบูชาได้ไม่มากคนนัก พระศรีมหาโพธิ์ต้นเดิมเวลานี้มี ๒ กิ่งที่โผล่ขึ้นจากลานชั้นบนนั้น สังเกตเห็นได้จากเปลือกและลักษณะของกิ่งเป็นต้นว่า เป็นต้นไม้เก่าแก่ ที่โคนกิ่งทั้งสองมีการตบแต่งต้อนรับด้วยการพันผ้า มีสร้อยเส้นโต ๆ คาดมากเส้น ต้องมีไม้ค้ำที่โคนทั้งสองกิ่ง ดูคล้าย ๆ ผู้เฒ่าที่ต้องใช้ไม้เท้าค้ำยัน และมีอีกต้นหนึ่งอยู่ใกล้ ๆ กัน ว่าเป็นหน่อของต้นเดิมที่เกิดขึ้นภายหลัง เวลานี้ทางลังกาได้เตรียมบูรณะฐานพระศรีมหาโพธิ์ ลูกแก้วของกำแพงแก้วบนฐานทักษิณเตรียมหล่อด้วยทองเหลือง ส่งมาสืบราคาในการที่จะชุบทองในประเทศไทย ด้วยประสงค์ให้คงทนไม่ลอกตลอดเวลานานนับร้อยปี รวมลูกแก้วทั้งหมดว่าหลายร้อยอัน (ว่าตกสี่ร้อยอัน) ในเมืองไทยได้พันธุ์โพธิ์ลังกามาปลูกที่วัดหลายวัด ได้ทราบว่าที่ลังกา นับถือต้นโพธิ์มากกว่าพระเจดีย์ ต่างจากในเมืองไทย แต่อันที่จริง ก็คือนับถือเคารพในพระพุทธเจ้า ต้นโพธิ์นั้นมีชื่อเฉพาะว่า "อัสสัตถะ" หรือพีพัลทรี (Pipal tree) แต่เพราะพระพุทธเจ้าทรงได้พระโพธิญาณ (ความตรัสรู้) ณ ภายใต้ต้นไม้นี้ จึงเรียกชื่อต้นไม้นี้ว่าต้นโพธิ์ และนับถือต้นเดิมที่พุทธคยาอินเดียเป็นที่หนึ่ง นับถือต้นที่พระสังฆมิตตาเถรี นำไปปลูกที่เมืองอนุราธปุระนั้นเป็นที่สอง นับถือต้นที่ได้กิ่งหรือพันธุ์ไปจากต้นทั้งสองนั้น หรือแม้ต้นไม้ชนิดเดียวกันนี้ ดังที่นิยมปลูกให้มีในวัดทั้งหลายโดยมาก บัดนี้คำว่าโพธิ์ เป็นชื่อของต้นไม้ประเภทนี้น่าจะคำนึงถึงต้นโพธิ์อีกอย่างหนึ่ง คือ

"โพธิ์" ในศรัทธาของคน อันเรียกว่า "ตถาคตโพธิสัทธา" แปลว่า "ความเชื่อในความตรัสรู้ของพระตถาคต" หมายถึงความเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การที่ยังทำอะไรกันผิดจากพระธรรมของพระพุทธเจ้า แม้ในขั้นสามัญ ก็เพราะขาดการปลูกหรือการนับถือต้นโพธิ์นี้เอง ฉะนั้น หากได้ฟื้นฟูการปลูกการนับถือต้นโพธิ์ในศรัทธาในจิตใจนี้กันขึ้น ก็จะให้เกิดความสุขความเจริญได้มากกว่านี้อีกมากนัก

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

คนเรานั้นนอกจากจะมีปัญญาแล้ว ยังต้องมีความคิดอีกด้วย จึงจะเอาตัวรอดได้จากอันตรายต่าง ๆ ในโลก วิสัยของบัณฑิตคือคนที่ฉลาดนั้น ย่อมไม่ยอมแพ้หรืออับจนต่อเหตุการณ์ทั้งหลายที่รัดรึงเข้ามา ย่อมใช้ความคิดคลี่คลายเอาตัวรอดปลอดภัยให้จงได้ และเป็นธรรมดาอยู่เองที่คนฉลาดกว่า ย่อมจะเอาชนะคนที่ฉลาดน้อยกว่าได้ ความฉลาดนั้นย่อมเกิดจากการใช้ความคิดประกอบด้วยปัญญานี่เอง คนที่คิดฉลาดอย่างต่ำ ๆ ย่อมจะคิดเอาเปรียบคนอื่น คิดข่มเหงคะเนงร้ายต่อคนอื่น แต่คนที่มีความคิดอย่างถูกต้อง อันเป็นความฉลาดที่แท้ ย่อมจะไม่เอาเปรียบหรือคิดข่มเหงเบียดเบียนใคร แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ยอมให้ใครข่มเหงได้สำเร็จ คือว่าไม่คิดเบียดเบียนใครด้วย ไม่ยอมให้ใครเบียดเบียนได้ด้วย จึงเป็นคนที่เรียกว่าฉลาดเต็มที่ ส่วนคนที่ยอมให้เขาข่มเหงเบียดเบียนนั้นน่าจะเรียกว่าฉลาดครึ่งเดียวหรืออาจไม่ฉลาดก็ได้ มีเรื่องเล่าในชาดกหนึ่งว่า ครั้งหนึ่ง นายพรานนกได้จับนกกระจาบเป็นอันมากไปขาย เมื่อจับนกกระจาบได้แล้วก็นำไปขังกรงเลี้ยงไว้สำหรับให้คนมาซื้อไปปรุงเป็นอาหาร แต่มีนกกระจาบตัวหนึ่งเป็นนกฉลาดมีความคิดว่า ถ้าเราไม่กินอาหารก็จะผ่ายผอม คนก็จะไม่ซื้อ ก็จะรอดชีวิตได้ด้วยวิธีนี้ จึงไม่กินอาหาร ก็ผ่ายผอมลงจนเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก คนมาเห็นก็ไม่ซื้อ นกตัวอื่นหมดไปแล้วเหลือนกที่ผอมโซอยู่เพียงตัวเดียว นายพรานได้จับออกมาจากกรง ให้จับบนฝ่ามือยื่นออกไปมองตรวจดูในที่แจ้งว่านกเป็นอะไร ขณะนั้นนกผอมนั้นสังเกตเห็นว่า พรานเผลอไม่ระวัง จึงรวมกำลังกางปีกบินหนีขึ้นไปโดยเร็ว ฝูงนกกระจาบในป่าพวกเดียวกันเห็นเข้าก็ทักถามว่า หายไป

ไหนมาเป็นเวลาหลายวัน นกนั้นก็เล่าให้ฟังว่าถูกจับไป พวกเพื่อนนกถามว่าพ้นมาได้อย่างไร ก็เล่าให้ฟังว่าคิดหาอุบายพ้นมาได้ด้วยวิธีไม่รับอาหาร แล้วก็กล่าวเป็นโศลกสอนใจว่า '**ผู้ที่ไม่คิดย่อมไม่ได้ผลวิเศษ จงดูผลของความคิด ข้าพเจ้ารอดพ้นได้จากการถูกฆ่า ถูกขังมาแล้ว (ด้วยความคิด)**' ฉะนั้น เรื่องการใช้ความคิด จึงเป็นคุณสมบัติของคนฉลาดทุกคน เพราะจะทำให้เกิดความเฉลียว ให้เกิดความเห็นช่องทางที่จะดำเนิน แต่อุปสรรคอย่างหนึ่งก็คือ ความเชื่อมั่นในตนเองเกินไป ไม่ยอมคิดหรือไม่ยอมฟังความคิดของใคร เมื่อเกิดความเห็นของตนขึ้นมาอย่างไร ก็มักจะยืนยันไปอย่างนั้น อาการเช่นนี้เรียกว่า เป็นกิเลสของนักปราชญ์อย่างหนึ่ง จึงได้เกิดมีภาษิตขึ้นว่า 'สี่ตีนยังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง' อันที่จริงภาษิตนี้ดูเหมือนกล่าวไว้ เพื่อจะปลอบใจคนที่ทำอะไรผิดพลาด แต่ก็บอกเหตุเป็นการฟ้องนักปราชญ์ไว้ด้วยว่านักปราชญ์ยังมีเวลาที่โง่ได้ เพราะจะมีความรู้เลิศล้นสักเท่าไร หากขาดการใช้ความคิดเมื่อใด ก็อาจเป็น 'ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด' เมื่อนั้น คำที่ว่า '**รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี**' จึงยังเป็นคำที่ใช้ได้ดีสำหรับผู้ที่มีความคิดทุกคน

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญของเด็กทุกคน จึงเป็นภาระของผู้ปกครองตลอดถึงรัฐบาลจะต้องจัดให้การศึกษาแก่เด็ก เวลานี้ ความรู้สึกตื่นตัวในการศึกษาได้มีอยู่ โดยทั่วไปยิ่งกว่าสมัยก่อนแล้ว เด็กโดยมากเกิดความใคร่ในการศึกษาขึ้นด้วยตนเอง จนถึงอยากเรียนเกินกำลังสมอง เกินกำลังอุปถัมภ์ไปก็มีไม่น้อย แต่การศึกษาที่จัดให้กันนั้น เป็นไปในด้านการเรียนความรู้ต่าง ๆ สำหรับที่จะให้เกิดความฉลาด และความสามารถประกอบอาชีพสืบต่อไปภายหน้า และมีการให้การศึกษาอีกทางหนึ่งเกี่ยวแก่ความประพฤติชอบ ที่เรียกว่าศีลธรรม หรือจริยศึกษา วิธีจัดในการให้จริยศึกษาก็มีหลักสูตรการสอนในโรงเรียนอยู่บ้าง บางครั้งก็มีแข็งแรง ด้วยท่านผู้จัดเห็นว่าสำคัญ จึงจัดหนังสือให้เรียนกันเป็นเรื่องเป็นราว บางครั้งก็ดูเนือย ๆ ด้วยท่านผู้จัดเห็นว่า เรื่องจริยธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนกัน เหมือนอย่าง

โดยอัตโนมัติอยู่ทุกขณะแล้ว ไม่ใช่จะต้องเรียนกันเป็นหลักสูตรในห้องเรียนเท่านั้น แต่ทุก ๆ ฝ่ายต่างก็เห็นความสำคัญของจริยธรรม ดังที่ได้มีการฟื้นฟูกันในทางต่าง ๆ ผู้ที่เป็นหัวคิดหัวแรงในการฟื้นฟูนี้ มักจะเป็นองค์การทางศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นองค์การจริยธรรมโดยตรง นักศึกษาก็จับกลุ่มฟื้นฟูจริยธรรมตลอดถึงขนบประเพณี นักเรียนก็สนใจเข้าเรียนกันในวันอาทิตย์ ดังที่เรียกว่า โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นต้น ผู้ปกครองก็ให้การสนับสนุน แสดงว่าความสนใจในจริยธรรมหรือเรียกตรง ๆ ว่า ในพระพุทธศาสนา ซึ่งดูเซาไปในบางครั้ง ได้กลับสดชื่นขึ้น หากดูอย่างผิวเผิน ถ้าได้เห็นพระพุทธศาสนาในคนแก่ ๆ โดยมากก็รู้สึกเหมือนอย่างว่าพระศาสนาแก่ไปเสียแล้ว แต่เมื่อได้เห็นในเด็ก ก็ดูเหมือนอย่างว่าพระพุทธศาสนาสดชื่นกระชุ่มกระชวยขึ้น อันที่จริงพระพุทธศาสนาไม่เป็นเด็ก ไม่เป็นคนแก่ แต่เป็นสัจจะที่เหมาะแก่คนทั้งปวงอยู่ทุกกาลสมัย ในบางครั้ง คนเผลอลืมไป ก็ปล่อยไว้แก่คนแก่ ๆ ซึ่งได้เห็นโลกมามากแล้ว ครั้นมองเห็นความเสื่อมโทรมวุ่นวายต่าง ๆ เนื่องด้วยเด็กบ้างผู้ใหญ่บ้าง ประพฤติไม่ดี ผู้ใหญ่ก็โทษเด็ก ฝ่ายเด็กก็โทษผู้ใหญ่กันพอสมควรแล้ว ก็กลับคิดถึงพระพุทธศาสนา ช่วยกันฟื้นฟูขึ้นมา ซึ่งความจริงนั้น หาได้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาไม่ เพราะของท่านดีอยู่แล้ว ฟื้นฟูตนเองต่างหากให้มีความดีตามที่ควรจะมี ในการฟื้นฟูจะให้ดีกันนี้ น่าจะคำนึงถึงระบอบอันหนึ่งแห่งการศึกษาของพระพุทธเจ้า คือระบอบมีครูประจำ ได้แก่อยู่และเติบโตขึ้นในครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวเช่นมารดาบิดาแนะนำอบรม และได้อยู่ในสำนักอาจารย์ ระบอบการศึกษาเช่นนี้เป็นสิ่งจำเป็น ไม่ใช่เฉพาะคนเท่านั้น แม้สัตว์ดิรัจฉานก็จำต้องมี ไม่เช่นนั้นก็เอาตัวไม่รอด ดังเช่นที่ท่านเล่าถึงไก่ไว้ว่า สำนักเรียนแห่งหนึ่ง พวกศิษย์เลี้ยงไก่ตัวหนึ่งไว้สำหรับขันบอกเวลา ครั้นไก่นั้นตาย จึงไปหาไก่จากป่าช้ามาเลี้ยงไว้อีก แต่ไก่ตัวหลังนี้ขันไม่เป็นเวลาเพราะโตขึ้นมาในป่าช้า ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่หรือครูไก่ พวกเด็กเลยพากันจับบิดคอเสีย ท่านอาจารย์สำนักนั้นจึงกล่าวเป็นคำสอนใจไว้ว่า "ผู้ที่มิได้โตขึ้นในสำนักมารดาบิดา มิได้อยู่ในสำนักอาจารย์ ก็เหมือนไก่นี้ซึ่งไม่รู้จักกาลมิใช่กาล"

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ในวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๑๐ นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประชาชนโดยเฉพาะอำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดร ฯ เพราะเมื่อคราวเสด็จ ฯ เยี่ยมประชาชนในเขตที่ถูกน้ำท่วมคราวที่แล้ว ได้เสด็จ ฯ เยี่ยมในเขตต่าง ๆ จะถึงอำเภอเพ็ญก็พอดีจะพลบค่ำ จึงไม่มีเวลาที่จะเสด็จ ฯ เยี่ยมในครั้งนั้น ประชาชนชาวอำเภอเพ็ญก็พากันพลาดหวังที่จะได้เฝ้า ฯ จึงได้มีพระมหากรุณาเสด็จ ฯ เยี่ยมในครั้งนี้ และในโอกาสนี้ ได้เสด็จ ฯ จังหวัดหนองคาย พระราชทาน **'พระพุทธนวราชบพิตร'** สำหรับจังหวัดหนองคายรุ่งขึ้นวันที่ ๒๔ ได้พระราชทาน **'พระพุทธนวราชบพิตร'** สำหรับจังหวัดอุดร ฯ พระพุทธนวราชบพิตร เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๒๓ ซ.ม. สูง ๔๐ ซ.ม. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้สร้างขึ้น เพื่อประดิษฐานไว้ ณ จังหวัดต่าง ๆ ทุกจังหวัด ทั่วพระราชอาณาเขต เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ข้าราชการกองหัตถศิลป กรมศิลปากร เข้ามาปั้นหุ่นพระพุทธปฏิมานี้ในพระราชฐาน ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และได้ทรงตรวจพระพุทธลักษณะของพระปฏิมานั้น จนเป็นที่พอพระราชหฤทัยแล้ว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายช่างเททองหล่อพระพุทธรูปนั้นขึ้น เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๙ และได้โปรดเกล้า ฯ ให้ขนานพระนามพระพุทธรูปนั้นว่า **'พระพุทธนวราชบพิตร'** ที่ฐานบัวหงายของพระพุทธนวราชบพิตรนั้น ได้ทรงบรรจุพระพุทธรูปพิมพ์ไว้หนึ่งองค์ พระพุทธรูปพิมพ์นี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างขึ้นด้วยพระหัตถ์ ประกอบด้วยผงศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ทั้งในพระองค์และจากจังหวัดต่าง ๆ ทุกจังหวัด พระพุทธนวราชบพิตร นอกจากจะเป็นนิมิตหมายแห่งคุณพระรัตนตรัยอันเป็นที่เคารพบูชาสูงสุดแห่งพุทธศาสนิกชนทั่วไปแล้ว ยังเป็นนิมิตหมายแห่งความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างองค์พระมหากษัตราธิราชกับบรรดาพสกนิกรของพระองค์ในทุกจังหวัด ทั่วพระราชอาณาจักร และพระพิมพ์ซึ่งได้บรรจุไว้ที่ฐานบัวหงายนั้น ก็ประกอบ

ด้วยวัตถุศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ อันศาสนิกชนทั่วพระราชอาณาจักรได้ปฏิบัติบูชาสืบเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน พระพุทธนวราชบพิตร จึงเป็นพระพุทธรูปที่สำคัญยิ่งองค์หนึ่งในรัชกาลปัจจุบัน และพระนามนี้โดยตรงย่อมหมายถึงพระพุทธะ ผู้เป็นบพิตร คือเป็นเจ้า ซึ่งเราเรียกรวมกันว่า พระพุทธเจ้าผู้เป็นราชะ คือเป็นพระธรรมราชาหรือเป็นราชะแห่งธรรม ซึ่งประกอบด้วยนวคุณหรือนวหรคุณ คือ พระคุณ ๙ ประการ ดังที่เราสวดกันว่า อิติปิโส ภควา เป็นต้น ทั้งเป็นนิมิตหมายแห่งพระมหากษัตริยาธิราชทั้ง ๙ รัชกาล หรือโดยเฉพาะรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สร้างพระพุทธรูปอันสำคัญยิ่งนี้ขึ้น

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธนวราชบพิตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงบรรจุพระพุทธรูปพิมพ์ไว้หนึ่งองค์ ที่ฐานบัวหงาย พระพิมพ์ทรงนี้สร้างขึ้นด้วยพระหัตถ์ ผสมด้วยผงส่วนในพระองค์ และส่วนที่มาจากจังหวัดต่าง ๆ ทั่วพระราชอาณาจักร ผงส่วนในพระองค์นั้น คือ ๑. ดอกไม้แห้งจากมาลัยที่ประชาชนได้ทูลเกล้า ฯ ถวายในการเสด็จพระราชดำเนินเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต และได้ทรงแขวนไว้ที่องค์พระพุทธปฏิมากรตลอดเทศกาล จนถึงคราวที่จะเปลี่ยนเครื่องทรงใหม่ ดอกไม้แห้งนี้ได้โปรดเกล้า ฯ ให้รวบรวมไว้ ๒. เส้นพระเจ้าซึ่งเจ้าพนักงานได้รวบรวมไว้ หลังจากทรงพระเครื่องใหญ่ทุกครั้ง ๓. ดอกไม้แห้งจากมาลัยที่แขวนพระมหาเศวตฉัตร และด้ามพระขรรค์ชัยศรีในพระราชพิธีฉัตรมงคล ๔. สีซึ่งขูดจากผ้าใบที่ทรงเขียนภาพฝีพระหัตถ์ ๕. ชันและสีซึ่งทรงขูดจากเรือใบพระที่นั่งขณะที่ทรงตกแต่งเรือใบพระที่นั่ง ส่วนผงที่มาจากจังหวัดต่าง ๆ กระทรวงมหาดไทยได้นำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย เป็นวัตถุที่ได้มาจากปูชนียสถาน หรือพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนเคารพบูชาในแต่ละจังหวัด อันได้แก่ดินหรือตะไคร่น้ำแห้งจากปูชนียสถาน เปลวทองคำปิดพระพุทธรูป ผงธูปหน้าที่บูชาและน้ำจากบ่อน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งได้เคยนำมาใช้เป็นน้ำสรงมุรธาภิเษกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ฉะนั้นพระพิมพ์นี้ จึงประกอบด้วยวัตถุจากองค์มหากษัตริย์ ออกไปถึงวัตถุและสถาน ซึ่งเป็นที่นับถือกราบไหว้บูชา

แห่งพระพุทธศาสนา และแห่งชาติทุกแห่งในประเทศไทย ประมวลเข้าเป็นพระพิมพ์ ซึ่งทรงสร้างขึ้นเป็นองค์ด้วยพระหัตถ์ จึงนับว่าเป็นยอดพระพิมพ์ไม่มีผู้ใดจะสร้างได้ เว้นไว้แต่องค์พระมหากษัตริย์เท่านั้น เพราะผงจากวัตถุต่าง ๆ เหล่านั้นยากที่ผู้อื่นจะรวบรวมมาได้ครบถ้วนดังนี้ และแม้จะพยายามรวบรวมมาจนได้ ก็มิได้พิมพ์ขึ้นด้วยพระราชหัตถ ข้อหลังนี้ไม่มีใครอื่นจะทำได้เลย พระพิมพ์ฝีพระราชหัตถ์นี้ทรงไว้ซึ่งความขลังความศักดิ์สิทธิ์อย่างยอดเยี่ยม เพราะประกอบขึ้นด้วยวัตถุซึ่งเป็นที่นับถือบูชาของประชาชนทั่วประเทศ และสำเร็จขึ้นด้วยองค์พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะ เป็นที่รวมใจของประชาชนทั้งชาติเช่นเดียวกัน จึงเป็นสิ่งที่กระชับใจอย่างยิ่งให้เกิดอนุสสติถึงพระรัตนตรัย นำให้ประพฤติดี รวมใจให้เกิดความสามัคคี พร้อมกันทำสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วย มีพระพุทธปฏิมาของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำเป็นเครื่องเตือนใจ และคุ้มครองรักษาอย่างศักดิ์สิทธิ์

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระธรรมราชา ประกอบด้วยพระคุณ ๙ ประการ ดังที่ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ขนานพระนามพระพุทธปฏิมา ที่ทรงสร้างขึ้นใหม่ว่า **'พระพุทธนวราชบพิตร'** นั้น อาจมีบางท่านสงสัยว่าทำไมจึงไม่ใช้ว่า **นวม** คือ น่าจะ**นวมราช** เพราะมุ่งว่ารัชกาลที่ ๙ แต่ถ้าได้คิดว่าเป็นพระนามพระพุทธเจ้า แม้จะใช้คำทางโลก แต่ก็แปลความหมายในทางธรรม เช่น **ราช** แปลว่า **พระราชาแห่งธรรม** ซึ่งท่านได้ใช้คำนี้มาแต่เก่าก่อน มีในคัมภีร์ **นว** จึงหมายถึงพระคุณเก้าประการ ทั้งหมดจึงเป็นคำแสดงพระพุทธคุณล้วน และก็มีคำที่บ่งถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงสร้าง โดยนัยแห่งศัพท์ว่า **นวราช** ซึ่งก็เป็นการเพียงพอและเหมาะสม เป็นที่ทราบกันได้โดยทั่วไปตลอดถึงในกาลภายหน้า เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานพระพุทธปฏิมานี้ที่จังหวัดหนองคาย และจังหวัดอุดร ทราบว่า ได้มีพระราชดำรัสแล้ว ทรงพระสุหร่ายทรงเจิมพระพุทธรูปแล้ว พระราชทานเพื่อประดิษฐานไว้ประจำจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็น

ผู้เข้ารับพระราชทานแทนประชาชนทั้งปวง เวลาตั้งแต่ทรงพระสุหร่ายทรงเจิม พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาซึ่งขึ้นต้นด้วยพระคาถาพิเศษว่า **ขตฺติโย เสฏฺโจ ชเนตสฺมึ เย โคตฺตปฏิสาริโน วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน โส เสฏฺโจ เทวมานุเส** พระคาถานี้มีประวัติ แสดงไว้ในอัมพัฏฐสูตรในสูตรในพระไตรปิฎกว่า สนังกุมารพรหมได้มาเฝ้าพระพุทธเจ้า กล่าวคาถานี้ พระพุทธองค์ได้ทรงอนุมัติและตรัสว่าแม้พระองค์ก็ตรัสอย่างนั้น มีคำแปลว่า **"กษัตริย์ประเสริฐสุดในหมู่ชนผู้มีสายโคตร พระพุทธะผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ (เครื่องดำเนินถึงวิชชา) พระองค์นั้นประเสริฐสุดในเทพและมนุษย์"** ทุกคนผู้เกิดมาต้องมีมารดาบิดา จึงชื่อว่าเป็นผู้มีสายโคตร คือสืบสายตระกูลด้วยกันทั้งนั้น แม้ผู้ที่เกิดมาไม่รู้ว่าเป็นลูกของใคร ก็ต้องมีมารดาบิดาผู้ให้กำเนิดอยู่นั่นเอง หรือแม้ผู้ที่ไม่นับถือมารดาบิดา ก็หาได้เกิดมาได้เองไม่ ก็ต้องเป็นลูกของคนนั้นหลานคนนี้เป็นต้น คือ ต้องมีโคตรหรือตระกูลเป็นที่เกิดมาของตนทั้งนั้น จึงกล่าวได้ว่าทุกคนมีชาติตระกูลหรือมีโคตร กษัตริย์เป็นผู้มีชาติสูง เพราะเป็นตระกูลของผู้รักษาปกครองประเทศชาติ เป็นที่นับถือสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล แม้ในปัจจุบัน ความนับถือของประชาชนในองค์พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ย่อมมีเป็นพิเศษ โดยเฉพาะองค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นองค์พระประมุขของประเทศชาติ เป็นที่รวมจิตใจของประชาชนทั้งชาติ จึงเป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่ชน ส่วนพระพุทธเจ้าผู้ทรงถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ คือ บริบูรณ์รู้และความประพฤติปฏิบัติ ย่อมเป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทพทั้งหมด พรหมวาจานี้ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุมัติแล้ว จึงเป็นวาจาสัตย์ วาจาสิทธิ์โดยแท้.

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

วันสงกรานต์ที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๑๐ ได้มีพระธรรมเทศนา ทางวิทยุกระจายเสียงเป็นพิเศษ เพื่อสงเคราะห์ผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อน เนื่องด้วยทางคณะสงฆ์ได้จัดวันในเทศกาลสงกรานต์เป็นวันสงเคราะห์ผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อน โดยมหาเถรสมาคมได้มีมติให้ประกาศขอความร่วมมือจากทุกวัดทั่วพระราชอาณาจักร จัดให้มีพระธรรมเทศนาพิเศษขึ้นกัณฑ์หนึ่งใน

เทศกาลนี้ แล้วรวบรวมจตุปัจจัยบูชาธรรม ส่งไปสงเคราะห์ผู้ป่วยด้วยโรคร้ายนี้ สำหรับผู้มีจิตศรัทธาปรารถนาจะบริจาคร่วมในการกุศลนี้ ก็อาจส่งตรงไปยังมูลนิธิส่งเสริมกิจการพระศาสนาและมนุษยธรรม (ก. ศ. ม.) วัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร เพื่อเจ้าหน้าที่จักได้ดำเนินการตามความประสงค์ต่อไป ในศาสนประวัติ ได้มีกล่าวถึงพระพุทธเจ้าเสด็จไปทรงพยาบาลภิกษุผู้เป็นแผลเปื่อยเน่าไปทั้งกายที่เรียกว่าพระปูติคัตตะ แปลว่า พระผู้มีกายเน่า ท่านถูกทอดทิ้งให้นอนซมอยู่แต่ผู้เดียว พวกศิษย์พากันหมดหวังที่จะรักษาและพากันรังเกียจ เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงหยั่งทราบด้วยพระญาณ ได้เสด็จไปเพื่อจะทรงพยาบาลด้วยพระองค์เอง พวกภิกษุเห็นก็พากันไปช่วย ได้โปรดให้อาบน้ำท่านด้วยน้ำอุ่นเปลี่ยนผ้าเก่าออกซักตากแดดแห้งแล้ว ให้นุ่งห่มด้วยผ้าที่ซักแห้งแล้ว ท่านก็มีจิตใจสบาย พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปประทับยืนเบื้องศีรษะของท่าน ประทานพระโอวาทว่า **"ไม่นานหนอ กายนี้จักปราศจากวิญญาณ ถูกทิ้งให้นอนถมทับแผ่นดิน เหมือนท่อนไม้ไม่มีประโยชน์"** ท่านฟังธรรมบทนี้ได้บรรลุผลที่สุดแล้วก็ปรินิพพาน มีเล่าบุพกรรมของท่านไว้ว่า เมื่อท่านเป็นพรานนกได้จับนกมาหักกระดูกขากระดูกปีกเป็นอันมาก เพราะกลัวจะบินหนีไป จะฆ่าเสียทั้งหมดทีเดียวก็กลัวว่าจะขายไม่หมดและจะเน่าเสียจึงส่งผลให้เป็นโรคกายเน่า กระดูกผุแตก แต่ท่านได้ทำความดีมีอุปนิสัยแห่งพระอรหัตด้วย อีกเรื่องหนึ่ง พระกนิษฐภคินีของพระอนุรุทธะนามว่าโรหิณี ป่วยเป็นโรคผิวหนัง เนื่องด้วยบุพกรรม คือแรงโกรธและริษยาจนถึงโปรยสิ่งที่เป็นพิษคันลงที่ร่างกายของสตรีผู้ร่วมสามีในอดีตชาติ เมื่อได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าที่ตรัสสอนให้ละโกรธละมานะแล้ว มีจิตใจแช่มชื่น สิ้นกรรม ก็หายจากโรคนั้น ตามเรื่องที่เล่ามานี้ แสดงถึงกรรมที่ทำไว้ว่ามีส่วนสำคัญที่ให้เกิดโรคร้ายเช่นนี้ กรรมอดีตที่ทำไว้แล้วก็เป็นอันทำแล้วแต่ก็พึงละกรรมชั่วที่ทำไว้ได้ด้วยกุศล ฉะนั้นเหน้าที่ของทุกคนก็คือพึงระมัดระวังกรรมปัจจุบัน ซึ่งทุกคนสามารถจะควบคุมได้ การควบคุมกรรมนี้หมายถึงควบคุมจิตใจด้วย เพราะจิตใจเป็นต้นเดิมของกรรม ถ้าจิตใจไม่ดีเช่นประกอบด้วยความโกรธพยาบาทความริษยาก็เป็นเหตุก่อเจตนาทำกรรมที่ชั่วร้าย ถ้าจิตใจดีเช่น ประกอบด้วยเมตตากรุณาก็เป็นเหตุก่อเจตนาทำกรรมที่ดี ดังเช่นทำการสงเคราะห์ต่าง ๆ จึงสมควรแผ่เมตตากรุณา

ช่วยสงเคราะห์ผู้ที่ควรสงเคราะห์ตามสามารถ เมื่อจิตใจดีขึ้น ก็พึงเป็นเหตุป้องกันหรือบรรเทาโรคที่เกิดเพราะบุพกรรมได้

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงความเพียรชอบไว้ ๔ ประการ คือ ในทางเสื่อมเสียไม่ดีไม่งาม ให้เพียรระวังมิให้เกิดมีขึ้น และให้เพียรละสิ่งเสียที่เกิดขึ้นแล้ว ส่วนในทางเจริญดีงาม ให้เพียรทำให้มีขึ้นและเพียรรักษาสิ่งดีที่มีอยู่แล้วกับเพิ่มพูนให้มากขึ้น ดูก็เป็นหลักที่เข้าใจได้ง่าย ไม่ยากเย็นอะไรและนำมาใช้ได้กับเหตุการณ์ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ดังเช่นความเสื่อมโทรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งไม่ดี มีหลายอย่างหลายประการที่เกิดจากความไม่ระวัง ไม่รักษาสิ่งที่ดีที่มีอยู่แล้วรับสิ่งที่ไม่ดีใหม่ ๆ เข้ามาโดยง่ายดาย จารีตประเพณีหลายอย่างที่บรรพชนได้รักษามา เช่นที่เกี่ยวแก่ความสังคมกันระหว่างชายกับหญิง ตั้งแต่รุ่นเด็กขึ้นมาจนถึงรุ่นผู้ใหญ่ เกี่ยวแก่การแต่งกายในกาละเทศะต่าง ๆ เกี่ยวแก่มารยาทต่าง ๆ ซึ่งเป็นของดี อันเป็นที่รับรองว่าสมควรเหมาะสม เพราะเป็นวิธีป้องกันความเสื่อมเสีย กับเป็นเครื่องรักษาส่งเสริมความงดงามต่าง ๆ ไปพร้อมกัน น่าสังเกตว่าชาติที่รักษาจารีตประเพณี ไม่ยอมรับแบบใหม่ ๆ มาเปลี่ยนแปลงซึ่งมักจะดูไม่ทันสมัย แต่ก็ไม่ตกไปทางเสื่อมเสียได้ง่าย ส่วนที่เปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยอยู่เรื่อย มักจะเสียง่าย ถ้าจะถามว่าในเรื่องนี้ทางพระพุทธศาสนาสอนอย่างไร ก็อาจตอบได้ว่า ทางพระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติตามที่ถูกต้อง ดังที่แสดงถึงอธิปไตย ๓ คือ โลกาธิปไตย มีโลกเป็นใหญ่ อัตตาธิปไตย มีตนเป็นใหญ่ ธรรมาธิปไตย มีธรรมเป็นใหญ่ ฝ่ายที่ตื่นสมัยอยู่เรื่อย นับเป็นโลกาธิปไตย ฝ่ายที่ยืนยันตามแบบของตนอยู่เรื่อย นับเป็นอัตตาธิปไตย ฝ่ายที่ถือธรรมคือความถูกต้องเหมาะสมเป็นใหญ่ เป็นธรรมาธิปไตย ทางพระพุทธศาสนานิยมธรรมาธิปไตย ฉะนั้น จึงสุดแต่ความถูกต้องเหมาะสม ถ้าของเดิมดีอยู่แล้ว ก็รักษาของเดิมไว้ ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงไป แต่อะไรเป็นความถูกต้องเหมาะสมที่เรียกว่าเป็นธรรม น่าจะมีความเห็นไม่ตรงกัน จะยุติเรื่องนี้ได้อย่างไร ดังเช่นในการสนทนาระหว่างคนสองคน คนที่หนึ่งบ่นว่าเขา

ประกอบอาชีพอย่างนั้นอย่างนี้จึงร่ำรวยเร็ว ฝ่ายเราไม่ได้ทำอย่างเขา จึงไม่รวย คนที่สองตอบว่าดีแล้วที่ไม่ทำ ไม่ต้องไปอบาย คนที่หนึ่งไม่เข้าใจ คนที่สองจึงอธิบายว่า เพราะอาชีพเหล่านั้นเป็นทางอบายมุข (ทางเสื่อม) ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้ ผู้เป็นเจ้าของอาจร่ำรวย แต่ก็ดึงคนเป็นอันมากให้เสื่อมเสีย ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ทั้งชายทั้งหญิง คนที่หนึ่งฟังแล้วก็ดูไม่ค่อยเข้าใจ เรื่องนี้เป็นตัวอย่างว่าความถูกต้องเหมาะสมที่เรียกว่าธรรมนั้น ทางพระพุทธศาสนา ได้แสดงไว้ชัดเจนไม่มีปัญหา แต่คนไม่ค่อยเข้าใจ หรือไม่สนใจที่จะเข้าใจ เพราะตรงกันข้ามกับตัณหาคือความอยากของคนเห็นว่าที่พูดว่าฟังเทศน์ไม่เข้าใจ เพราะเหตุที่เทศน์เป็นเรื่องตรงกันข้ามกับความอยากของคนดังกล่าว นี้เป็นเหตุใหญ่ เหตุอื่น ๆ เป็นข้อรองทั้งนั้น และเหตุนี้เองเป็นเหตุใหญ่แห่งความเสื่อมโทรมทั้งปวง คือฟังเทศน์ไม่รู้เรื่อง

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานได้ ๒๑๘ ปี พระเจ้าอโศกมหาราชทรงได้ราชสมบัติ ณ กรุงปาตลีบุตรทรงแผ่พระราชอำนาจทั่วชมพูทวีปแล้ว ทรงได้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกในการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ซึ่งมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน เสร็จการทำสังคายนาแล้ว ได้ทรงส่งพระสงฆ์ไปประกาศพระศาสนาในประเทศต่าง ๆ ภายนอกชมพูทวีป ในตำนานสังคายนากล่าวว่าได้ทรงส่งพระมหารักขิตเถระไปประกาศพระศาสนาในโยนกรัฐ พระเถระพร้อมทั้งคณะสงฆ์ได้ไปยังรัฐนั้นแสดงพระสูตรชื่อว่า "กาฬการามะ" ทำให้ชาวโยนกเป็นอันมากได้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และได้มีกุลบุตรชาวโยนกมากด้วยกันบวชในสำนักของพระเถระ พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานในประเทศโยนกในครั้งนั้นแล้ว ประเทศโยนกดังกล่าวในตำนานสังคายนาครั้งที่ ๓ นี้ ได้มีผู้สันนิษฐานว่า คือ เหล่าเมืองที่พวกโยนกได้มาเป็นใหญ่อยู่ในแดนประเทศเปอร์เซีย หรือ อิหร่าน ในบัดนี้ ตามหนังสือภูมิศาสตร์ปัจจุบัน ประเทศอิหร่านหรือเปอร์เซีย อยู่ในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง มีเนื้อที่ประมาณ ๑ ล้าน ๖ แสนตะรางกิโลเมตร มีพลเมือง

ประมาณ ๒๑ ล้าน ๕ แสนคน เมืองหลวงชื่อ เตหะราน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยือนประเทศนี้เป็นทางราชการตั้งแต่วันที่ ๒๓ เมษายน ถึง วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๑๐ จึงกล่าวได้ว่าพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นพุทธมามกะแห่งประเทศที่มีพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในปัจจุบันได้เสด็จ ฯ เยือนประเทศ ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นถิ่นที่พระพุทธศาสนาแผ่ไปถึง โยนกเป็นคำที่ชาวอินเดียเรียกชนชาติกรีก ว่าเพี้ยนมาจากคำว่า ยาวนะ หรือโยนะ (หรือ Ionian ต่อมา ใช้เป็นคำเรียกชาวลานนาทางภาคพายัพของไทยด้วย) เพราะชนชาติกรีกได้แผ่มาจนถึงอินเดีย เมื่อก่อนสมัยพระเจ้าอโศก ได้มีพระมหาราชคือ พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ แห่งมาซีโดเนียของกรีกยกทัพมา จนถึงแผ่นดินอินเดียเมื่อ พ.ศ. ๒๑๗ เมื่อสิ้นพระชนม์แล้วพวกแม่ทัพต่างก็ตั้งตนเป็นใหญ่ถึงสมัยพระเจ้าอโศกทรงครอบครองอินเดียได้ทั้งหมด แต่แถวถิ่นเปอร์เซียหรืออิหร่าน พวกโยนกหรือกรีกก็ยังเป็นใหญ่อยู่ จึงยังเรียกว่ารัฐโยนก (ในมงคลทีปนีข้อว่าด้วยการบำรุงมารดาบิดาก็มีใช้ศัพท์ว่า "ปาสิก" ที่แปลกันว่าเปอร์เซีย) กาฬการามสูตร มาในพระไตรปิฎกเล่ม ๒๑ หน้า ๓๑ กล่าวถึงพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในกาฬการาม (อารามที่เศรษฐีชื่อกาฬกะสร้างถวาย) ใกล้เมืองสาเกต ตรัสถึงพระองค์เอง มีใจความว่า สิ่งที่ชาวโลกทั้งหมดเห็นกัน ได้ยินกัน ได้ทราบ ได้รู้กัน พระองค์ได้ทรงรู้ทรงทราบแล้ว ไม่ทรงข้องติดด้วยตัณหามานะ ทรงเป็นผู้คงที่ในสิ่งเหล่านั้นทั้งหมด จึงไม่มีใครอื่นที่จะคงที่ยิ่งหรือประณีตกว่าโดยแท้.

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธศาสนาที่แผ่ออกจากอินเดียสู่นานาประเทศ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนั้น ที่แผ่ออกไปในเส้นทางใกล้เคียงกันกับอิหร่านก็มี เช่น สายพระมัชฌันติกเถระ ไปยังกัสมิระและคันธาระประเทศ คือ ถิ่นที่เรียกว่าประเทศแคชเมีย และอาฟฆานิสถานในบัดนี้ ปรากฏตามหลักฐานว่า พระพุทธศาสนาได้ตั้งมั่นเป็นหลักฐานหรือเป็นศาสนาสำคัญในอาฟฆานิสถานครั้งหนึ่ง และจากนั้นก็แผ่ไปทางตะวันออกของเปอรเซียหรืออิหร่าน แต่ก็

ได้ถูกสกัดไว้มิให้แผ่ต่อไปทางตะวันตกได้ คณะนักบวชแห่งลัทธิศาสนาโซโรอัสเตอร์ซึ่งมีอยู่เก่าก่อน คณะนักบวชแห่งลัทธิศาสนานี้ ได้ก่อการเบียดเบียนพวกถือศาสนาอื่นจากตนอยู่เนือง ๆ นอกจากนี้พระพุทธศาสนาเองที่แผ่เข้าไปตั้งอยู่ได้ เมื่อเวลาล่วงไป ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามแนวความคิดของท้องถิ่น ซึ่งเกิดจากลัทธิศาสนาโซโรอัสเตอร์และมะนิ ได้มีการปฏิบัติปนกันไปจนกลายรูปเป็นมหายาน ดังเช่นแนวคติเรื่องสุขาวดี โซโรอัสเตอร์ เป็นชื่อของผู้ตั้งศาสนานี้ มีชีวิตอยู่เมื่อก่อน ค. ศ. ๑๐๐–๖๐๐ ปี ได้สอนเรื่องการสร้างโลกว่าเป็นการกระทำของเทพ ๒ องค์ องค์หนึ่งชื่ออะหุรมัสดาเป็นผู้สร้างโลกในด้านดีให้มีสิ่งที่สวยงามมีความสุขความเจริญ อีกองค์หนึ่งชื่ออะริมันเป็นผู้สร้างโลกในด้านชั่วร้ายให้มีสิ่งที่น่าเกลียดน่ากลัวมีทุกข์เดือดร้อน มีการต่อสู้กันอยู่ตลอดเวลาระหว่างกำลังของความดีและความชั่ว จนถึงเวลาเมื่อท่านผู้ชื่อว่าเสาเชียน จะมาเกิดโปรดให้พ้นภัยในอนาคต กำลังฝ่ายดีจึงจะชนะและกำลังฝ่ายชั่วก็จะหายไปหมดตลอดไป ศาสนาของโซโรอัสเตอร์มีคณะนักบวชที่มั่นคงคล้ายในศาสนาพราหมณ์ บัดนี้ได้มีผู้นับถืออยู่ในอินเดียประมาณสองแสนห้าหมื่นคน ส่วนในเปอร์เซียมีผู้นับถือเหลืออยู่น้อย เพราะได้ถูกพวกอิสลามแผ่เข้ามาเบียดเบียน เช่นเดียวกับพระพุทธศาสนาในอินเดีย ส่วนศาสนามะนินั้นผู้ตั้งมีชีวิตอยู่ในเปอร์เซียหลังมามากในราว ค. ศ. ๑๐๐–๑๕๐ ชื่อว่ามะนิ ซึ่งมาเป็นชื่อแห่งศาสนาของเขา มะนิได้นำคำสอนจากโซโรอัสเตอร์มาปรับปรุงใหม่ ผสมกับคำสอนในศาสนาอื่นเช่นศาสนาคริสต์ ทั้งเขาได้เคยเดินทางมาอินเดีย เลื่อมใสในหลักคำสอนของศาสนาไชน์ จึงตั้งศาสนาหนักไปในหลักอหิงสาของศาสนาไชน์ ฉะนั้นแม้จะแสดงว่ามีเทพผู้สร้างเป็นสองฝ่ายอย่างโซโรอัสเตอร์ แต่ก็มีวิธีการตรงกันข้าม เพราะโซโรอัสเตอร์มุ่งทางกำจัดเบียดเบียนผู้ที่มีความเชื่อในศาสนาอื่น มะนิมุ่งไปในทางไม่เบียดเบียนอย่างนั้น มะนิได้แผ่ไปเร็วมากจนถึงระหว่าง ค.ศ. ๕๐๐–๖๐๐ ได้แผ่เข้าไปในจีน จากจีนไปทางตะวันออก และถึงฝรั่งเศสทางตะวันตก แต่มะนิเองก็ถูกเบียดเบียนทำลายไปจนหมดสิ้น คือถูกอิสลามทำลายในตะวันออกกลาง โซโรอัสเตอร์ทำลายในเปอร์เซีย ลัทธิขงจื๊อทำลายในจีน และในสงครามครูเสด มะนิศาสนิกชนในฝรั่งเศสได้ถูกฆ่า กล่าวกันว่าประมาณ

สองแสนเคน (ใน ค.ศ. ๑๒๕๐) มะนิเองก็ตายโดยการถูกลงโทษทรมาน จากพระจักรพรรดิผู้เคร่งในศาสนาโซโรอัสเตอร์ ด้วยข้อหาว่าเป็นคนนอกศาสนา จึงหาได้เป็น สุคโตเหมือนอย่างพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายไม่

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

อิหร่าน หรือ เปอร์เซีย ถิ่นที่พระมหารักขิตเถระเดินทางจากปาตลีบุตรไปแสดง 'กาฬการามะสูตร' ประกาศพระพุทธศาสนาในสมัยสังคายนาครั้งที่ ๓ นั้น พระสูตรนี้ท่านว่าพระพุทธเจ้าตรัสขณะเมื่อประทับอยู่ที่ 'กาฬการาม' คือ อารามที่เศรษฐีชื่อว่ากาฬกะถวาย อารามนี้มีประวัติการสร้างตามพระอาจารย์เล่าไว้ว่า ธิดาของอนาถบิณฑิกเศรษฐีแห่งกรุงสาวัตถี รัฐโกศล ชื่อว่าจูฬสุภัททา ได้แต่งงานกับบุตรของเศรษฐีกาฬกะในเมืองสาเกต เมื่อจะไปอยู่กับสามี ได้ไปเฝ้ากราบทูลพระพุทธเจ้าขณะเมื่อประทับอยู่ที่พระเชตวันใกล้กรุงสาวัตถี ได้กราบทูลว่าจะไปอยู่ในตระกูลของคนมิจฉาทิฏฐิ (หมายความว่ามิได้นับถือพระพุทธศาสนา) ถ้าได้ของทำบุญจะส่งคนมาก็จะเนิ่นช้า จึงขอให้พระพุทธเจ้าโปรดทรงคำนึงถึง แล้วได้เดินทางไปเมืองสาเกต ฝ่ายกาฬกะเศรษฐีเป็นผู้นับถือนักบวชชีเปลือยที่เรียกว่าอเจลกะ (ไม่มีผ้า) จึงนิมนต์มาทำบุญต้อนรับสะใภ้หลายร้อยรูป ให้ไปเชิญสะใภ้ออกมาไหว้พระอรหันต์ นางจูฬสุภัททาเป็นอริยสาวิกาชั้นแรก ครั้นได้ฟังคำว่าพระอรหันต์ก็ยินดี รีบออกไป เมื่อเห็นพวกอเจลกกลุ่มใหญ่ก็พูดว่า ไม่ใช่พระอรหันต์ สมณะทั้งหลายไม่ใช่รูปนี้ พวกนี้ไม่ใช่สมณะ ไม่มีหิริข้างใน ไม่มีโอตตัปปะข้างนอก แล้วรีบหลบกลับเข้าไป พวกอเจลกพากันโกรธเศรษฐีว่าทำไมไปหาสะใภ้กาฬกรรณีอย่างนี้มา เมื่อเสร็จการเลี้ยงกลับไปแล้ว เศรษฐีจึงสอบถามนางจูฬสุภัททาว่าทำไมจึงทำให้พระอรหันต์อับอายขายหน้า นางได้โต้ว่าพระอรหันต์ไม่ใช่แบบนี้ เศรษฐีจึงถามว่าพระของเจ้าแบบไหนกันจึงสรรเสริญนักหนา มีศีลอย่างไรมีความประพฤติอย่างไร นางตอบว่า "สมณะ คือ พระของดิฉัน มีอินทรีย์สงบ คือสังวรตาหูเป็นต้น มีใจสงบดำรงอยู่ในทางแห่งคุณที่สงบ ทอดจักษุสำรวม พูดด้วยพิจารณา พระของดิฉันออกป่าอยู่เหมือนอย่างช้างที่ตัดเครื่องพันธนาการ

ออกไป เป็นผู้ปลีกอยู่ผู้เดียว ไม่คลุกคลีเพื่อนฝูง พระของดิฉันเป็นเช่นนั้น" เศรษฐีได้ฟังอยากจะเห็น จึงสั่งให้นางนิมนต์พระของนางมา นางได้นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระภิกษุสงฆ์จากกรุงสาวัตถีมายังเมืองสาเกต ถวายภัตตาหารในเรือนของกาฬกะเศรษฐี กราบทูลขอให้ทรงแสดงธรรม โปรดเศรษฐีและคนทั้งปวงในที่นั้น ซึ่งยังไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระองค์ได้ทรงแสดงธรรมอันสมควรแก่อุปนิสัยของคนเหล่านั้น เศรษฐีฟังธรรมแล้วได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นอริยสาวกของพระพุทธเจ้าสิ้นทันที ได้ถวายอุทยานของตนเป็นสังฆาราม เรียกชื่อของเศรษฐีเองว่า 'กาฬการาม' จึงได้เกิดมีวัดในพระพุทธศาสนาขึ้นในเมืองสาเกต เศรษฐีได้สะใภ้ดีจึงได้พบพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรม ได้ประสบอริยทรัพย์ ได้พบทางที่ถูกต้อง นางจูฬสุภัททาเป็นตัวอย่างของสตรีผู้เป็นพุทธสาวิกา แม้จะตกไปในตระกูลมิจฉาทิฏฐิ ก็มีจิตใจเด็ดเดี่ยวเข้มแข็ง ชักนำตระกูลนั้นให้เป็นสัมมาทิฏฐิขึ้นได้ ทั้งนี้ด้วยอาศัยพระพุทธเจ้าผู้ทรงมีพระคุณเลิศล้ำแท้จริง

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ในกาฬการามสูตร ที่พระมหารักขิตเถระแสดงที่ถิ่น ประเทศโยนกที่บัดนี้เป็นประเทศอิหร่านนั้น ได้กล่าวพระพุทธคุณสรุปลงในภูมิ ๕ คือ **๑. สัพพัญญุตาภูมิได้แก่ภูมิปัญญาของพระพุทธเจ้า** ซึ่งทรงรู้สิ่งทั้งปวงดังที่ตรัสไว้ความว่า 'สิ่งใดที่โลกพร้อมทั้งเทวดามาร พรหม ที่หมู่สัตว์พร้อมเทพและมนุษย์ สมณะพราหมณ์ได้เห็น ได้ฟัง ได้ทราบ ได้รู้ ได้บรรลุ ได้แสวงหา ได้คิดตรอง เราตถาคตรู้อยู่ซึ่งสิ่งนั้น รู้ตลอดแล้วซึ่งสิ่งนั้น สิ่งนั้นอันตถาคตรู้แจ้งแล้ว' จึงกล่าวไว้ตามธรรมว่า ภูมิความรู้ของคนทั่วไป เกิดทางอายตนะคือ ตา หู เป็นต้น ส่วนพระตถาคตก็รู้ทางอายตนะเช่นนั้นด้วย แต่รู้ตลอดแล้วรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง **๒. ขีณาสวภูมิ ภูมิของผู้สิ้นอาสวะกิเลส** ดังที่ตรัสไว้ต่อไปว่า 'สิ่งนั้นไม่ตั้งติดในตถาคต' แสดงว่าพระองค์ทรงสิ้นกิเลส อันเป็นเหตุให้ติดข้องทั้งหมด ซึ่งต่างจากคนในโลกที่เมื่อรู้เท่าใด ก็ติดข้องเท่านั้น **๓. สัจจภูมิ** ได้แก่ภูมิแห่งสัจจะคือ**ความจริง** ดังที่ตรัสไว้ความว่า 'สิ่งใดที่โลกพร้อมทั้งเทวดาเป็นต้น ได้รู้ได้เห็นเป็นต้น

เราตถาคตจะพึงกล่าวว่า เรารู้อยู่ซึ่งสิ่งนั้น เรารู้อยู่บ้างไม่รู้อยู่บ้าง เรารู้ก็ไม่ใช่ ไม่รู้ก็ไม่ใช่ ดังนี้ คำนั้นก็จะพึงเป็นคำเท็จ เป็นโทษแก่เรา' แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงประกาศความจริงในพระองค์ว่า ความตรัสรู้ของพระองค์ มิใช่เป็นเพียงความรู้เหมือนอย่างที่ชาวโลกรู้กันทางตาหูเป็นต้น ฉะนั้น จะกล่าวว่ารู้หรือไม่รู้หรือไม่ใช่ทั้งรู้ทั้งไม่รู้ อย่างที่ชาวโลกพูดกันเข้าใจกัน จึงไม่ถูกไม่ชอบ แต่พระองค์ทรงรู้ปรากฏแจ่มแจ้งประจักษ์แล้วจริงแท้ โดยไม่ต้องพูดอ้างเอา หรือพูดโอ้อวด ซึ่งเป็นกิเลส ๔. **สุญญตาภูมิ** ได้แก่ภูมิแห่งความว่าง หรือ**สุญญภาพ** ดังที่ตรัสไว้ความว่า "อย่างนี้แล ตถาคตได้เห็น ได้ยิน ได้ทราบ ได้รู้ สิ่งที่พึงเห็น พึงได้ยิน พึงทราบ พึงรู้ ก็ไม่ตรึงใจ หมายยึดสิ่งเหล่านั้น ที่เห็นแล้ว ที่ไม่ได้เห็นแล้ว หรือ ที่พึงเห็น แม้ในสิ่งที่ได้ยินแล้ว หรือไม่ได้ยิน หรือที่พึงได้ยินเป็นต้นก็เช่นเดียวกัน ตถาคตมิได้ตรึงใจยึดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้เลย" นี้เป็นสุญญตาภูมิของพระพุทธเจ้า คือ ทรงว่างตัณหา (ความดิ้นรนทะยานอยาก) มานะ (ความสำคัญตน) ทิฏฐิ (ความเห็นผิด) หมายความว่า ทรงว่างจากกิเลสทั้งปวง จิตใจของพระองค์บริสุทธิ์อย่างยิ่ง ๕. **ตาทีภูมิ** ได้แก่ภูมิของผู้คงที่ ดังที่ตรัสไว้ความว่า "อย่างนี้แล ตถาคตเป็นผู้คงที่เช่นนั้นในธรรมหรือสิ่งทั้งหลายที่เห็นได้ยินได้ทราบ ได้รู้ทางอายตนะทั้งหมด ไม่มีผู้อื่นที่จะคงที่ยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าตถาคตผู้คงที่นั้น" หมายความว่าจิตของพระองค์สม่ำเสมอ ไม่ฟูขึ้นเพราะประสพอารมณ์ที่โลกปรารถนา ไม่ฟุบลงเพราะประสพอารมณ์ที่โลกไม่ปรารถนา รวมความว่า พระพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยภูมิทั้ง ๕ คือภูมิพระปัญญา ภูมิบริสุทธิ์สิ้นเครื่องเศร้าหมองทั้งหมด ภูมิสัจจะ ภูมิสุญญภาพ ภูมิคงที่ในธรรมทั้งปวง จึงทรงเป็นผู้เลิศล้ำในโลก

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

วันวิสาขบูชาศกนี้ ตรงกับวันที่ ๒๓ และวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๑๐ วัดทั้งปวงทั่วประเทศได้สว่างไสวไปด้วยประทีปโคมไฟ คับคั่งไปด้วยประชาชน ผู้พากันไปทำพิธีบูชาพระพุทธเจ้า ซึ่งได้เสด็จปรินิพพานในวันเพ็ญแห่งเดือนนี้ เมื่อ ๒๕๑๐ ปีล่วงมาแล้ว คือในวันเพ็ญวิสาขะเช่นวันวิสาขบูชานี้ และก่อนนั้น ๔๕ ปี พระองค์ได้ตรัสรู้ธรรม ก่อนปีที่

ตรัสรู้นั้นย้อนไปอีก ๒๙ ปี พระองค์ได้ประสูติ ทั้งสองวารนี้ ตรงกับวันเพ็ญวิสาขะเช่นเดียวกัน ฉะนั้น วันวิสาขบูชาจึงตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ นิพพาน ของพระพุทธเจ้า เสียงแสดงธรรม แสดงพระพุทธประวัติ พระพุทธคุณ ได้ดังกึกก้องไปทั่วทุกวัด จำนวนปีที่ล่วงไปนานนักหนาไม่ได้ทำให้โลกลืมพระพุทธองค์ไปได้เลย เป็นที่น่าอัศจรรย์ น้อยคนนักจะเป็นบุคคลผู้อมตะเหมือนเช่นนี้ ในโลกนี้ได้มีบุคคลสำคัญในอดีตบังเกิดมาแล้วเป็นอันมาก เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ครองโลกก็เคยมี เป็นพระมหาราชก็มี เป็นศาสดาเจ้าลัทธิศาสนาต่าง ๆ ก็มี เป็นนักปราชญ์ในทางต่าง ๆ ก็มี แต่ก็กลายเป็นบุคคลอดีตไปตามกาลเวลา มีใครบ้างเล่าที่ไม่กลายเป็นบุคคลอดีต แต่พระพุทธเจ้าหาได้กลายเป็นบุคคลอดีตไปไม่ ยังเป็นบุคคลปัจจุบันอย่างที่เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ แม้ไม่ต้องกล่าวอย่างลึกซึ้งอย่างนักปฏิบัติธรรม พระองค์เป็นบุคคลปัจจุบัน เพราะพระพุทธศาสนาแสดงธรรมที่เป็นสัจจะอันเป็นประโยชน์แก่โลกอยู่ทุกกาลสมัย ยิ่งสมัยที่เจริญด้วยปัญญาดังเช่นสมัยวิทยาศาสตร์อย่างทุกวันนี้ พระพุทธศาสนาก็ยิ่งเด่น ยิ่งค้นด้วยปัญญา ธรรมก็ยิ่งเด่น และโลกก็ยิ่งต้องการธรรมเป็นเครื่องดับทุกข์ เพราะทุกวันนี้แม้วิทยาศาสตร์เจริญมากถึงขีดสูงยิ่ง ทุกข์ภัยต่าง ๆ ก็เพิ่มมากขึ้นด้วย วิทยาศาสตร์ได้พบสัจจะต่าง ๆ มากจริง แต่เป็นสัจจะในทางทำลายล้างเสียมากด้วย เรียกตามโวหารทางศาสนาว่า 'สัจจะที่ไม่เป็นประโยชน์ไม่เป็นธรรม' เมื่อคนเป็นอันมากสำนึกถึงภัยอันเกิดจากสัจจะดังกล่าว จึงพากันแสวงหาที่พึ่งจากสัจจะที่ตรงกันข้าม คือ 'สัจจะที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม' ทำให้พากันมองมาที่พระพุทธศาสนาอันแสดงสัจจะเช่นนี้ เมื่อมองก็เห็น เมื่อเพ่งก็ยิ่งเห็นชัด ดังนี้แหละที่เรียกว่าพระพุทธเจ้าเป็นบุคคลปัจจุบันยังมีชีวิตเป็นที่ต้องการเป็นที่พึ่งอยู่ หรือที่เรียกว่าเป็นอมตะบุคคล และเมื่อกล่าวตามภูมิของนักปฏิบัติ ผู้ที่ได้มีศรัทธาและปัญญาในพระพุทธศาสนาแล้ว ได้ศึกษาปฏิบัติให้มีความรู้ความเข้าใจในธรรมถึงขั้นที่เรียกว่า 'เห็นธรรม' ท่านว่า 'ย่อมเห็นพระพุทธเจ้า' และธรรมเป็น 'อกาลิโก ไม่มีกาลเวลา' คือไม่ขึ้นอยู่แก่อดีต อนาคต ปัจจุบัน พระพุทธเจ้าที่ผู้เห็นธรรมได้เห็น ก็พึงเข้าใจว่าเป็นเช่นเดียวกัน เพราะเป็นพระธรรมกายซึ่งดำรงอยู่เป็นอกาลิโก

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

วันที่ ๓๑ พฤษภาคมและวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๑๐ ตรงกับวันพิธีบูชา ในวันตรงกับวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ซึ่งมีกล่าวไว้ว่าได้ทำภายหลังปรินิพพาน ๗ วัน พระพุทธสรีระซึ่งได้ถวายพระเพลิงไปแล้ว ในวันเช่นนี้เมื่อกว่า ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว เป็นพระกายสุดท้าย เพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงสิ้นชาติภพไม่ถือกำเนิดเกิดอีก ส่วนผู้ที่ยังไม่สิ้นชาติภพ คือยังมิได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก็ยังต้องมีชาติภพคือยังต้องเกิดใหม่ มีกายใหม่กันสืบต่อไป จะเกิดในชาติที่ดีมีสุขหรือจะเกิดในชาติที่ไม่ดีมีทุกข์ ก็สุดแต่กรรมที่คนได้ทำกันไว้ คติทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวย่อมบ่งความว่า ทุก ๆ คนเมื่อยังไม่สิ้นกิเลสจะต้องไปเกิดอีก ความตายมิใช่หมายความว่าความสิ้นศูนย์ ความตายคือความแตกทำลายของสรีระภายในชาติหนึ่ง ๆ จึงมีปัญหาเป็นประการแรกว่าใครเป็นผู้ไปเกิดใหม่ ผู้ไปเกิดใหม่นั้นคงเป็นตัวเราหรือว่ากลายเป็นผู้อื่นไปแล้ว ปัญหานี้ตอบตามพระญาณที่ ๑ ของพระพุทธเจ้า (ปุพเพนิวาสญาณ) ได้ว่า เรานี้เองเป็นผู้ไปเกิดใหม่ หรือผู้ไปเกิดใหม่ก็คือเรานี้เอง มิใช่กลายเป็นผู้อื่นไป ฉะนั้น จึงบำเพ็ญบารมี (เก็บความดีไว้) และสั่งสมอาสวะ (เก็บความชั่วไว้) ติดต่อสืบเนื่องกันไปได้ และต้องรับผลกรรมที่ได้ทำไว้ในชาติก่อน ๆ ถ้าเกิดใหม่กลายเป็นผู้อื่นไปเสียแล้ว ก็จะต้องตั้งต้นทุก ๆ อย่างกันใหม่ และไม่ต้องรับผิดชอบต่อกรรมที่ได้ทำไว้ในชาติก่อน หากมีปัญหาอีกว่า จะมีการแบ่งภาคมาเกิดได้หรือไม่ ดังเช่นท่านผู้ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้มาก ไปเกิดเป็นเทพอยู่ในภูมิสวรรค์ เมื่อถึงคราวก็แบ่งภาคลงมาเกิดในมนุษย์เป็นคราว ๆ โดยที่องค์จริงยังสถิตอยู่ในสวรรค์ ส่วนองค์ที่สถิตอยู่ในกายมนุษย์ที่เป็นองค์แบ่งภาคลงมา แต่จิตหรือวิญญาณก็คงร่วมกันหรือเนื่องเป็นอันเดียวกัน ดังจะยืมคำมาเรียกว่าเป็นสหกรณ์กัน ปัญหานี้ตอบได้ตามคติทางพระพุทธศาสนาว่า ท่านวางเป็นหลักไว้ว่า เมื่อกายแตกทำลายก็ไปเกิดอีกตามกรรม ฉะนั้น การแบ่งภาคมาเกิดดังกล่าวในปัญหานี้ควรจะหมายความว่า เทพผู้มีบุญญาธิการมาก มีกำหนดที่จะสถิตอยู่ในภูมิสวรรค์ตลอดเวลาช้านาน แต่ได้รับอัญเชิญ หรือได้รับมอบหมายให้มาเกิดในภูมิมนุษย์เป็นครั้งคราว เพื่อช่วยเหลือหมู่มนุษย์ ป้องกันรักษาพระศาสนา จึงจุติลงมาเกิด

เป็นมนุษย์ ชั่วเวลาหนึ่ง ๆ มิใช่เพราะสิ้นบุญหรือสิ้นอายุ ภาวะเป็นเทพยังคงมีอยู่ในภูมิสวรรค์ทุกอย่าง แม้เรื่องพระพุทธเจ้าท่านก็ได้แสดงไว้ว่าก่อนแต่ได้เสด็จมาทรงสมภพในพระชาติสุดท้ายได้ทรงเป็นเทพอยู่ในภูมิสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงได้รับอาราธนาให้เสด็จจุติลงมาเกิดในภูมิมนุษย์ เพื่อจะได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า จึงได้เสด็จจุติลงมาตามคำอาราธนา มิใช่เพราะสิ้นบุญหรือสิ้นอายุ แต่เมื่อได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าแล้วก็เสด็จปรินิพพาน ไม่ทรงเกิดอีกในชาติภพไหน ๆ ทั้งสิ้น หากทรงรับอาราธนาให้มาเป็นพระราชามหากษัตริย์ เพื่อเป็นที่พึ่งดับยุคเข็ญของประชาชน ก็มีคติที่จักเสด็จกลับไปสู่ภาวะเป็นเทพต่อไปอีก เรื่องจิตหรือวิญญาณนี้เป็นเรื่องสุขุมประณีต ยากที่ผู้มีภูมิจิตใจสามัญ จะทราบและตอบได้ถูกต้อง แต่จิตใจของทุก ๆ คนนี้ หากได้พยายามอบรมในทางแห่งสมถะและวิปัสสนาของพระพุทธเจ้า จะได้รู้ได้เห็นความจริงที่เป็นสัจจะทางจิตใจอีกมากนัก และสหกรณ์จิตหรือวิญญาณก็อาจมีได้ ซึ่งท่านผู้มีบุญญาธิการพึงทราบได้ด้วยองค์ท่านเอง นี้เป็นอานุภาพแห่งธัมมะของพระพุทธเจ้าผู้ล้ำเลิศ

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงอานิสงส์ของการแผ่เมตตาจิตไว้มาก เช่น เป็นที่รักของคนของผู้ที่มิใช่คนทั้งหลาย คนที่เคยเป็นญาติมิตรสหายซึ่งเป็นที่รักกันมาล้วนแล้วแต่มีเมตตาจิตต่อกัน บางทีก็อาจสืบเนื่องมาจากชาติก่อน เช่นบางคนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน เมื่อได้พบกันครั้งแรกก็เกิดความรู้สึกคุ้นเคยชอบพอกันขึ้นทันที คล้ายกับเคยได้ชอบพอคุ้นเคยกันมาก่อนแล้ว และในด้านตรงกันข้าม พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโทษของการผูกเวร คือความผูกใจโกรธไว้มาก คนที่ผูกเวรกันไว้ บางทีบางคนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน เมื่อได้เห็นกันเข้าเป็นครั้งแรก ก็เกิดไม่ชอบกันขึ้นมาทันที เช่นที่เรียกว่าชาตาไม่ถูกกัน อาจเป็นเพราะเหตุที่ได้เคยผูกเวรกันมาแต่ชาติก่อนได้เช่นเดียวกัน ทั้งเมตตาจิตทั้งเวร เป็นสิ่งที่อาจอบรมหรือก่อให้เกิดขึ้นได้ และอาจละเสียได้ด้วยกัน คือ เมื่อตั้งใจแผ่เมตตา ปรารถนาให้ผู้ที่ตนแผ่ใจไปถึงมีความสุข ก็เกิดเมตตาจิตขึ้นได้ โทสะพยาบาทและเวรในใจก็หายไป

แต่ถ้าเลิกการทำใจในทางให้เกิดเมตตาเช่นนั้น คิดไปในทางโกรธ เมตตาก็ละลายหายไปได้ เว้นไว้แต่ผู้ที่มีเมตตาจิตอยู่ลึกซึ้งแล้ว ยากที่จะเลิกเสียได้ ส่วนเวรก็เช่นเดียวกันก่อขึ้นได้จากการคิดผูก คือผูกใจเจ็บอยู่ว่า เขาด่าเรา เขาทำร้ายเรา เขาเอาชนะเรา ดังนี้เป็นต้น เมื่อคิดผูกอยู่ดังนี้ เวรก็ไม่สงบ เลิกคิดผูกเวรเสียได้เมื่อใดเวรก็สงบลงเมื่อนั้น จะเลิกผูกได้ก็ด้วยความให้อภัยโทษในความผิดล่วงเกินของกันและกัน ไม่ถือโทษกันไว้ เมื่อให้อภัยกันแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ปฏิบัติ ๒ อย่าง คือ ให้มีความระมัดระวังที่จะไม่ทำการล่วงเกินกันขึ้นอีก ดังที่ตรัสไว้แปลความว่า **"เวรย่อมไม่ก่อขึ้นแก่ผู้ที่ระมัดระวัง"** และให้แผ่เมตตาจิตไปในกันและกัน เรื่องของความรักและความเกลียดที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีเหตุผลในบางคน อาจไม่มีเหตุผลในปัจจุบันจริง เพราะยังไม่เคยได้ทำอะไรแก่กันไว้ แต่ความจริงเป็นสิ่งที่มีเหตุผลมาทุกเรื่องทุกราย ซึ่งเจ้าตัวผู้เกี่ยวข้องไม่รู้เอง เพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีต ที่นึกไปไม่ได้ เคยได้ฟังนิทานเรื่องหนึ่งที่ท่านผู้ใหญ่ได้เล่าว่า ชายหนุ่มสองคนเป็นเพื่อนกัน เดินทางไปด้วยกัน ถึงต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งมีร่มเงาดี จึงหยุดพักนอนหลับไปด้วยกันทั้งสองคน คนหนึ่งตื่นขึ้นก่อน เห็นเพื่อนอีกคนหนึ่งกำลังหลับอยู่ก็เกิดความคิดอยากจะฆ่าเสียเป็นกำลัง พยายามระงับใจได้ครั้งหนึ่งแล้ว ก็เกิดความคิดอยากจะฆ่าอย่างรุนแรงขึ้นอีก ก็คิดระงับใจลงอีกด้วยคิดถึงโทษของการฆ่า ต้องฉุดรั้งใจไว้อย่างแรงหลายครั้งหลายหน จึงระงับใจลงได้ แล้วก็ลงนอนหลับไปอีก ได้ฝันเห็นตาแป๊ะแก่คนหนึ่งมาบอกว่า เจ้าทั้งคู่นี้ได้เคยผลัดกันฆ่ากันและกันเอาศพฝังไว้ที่ใต้ต้นไม้นี้หลายชาติมาแล้ว ไม่เชื่อก็ให้ขุดดินตรงที่เจ้าทั้งสองนอนอยู่นี้ลงไป จะได้พบศพที่ถูกฆ่าแล้วฝังไว้ทับซ้อนกันอยู่หลายชั้น เพื่อนคนนั้นตื่นขึ้นก็ปลุกเพื่อนอีกคนหนึ่ง แล้วก็เล่าอาการแห่งจิตของตนให้ฟัง ตลอดถึงความฝัน แล้วก็ชวนกันขุดดินตรงนั้นก็ได้พบศพฝังซับซ้อนกันอยู่เหมือนดังตาแป๊ะบอกในฝัน จึงเกิดความสังเวชใจ ให้อภัยกันในความผิดเก่าตั้งแต่นั้นมา

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกประกาศพระพุทธศาสนาในรัฐต่าง ๆ ในหมู่ชนต่าง ๆ ซึ่งมีลัทธิศาสนาเดิม มีขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ กัน ทรงได้รับความสำเร็จอย่างดียิ่งในการประดิษฐานพระศาสนาลงในที่นั้น ๆ แสดงถึงว่าธรรมในพระพุทธศาสนา มีสาระที่อำนวยประโยชน์เหมาะสมแก่คนทั้งปวงได้จริง ซึ่งแม้จะต่างชาติต่างชั้นวรรณะกันอย่างไรก็ตาม ตรงกับพระธรรมคุณว่า "โอปนยิโก น้อมเข้ามาในตนได้หรือน้อมตนเข้าไปหาได้" แต่ประเพณีธรรมเนียมบางอย่างอันเกี่ยวแก่พระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติกันในประเทศหนึ่ง อาจเป็นที่เข้าใจยากสำหรับคนในประเทศอื่น เช่นมีหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งลงข่าวในรัฐต่างประเทศหนึ่งว่า พระสงฆ์ไทยไปทำพิธีอำนวยพรแก่เครื่องบินรบที่จะไปทิ้งระเบิดในเวียตนาม เป็นเหตุให้คนอ่านข่าวนี้ในประเทศนั้น ต้องมีจดหมายถามเพื่อนของตนซึ่งอยู่ในประเทศไทย เพราะเหตุที่เพื่อนผู้นั้นเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา และกำลังศึกษาพระธรรมอยู่อย่างจริงจัง และเพื่อนผู้นั้นเมื่อได้สังเกตไต่ถามแล้วก็เข้าใจว่า ข่าวในหนังสือพิมพ์ดังกล่าวนั้นไม่เป็นความจริงดังที่ผู้เขียนไปลงเพื่อให้คนอ่านเข้าใจดังนั้น จะมีพระไปอวยพรแก่เครื่องบินที่ไหน หรือไม่เห็นว่าไม่ใช่ข้อสำคัญในที่นี้ ข้อสำคัญนั้นอยู่ที่ว่า พิธีเกี่ยวแก่พระมีอยู่ในกิจการมากมายหลายอย่างสำหรับคนไทย ทั้งฝ่ายทหาร ทั้งฝ่ายพลเรือน ทั้งในกิจการอื่น ๆ เช่นการค้าเป็นต้น ทหารจะเดินทางไปปฏิบัติราชการในประเทศเกาหลี ก็มีพิธีสงฆ์ไปสวดชยันโตให้พร มีเครื่องบินลำใหม่มา ก็เคยมีพระสงฆ์ได้รับนิมนต์ไปเจิม พระสงฆ์นั้นเฉพาะพระสงฆ์ไทยไม่ได้เข้าไปพัวพันเกี่ยวข้องกับการเมืองการสงคราม ผู้ที่นิมนต์ก็ไม่ได้คิดว่าจะให้พระสงฆ์ไปเกี่ยวข้องกับการเมืองการสงครามแต่อย่างไร แต่นิมนต์ไปเพื่ออำนวยพรในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน เหมือนอย่างเชิญมารดาบิดาไปให้พรในฐานะเป็นบุตรธิดา พระสงฆ์ก็ไปด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์มีเมตตาจิตเป็นที่ตั้ง ผู้ที่รับพรก็รับด้วยจิตใจผ่องแผ้วบริสุทธิ์เช่นเดียวกับรับพรจากพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ และบทสวดของพระสงฆ์ก็เป็นบทพระธรรมแสดงถึงพระพุทธเจ้าผู้ทรงชนะกิเลสมารที่โพธิบัลลังก์ ก็ให้ชนะเช่นนั้น คือชนะกิเลสมาร จึงเป็นชนะที่เป็นมงคล และให้ประพฤติกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ที่ดี

ที่ถูก ประพฤติดังนี้เมื่อใด ก็เป็นฤกษ์ดียามดีเมื่อนั้น ในความของบทสวดชยันโตก็เป็นเช่นนี้ จึงเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย การเจิมก็ด้วยมุ่งให้เกิดความสวัสดีในทางที่ชอบ เมื่อพระสงฆ์เป็นผู้ทำก็ทำด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ไม่ได้มุ่งร้ายไปในฝ่ายไหน สมมติว่าถ้ามีพระไปเจิมเครื่องบินทหารก็ไปเจิมด้วยเมตตาจิตเช่นนั้น ไม่ได้ไปคิดเกี่ยวข้องกับการที่เครื่องบินนั้นจะไปปฏิบัติงานอะไร พิธีเช่นนี้เป็นที่เข้าใจกันในหมู่คนไทย คนต่างประเทศอาจไม่เข้าใจ และอาจนำไปเขียนในทางที่ทำให้เข้าใจผิด ส่วนผู้ที่มาอยู่รู้จักพระพุทธศาสนา และขนบธรรมเนียมไทยดีขึ้นแล้ว ก็จะเข้าใจได้

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

พระพุทธเจ้าทรงเป็นสรณะที่หนึ่ง คำว่า 'สรณะ' มีความหมายว่า 'ที่พึ่งกำจัดภัย' และมีความหมายถึงความเป็นที่พึ่งแห่งจิตใจอันนำทางดำเนินแห่งชีวิตไปสู่ความสุขความเจริญทุกอย่าง กล่าวเฉพาะในความหมายว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัย คือกำจัดความกลัว และจะกล่าวเฉพาะความกลัวที่เกิดแก่ผู้ไปพักอยู่ในป่า เพื่อความสงบหรือเพื่อพักผ่อนทางจิตใจ อันที่จริงการไปพักอยู่ในที่ไหนก็ย่อมเป็นสถานที่เลือกแล้วว่าเหมาะสม อันหมายความว่ามีความปลอดภัย ด้วยจากอันตรายภายนอกทั้งหลาย และพระพุทธเจ้าก็ตรัสสอนให้แผ่เมตตาจิตไปในที่ทั้งปวง และให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า หรือพระธรรมหรือพระสงฆ์ เพื่อกำจัดความกลัว พระอาจารย์ท่านหนึ่งได้ให้คำแนะนำในเรื่องนี้มีใจความว่า ให้ปฏิบัติเป็นสามขั้น คือ ขั้นที่ ๑ ให้พิจารณาว่า ความกลัวนั้นโดยที่แท้ก็คือกลัวตัวเอง เพราะใจของตนเองคิดปรุงออกไปถึงสิ่งภายนอก ที่ใจเกี่ยวเกาะอยู่แล้วก็กลัวไปในสิ่งที่ใจคิดปรุงขึ้นนั้น ความกลัวจึงเกิดขึ้นในสิ่งที่ใจคิดขึ้นเอง ฉะนั้นให้นำจิตกลับเข้ามาจากความคิดถึงสิ่งภายนอกดังกล่าว มาบริกรรม (ทำใจ) ว่าพุทโธให้ถี่ ๆ เพื่อไม่ให้ช่องแก่จิตเพื่อออกไปคิดปรุงเรื่องข้างนอก เมื่อปฏิบัติดังนี้จิตจะกลับเข้ามาแน่วแน่อยู่กับ พุทโธ ภายในจิต ความกลัวก็จะหายไปทันที พร้อมกับความหยุดปรุงของจิตในเรื่องภายนอก ขั้นที่ ๒ ให้พิจารณาว่า สิ่งที่กลัวกับตัวเราเองเทียบกันเข้าแล้วเป็นอย่างไร สิ่งที่กลัวเช่นสัตว์ร้าย ก็มีร่างกายประกอบด้วยธาตุ ๔ ตัวเราก็ประกอบ

ด้วยธาตุ ๔ จึงต่างก็มีธาตุ ๔ เหมือนกัน แต่ตัวเรามีธัมมะสูงกว่า เพราะได้ปฏิบัติอยู่ในทาง ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อพิจารณาไปโดยอุบายนี้ จนได้ความรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้เหนือกว่า หรือสูงกว่าสิ่งที่กลัวนั้นแล้ว ความกลัวก็จะหายไปทันที ขั้นที่ ๓ ผู้ที่ฝึกหัดปฏิบัติอยู่ดังนี้บ่อย ๆ จะได้สติปัญญาเพิ่มพูนเป็นกำลังจิตมากขึ้นอยู่เสมอ หรือเรียกว่าเป็นบารมีที่พอกพูนเก็บไว้ในจิตทีละน้อย เมื่อความกลัวเกิดขึ้น เพราะจิตคิดปรุงไปเองก็ตาม มีสิ่งที่พึงกลัวมาปรากฏขึ้นก็ตาม จิตจะกลับเข้ามาตั้งมั่นอยู่กับตนและจะเกิดพลังที่เหนือกว่า เอาชนะความกลัวหรือสิ่งที่น่ากลัวนั้นได้ทันที คล้ายกับจะกล่าวว่า 'ท่านจะเก่งกว่าข้าพเจ้าไม่ได้' นี้ตรงกับคำว่า 'สกฺโก ผู้กล้า' อันเป็นคุณสมบัติบทแรกที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ในกรณีย-เมตตสูตร

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ปัญหาข้อ ๑ ที่คนชอบตั้งถามกันตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์มาจนถึงทุกวันนี้ คือตายเกิดหรือตายสูญ พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ความจริงในข้อนี้ จึงสิ้นปัญหาในสิ่งที่รู้แล้วดังที่ได้ตรัสไว้ว่า **กมฺมํ เขตฺตํ** กรรมเป็นเหมือนนา **วิญฺญาณํ พีชํ** วิญญาณเหมือนพืชที่หว่านลงในนา **ตณฺหา สิเนโห** ตัณหาเหมือนยางเหนียวมีอยู่ในพืช อันจะทำให้พืชนั้นปลูกงอกงามขึ้นได้ เพราะฉะนั้น เมื่อยังมีกรรม วิญญาณ และตัณหาอยู่ ก็ยังจะต้องไปเกิดในภพต่าง ๆ และในการเกิดหมายถึงในการตั้งครรภ์ของมารดานั้นได้มีกล่าวไว้ว่า เพราะประชุมแห่งองค์ ๓ จึงมีการตั้งครรภ์ คือมารดา บิดา สันนิบาตหมายความว่า อยู่ด้วยกัน ๑ มารดามีระดูหมายความว่า อยู่ในระดู ๑ คันธัพพะ ท่านอธิบายว่าสัตว์ผู้เข้าถึงในครรภ์ คือสัตว์ผู้จะเกิดปรากฏขึ้น ๑ เพราะความประชุมแห่งองค์ ๓ เหล่านี้ ครรภ์จึงตั้งขึ้น มารดาบริหารครรภ์ ๙–๑๐ เดือนก็คลอดบุตร และโดยปกติก็เลี้ยงด้วยโลหิต คือน้ำนมของตน องค์ที่ ๓ น่าจะเป็นปัญหาที่วิชาการแพทย์ในปัจจุบันไม่อาจอธิบายได้ เพราะเป็นเรื่องทางวิญญาณจิตใจโดยตรง แต่เรื่องที่ท่านผู้หนึ่งได้กรุณาเล่าให้ฟังต่อไปนี้ น่าจะเป็นตัวอย่าง ซึ่งอธิบายองค์ที่ ๓ นั้นได้เรื่องหนึ่ง คือท่านเล่าว่า ได้มีอุบาสิกาผู้หนึ่งได้ปฏิบัติทางจิตใจถึงขั้นรู้เห็น

อะไรได้ จึงได้ตรวจดูด้วยใจก็ได้เห็นพระอาจารย์ท่านหนึ่งเป็นผู้ทรงศีลบริสุทธิ์บรรลุภูมิธรรมขั้นสูง จึงได้เดินทางไปหาพระอาจารย์ท่านนั้น ซึ่งไม่เคยรู้จักกันมาก่อน แสดงตนเป็นศิษย์ของท่าน ต่อมาอุบาสิกาผู้นั้นในขณะที่กำลังนั่งปฏิบัติในวันหนึ่ง ก็ได้เห็นปรากฏว่ามีสายสีขาวเหมือนอย่างสายใยออกไปจากจิตของตนเป็นสายยาวออกไป ก็ส่งจิตตามไปดูว่าสายนั้นจะไปที่ไหน ก็ได้เห็นว่าสายนั้นได้ไปเข้าท้องหลานสะใภ้ของตน จึงได้ไปถามพระอาจารย์ว่าจะทำอย่างไร พระอาจารย์ได้สอนให้ทำจิตตัดสายนั้นให้ขาด อุบาสิกาผู้นั้นได้พยายามปฏิบัติทำจิตตัดสายนั้น แต่ก็ไม่สามารถจะตัดให้ขาดได้ จนล่วงเข้าเดือนที่สามจึงตัดได้ขาดในวันหนึ่ง แล้วก็รีบไปกราบเรียนพระอาจารย์ว่า ตัดสายนั้นได้ขาดแล้ว ปรากฏว่าหลานสะใภ้ผู้นั้นตั้งครรภ์ได้สามเดือนแล้วแท้งไป เรื่องนี้เล่าไว้เพื่อเป็นเครื่องพิจารณาว่าจะต้องมีผู้ไปเกิด (ซึ่งอาจจะเตรียมไปเกิดใหม่ตั้งแต่ยังไม่ตายจากชาตินี้) แต่ใครเล่าจะรู้ชาติภพอย่างแท้จริงเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ในคราวเปิดโรงเรียนปีการศึกษา ๒๕๑๐ นี้ โรงเรียนต่าง ๆ ได้จัดพิธีไหว้ครู เช่นในวันพฤหัสบดีที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๐ นี้ โรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งได้จัดพิธีไหว้ครู นักเรียนทุกคนได้ประชุมพร้อมกันในห้องประชุมใหญ่ หันหน้าไปทางวัตถุและบุคคลที่พึงเคารพ ซึ่งได้มีโต๊ะหมู่พระพุทธรูป และพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประดิษฐานอยู่ตรงกลาง ถัดออกมาคณะครูอาจารย์นั่งอยู่ด้านหนึ่ง พระสงฆ์ผู้อุปการะโรงเรียนและกรรมการสมาคมศิษย์เก่านั่งอยู่อีกด้านหนึ่ง นักเรียนทั้งหมดได้กล่าวคำไหว้ครูเสร็จแล้ว ผู้แทนนักเรียนแต่ละชั้นได้นำพานดอกไม้ที่ต่างได้ออกความคิด และความพยายามจัดกันอย่างเต็มที่ออกไปวางบูชาครู ซึ่งมีพระรัตนตรัยเป็นประธาน ต่อจากนั้นได้มีการแจกรางวัลแก่นักเรียนผู้สอบไล่ได้คะแนนเป็นเยี่ยมของชั้นต่าง ๆ และประกาศชมเชยนักเรียนผู้สอบไล่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ได้คะแนนเกียรตินิยม (ติดบอร์ด) ซึ่งเป็นคนแรกของโรงเรียนมัธยมนั้น และมอบโล่ห์ชมเชยแก่นักเรียนผู้ทำประโยชน์แก่โรงเรียนเป็นอันมาก เสร็จแล้ว

พระสงฆ์ได้ให้โอวาท นายกและอุปนายกกรรมการสมาคมศิษย์เก่าได้กล่าวคำปราศรัยแก่นักเรียนโดยลำดับ จบแล้วพระสงฆ์ได้ประพรมน้ำมนต์แก่ครู และนักเรียนทั่วกันเป็นเสร็จพิธี พิธีไหว้ครูในโรงเรียนต่าง ๆ คงจะมีรายการปลีกย่อยแตกต่างกันไปบ้าง แต่ส่วนสำคัญคงจะมีเหมือนกัน คือกล่าวคำไหว้ครูและแสดงคารวะต่อครู พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าครูอาจารย์เป็นทิศเบื้องขวาของศิษย์ ศิษย์พึงบำรุงด้วยฐานะ ๕ คือ ๑. ด้วยลุกขึ้นยืนรับ ๒. ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้ ๓. ด้วยเชื่อฟัง ๔. ด้วยการปฏิบัติบำรุง ๕. ด้วยการรับศิลปะโดยเคารพ ควรทำความเข้าใจว่าเมื่อนักเรียนปฏิบัติฐานะทั้ง ๕ นี้แก่ครูอยู่เสมอ จึงจะชื่อว่าเป็นผู้ไหว้ครูอย่างสมบูรณ์ พิธีไหว้ครูย่อมเป็นการเตือนให้นักเรียนเกิดความสำนึกที่จะปฏิบัติเช่นนั้น และครูย่อมจะเกิดความเมตตากรุณา และตั้งใจประสาทวิทยาให้ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ต่อไปว่า อาจารย์ที่ศิษย์บำรุงอย่างนั้น ย่อมอนุเคราะห์ด้วยฐานะ ๕ คือ ๑. แนะนำดี ๒. ให้เรียนดี ๓. บอกศิลปะให้หมด ๔. ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย ๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย ควรทำความเข้าใจว่าครูผู้รับไหว้จากนักเรียนแล้ว ก็คือรับที่จะปฏิบัติหน้าที่ของครูที่ดี ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้นั้น

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

คนทั้งปวงได้เรียกพระพุทธเจ้าด้วยพระนามหนึ่งว่า **"สมันตจักขุ"** แปลว่า **"ผู้มีจักษุโดยรอบ"** คนหรือสัตว์ทั่ว ๆ ไปนั้นมีสองตา แม้จะมีตามากอย่างพระอินทร์ในเรื่องเทพนิยาย ก็ว่ามีขนาดพันตา ดังที่เรียกว่าท้าวสหัสสเนตร หรือ ท้าวพันตา แต่พระจักษุของพระพุทธเจ้าไม่มีจำกัดจำนวน เพราะมีโดยรอบไปทั้งหมด อันที่จริงคำนี้มิได้หมายถึงตาเนื้อหรือจักษุของรูปกาย พระองค์คงทรงมีพระเนตรเพียงสองเหมือนอย่างที่เห็นในพระพุทธปฏิมาทั่วไป หากหมายถึงตาปัญญา คือ พระญาณที่หยั่งรู้โดยรอบคอบทั้งหมดไม่มีอะไรที่ไม่รู้ ท่านจึงอธิบายว่า คำว่า **"สมันตจักขุ"** หมายถึง **"สัพพัญญุตญาณ"** แปลว่า **"ญาณคือความรู้ทั้งหมด"** ความรู้ทั้งหมดของพระพุทธเจ้ามีแค่ไหนอย่างไรย่อมไม่มีใครจะรู้ถึงได้ แต่ก็น่าจะลองคิดทำความเข้าใจกันตามประสานักศึกษาหรือนัก-

ปฏิบัติธรรมว่า ในสมัยที่ความประพฤติดีของคนเสื่อมลงไป คนมองเห็นผลที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ ต่างไปจากหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้วางไว้ เช่น พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ว่า **"ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว"** ส่วนผลที่เกิดขึ้นในสังคม กลับเป็นว่าทำชั่วได้ดี หรือทำดีได้ชั่วไปเสีย สังคมมนุษย์ทรามลงไปเท่าไร ผลที่ดูผิดแผกดังกล่าวยิ่งมากขึ้นเท่านั้น ในสมัยดังกล่าวนี้ อธิบายหลักกรรมของพระพุทธเจ้าที่จะมองเห็นยากมาก เขาฟังเทศน์ว่าไปอย่างหนึ่ง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่มองเห็นกันเป็นอีกอย่างหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ จะควรทำความเข้าใจกันอย่างไร หลักกรรมที่ตรัสไว้ผิดไปแล้วหรือ ถ้าถามเข้าตรง ๆ ดังนี้ ผู้ที่นับถือพระศาสนา โดยมากก็น่าจะต้องตอบยืนยันว่า ที่ตรัสไม่ผิด ด้วยความนับถือเคารพอย่างยิ่งในพระพุทธเจ้า และด้วยศรัทธา ถึงคนที่ทำความชั่วเสียหายก็หาใช่ว่าจะขาดศรัทธาและความเคารพเสียเลยไม่ เป็นแต่ศรัทธาไม่ตั้งมั่นมีกำลังอ่อนกว่ากิเลส เช่นความโลภอยากได้ ข้อที่ยังขาดมากก็คือความใคร่ครวญ หรือความทำความเข้าใจให้ดี ด้วยการใช้ความคิดให้เหมาะ ทางคิดดังนี้มีมาก เช่น คิดว่าพระพุทธเจ้าทรงมีสมันตจักขุ ทรงเห็นรอบคอบไปทั้งสิ้น คำที่ตรัสออกมาทุกคำจึงเป็นวาจาสิทธิ์ หมายความว่าเป็นจริงที่ถูกต้องสมบูรณ์ไม่มีผิดพลาดบกพร่อง ที่ว่าทรงเห็นรอบคอบนั้น เช่นที่เกี่ยวแก่กาล ก็ทรงรู้ทั้งอดีตอนาคตและปัจจุบัน ส่วนคนทั่วไปที่พูด ๆ กันอยู่ ก็พูดกันแค่ตาเห็นในปัจจุบันไม่ได้รู้อะไรลึกซึ้ง นอกจากนี้ยังมีความโลภ โกรธ หลง มาปิดตาปัญญาเสียอีกด้วย เครื่องปิดคือกิเลสนี้ร้ายแรงมาก เพราะทำให้ปฏิเสธแม้ในความจริงที่ตาของตนมองเห็น เหมือนอย่างที่เกือบทุกคนย่อมเคยเห็นผลที่เกิดสนองแก่คนที่ทำความชั่วมาแล้วอยู่ด้วยกัน แต่ก็ยังปฏิเสธ หมายความว่า ยังไม่ยอมรับความจริงด้วยใจจริง เพราะถ้ายอมรับก็จะไม่ทำความชั่วเช่นนั้น ใช้ความคิดไปทางนี้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นสมันตจักขุ ตรัสอะไรไม่มีผิด เพราะทรงรู้รอบคอบหมดจริง ๆ เชื่อแม้เพียงเท่านี้ ถึงจะยังไม่รู้แจ้งอะไรมาก ก็พอให้เกิดความเคารพยำเกรงในคำที่ตรัสไว้จะทำให้เกิดความยับยั้งชั่งใจตนเองได้มากนัก

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

การคบมิตร พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้เลือกคบคนที่มีมิตรธรรม คือ ธรรมของมิตร เช่นช่วยเปลื้องทุกข์ร้อนกันได้ในคราวมีทุกข์ คนที่มีมิตรธรรมดังกล่าวจะเป็นคนที่เสมอกันโดยชาติตระกูลเป็นต้น หรือสูงกว่าหรือต่ำกว่าก็ตาม ก็ควรคบเป็นมิตรได้ ตัวอย่างแห่งมิตรที่ต่ำต้อยกว่าได้ช่วยมิตรที่สูงส่งกว่า ได้มีอยู่ไม่น้อย ดังเรื่องในกุสนาฬิชาดกต่อไปนี้ว่า มีรุกขเทวดาสององค์ องค์หนึ่งต่ำต้อยน้อยบุญ เพราะเกิดอยู่ที่กอต้นอ้อคา ซึ่งเป็นกอไม้เล็ก อีกองค์หนึ่งบุญมากเพราะเกิดอยู่ที่ต้นไม้ใหญ่ ซึ่งเป็นต้นไม้แก่นเป็นที่นับถือว่าเป็นต้นไม้มงคลของบ้านเมือง ต้นไม้มงคลนี้เกิดขึ้นที่ใกล้มงคลศิลาในอุทยานหลวง มีต้นตรงแก่นแข็งแผ่กิ่งก้านกลมกล่อม รุกขเทวดาผู้เกิดอยู่ที่ต้นไม้แก่นมงคลนั้นได้ผูกมิตรกับองค์ที่เกิดอยู่ที่กอต้นอ้อ ในครั้งนั้นพระราชาย่อมประทับอยู่ในปราสาทที่มีเสาเดียว เสาปราสาทของพระองค์ผุง่อนแง่น พระองค์ได้ตรัสสั่งให้ช่างหาเสาไม้แก่นมาทำให้มั่นคง พวกช่างได้เที่ยวค้นหาไม้เพื่อนำมาทำเสา ก็ไม่เห็นในที่อื่น จึงได้เข้าไปค้นหาในอุทยานหลวง ได้เห็นต้นไม้แก่นมงคลนั้นก็ชอบใจ แต่ไม่อาจจะตัด จึงเข้าไปเฝ้าพระราชากราบทูลว่า เห็นแต่ต้นไม้แก่นมงคลในอุทยานหลวง ว่าเหมาะที่จะนำมาทำเสาปราสาท แต่ไม่กล้าตัด พระราชาตรัสว่าไปตัดมาทำเสาให้มั่นคง พระองค์จะทรงทำต้นไม้อื่นให้เป็นต้นไม้มงคลแทน พวกช่างจึงไปทำบวงสรวงต้นไม้แก่นมงคล กำหนดว่าจะตัดในวันพรุ่งนี้ ฝ่ายรุกขเทวดาผู้อยู่ที่ต้นไม้แก่นมงคลทราบว่าวิมานของตนจะพินาศในวันพรุ่งนี้ ไม่รู้จะแก้ไขอย่างไร ทั้งไม่รู้ว่าจะพาบุตรไปอยู่ที่ไหน ก็เสียใจร้องไห้ พวกเพื่อนรุกขเทวดาพากันมาไต่ถามทราบเรื่องแล้ว ก็ไม่รู้จะช่วยแก้ไขได้อย่างไร ก็พากันร้องไห้สงสาร ส่วนรุกขเทวดากออ้อซึ่งนับว่าต่ำต้อยน้อยบุญกว่าใคร ๆ ก็มาเยี่ยมไต่ถามเช่นเดียวกัน ทราบแล้ว กล่าวว่าอย่าได้คิดวิตกร้อนใจเศร้าโศกไปเลยตนจักทำไม่ให้ตัด ขอให้คอยดูวันพรุ่งนี้ ครั้นวันรุ่งขึ้นเมื่อพวกช่างมาเพื่อจะตัดต้นไม้แก่นมงคล รุกขเทวดาผู้บุญน้อยแต่มีปัญญานั้นได้แปลงเพศเป็นกิ้งก่า วิ่งผ่านหน้าพวกช่างไปเข้าที่โคนของต้นไม้ ขึ้นไปทางกลางต้น โผล่ออกที่ปลายต้นแล้วนอนสั่นศีรษะ ทำเหมือนต้นไม้นั้นมีโพรง นายช่างใหญ่เห็นกิ้งก่าขึ้นไปดังนั้น

ก็ตบต้นไม้นั้นด้วยมือพลางบ่นว่า ต้นไม้มีโพรง ไม่มีแก่นเมื่อวานไม่ได้ดูให้ดี ตำหนิต้นไม้ใหญ่ที่มีแก่นดีนั้นแล้วก็พากันกลับไปเสาะหาต้นไม้ในที่อื่นต่อไป ต้นไม้แก่นมงคลซึ่งเป็นวิมานของรุกขเทวดาผู้มีบุญมากนั้นก็ปลอดภัย เมื่อพวกเพื่อนเทวดาพากันมาเยี่ยมเป็นอันมาก รุกขเทวดาผู้พ้นภัยก็กล่าวสรรเสริญรุกขเทวดากออ้อ ในที่ประชุม แล้วได้กล่าวเป็นโศลกภาษิตไว้ว่า "ผู้ที่เสมอกัน หรือดีกว่ากัน หรือต่ำกว่ากัน ก็พึงผูกมิตรธรรมกันได้ มิตรเหล่านั้นพึงทำประโยชน์ได้เป็นเยี่ยม ในคราวคับขัน เหมือนรุกขเทวดาแห่งต้นไม้แก่นมงคล และกออ้อผูกมิตรกันฉะนั้น"

ในมหามงคลสมัย ตรงกับวันประสูติทูลกระหม่อมฟ้าชาย ขอถวายพระพรมงคลชัยมงคลให้ทรงพระเจริญ ด้วยจตุรพิธพร และ พระปฏิภาณปัญญา ขอให้ทรงสำเร็จการศึกษาโดยลำดับด้วยดี เทอญ.

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

คนเป็นอันมากอาจเข้าใจว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ยิ่งใหญ่สุดที่จะเข้าใกล้ชิดสนิทสนมได้ หรือทรงเป็นผู้บริสุทธิ์อย่างยิ่งสุดที่คนที่ยังมีกิเลสจะเข้าใกล้ได้ ดังนี้เป็นต้น แปลว่าเป็นคนละชั้นกัน ที่จะเข้าใกล้กันไม่ได้จึงทำให้จิตใจเหินห่างไม่มีเยื่อใยในพระองค์ แต่พระ-พุทธเจ้ามิได้ทรงมีความแบ่งแยกเช่นนั้น ทรงเป็นมิตรแท้ของคนทุกคน ดังที่ตรัสไว้มีความว่า "สัตว์โลกทั้งปวงอาศัยเราเป็นกัลยาณมิตร จึงพ้นจากทุกข์ทั้งหลาย" ตามพระพุทธดำรัสนี้ พระองค์ทรงแสดงเป็นมิตรของสัตว์โลกไม่เลือกหน้า ทุก ๆ คนจึงเข้าใกล้ชิดสนิทสนมได้ เหมือนอย่างมิตรสหายที่ดีทั้งหลายข้อขัดข้องใด ๆ ถ้าจะมี ก็มิได้มีที่พระพุทธเจ้า แต่มีที่ตัวบุคคลแต่ละคนเอง คือว่าเราจะคบมิตรที่ดีมิตรแท้หรือไม่ ฉะนั้น จึงตรัสสอนให้ทุก ๆ คน ทำความสำนึกใจอยู่เสมอว่า "เราจักมีมิตรที่ดี สหายที่ดี เพื่อนที่ดี" พระอานนท์ได้เคยกราบทูลว่า "ความมีมิตรที่ดีเป็นอันได้ทำดีกึ่งหนึ่ง" แต่พระองค์ได้ตรัสว่า "ความมีมิตรที่ดีเป็นอันได้ทำดีทั้งหมด เพราะผู้ที่มีมิตรดีเป็นอันหวังได้ว่า จักอบรมมรรคมีองค์แปดให้มาก" และได้ตรัสเตือนให้ผู้ที่มีมิตรที่ดีดำรงชีวิตอยู่ด้วยอาศัยธรรมข้อหนึ่ง คือ

ความไม่ประมาทในความดี หมายความว่า มีสติระลึกถึงความดีและทำความดีอยู่เสมอ ไม่ปล่อยตนไปในความชั่วร้ายทั้งปวง เมื่อหัวหน้าไม่ประมาท คนทั้งปวงก็ย่อมไม่ประมาทตามกันไป ดังที่ตรัสแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลว่า "เมื่อพระมหาราชไม่ประมาท ราชสำนักก็ไม่ประมาท ขัตติยะทั้งหลายก็ไม่ประมาท หมู่พลก็ไม่ประมาท ชาวบ้านชาวเมืองก็ไม่ประมาท เป็นอันคุ้มครองรักษาพระองค์ และราชสำนักขัตติยะทั้งหลาย หมู่พลตลอดถึงพสกนิกรทั้งปวง" พระพุทธดำรัสนี้ ยิ่งอ่านยิ่งคิดก็จะยิ่งเห็นความซึ้งในพระมหากรุณาของพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ได้ทรงเป็นมิตรแท้มิตรที่ดีของทุกคน และทุกคนอาจเข้าใกล้ชิดสนิทสนมได้ ทำอย่างไรจึงจะเข้าใกล้ได้ ข้อนี้ไม่ยาก เริ่มตั้งแต่จิตคิดว่า "พระพุทธเจ้าทรงเป็นกัลยาณมิตรทรงเป็นมิตรแท้ของเรา" ตั้งจิตคิดอยู่อย่างนี้เสมอ ๆ จะได้ความรู้สึกสนิทคุ้นเคย ทำให้อยากไปหามิตรไปเยี่ยมมิตร นำให้อยากสวดมนต์ไหว้พระ ให้อยากฟังถ้อยคำของพระองค์ ทำให้ได้ฟังเทศน์ ให้อ่านหนังสือธรรมสอนใจต่าง ๆ เช่นเดียวกับคนที่มีมิตรเป็นที่รักก็ย่อมอยากจะไปหาไปสนทนาด้วยอยู่เสมอ และไม่ควรลืมธรรมข้อหนึ่ง คือความไม่ประมาท อันหมายถึงความไม่ขาดสติเป็นเครื่องรักษาใจ รักษาตน เพราะเครื่องล่อใจให้หลงมีมากนัก หากยังมีสติดีอยู่ ก็จะทำให้นึกถึงพระพุทธเจ้า นึกถึงคำสอนของพระองค์ถึงผิดชอบชั่วดีทั้งปวง เมื่อใจวิ่งไปหามิตรแท้ได้เช่นนี้ มิตรแท้ก็ย่อมจะช่วยได้ทันท่วงทีไม่ให้ตกไปในความชั่วหรือในที่ชั่ว แต่ถ้าขาดสติ ก็จะวิ่งไปหามิตรเทียมคือผู้จะชักนำไปในทางชั่วเสียหาย ก็จะเลยพากันไปในทางนั้น เวลานี้ยังไม่สายเกินไปสำหรับคนชั่วที่จะปลุกสติเข้าหามิตรแท้คือ พระพุทธเจ้า ซึ่งจะทำให้กลับตัวได้ทันที และคนที่ดีก็จะดียิ่ง ๆ ขึ้น

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๑๐ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ ได้ทรงวางศิลาฤกษ์เขื่อนวชิราลงกรณ์ ที่อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรีในวันนั้น เวลา ๑๔.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน เจริญพระพุทธมนต์ในพลับพลาพิธี เวลา ๑๕.๓๕ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน

พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เข้าสู่พลับพลาพิธี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัยแล้ว จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี กราบทูลรายงานเรื่องการก่อสร้างเขื่อน และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกราบทูลอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทรงวางศิลาฤกษ์เขื่อน ซึ่งมีชื่อในพระนามโดยพระบรมราชานุญาต พระบาทสมเด็จพระ-เจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ ทรงชมเชยเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายทุกคน ผู้มีส่วนในการสร้างเขื่อนแล้วเสด็จพระราชดำเนินทรงนำสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ โดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังศูนย์กลางเขื่อน ภูษามาลาถวายพระสุหร่ายและเครื่องทรงเจิม สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงพระสุร่าย ทรงเจิมแผ่นอิฐ ทอง นาก เงิน และแผ่นศิลาฤกษ์ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถาชาวพนักงานประโคมสังข์แตร อธิบดีกรมชลประทานถวายปูนก่อ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทรงโบกปูนก่อ ทรงวางอิฐ ทอง นาก เงิน ทรงวางแผ่นศิลาฤกษ์แล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับสู่พลับพลาพิธี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนไทยธรรมสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทรงประเคนไทยธรรมพระสงฆ์อีก ๙ รูป ทรงหลั่งทักษิ-โณทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรกแล้ว เสด็จพระราชดำเนินจากพลับพลาพิธีในพิธีนี้ ได้มีองคมนตรี รัฐมนตรี คณะทูต ข้าราชการมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นอันมาก และในระยะทางเสด็จพระราชดำเนินสู่จังหวัดกาญจนบุรี ได้มีประชาชนมาเฝ้าชมพระบารมีเป็นอันมาก โดยเฉพาะที่ท่าม่วง ตรงปากทางที่แยกเข้าเขื่อน ได้มีประชาชนมาเฝ้าชมบารมีเนืองแน่น ต่างก็อยากจะได้เห็นได้ชมพระบารมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ โดยเฉพาะก็อยากจะได้เห็นพระองค์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เพราะได้เสด็จจากไปต่างประเทศ เพิ่งจะได้เสด็จกลับมาชั่วคราว เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๑๐ ด้วยทรงเป็นมิ่งขวัญ เป็นที่จดจ่อใจถึงของประชาชนทั้งชาติ และของสมณชีพราหมณาจารย์ทั้งปวง พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้คนทำบุญคือความดีต่าง ๆ คนไทยทั้งปวงได้พากันทำบุญมากบ้างน้อยบ้างตามที่ตรัสสอนได้ทำบุญร่วมกันมา จนถึงมีบุญพอที่ได้มีความสมหวังมาครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อสมเด็จพระเจ้า-ลูกยาเธอประสูติมาเป็นมิ่งขวัญของชาติ ก็เป็นที่หวังแน่ว่าจะมีบุญพอที่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ

จะทรงพระเจริญเสด็จสถิตสถาพรอยู่กับชาวไทย สมดังความหวังตั้งใจของประชาชนชาวไทยทั้งปวง

ในมหาศุภมงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ขอถวายพระพรมงคลชัย ให้ทรงพระเจริญสุขสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล ผ่องพ้นความขุ่นข้องหมองพระราชหฤทัยทั้งมวล

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เรื่องความจำกับความลืมยากที่จะกล่าวว่าอย่างไหนเกิดยากหรือง่ายกว่ากัน เพราะบางเรื่องต้องการให้จำก็ไม่ค่อยจะยอมจำ ทั้งชอบลืมเสียง่าย ๆ แต่บางเรื่องต้องการให้ลืมเสียโดยเร็วก็ไม่ค่อยจะยอมลืม ทุกคนต้องเป็นทุกข์เดือดร้อนอยู่ด้วยเรื่องที่ไม่จำและไม่ลืมอยู่ไม่น้อย ฉะนั้น จึงควรศึกษาว่าความจำนั้นจะมีได้ด้วยอะไร เมื่อทราบเหตุที่ให้เกิดความจำแล้ว ก็จะทราบเหตุที่ให้เกิดความลืมได้ เพราะตรงกันข้าม ก่อนอื่นพึงทราบว่าความจำนั้นเกิดขึ้นด้วย **'สติ'** คือ **'ความระลึกได้ ความจำได้'** จะจับความเอาง่าย ๆ ว่า **ความจำ ก็คือ สติ** ดังนี้ก็ได้ ในมิลินทปัญหาพระเจ้ามิลินท์ตรัสถามพระนาคเสนว่า สติเกิดขึ้นด้วยอาการเท่าไร พระนาคเสนทูลตอบว่า เกิดขึ้นด้วยอาการ ๑๗ อย่าง คือ ๑. **เกิดขึ้นโดยมีความรู้จำเป็นเลิศ** เหมือนอย่างพระอานนท์ ซึ่งฟังครั้งเดียวจำได้แม่นยำ (อภิชานสติ) ๒. **เกิดขึ้นโดยผูกใจเก็บไว้** ได้แก่คนที่มักลืมต้องผูกใจจำ เหมือนอย่างเก็บทรัพย์เข้าพกห่อรักษาไว้ (กุฏุมพิกาสติ) ๓. **เกิดขึ้นโดยความรู้สึกที่โอฬาร** ได้แก่ผู้ที่ได้ประสบความรู้สึกใหญ่โตอย่างยิ่ง ในคราวได้รับผลใหญ่โตเป็นพิเศษก็จำจารึกติดใจ (โอฬารวิญญาณสติ) ๔. **เกิดขึ้นโดยความรู้สึกในสิ่งที่เกื้อกูล** ได้แก่ได้รับความรู้สึกเป็นสุขในสิ่งใด ก็จะมีความจำในสิ่งนั้นอยู่โดยปกติ (หิตวิญญาณสติ) ๕. **เกิดขึ้นโดยความรู้สึกในสิ่งที่ไม่เกื้อกูล** ได้แก่ได้รับความรู้สึกเป็นทุกข์ก็จำได้ (อหิตวิญญาณสติ) ๖. **เกิดขึ้นโดยสิ่งที่คล้ายกัน** เช่นเห็นคนที่คล้ายกับเพื่อนผู้ใด ก็นึกถึงเพื่อนผู้นั้นขึ้นได้ (สภาคนิมิตตสติ) ๗. **เกิดขึ้นโดยสิ่งผิดเพี้ยนกัน** เช่นเห็นสิ่งหนึ่งก็นึกได้ถึงอีกสิ่งหนึ่งที่ผิดเพี้ยน

กันขัดกัน (วิสภาคนิมิตตสติ) ๘. เกิดขึ้นโดยถ้อยคำบอกให้รู้ เช่นคนที่ลืม มีผู้อื่นมาบอกทบทวน จึงนึกขึ้นได้ (กถาภิญญาณสติ) ๙. เกิดขึ้นโดยกำหนดลักษณะ เช่นจำโคกระบือได้ โดยกำหนดลักษณะแห่งอวัยวะ (ลักขณสติ) ๑๐. เกิดขึ้นโดยต้องนึกบ่อย ๆ (สรณสติ) ๑๑. เกิดขึ้นโดยหัวข้อ คือต้องทำหัวข้อไว้สำหรับกำหนดจดจำ (มุทธาสติ) ๑๒. เกิดขึ้นโดยการนับจำนวน หรือคำนวณ (คณนาสติ) ๑๓. เกิดขึ้นโดยทำความทรงจำไว้ เช่นท่องจำ (ธารณสติ) ๑๔. เกิดขึ้นโดยอบรมสมาธิและปัญญาจนระลึกชาติได้ (ภาวนาสติ) ๑๕. เกิดขึ้นโดยอาศัยตำรา เช่นนึกได้ว่าอยู่ในตำราแต่ต้องเปิดดูจึงรู้ (โปตถกนิพันธนสติ) ๑๖. เกิดขึ้นโดยวางไว้ใกล้ตาก็ใกล้ใจ (อุปนิกเขปสติ) ๑๗. เกิดขึ้นโดยได้ประสพพบผ่านมาแล้ว (อนุภูตสติ)

ในมงคลสมัยที่ 'ศรีสัปดาห์' มีอายุย่างเข้าปีที่ ๑๗ เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๐ นี้ ขออำนวยพรให้ลืมในข้อที่ควรลืม ให้จำในข้อที่ควรจำ เจริญด้วยสติปัญญาและความสมบูรณ์ มีเมตตามหา (ชน) นิยมยิ่ง ๆ ขึ้นตลอดกาลนาน

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

ในโอกาสที่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ ฯ ได้เสด็จกลับมาประเทศไทยชั่วคราว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เสด็จเยี่ยมถวายภัตตาหาร สมเด็จพระสังฆราชและสมเด็จพระราชาคณะ ในวัดต่าง ๆ ยังให้เกิดปีติปราโมทย์แก่ประชาชนชาวไทยทั่วไป ครั้นได้เสด็จวัดเป็นที่สถิตแห่งพระมหาเถระดังกล่าวทั่วแล้ว ต่อมา ณ วันศุกร์ที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๑๐ ได้เสด็จวัดบวรนิเวศวิหาร เวลาเช้า ๑๐.๐๐ น. เจ้าอาวาส พระเถระ ท่านไวยาวัจกรรับนำเสด็จทรงบูชาและชมปูชนียวัตถุต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ พระพุทธชินสีห์ พระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในพระอุโบสถ พระบรมสารีริกธาตุ พระไพรีพินาศ ณ พระเจดีย์ พระศาสดา พระไสยาสน์ ณ วิหารพระศาสดา พระพุทธวชิรญาณ พระพุทธปัญญาอัคคะ พระพุทธ-

มนุสสนาค (ซึ่งเป็นพระพุทธรูปฉลองพระองค์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทั้งสองพระองค์) ในวิหารเก๋ง กับพระพุทธรูปพระชนมายุมหการสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ซึ่งพระสรีรังคารแห่งสมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระองค์นั้นประดิษฐานอยู่ ณ ฐานพระ ต่อจากนั้นได้นำเสด็จสู่กุฏิเจ้าอาวาส ทรงถวายภัตตาหาร และโปรดให้ตักอาหารแจกพระอีก ๘ รูป (ทรงถวายเครื่องสักการะเจ้าอาวาสก่อนในพระอุโบสถ) คณะครูและนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดบวรนิเวศ ฯ ได้ตั้งแถวรับเสด็จตั้งแต่ประตูเสี้ยวกางหน้าพระอุโบสถ เรียงรายมาทั่วบริเวณปูชนียสถาน และจากนั้นมาจนถึงทางเลี้ยวเข้ากุฏิเจ้าอาวาส อุบาสิกาได้ถวายพวงดอกไม้ ณ เบื้องหน้าปูชนียสถานทุกแห่ง การเสด็จวัดต่าง ๆ ทุกแห่ง มีพระประสงค์เสด็จแบบลำลอง (ไปรเวท) ไม่โปรดให้จัดการต้อนรับ เพื่อจะได้ทรงคุ้นเคยและทรงรู้จักพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ยิ่งขึ้น แต่เมื่อใครได้ทราบ ต่างก็มาต้อนรับกันเองด้วยความเต็มใจ เพราะต่างก็ถือว่าทรงเป็นทูลกระหม่อมของตนและโดยเฉพาะที่วัดบวรนิเวศวิหาร ผู้ที่มาต้อนรับเสด็จก็นับว่าเป็นบุคคลในวัดหรือที่เกี่ยวข้องกับวัดเกือบทั้งหมด เช่น นักเรียน อุบาสก อุบาสิกา ล้วนเป็นชาววัด เรียกได้ว่าเป็นการถวายการต้อนรับเป็นการภายใน เมื่อเสร็จภัตตกิจแล้ว เจ้าอาวาสถวายอนุโมทนา ทรงหลั่งทักษิโณทก เสร็จแล้ว เจ้าอาวาสถวายพระพุทธชินสีห์จำลอง และหนังสือตำนานวัด มีรับสั่งตามพระอัธยาศัยแล้ว เสด็จกลับ เจ้าอาวาสส่งเสด็จถึงรถพระที่นั่ง มีนักเรียน อุบาสก อุบาสิกา และประชาชนส่งเสด็จเป็นจำนวนมาก ความพรั่งพร้อมทั้งปวง สำเร็จด้วยพุทธานุภาพและราชานุภาพ ซึ่งได้ปกป้องเมืองไทยและคนไทยมาตลอดเวลาช้านาน

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

เมืองไทยเรานั้น เป็นเมืองพระ ไปที่ไหนก็พบแต่วัดวาอาราม พระภิกษุสามเณร เวลาเช้าก็จะได้เห็นพระออกบิณฑบาต มีคนใส่บาตรกันทั่วไป ทั้งในกรุงและหัวเมือง วันสำคัญของคนไทยแต่ละคนก็มักจะเกี่ยวกับพระ เช่นวันเกิดวันตาย งานต่าง ๆ ก็เหมือนกัน

มักจะเกี่ยวกับพระ ทั้งงานมงคลและมิใช่งานมงคล จึงกล่าวได้ว่า ชีวิตของคนไทยแต่ละคนเกี่ยวกับพระตั้งแต่เกิดจนตาย ครั้นตายแล้ว กระดูกก็ยังเกี่ยวกับพระอีก เพราะบุตรหลานจะทำบุญอุทิศ ด้วยความกตัญญูกตเวทีเรื่อยไป แปลว่า คนไทยมีนิสัยไม่ลืมผู้มีพระคุณ ยังมีชีวิตอยู่ก็ไม่ลืม ตายไปแล้วก็ไม่ลืม จึงมีนิสัยผูกพันกลมเกลียวกันตั้งแต่ในวงศ์สกุลเล็ก ๆ จนถึงวงศ์สกุลใหญ่ ๆ คือ ชาติไทยทั้งหมด นี้เป็นอานุภาพแห่งพระธรรมของพระพุทธเจ้าที่สร้างนิสัยจิตใจของคนไทย คนไทยส่วนใหญ่จึงนับถือพระพุทธเจ้า ความนับถืออยู่ในใจเท่านั้นไม่พอ เพราะตาอยากจะเห็น จึงสร้างพระพุทธปฏิมาสำหรับบูชา และสำหรับเป็นเครื่องป้องกันกันทั่วเมือง ตั้งแต่คนไทยรุ่นเกินทวดไปเท่าไรไม่รู้จนถึงรุ่นปัจจุบันดูก็ไม่รู้อิ่มรู้พอ ดังจะพึงเห็นได้ว่า ได้มีคนสั่งจองพระพุทธรูป ภ. ป. ร. ขนาดต่าง ๆ กันมากมาย จนคณะกรรมการผู้พยายามจะสร้างให้ดีไม่อาจจะทำให้แล้วเสร็จทันใจคนส่วนมากได้ เพราะคนส่วนมากมีใจรักจะได้พระพุทธรูป ที่เป็นสัญญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีพระปรมาภิไธยย่อของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นที่รักของตนจารึกอยู่ที่ผ้าทิพย์ที่ฐานพระด้วยโดยเร็ว ด้วยว่าเมืองไทยเรานั้น นอกจากเป็นเมืองพระแล้วยังเป็นเมืองกษัตริย์ คนไทยเรารักกษัตริย์ นับถือเทิดทูนเป็นพระเจ้าอยู่หัว พระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าชีวิตของตน ชาติไทยเราจึงไม่ขาดองค์พระมหากษัตริย์ ตั้งแต่เป็นชาติมาก็ว่าได้ ซึ่งอาจจะก่อนได้พบพระพุทธศาสนา แม้เมื่อได้พบแล้วก็ยังนับถือศาสนาอื่นอีกบ้าง ทั้งมีแนวความคิดแตกต่างกันบ้าง แม้เช่นนั้น ก็ยังมีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องผูกพันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก โดยเฉพาะทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงตั้งอยู่ในราชธรรมจริยาตามพระพุทธโอวาท ฉะนั้น คนไทยเราจึงดำรงอยู่โดยสวัสดี ด้วยมีหลักพระมหากษัตริย์ พระพุทธศาสนา เป็นรากฐานของความเป็นชาติ มิใช่เป็นรากฐานแต่เพียงผิวเผิน แต่เป็นรากฐานแห่งนิสัยจิตใจทีเดียว จึงแน่นแฟ้นมั่นคงมาก อันจะพึงเห็นได้จากการแสดงออกของประชาชน เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกเธอ เสด็จพระราชดำเนิน และเสด็จไป ณ ที่ใดที่หนึ่งในบัดนี้ คนไทยเราได้มีความสุขใจ เพราะได้มีองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นหลัก

ชัยของชาติ และมีสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ ทรงเป็นที่มุ่งหวังด้วยความรักเคารพอย่างยิ่ง

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ

อันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีอยู่เป็นอันมากที่คนเรามารู้เมื่อเกิดขึ้นแล้ว แม้คนที่เป็นต้นเหตุ หากเป็นผู้ไม่มีเจตนาจะก่อให้เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ขึ้น ก็ไม่รู้มาก่อนเหมือนกันว่าจะเป็นตัวต้นเหตุ ส่วนผู้ที่ตั้งใจก่อเหตุก็ต้องรู้ก่อนโดยแท้ ยกตัวอย่างเช่นผู้ที่เป็นต้นเหตุให้เกิดเพลิงไหม้ แต่แม้จะมิได้ตั้งใจ ถ้าได้ระมัดระวังให้ดีก็ยากที่จะเกิดไฟไหม้ขึ้นได้ พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนให้ไม่ประมาท คือให้มีสติระมัดระวังอยู่เสมอดังที่ตรัสไว้แน่นอนอย่างชี้เป็นชี้ตายว่า **"ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย ส่วนความประมาทเป็นทางตาย"** ดังเช่นเมื่อวันพุธที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๑๐ ในขณะที่กำลังประกอบพิธีใหญ่ คือพิธีอำลาผู้บังคับบัญชาและประชาชนของกรมทหารอาสาสมัคร เพื่อเดินทางไปปฏิบัติราชการสาธารณรัฐเวียตนาม (ใต้) ณ บริเวณสนามหลวง เริ่มเมื่อเวลา ๑๗.๐๐ น. ยังไม่เสร็จพิธี ก็ได้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นที่ตลาดยอด บางลำภู ว่าต้นไฟเกิดขึ้นจากน้ำมันหมูที่ผู้หนึ่งเคี่ยวทิ้งไว้ บ้านเรือนแถบนั้นส่วนใหญ่ เป็นบ้านไม้ที่ปลูกอยู่กันอย่างอัดแอ ภายในวงล้อมของตึกแถวสี่เหลี่ยมใหญ่ ยากที่รถดับเพลิงจะเข้าไปช่วยได้ ไฟจึงไหม้ลุกลามใหญ่โตรวดเร็ว จนถึงตึกแถวที่ล้อมเป็นขอบอยู่รอบนอก ไฟไหม้หลังกร่อนเข้าไปเกือบโดยรอบ รถดับเพลิงที่รออยู่ ครั้นได้น้ำได้ที่จึงระดมดับ เป็นเหตุให้ไฟไม่อาจไหม้ไปได้หมดทั้งแถว แต่ก็ไหม้ไปมากห้องทุกด้าน เช่นด้านถนนสิบสามห้าง ก็ไหม้ไปหลายห้อง ตึกแถวนี้อยู่ทางด้านวัดบวรนิเวศวิหาร ยาวจากถนนตานีไปจรดถนนพระสุเมรุ ซึ่งฝั่งตรงกันข้ามที่เยื้องไปทางหน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ก็เป็นตึกสำนักงาน โรงพิมพ์ ของมหามกุฏราชวิทยาลัย และเป็นที่เก็บหนังสือเรียนของคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร เมื่อไฟลุกลามถึงตึกแถวนี้ที่ห้องใกล้ไปทางถนนพระสุเมรุ ก็ใกล้สำนักงานมหามกุฏ ฯ เข้าไป บางคราวทั้งเปลวทั้งควันกระพือไปทางนั้น แต่การดับไฟในระยะนั้นซึ่งเกินสามทุ่มไปแล้วก็แข็งขันมีน้ำบริบูรณ์จากคูในวัดบ้าง จากคลอง

บางลำภูบ้าง จึงรักษาห้องแถวไว้ได้มากห้อง และคลังหนังสือ ก็ปลอดภัย แสงไฟที่ไหม้ใหญ่ครั้งนี้สว่างแจ้งมองเห็นพระเจดีย์ทองวัดบวรนิเวศวิหาร ที่คลุมด้วยระลอกควันกลุ่มใหญ่อยู่เป็นระยะ ๆ อย่างชัดเจน และมองเห็นประชาชนที่บ้านถูกไฟขนเข้าของอพยพกันเข้ามาในวัดเนืองแน่น พระเณรในวัดก็พากันต้อนรับให้อยู่อาศัยในศาลาเล็กใหญ่และในที่อื่น ๆ บางครอบครัวที่อยู่ใกล้ต้นไฟเกือบไม่ได้อะไรออกมาเลย เพียงแต่เรียกรวบรวมพ่อแม่ลูกหลานให้ครบทุกคน ก็เกือบจะไม่ทันอยู่แล้ว มีคำเก่าอยู่ว่า "ถูกโจรปล้นไม่มีสมบัติใช้ ถูกไฟไหม ไม่มีบ้านอาศัย แต่ถูกโปกินไม่มีที่ดินอยู่" แต่ก็ไม่ขมวดไว้สิ้นเชิง เหมือนอย่างคำสองคำของพระพุทธเจ้าว่า "ความประมาท" และ "กรรม"

ใบบันทึก

ที่

เรื่อง ปฏิทินปักขคณนา ๒๕๑๑

จาก

ถึง

ความเห็นของเจ้าหน้าที่และคำสั่ง

ถวายพระธรรมดิลก วัดบรมนิวาส

ได้ถวายร่างปฏิทินปักขคณนา พ. ศ. ๒๕๑๑ เพื่อได้โปรดพิจารณา

ที่รีบถวายให้พิจารณา เพราะทางสำนักพระราชวังฝ่ายที่ทำปฏิทินคอยพึ่งอยู่ตลอดถึงกรมการศาสนาด้วย

พระสาสนโสภณ

ได้พิจารณาแล้ว ได้ถวายความคิดเห็นเขียนมาในหน้าแรกของปฏิทินปักขคณนานั้นด้วยแล้ว ฯ

พระธรรมดิลก

๙ พ. ค. ๒๕๑๐

ส่งท่านเทพวราภรณ์

ส. ส.

๓ มิถุน ๒๕๑๐

ใบบันทึก

ที่

เรื่อง ปฏิทินปักขคณนา ๒๕๑๐

จาก

ถึง

ความเห็นของเจ้าหน้าที่และคำสั่ง

ถวายพระธรรมวราลังการ วัดโสมนัสวิหาร

ได้ถวายร่างปฏิทินปักขคณนา พ. ศ. ๒๕๑๑ เพื่อได้โปรดพิจารณา

ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงมิถุนายนครึ่งปี วันพระตกขึ้นและแรม ๑ ค่ำ ขึ้นและแรม ๙ ค่ำ ดังปรากฏข้างท้ายนี้ซึ่งเป็นไปตามกำลังของปักษ์

ในปี ๒๕๑๑ นี้มีเพิ่มอธิกวารด้วย

ขอได้โปรดช่วยพิจารณา ทางสำนักพระราชวังคอยพึ่งอยู่

พระสาสนโสภณ

ขอให้พระมหาลอยพิจารณาให้ละเอียดด้วย

พระธรรมวราลังการ

๘ พ. ค. ๒๕๑๐

ได้พิจารณาดูละเอียดแล้ว ในวันที่ ๑ ตุลาคม ป. ข. ระหว่างเลข ๙ กับเลข ๑๑ ให้ตัดออก และให้เพิ่มวันถวายพระเพลิงตามปักษ์ในวันที่ ๒๐ พฤษภาคมลงด้วย วันที่ ๒๔ สิงหาคม เป็น ป. ถ. ๔ ไม่ใช่ ป. ถ. ๕

บันทึกในวรรคต้นนี้ของพระมหาลอยและตรวจดูแล้ว ควรแก้ตามและเพิ่มตามบันทึกนั้น

พระธรรมวราลังการ

๑๑ พ. ค. ๒๕๑๐

ใบบันทึก

ที่

เรื่อง ปฏิทินปักขคณนา พ.ศ. ๒๕๑๑

จาก

ถึง

ความเห็นของเจ้าหน้าที่และคำสั่ง

เรียน ท่านเจ้าคุณพระยาบริรักษ์เวชชการ

ได้ส่งร่างปฏิทินปักขคณนาปี ๒๕๑๑ เพื่อได้โปรดพิจารณา

เรื่องอธิกวาร

เรื่องฤกษ์เข้าพรรษาและออกพรรษา

เหตุผลในการเพิ่มอธิกวาร ถ้าเรียบเรียงไว้พร้อมแล้ว ขอความกรุณาได้โปรดส่งมาด้วย

พระเทพวราภรณ์

๖ พ.ค. ๑๐

ขอประทานเสนอ

กระผมได้พิจารณาร่างปฏิทินปี ๒๕๑๑ แล้ว เห็นควรให้เป็นไปตามนั้น คือเพิ่มอธิกวารด้วย เพราะตามปฏิทินดาราศาสตร์ ปรากฏว่าในเดือนแปด จันทร์จะเพ็ญในวันที่ ๑๐ กรกฎาคม เวลา ๑๐.๑๘ น. ถ้าเพิ่มอธิกวารจะตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ และตรงกับปักขคณนาด้วย ถ้าไม่เพิ่มจะเป็นแรมค่ำหนึ่ง

สำหรับฤกษ์วันเข้าพรรษาวันที่ ๑๑ ก.ค. คือแรมค่ำหนึ่งเดือน ๘ นั้น ถ้าเพิ่มอธิกวารฤกษ์ในเวลา ๗.๐๐ น. จะเป็นฤกษ์ ๒๐.๔๗ และดิถีจะเป็น ๐.๕๙

ถ้าไม่เพิ่มฤกษ์จะเป็น ๑๙.๔๑ และดิถีจะเป็น ๑๔.๕๐ ซึ่งนับว่ายังหย่อนอยู่

ข้อที่ควรนำมาประกอบการพิจารณาอีกประการหนึ่ง คือ ถ้าไม่เพิ่มอธิกวารในปี ๒๕๑๑ นี้แล้ว จะทำให้วันเพ็ญและดับในปี ๒๕๑๒ คลาดเคลื่อนไปอีกด้วย คือในปี ๒๕๑๒ เป็นปีอธิกมาส ถ้าไม่เพิ่มอธิกวารในปี ๒๕๑๑ นี้แล้ว จะทำให้วันเพ็ญเดือน ๔ ซึ่งเป็นวันมาฆบูชา ตกแรม ๒ ค่ำ เพ็ญเดือน ๖ ตกแรม ๒ ค่ำ วันดับเดือน ๘ จะเป็นขึ้น ๒ ค่ำ และวันเพ็ญเดือน ๘๘ จะเป็นวันแรมค่ำหนึ่ง ซึ่งวันเพ็ญและวันดับในวันขึ้นหรือวันแรม ๒ ค่ำ เช่นนี้ไม่ควรจะให้มี

ขอนมัสการเรียนมาด้วยความเคารพ

บริรักษ์เวชการ

๑๕ พ.ค. ๑๐

ที่ ๓๕๕๕/๒๕๑๐ สำนักงานคณะธรรมยุต

วัดบวรนิเวศวิหาร

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๑๐

เรื่อง เวลาเที่ยงจริง, จันทร์เพ็ญจันทร์ดับ
เรียน เจ้ากรมอุทกศาสตร์ กองทัพเรือ
สิ่งที่ส่งมาด้วย ปฏิทินปี ๒๕๑๑

ตามที่กรมอุทกศาสตร์ได้เอื้อเฟื้อคำนวณเวลาเที่ยงจริง จันทร์เพ็ญจันทร์ดับ และอุปราคาเป็นประจำปี ให้ความสะดวกในการทำปฏิทิน เป็นประโยชน์แก่พระศาสนาตลอดมาด้วยดีนั้น ขออนุโมทนา

ในปี ๒๕๑๑ ที่จะมาถึงข้างหน้านี้ ก็ได้โปรดสั่งให้เจ้าหน้าที่คำนวณเวลาเที่ยงจริง, จันทร์เพ็ญจันทร์ดับ และอุปราคาให้อย่างที่เคยปฏิบัติ จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขออำนวยพร

(พระสาสนโสภณ)

ผู้อำนวยการมหามกุฏราชวิทยาลัย

ให้ไปกรมอุทกศาสตร์ ติดตามขอเรื่องนี้

พระเทพวราภรณ์

๒๕ มิ.ย. ๑๐

วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๑

พระจันทร์เพ็ญเวลา ๑๐.๑๘ นั้น เริ่มเพ็ญมาแต่เวลาไร

เริ่มเพ็ญเวลา ๑๐.๑๘ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๑

ที่ ๔๖๗๐/๒๕๑๐ สำนักงานคณะธรรมยุต

วัดบวรนิเวศวิหาร

๖ มิถุนายน ๒๕๑๐

เรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

เรียน อธิบดีกรมการศาสนา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ปฏิทิน ๒๕๑๐

คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต ร่วมด้วยเจ้าคุณพระยาบริรักษ์เวชชการ องคมนตรีและนายกสมาคมโหรแห่งประเทศไทย ได้พิจารณาการทำปฏิทินตามหลักวิชาดาราศาสตร์แล้วเห็นว่า ปฏิทินปี ๒๕๑๑ ต้องเพิ่มอธิกวาร ด้วยเหตุผลดังนี้:-

๑. ถ้าไม่เพิ่มอธิกวาร วันแรมค่ำหนึ่ง เดือนแปด ยังเป็นฤกษ์ ๑๙.๔๑ และดิถี ๑๔.๕๐ ซึ่งนับว่ายังหย่อนอยู่

๒. ไม่ต้องกับประเพณีที่ถือกันว่า วันเข้าพรรษา พระจันทร์เสวยฤกษ์อาสาฬหะ (๒๐) หรือฤกษ์อาสาฬหะล่วงไปแล้วหนึ่งวัน และดิถีต้องเป็นดิถี ๐ หรือ ๑

๓. ถ้าไม่เพิ่มอธิกวาร จะทำให้วันเพ็ญและวันดับในปี ๒๕๑๒ ซึ่งเป็นปีมีอธิกมาส คลาดเคลื่อนไป คือวันเพ็ญเดือน ๔ ซึ่งเป็นวันมาฆบูชาตกแรม ๒ ค่ำ วันเพ็ญเดือน ๖ ตกแรม ๒ ค่ำ วันดับเดือน ๘ จะเป็นวันขึ้น ๒ และวันเพ็ญเดือน ๘๘ จะเป็นวันแรมค่ำหนึ่ง ดังบันทึกของพระยาบริรักษ์เวชชการ ข้างท้ายนี้

ด้วยเหตุที่ต้องเพิ่มอธิกวาร ในปี ๒๕๑๑ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จึงปรากฏดังนี้:-

มาฆบูชา	วันอังคารที่	๑๓ กุมภาพันธ์
วิสาขบูชา	วันเสาร์ที่	๑๑ พฤษภาคม
วันอาสาฬหบูชา	วันพุธที่	๑๐ กรกฎาคม
เข้าพรรษา	วันพฤหัสบดีที่	๑๑ กรกฎาคม
ออกพรรษา	วันจันทร์ที่	๗ ตุลาคม*

ขออำนวยพร

(ลงพระนาม) **สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ**

(สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ)

เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

สำเนาอันถูกต้อง

* มติมหาเถรสมาคมด้วยการยืนยันทุกฝ่ายว่า พระจันทร์เพ็ญในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๑ เวลา ๑๘.๔๗ น.

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ
ที่ วันที่
เรื่อง
นมัสการท่านเจ้าคุณที่เคารพนับถืออย่างสูง

กระผมขอส่งสำเนาที่สำนักพระราชวังมีไปยังกรมการศาสนาเกี่ยวกับขอทราบวันบั้กข-คณนามาเพื่อทราบ

และถ้าหากได้วันที่แน่นอนแล้ว โปรดโทรศัพท์ ๒๐๗๙๓ หรือ ๒๐๗๙๔ กระผมจะมารับสำเนาไปดำเนินการด่วน

กราบมาด้วยความเคารพนับถืออย่างสูง
เศวต ธนประดิษฐ์
๑๕ มิ.ย. ๒๕๑๐

ที่ พว. ๐๐๐๑/๒๑๓๔ สำนักพระราชวัง

๑๔ มิถุนายน ๒๕๑๐

เรื่อง ขอทราบกำหนดวันสำคัญทางพุทธศาสนา

เรียน อธิบดีกรมการศาสนา

สิ่งที่ส่งมาด้วย วันสำคัญทางพุทธศาสนาที่โหรหลวงคำนวณไว้

ด้วยสำนักพระราชวังจะได้จัดทำปฏิทินหลวงปี พ.ศ. ๒๕๑๑ พระราชทานสำหรับความสุขปีใหม่ จึงใคร่จะขอทราบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ วันปักขคณนาที่ทางคณะสงฆ์รับรองนั้นตรงกับวันจันทรคติโดยเทียบกับทางสุริยคติเท่าใด ขอได้โปรดสอบคณะสงฆ์ ส่วนวันสำคัญทางพุทธศาสนา โหรหลวงประจำสำนักพระราชวังได้คำนวณไว้แล้วดังได้ส่งมาพร้อมนี้

อนึ่ง ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ สำนักพระราชวังได้เพิ่มวันสำคัญของคริสตศาสนาทั้งสองนิกายลงในปฏิทินหลวง สำหรับ พ.ศ. ๒๕๑๑ จะมีการเปลี่ยนแปลงประการใดหรือไม่

ทั้งนี้ ขอให้สำนักพระราชวังทราบภายในเดือนสิงหาคม ๒๕๑๐

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายกัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา)

เลขาธิการสำนักพระราชวัง

สำนักงานเลขานุการ

สำเนาถูกต้อง

เศวต ธนประดิษฐ์

๑๕ มิ.ย. ๒๕๑๐

วิม/คัด

(ร่าง) ปฏิทินหลวง

ปีพุทธศักราช ๒๕๑๑

ปรกติมาสวาร อธิกสุรทิน

เป็นปีที่ ๒๓ ในรัชกาล

พระบาทสมเด็จพระปรมินทร

มหาภูมิพลอดุลยเดช

สยามินทราธิราช

รัตนโกสินทรศก ๑๘๗

คริสตศักราช ๑๙๖๘

ตรงกับจันทรคตินิยมอย่างไทย

ปีวอกยังเป็นนพศก จุลศักราช ๑๓๒๙

ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ไปจนถึง

วันที่ ๑๔ เมษายน

ปีวอกสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๓๓๐

ตั้งแต่วันที่ ๑๕ เมษายน ไปจนถึง

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน

ปีระกายังเป็นสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๓๓๐

ตั้งแต่วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ไปจนถึง

สิ้นปีพุทธศักราช ๒๕๑๑

ลมุล พิมพ์

ทาน

(ร่าง) วันสำคัญทางพุทธศาสนา

พ.ศ. ๒๕๑๑

อังคาร	ที่ ๑๓ กุมภาพันธ์	ตรงกับเดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	มาฆบูชา
พุธ	ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์	ตรงกับเดือน ๓ แรม ๑ ค่ำ	จันทร์เพ็ญเต็มบริบูรณ์ เวลา ๑๐.๓๘ น. เข้าฤกษ์ ๑๐ เมื่อเวลา ๘.๒๔ น.
เสาร์	ที่ ๑๑ พฤษภาคม	ตรงกับเดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	วิสาขบูชา
อาทิตย์	ที่ ๑๒ พฤษภาคม	ตรงกับเดือน ๖ แรม ๑ ค่ำ	จันทร์เพ็ญเต็มบริบูรณ์ เวลา ๑๘.๓๓ น. เข้าฤกษ์ ๑๖ เวลา ๓.๔๕ น.
พุธ	ที่ ๑๐ กรกฎาคม	ตรงกับเดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ	เข้าพรรษา (พระจันทร์เพ็ญเต็มบริบูรณ์ เวลา ๙.๔๒ น. เต็มฤกษ์ ๒๐ มาแล้วแต่เวลา ๑๒.๔๕ น.
อาทิตย์	ที่ ๖ ตุลาคม	ตรงกับเดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ	วันปวารณาออกพรรษา (พระจันทร์เพ็ญเต็มบริบูรณ์มาแล้วแต่เวลา ๑๔.๔๘ น. ฤกษ์ ๒๖ เต็มมาแล้วแต่เวลา๙.๓๑น.

หมายเหตุ

กุมภาพันธ์ ๒๙ พฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ๒ ค่ำ

ลมุล พิมพ์

ทาน

สำเนาบันทึกของนายบาง เสมเริ่มสุข

บันทึกเสนอชี้แจงเรื่องปฏิทินปี ๒๕๑๑ ที่ไม่วางอธิกวาร ตามที่ข้าพเจ้าได้ศึกษาร่ำเรียนสืบมาจากครูบาอาจารย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากท่านเจ้าคุณพระยาโหราธิบดี (ชุ่ม โชติวิท) ท่านสอนถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในเรื่องการเข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นสิ่งสำคัญที่จะวางรูปปฏิทิน และท่านเน้นประเด็นสำคัญ ๆ ให้ไว้อีก ข้าพเจ้าทำตามแบบฉบับของท่านคำนวณ ดังนี้

วันที่ ๙ กรกฎาคม ตรงกับวันอังคารขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ พระจันทร์เริ่มเพ็ญ เวลา ๑๑ นาฬิกา ๑๗ นาที และสุดแห่งพระจันทร์เพ็ญวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ตรงกับวันพุธ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เวลา ๙ นาฬิกา ๘ นาที ฉะนั้นจะเห็นแล้วว่าวันที่ ๙ กรกฎาคม ตรงกับวันอังคารขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เวลา ๑๔ นาฬิกา ๑๖ นาที พระจันทร์เพ็ญผ่านเข้าฤกษ์ที่ ๒๐ (หรืออาสาฬห เป็นวันอาสาฬหบูชา) สุดฤกษ์ ๒๐ (หรืออาสาฬห) เวลา ๑๒ นาฬิกา ๔๕ นาที ในรุ่งขึ้นคือวันพุธที่ ๑๐ กรกฎาคม ตรงกับแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เป็นวันเข้าพรรษา ก็เมื่อเป็นดังนี้แล้วจะให้ข้าพเจ้าวางเป็นอธิกวารอีกอย่างไร เพราะถูกต้องตามหลักตำราและพุทธบัญญัติของพระพุทธเจ้าดีอยู่แล้ว

ปีที่จะวางนั้นตำราของข้าพเจ้าให้วางปี ๒๕๑๓ และข้าพเจ้าได้บันทึกของอดีตที่สืบต่อกันส่งมาให้ท่านพิจารณาด้วยแล้ว

บาง เสมเสริมสุข

๒๔ กรกฎาคม ๒๕๑๐

บันทึกตัวอย่าง ฤกษ์ และดิถีในวันเข้าพรรษา เป็นตัวอย่างซึ่งข้าพเจ้าว่าถูกต้อง และใช้สืบเนื่องติดพันกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ขอให้ท่านเทียบดู ฤกษ์ และดิถีในปฏิทินของข้าพเจ้าปี ๒๕๑๑ นี้ ซึ่งไม่วางอธิกวาร คล้ายตัวอย่างนี้ และขอให้ท่านโปรดดู ฤกษ์ และดิถีในปี ๒๕๐๐ ซึ่งข้าพเจ้าได้บันทึกมาให้ดูด้วยแล้ว ที่ได้เกิดวิพากษ์วิจารณ์กัน จนเกิดพิพาทกันขึ้น ผลสุดท้ายไม่ทราบว่าใครถูกใครผิด แต่ข้าพเจ้าทราบแต่เพียงว่า (ขออภัย) คณะที่ลงมติปีนั้นให้มีอธิกวาร เวลาทำสังฆกรรมเข้าพรรษา ออกพรรษา กลับมาใช้วันเวลาตรงกับปฏิทินของข้าพเจ้า เมื่อมีผู้เขียนถามขึ้นก็บอกว่าทำตามปักขคณนา ส่วนพระมหานิกายท่านก็ทำไปอีกวันหนึ่ง มีบางวัดที่ท่านมีความรู้ ท่านก็ทำเสียทั้งสองวัน ถ้าปฏิทินปี ๒๕๐๐ ไม่วางอธิกวาร สงฆ์ทั้งสองนิกายคือพระมหานิกาย ฯ และ พระธรรมยุติ ฯ ก็จะทำวันเดียวกัน ซึ่งถูกต้องตามตำราโหราศาสตร์ของประเทศไทยเรา และพระวินัยของพระพุทธเจ้าอีกด้วย ปฏิทินปี ๒๕๑๑ นี้ ถ้าไม่วางอธิกวารก็จะถูกต้องเช่นเดียวกัน

ปี พ. ศ.	ฤกษ์ นาทีฤกษ์	ดิถี นาทีดิถี	หมายเหตุ
๒๔๒๗	๒๐.๑๖	๑.๒๗	ฤกษ์และดิถีในวันเข้าพรรษา ที่ไม่วางอธิกวาร ซึ่งเห็นอยู่ในตารางข้างซ้ายมือนี้ คือในวันเดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ ในปฏิทินโหราศาสตร์ เป็นเวลา ๒๔ นาฬิกาของวันนั้น ๆ ซึ่งบรรพบุรุษท่านได้คำนวณเอาไว้ และข้าพเจ้าก็ได้คำนวณต่อมาจากปี ๒๔๖๐ จนถึงปี ๒๔๘๓ ข้าพเจ้าป่วยจึงได้ลาออกไป กลับเข้ามาใหม่คำนวณแทนพระยาโหราธิบดี (แหยม วัชรโชติ) แต่ปี ๒๔๙๔ มาจนถึงปัจจุบันนี้ วันปักขคณนาที่พระท่านส่งให้สำนักพระราชวังลงในปฏิทินหลวง ข้าพเจ้าลองสอบดูกับวันปักขคณนาของพระยาโหราธิบดี (ชุ่ม โชติวิท) ซึ่งข้าพเจ้ามีอยู่ และของหลวงโลกทีปตำแหน่งเจ้ากรมโหรหลวง ว่าจะถูกผิดกันอย่างไร เพราะเมื่อไม่นานมานี้ พระท่านต่อว่ามาว่าวันปักขคณนาในปฏิทินหลวงผิดกับของท่านมาก ข้าพเจ้าจึงได้สอบอยู่แต่ปี ๒๕๐๖ ก็ถูกกันตลอดเรื่อยมาจนถึงปี ๒๕๐๘ เริ่มผิดกันแต่ปี พ. ศ. ๒๕๐๙ มาจนถึงปัจจุบันนี้ ส่วนของพระยาโหราธิบดี (ชุ่ม โชติวิท) และหลวงโลกทีป ฯ ยังถูกต้องกันดีเรื่อยมาจนบัดนี้ นี่ก็เป็นอีกสัญญลักษณ์หนึ่งที่จะสอบกับปฏิทินได้ หากวันปักขคณนาผิด ก็อาจจะวางรูปปฏิทินผิดไปได้เหมือนกัน เพราะมีความสัมพันธ์กันบ้างเหมือนกัน ปฏิทินปี ๒๕๑๑ ของข้าพเจ้าซึ่งไม่วางอธิกวาร วันเข้า
๒๔๓๔	๒๐.๕๘	๐.๑๕	
๒๔๓๘	๒๐.๓๐	๐.๕๒	
๒๔๔๐	๒๐.๔๙	๐.๓๗	
๒๔๔๓	๒๐.๑๙	๐.๑๔	
๒๔๔๕	๒๐.๔๗	๐.๑๒	
๒๔๔๙	๒๐.๙	๐.๓๗	
๒๔๕๔	๒๐.๑๕	๐.๒๒	
๒๔๕๙	๒๐.๕๐	๐.๓๘	
๒๔๖๒	๒๐.๓๘	๐.๓๘	

ปี พ.ศ.	ฤกษ์ นาทีฤกษ์	ดิถี นาทีดิถี	หมายเหตุ
๒๔๖๕	๒๐.๒๗	๑.๔๓	พรรษา ออกพรรษา จะตรงกับวันปักขคณนาของพระยาโหราธิบดี (ชุ่ม โชติวิท) และหลวงโลกทีปพอดี ถูกต้องตามหลักโหราศาสตร์ และพุทธบัญญัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกด้วย ก็เมื่อพิสูจน์ได้หลาย ๆ อย่างเช่นนี้แล้ว เห็นว่าถูกต้องดีอยู่ ก็ไม่จำต้องวางให้ผิดตำราไป ถ้าจะให้อธิบายกันแล้วต้องเป็นนักคำนวณสุริยคติด้วยกันจึงจะเข้าใจกันง่าย วันปักขคณนานั้นข้าพเจ้าไม่ขอเกี่ยวข้องด้วย เพราะไม่ใช่หน้าที่ของโหรโดยตรง ส่วนปฏิทินโหราศาสตร์นั้นเป็นหน้าที่ของโหร หากโหรในสำนักพระราชวังไม่มีความสามารถพอในเรื่องการคำนวณปฏิทินเช่นนี้ ก็น่าจะไม่เป็นโหรหลวงดีกว่า ท่านโปรดดูที่ขีดเส้น จะเห็นแล้วว่าน้อยกว่าของข้าพเจ้าเสียอีก ซึ่งเขาก็ไม่วางอธิกวารกัน การวางนั้นเมื่อเห็นว่าในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ พระจันทร์เพ็ญยังไม่เสวยฤกษ์ ๒๐ (หรืออาสาฬหะ) หรือได้ฤกษ์แล้วพระจันทร์ยังไม่เพ็ญจึงได้วาง หรือเว้นระยะห่างเกินไปจึงจะวาง เมื่อวางก็ไม่ผิดตำรา
๒๔๖๗	๒๐.๓๖	๐.๑๗	
๒๔๗๐	๒๐.๑๐	๐.๒	
๒๔๗๘	๒๐.๕๑	๐.๓๘	
๒๔๘๔	๒๐.๔๓	๑.๐	
๒๔๘๖	๒๐.๓๕	๐.๑๖	
๒๔๘๙	๒๐.๓๖	๐.๓๖	
๒๔๙๘	๒๐.๓	๐.๓๙	
๒๕๐๐	๒๐.๕๐	๐.๕๕	นี่ปี ๒๕๐๐ ที่ไม่วางอธิกวารเห็นว่าฤกษ์และดิถีสมบูรณ์ถูกต้องดีอยู่แล้ว
๒๕๐๐	๒๑.๔๖	๑.๕๒	นี่ปี ๒๕๐๐ ที่วางอธิกวาร รุ่งขึ้นปี ๒๕๐๑ ในวันเข้าพรรษาจะมีฤกษ์และดิถีดังนี้ ฤกษ์ ๒๓.๒๐ ดิถีดังนี้ ๒.๘ วันออกพรรษาได้ฤกษ์ ๒.๕๐ ดิถี ๒.๗ ซึ่งไม่เคยมีมาแต่ก่อนเลย เข้าพรรษา ๒ ค่ำ ออกพรรษา ๒ ค่ำ นี่แสดงให้เห็นแล้วว่า เพราะวางอธิกวารปี ๒๕๐๐ ซึ่งมีฤกษ์และดิถีสมบูรณ์ดีอยู่แล้ว ปี ๒๕๑๑ ถ้าวางก็จะเป็นเช่นนี้อีก
๒๕๐๕	๒๐.๓๙	๐.๒๑	
๒๕๑๐	๒๑.๔๙	๑.๑๕	
๒๕๑๑	๒๐.๓๐	๐.๔๑	เห็นว่าพอดีแล้ว

บาง เสมเสริมสุข

๒๔ ก.ค. ๒๕๑๐

ชี้แจงเหตุไม่เพิ่มอธิกวาร

ขอประทานเสนอ

ชี้แจงในเรื่องปฏิทินปี ๒๕๑๑ เพิ่มเติม ซึ่งยังไม่เข้าใจเรื่องกฎเกณฑ์ของโหราศาสตร์ไทยที่แท้จริง ดังนี้

๑. สมมุติว่าเวลาย่ำรุ่งวัน ๑ ค่ำขึ้นไป เมื่อมีผู้ถามเวลา ๒ โมงเช้าว่า วันนี้กี่ค่ำ ก็ต้องตอบว่าวันนี้ ๑ ค่ำ เมื่อมีผู้ถามเวลาบ่ายสี่โมงเย็นว่ากี่ค่ำ ก็ตอบว่าวันนี้ ๑ ค่ำ และเมื่อมีผู้ถามอีกเวลา ๑๐ ทุ่มว่ากี่ค่ำ ก็ตอบว่าวันนี้ ๑ ค่ำ ดังนี้เป็นต้น

๒. วันอาทิตย์ – วันจันทร์ – วันอังคาร – วันพุธ ฯ ก็เรียกเช่นเดียวกัน นับแต่ย่ำรุ่งวันนี้ถึงย่ำรุ่งพรุ่งนี้เป็นของวันนั้น ๆ ซึ่งมีอายุราว ๒๔ ชั่วโมง ก็เรียกอยู่ในวันอาทิตย์ – จันทร์ – อังคาร นั่นแหละ

๓. ที่เรียกว่า ดิถี ก็เหมือนค่ำหนึ่ง ๆ เหมือนกัน แต่มีอายุไม่เหมือนกัน คือมีอายุเรียกนาทีดิถี ถึง ๖๐ นาทีดิถีจึงเรียกเป็นดิถี ๑ เมื่อเทียบกับเวลาธรรมดาแล้ว ๑ นาทีดิถีเท่ากับ ๒๔ นาที ฉะนั้น ๑ ดิถีก็เท่ากับ ๑ วันอาทิตย์ – จันทร์ ฯ หรือค่ำหนึ่ง ๆ

๔. ที่เรียกว่า ฤกษ์ ก็เหมือนกัน ๑ ฤกษ์จะมีอายุ ๖๐ นาทีฤกษ์ ๑ นาทีฤกษ์เทียบกับเวลาเท่ากับ ๒๔ นาที ธรรมดาที่ใช้กันอยู่เวลานี้

๕. แต่จะเรียกว่า ดิถี หรือ ฤกษ์ ๑–๒–๓ ฯ เมื่อไรนั้นก็ได้ ต่อเมื่อครบอายุของดิถีหรือฤกษ์นั้น ๆ แล้ว

๖. สมมุติว่าในวันค่ำ ๑ หรือวันอาทิตย์ก็ได้ ซึ่งเป็นเวลา ๕ โมงเช้า บังเอิญดิถีที่ ๑ มีอายุครบ ๖๐ นาทีดิถี หรือ ๖๐ นาทีฤกษ์ เวลาต่อจากนี้ก็เรียกว่าดิถีที่ ๒ หรือฤกษ์ที่ ๒ ได้ตลอดไป จนอายุครบ ๖๐ นาทีดิถี หรือ ๖๐ นาทีฤกษ์ จะเข้าไปอยู่ในวันอาทิตย์ – จันทร์ ฯลฯ หรือกี่ค่ำเวลาใดก็ได้

๗. ฉะนั้น ที่เรียกว่าพระจันทร์เพ็ญ ก็คืออยู่ในดิถีที่ ๑๕ หรือฤกษ์อาสาฬหะก็เช่นกัน อยู่ในฤกษ์ที่ ๒๐

๘. ตามพุทธบัญญัติ หรือพระวินัยของพระพุทธเจ้ามีไว้ว่า การเข้าพรรษาต้องพระจันทร์เพ็ญผ่านเข้าฤกษ์อาสาฬหะ หรือฤกษ์ที่ ๒๐ แล้ววันหนึ่ง

๙. กฎเกณฑ์ของโหรหลวงในการคำนวณปฏิทินโหราศาสตร์ ถือวันเข้าพรรษา ออกพรรษาเป็นสำคัญที่สุดที่จะวางปฏิทิน ก็ในปฏิทินปี ๒๕๑๑ ของข้าพเจ้าเพ็ญวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๑๑ ตรงกับวันอังคารขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เวลา ๑๑ นาฬิกา ๑๗ นาที สุดแห่งเพ็ญวันที่ ๑๐ กรกฎาคม แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เวลา ๙ นาฬิกา ๓๘ นาที และในวันที่ ๙ พระจันทร์เพ็ญผ่านเข้าฤกษ์ที่ ๒๐ หรืออาสาฬหะ เวลา ๑๔ นาฬิกา ๑๖ นาที สุดฤกษ์ ๒๐ หรืออาสาฬหะ วันพุธแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เวลา ๑๖ นาฬิกา ๔๕ นาที ในเมื่อเป็นดังนี้ เวลาเข้าพรรษา ในวันนี้ก็พ้นพระจันทร์เพ็ญ (หรือฤกษ์อาสาฬหะ) มาแล้วกว่า ๒๔ ชั่วโมง ดังตัวอย่างที่ส่งมาพร้อมนี้ด้วยแล้ว

บาง เสมเสริมสุข

อนึ่ง เท่าที่พระยาบริรักษ์เวชชการ ว่าถ้าไม่วางอธิกวารปี ๒๕๑๑ แล้ว วันเพ็ญในปี ๒๕๑๒ เดือน ๔ จะเป็นแรม ๒ ค่ำ เดือน ๖ จะเป็นแรม ๒ ค่ำ เดือน ๘ ต้น หรือสิ้นเดือน ๗ วันดับจะเป็นขึ้น ๒ ค่ำนั้น ข้าพเจ้าคำนวณตัดเวลาตามปฏิทินโหราศาสตร์ของข้าพเจ้าแล้วจะได้เวลาดังนี้

๑. เดือน ๔ พระจันทร์เพ็ญวันที่ ๓ มีนาคม แรม ๑ ค่ำ เวลา ๘.๓๔ น. (วันมาฆบูชาที่ ๒ มีนาคม) สุดเพ็ญวันที่ ๔ มีนาคม แรม ๒ ค่ำ เวลา ๘.๓๓ น.

๒. เดือน ๖ พระจันทร์เพ็ญวันที่ ๑ พฤษภาคม แรม ๑ ค่ำ เวลา ๑๑.๓ น. สุดเพ็ญวันที่ ๒ พฤษภาคม เวลา ๙.๔๕ น. (วันที่ ๓๐ พฤษภาคม วันนี้วิสาขบูชา)

๓. สิ้นเดือน ๗ หรือขึ้นเดือน ๘ ต้น วันดับตรงกับวันที่ ๑๓ มิถุนายน เวลา ๒๓.๓๖ น. ของวันสิ้นเดือน ๗ สุดดับตรงกับวันที่ ๑๕ มิถุนายน เวลา ๑.๑๘ น. (หรือตรงกับขึ้น ๑ ค่ำ เวลา ๗ ทุ่ม ๑๘ นาที)

๔. เดือน ๘ หลังพระจันทร์เพ็ญวันที่ ๒๘ กรกฎาคม เวลา ๑๑.๗ น. ตรงกับขึ้น ๑๕ ค่ำ ซึ่งผ่านฤกษ์เต็ม ๒๐ มาแล้ว (หรือวันอาสาฬหบูชาวันนี้)

สุดพระจันทร์เพ็ญวันที่ ๒๙ กรกฎาคม เวลา ๘.๔๔ น. ตรงกับแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลัง (เข้าพรรษาวันนี้)

ข้าพเจ้าสงสัยว่า ท่านตัดเวลาของท่านอย่างไร จึงผิดกับของข้าพเจ้าไปคนละวัน หรือคิดว่าเวลาสุดเพ็ญแล้ว เป็นเริ่มเพ็ญกระมัง ฉะนั้นเวลามีจันทรุปราคาเหตุไฉนจึงไม่พูดเมื่อเวลาเต็มคราสว่ามีจันทรุปราคา หรือสุริยุปราคา เช่นฤกษ์ก็เหมือนกัน สมมติว่า พอหมดฤกษ์ ๖ ชื่อเทวีฤกษ์ผ่านไปแล้ว ๔–๕ นาทีฤกษ์ ตำราของข้าพเจ้าที่เรียนมาจากครูบาอาจารย์ก็เรียกว่าเป็นฤกษ์เพ็ชระไปแล้ว จนได้นาทีฤกษ์ถึง ๖๐ ก็เท่ากับหมดฤกษ์เพ็ชระ หรือถ้าเทียบกับจันทร์เพ็ญ เมื่อดิถีพ้น ๑๔ ไปแล้ว ก็เข้าเพ็ญเรื่อยไปจนครบ ๖๐ นาทีดิถีเป็น ๑๕ ดิถี หรือหมดเพ็ญนั่นเอง

ฉะนั้น หากคำนวณด้วยตำราสุริยยาตรด้วยกันแล้ว ถ้าทำเป็น คงไม่ผิดกันแน่

บันทึกเรื่องไม่ควรเพิ่มอธิกวารในปี ๒๕๑๑

๑. ในปี พ. ศ. ๒๕๑๑ ไม่ควรเพิ่มอธิกวาร เพียงเพราะปรากฏว่า ในวันเข้าพรรษาเป็นวันพระจันทร์เพ็ญทางดาราศาสตร์สากล ทางที่ถูกควรจะพ้นวันเพ็ญไปแล้ววันหนึ่งจึงเข้าพรรษา เพราะถ้าปรารภเหตุเพียงเท่านี้ วันพระที่กำหนดว่าจันทร์เพ็ญต่าง ๆ ทั้งแบบทั่วไปและแบบปักขคณนาก็ไม่ตรงกับดาราศาสตร์สากลเสมอไป มีผิดเพี้ยนไปได้เสมอ จะมิต้องแก้ปฏิทินชักวันพระไป ๆ มา ๆ เพื่อให้ตรงกับวันดับวันเพ็ญที่แท้จริงตลอดทุกทีหรือ

๒. การคำนวณนั้นควรถือทางสายกลาง คือตรงกับข้อเท็จจริงมาก นาน ๆ จะผิดเพี้ยนไปสักครั้งหนึ่ง ก็ควรอนุโลม มิเช่นนั้นจะไม่มีปฏิทินทางจันทรคติฉบับใดถูกต้องเลย

๓. ในปี พ. ศ. ๒๕๑๑ สมมติว่าจะห่วงว่า ถ้าไม่เพิ่มอธิกวาร จะต้องเข้าพรรษาในวันเพ็ญ ก็ควรห่วงต่อไปว่า การไม่เพิ่มอธิกวารนั่นแหละทำให้ได้ปวารณาในวันที่ ๖ ตุลาคม ซึ่งเป็นวันพระจันทร์เพ็ญพอดี (วันที่ ๖ ตุลาคม ทางดาราศาสตร์สากล พระจันทร์เพ็ญประมาณ ๑๙.๐๐ น.) ถ้าเพิ่มอธิกวารจะต้องปวารณาในวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๑ ซึ่งเป็นวันปาฏิบท พ้นจากวันเพ็ญไป ๑ วันอันผิดพระวินัย เพราะปวารณามี ๓ คือ จาตุททสี ปัณณรสี และสามัคคีเท่านั้น ไม่มีวันปาฏิบท

๔. แบบธรรมเนียมในการหาอธิกวารอันสืบมาแต่โบราณของโหรไทยมีอยู่ว่า

ถ้าต้องการทราบว่าปีใดจะมีอธิกวารหรือไม่ ท่านให้พิจารณาดูปฏิทินโหราศาสตร์ปีนั้น (ซึ่งได้คำนวณขึ้นแล้ว) เฉพาะในตาวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘

๔.๑ ถ้าในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ฤกษ์พระจันทร์เป็นฤกษ์ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ และมีดิถี ๐ (หรือ ๑๕) ด้วยแล้ว ไม่มีอธิกวาร

๔.๒ ถ้าในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ฤกษ์พระจันทร์เป็นฤกษ์ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ และมีดิถี ๑ (หรือ ๑๖) ด้วยแล้วไม่มีอธิกวาร

แต่ถ้าฤกษ์และดิถีน้อยกว่านี้เช่นเป็นฤกษ์ ๑๙ ดิถี ๑๔ มีอธิกวาร ต้องเพิ่มวันเข้าในเดือน ๗ ปีนั้น ๑ วัน เพื่อให้วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ประกอบด้วยฤกษ์และดิถีดังกล่าวแล้วในข้อ ๔.๑ และ ๔.๒

โดยแบบธรรมเนียมนี้ เมื่อตรวจสอบดูแล้ว ในปี ๒๕๑๑ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ จันทร์เสวยฤกษ์ ๒๐ นาที ฤกษ์ ๓๑ และมีดิถี ๔๑ ต้องลักษณะที่ไม่ควรเพิ่มอธิกวารทุกประการ จึงไม่สมควรเพิ่มอธิกวาร

สรุป ไม่ควรเพิ่มอธิกวารเพราะ

๑. แบบธรรมเนียมของโหรไทยวางวิธีเพิ่มอธิกวารไว้แจ้งชัด ฤกษ์จันทร์และดิถีในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ พ.ศ. ๒๕๑๑ ไม่ควรเพิ่มอธิกวาร

๒. ถ้าเพิ่มอธิกวารเพราะปรารภว่าทางดาราศาสตร์สากล วันเพ็ญไปตกแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เมื่อถึงวันปวารณาก็จะต้องปวารณาในวันที่ถัดจากวันเพ็ญทางดาราศาสตร์สากลล่วงแล้วไปวันหนึ่งเช่นกัน เป็นการได้อย่างเสียอย่าง จึงควรคงไว้ตามเดิม

๓. โดยปรกติการคำนวณของโหรไทยใช้วิธีคำนวณแบบสายกลาง อาจคลาดจากวันเพ็ญ วันดับสากลไปบ้าง แต่ในที่สุดก็จะมาตรงกันได้เมื่อยังใช้ปฏิทินจันทรคติก็จะต้องเป็นเช่นนี้ มิเช่นนั้นจะต้องแก้กันไปเรื่อยไม่มีที่สิ้นสุด

สุชีพ ปุญญานุภาพ

ชี้แจงเหตุควรเพิ่มอธิกวาร ๒๕๑๑

คำชี้แจงเรื่องฤกษ์และดิถี

ฤกษ์ คือกลุ่มดาวฤกษ์ซึ่งอยู่ในบริเวณที่จันทร์ได้โคจรผ่านไป แบ่งออกเป็น ๒๗ กลุ่ม มีชื่อดังต่อไปนี้ ๑. อัศวินี ๒. ภรณี ๓. กฤติกา ๔. โรหิณี ๕. มฤคศิระ ๖. อารทรา ๗. ปุนพสุ ๘. ปุษย ๙. อาศเลษา ๑๐. มฆา ๑๑. บุรพผลคุณี ๑๒. อุตตร-ผลคุณี ๑๓. หัสต ๑๔. จิตรา ๑๕. สวาติ ๑๖. วิศาขา ๑๗. อนุราธา ๑๘. เชษฐา ๑๙. มูล ๒๐. บุรพาษาฒ ๒๑. อุตตราษาฒ ๒๒. ศรวณะ ๒๓. ธนิษฐา ๒๔. ศตภิสัช ๒๕. บุรพภัทรบท ๒๖. อุตตรภัทรบท ๒๗. เรวดี เมื่อจันทร์โคจรผ่านดาวกลุ่มใดใน ๒๗ กลุ่มนี้ ก็เรียกว่าจันทร์อยู่ในฤกษ์นั้น จะเรียกว่า ฤกษ์ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ไปตามลำดับก็ได้ หรือเรียกตามชื่อของฤกษ์นั้น ๆ ก็ได้

ในฤกษ์หนึ่งยังแบ่งออกอีกเป็น ๖๐ นาทีฤกษ์ เมื่อจันทร์โคจรผ่านฤกษ์ใดไปเป็นส่วนเท่าใดของฤกษ์นั้นแล้ว ก็เรียกว่าจันทร์ผ่านฤกษ์นั้นเข้าไปกี่นาทีฤกษ์แล้ว เช่นจันทร์กำลังผ่านฤกษ์ที่ ๒ เข้าไปครึ่งฤกษ์แล้วก็เรียกว่าจันทร์ผ่านฤกษ์ที่ ๑ ไปแล้ว กำลังอยู่ในฤกษ์ที่ ๒ ได้ ๓๐ นาทีฤกษ์ ซึ่งโหรมักจะเขียนว่าฤกษ์จันทร์ ๑.๓๐ หรือ $\frac{๑}{๓๐}$ ดังนี้เป็นต้น

ดิถี คือเมื่อจันทร์เดินหน้าอาทิตย์ไปได้ ๑๒ องศา คิดเป็น ๑ ดิถี ๓๐ ดิถีเป็น ๑ เดือน จันทรคติเดือนหนึ่งคิดเป็นวันได้ ๒๙.๕๓๕๘ วัน ดิถีมีประโยชน์สำหรับใช้เทียบวันขึ้นแรม และใช้ในการคำนวณอื่น ๆ อีกหลายประการ

เทียบเคียงพระจันทร์เพ็ญ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๑

คำนวณตามสุริยาตร์		ตามปฏิทินดาราศาสตร์ถือเวลาท้องถิ่น	
นายบาง	เวลา ๐๙.๐๘ น.	เวลาที่อุทกศาสตร์	๑๐.๑๘ น.
พระมหาบรรเทา	เวลา ๐๘.๔๙ น.	เวลาของพระมหาบรรเทา	๙.๒๘ น.
พระยาบริรักษ์	เวลา ๐๙.๐๖ น.	เวลาของพระยาบริรักษ์	๙.๑๘ น.
นายพิพัฒน์	เวลา ๑๐.๑๙ น.	-----------	

พระเทพวรภรณ์ได้ไปพบ น. อ. สมชาย ชั้นสุวรรณ ผู้อำนวยการท้องฟ้าจำลองกรุงเทพ ฯ น. อ. สมชาย ชี้แจงและคำนวณให้ดูปรากฏว่า จันทร์เพ็ญในวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๑ เวลา ๑๐.๑๘ น. เป็นเวลาขณะเกิดตามท้องถิ่น (มาตรฐานประเทศไทย ลองกิจูด ๑๐๕ํ ตะวันออก) เป็นเวลาที่ลองกิจูดของดวงอาทิตย์ต่างกับลองกิจูดของดวงจันทร์ ๑๘๐ํ พอดี

พระมหาบรรเทาเห็นว่า ในปี พ. ศ. ๒๕๑๑ ควรจะมีอธิกวาร ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

๑. พระจันทร์เพ็ญวันที่ ๑๐ ก. ค. ๒๕๑๑ เวลา ๘ นาฬิกา ๔๙ นาที ซึ่งการกำหนดวันเข้าพรรษานั้นถือเอาวันที่พระจันทร์เพ็ญล่วงไปแล้ว ๑ วัน จึงจะเป็นวันเข้าพรรษา ดังนั้น เมื่อพระจันทร์เพ็ญ วันที่ ๑๐ วันเข้าพรรษาก็ควรจะเป็นวันที่ ๑๑ แต่ถ้าไม่เพิ่มอธิกวารวันที่ ๑๑ ก็จะเป็นวันแรม ๒ ค่ำ เดือน ๘ ไปเสีย ดังนั้นจึงต้องเพิ่มอธิกวารเพื่อให้เป็นวันแรม ๑ ค่ำ ซึ่งจะเป็นวันเข้าพรรษาพอดี

๒. ในปี จุลศักราช ๑๓๓๐ พ. ศ. ๒๕๑๑ อวมานเถลิงศกมี ๗๙ ซึ่งถูกต้องกับหลักการวางอธิกวารที่ว่า ปีปกติสุรทิน คือปีที่มีกัมมัจจพลเถลิงศกตั้งแต่ ๒๐๗–๗๙๙ ตัว หากมีอวมานเถลิงศก ตั้งแต่ ๑–๑๓๖ แล้วปีนั้นมีอธิกวาร นอกนั้นเป็นปีปรกติ ดังนั้นในปี พ. ศ. ๒๕๑๑ มีกัมมัจจพลเถลิงศก ๓๑๗ ตัว และมีอวมานเถลิงศก ๗๙ ซึ่งเข้าตามกฎเกณฑ์พอดีก็วางอธิกวารได้

นายพิพัฒน์ สุขทิศ เห็นว่า พระจันทร์เพ็ญในวันที่ ๑๐ ซึ่งเป็นวันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ ควรจะวางอธิกวาร เมื่อวางอธิกวาร จันทร์จะเพ็ญในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ อุบาสกอุบาสิการักษาอุโบสถถูกต้องกับพระบาลีที่กล่าวไว้และพระเข้าจำพรรษาก็ถูกต้องตามพระพุทธบัญญัติที่ว่าพระจันทร์เพ็ญล่วงแล้วไปวันหนึ่ง.

บันทึกเรื่องปฏิทิน พ.ศ. ๒๕๑๑

ได้พิจารณาการทำปฏิทินประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๑ แล้ว เห็นควรเพิ่มอธิกวารในปีนี้ โดยเหตุผลดังต่อไปนี้

๑. หลักในตำราสุริยาตร์มีว่า ให้คำนวณฤกษ์จันทร์และดิถีในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ดู ถ้าฤกษ์จันทร์มีตั้งแต่ ๒๐ ถึง ๒๓ และดิถี เป็น ๐ หรือ ๑ แล้ว ท่านว่าปีนั้นเป็นปีปรกติ ถ้าฤกษ์จันทร์ยังไม่ถึง ๒๐ แล้ว ดิถียังไม่ถึง ๐ แล้ว ท่านให้เพิ่มเดือน ๗ เป็นเดือนถ้วน วันที่เพิ่มขึ้นนี้เรียกว่า อธิกวาร

๒. ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ พ.ศ. ๒๕๑๑ ฤกษ์จันทร์ซึ่งคำนวณตามตำราสุริยาตร์จะเป็น ๒๐.๓๑ และดิถีจะเป็น ๐.๔๑ ทั้งฤกษ์และดิถีนี้คำนวณสำหรับเวลา ๒๔.๐๐ น. แต่การนับวันขึ้นแรมนั้น นับเวลา ๖.๐๐ น. เป็นเวลาเริ่มต้นของวัน ฉะนั้นเมื่อตัดฤกษ์และดิถีจากเวลา ๒๔.๐๐ น. ให้เป็น ๖.๐๐ น. แล้ว ฤกษ์จันทร์จะเป็น ๑๙.๔๖ และดิถีจะเป็น ๑๔.๕๖

๓. เมื่อดูดิถีในวันเริ่มต้นของวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ตามข้อ ๒. จะเห็นได้ว่าดิถีมีเพียง ๑๔.๕๖ ยังไม่ถึง ๐ จึงควรต้องเพิ่มอธิกวารในปีนี้ เพราะดิถียังหย่อนอยู่

๔. ปีที่มีดิถีหย่อนดังกล่าวในข้อ ๓. ได้เคยมีมาแล้วในปีก่อน ๆ และในปีเหล่านั้นก็ได้เพิ่มอธิกวารมาแล้วทั้งสิ้น ดังปรากฏในปีเหล่านี้ คือ

พ.ศ. ๒๔๒๔	ดิถี (เวลา ๖.๐๐ น.)	๑๔.๒๗
พ.ศ. ๒๔๓๐	,, ,,	๑๔.๑๓
พ.ศ. ๒๔๕๑	,, ,,	๑๔.๑๗
พ.ศ. ๒๔๗๒	,, ,,	๑๔.๒๒
พ.ศ. ๒๔๘๘	,, ,,	๑๔.๐๐
พ.ศ. ๒๔๙๒	,, ,,	๑๔.๔๖

๕. ตามปรกติทางพุทธศาสนาถือว่าวันเพ็ญเดือน ๘ เป็นวันอาสาฬหบูชา และจากวันอาสาฬหบูชาไปวันหนึ่งจึงเป็นวันเข้าพรรษา สำหรับปี ๒๕๑๑ นี้ ปรากฏว่า จันทร์จะเพ็ญในวันที่ ๑๐ กรกฎาคม เวลา ๙.๐๖ น. ตามสุริยยาตร์ (ตามปฏิทินดาราศาสตร์ เวลา ๙.๑๘ น.) และวันที่ ๑๐ นี้ ถ้าเพิ่มอธิกวารก็จะตรงกับเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ซึ่งเป็นวันอาสาฬหบูชา และเข้าพรรษาวันแรม ๑ ค่ำพอดี ถ้าไม่เพิ่มอธิกวาร วันเพ็ญก็จะเป็นแรม ๑ ค่ำไป

๖. ถ้าไม่เพิ่มอธิกวารในปี ๒๕๑๑ นี้ จะทำให้วันเพ็ญและวันดับในปี ๒๕๑๒ ซึ่งเป็นปีอธิกมาสคลาดเคลื่อนไปด้วย คือวันเพ็ญเดือน ๔ ซึ่งเป็นวันมาฆบูชาไปตกแรม ๒ ค่ำ วันเพ็ญ เดือน ๖ ตกแรม ๒ ค่ำ วันดับเดือน ๗ จะเป็นวันขึ้น ๒ ค่ำเดือน ๘ และวันเพ็ญเดือน ๘๘ จะเป็นแรม ๑ ค่ำ

๗. ตามปรกติถ้าการวางอธิกวารได้เป็นไปโดยถูกต้องตามหลักวิชาแล้ว ดิถีเถลิงศกกับวันขึ้นแรมควรจะตรงกันเสมอ สำหรับปี ๒๕๑๑ นี้ ปรากฏว่ามีดิถีเถลิงศก ๑๘ ซึ่งตรงกับเดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ และปี ๒๕๑๒ มีดิถีเถลิงศก ๒๘ ซึ่งควรจะตรงกับเดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ และจะให้ตรงตามนี้ได้ก็ด้วยการเพิ่มอธิกวารในปี ๒๕๑๑ นี้เท่านั้น ถ้าไม่เพิ่มวันเถลิงศกปี ๒๕๑๒ ก็จะเป็นวันแรม ๑๔ ค่ำไป ซึ่งแสดงว่าปี ๒๕๑๑ นี้ มีวันขาดไปวันหนึ่ง

๘. จากการคำนวณวันอธิกวารตกตามหลักซึ่งข้าพเจ้าได้เขียนไว้ในหนังสือ หลักการวางอธิกมาสและอธิกวาร ซึ่งมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้พิมพ์ใน พ.ศ. ๒๔๙๙ ปรากฏว่าอธิกวารจะมาในเดือน ๗ พ.ศ. ๒๕๑๑ นี้ เพราะฉะนั้น ถ้าเพิ่มอธิกวารในปี ๒๕๑๑ นี้ จะเป็นการถูกต้องยิ่งกว่าไปเพิ่มในปีอื่น และเป็นการสอดคล้องกับการเพิ่มอธิกวารในปีก่อน ๆ ตามที่กล่าวมาแล้วในข้อ ๔ ด้วย

วันเพ็ญ วันดับ และกึ่งดวง ตามปฏิทินดาราศาสตร์

พ.ศ. ๒๕๑๑ และ ๒๕๑๒

พ.ศ. ๒๕๑๑	วันที่	เวลากรุงเทพฯ	วันทางจันทรคติ (อธิกวาร)
มกราคม			
กึ่งแรก	๗	๒๑.๒๓ น.	เดือน ๒ ขึ้น ๘ ค่ำ
เพ็ญ	๑๕	๒๓.๑๒	,, ,, แรม ๑ ,,
กึ่งหลัง	๒๓	๒.๓๘	,, ,, ,, ๙ ,,
กุมภาพันธ์			
กึ่งแรก	๖	๑๙.๒๑	เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ
เพ็ญ	๑๔	๑๓.๔๓	,, ,, แรม ๑ ,,
กึ่งหลัง	๒๑	๑๐.๒๘	,, ,, ,, ๘ ,,
ดับ	๒๘	๑๓.๕๖	,, ๔ ขึ้น ๑ ,,
มีนาคม			
กึ่งแรก	๗	๑๖.๒๑	เดือน ๔ ขึ้น ๙ ค่ำ
เพ็ญ	๑๕	๑.๕๓	,, ,, แรม ๒ ,,
กึ่งหลัง	๒๑	๑๘.๐๘	,, ,, ,, ๘ ,,
ดับ	๒๙	๕.๔๙ สุริยุปราคา	,, ๕ ขึ้น ๑ ,,
เมษายน			
กึ่งแรก	๖	๑๐.๒๘	เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ
เพ็ญ	๑๓	๑๑.๕๒ จันทรุปราคา	,, ๕ แรม ๑ ,,
กึ่งหลัง	๒๐	๒.๓๕	,, ,, ,, ๘ ,,
ดับ	๒๗	๒๒.๒๒	,, ๖ ขึ้น ๑ ,,

พ.ศ. ๒๕๑๑	วันที่	เวลากรุงเทพฯ	วันทางจันทรคติ (อธิกวาร)
พฤษภาคม			
กึ่งแรก	๖	๐.๕๕ น.	เดือน ๖ ขึ้น ๑๐ ค่ำ
เพ็ญ	๑๒	๒๐.๐๕	,, ,, แรม ๑ ,,
กึ่งหลัง	๑๙	๑๒.๔๕	,, ,, ,, ๘ ,,
ดับ	๒๗	๑๔.๓๐	,, ๗ ขึ้น ๑ ,,
มิถุนายน			
กึ่งแรก	๔	๑๑.๔๗	เดือน ๗ ขึ้น ๙ ค่ำ
เพ็ญ	๑๑	๓.๑๔	,, ,, แรม ๑ ,,
กึ่งหลัง	๑๘	๑.๑๔	,, ,, ,, ๘ ,,
ดับ	๒๖	๕.๒๕	,, ๘ ขึ้น ๑ ,,
กรกฎาคม			
กึ่งแรก	๓	๑๙.๔๒	เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ
เพ็ญ	๑๐	๑๐.๑๘	,, ,, ,, ๑๕ ,,
กึ่งหลัง	๑๗	๑๖.๑๒	,, ,, แรม ๗ ,,
ดับ	๒๕	๑๘.๕๐	,, ,, ,, ๑๕ ,,
สิงหาคม			
กึ่งแรก	๒	๑.๓๕	เดือน ๙ ขึ้น ๘ ค่ำ
เพ็ญ	๘	๑๘.๓๓	,, ,, ,, ๑๔ ,,
กึ่งหลัง	๑๖	๙.๑๔	,, ,, แรม ๗ ,,
ดับ	๒๔	๖.๕๗	,, ๑๐ ขึ้น ๑ ,,
กึ่งแรก	๓๑	๖.๓๕	,, ,, ,, ๘ ,,

พ. ศ. ๒๕๑๑	วันที่	เวลากรุงเทพฯ	วันทางจันทรคติ (อธิกวาร)
กันยายน			
เพ็ญ	๗	๕.๐๘ น.	เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
กึ่งหลัง	๑๕	๓.๓๒	,, ,, แรม ๘ ,,
ดับ	๒๒	๑๘.๐๙ สุริยุป	,, ,, ,, ๑๕ ,,
กึ่งแรก	๒๙	๑๒.๐๗	,, ๑๑ ขึ้น ๗ ,,
ตุลาคม			
เพ็ญ	๖	๑๘.๔๗ จันทรุป	เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ
กึ่งหลัง	๑๔	๒๒.๐๖	,, ,, แรม ๗ ,,
ดับ	๒๒	๔.๔๕	,, ๑๒ ขึ้น ๑ ,,
กึ่งแรก	๒๘	๑๙.๔๐	,, ,, ,, ๗ ,,
พฤศจิกายน			
เพ็ญ	๕	๑๑.๒๕	เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
กึ่งหลัง	๑๓	๑๕.๕๔	,, ,, แรม ๘ ,,
ดับ	๒๐	๑๕.๐๒	,, ,, ,, ๑๕ ,,
กึ่งแรก	๒๗	๖.๓๑	,, ๑ ขึ้น ๗ ,,
ธันวาคม			
เพ็ญ	๕	๖.๐๘	เดือน ๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
กึ่งหลัง	๑๓	๗.๕๐	,, ๑ แรม ๘ ,,
ดับ	๒๐	๑.๑๙	,, ๒ ขึ้น ๑ ,,
กึ่งแรก	๒๖	๒๑.๑๕	,, ,, ,, ๗ ,,

พ.ศ. ๒๕๑๒	วันที่	เวลากรุงเทพฯ	วันทางจันทรคติ (อธิกมาส)
มกราคม			
เพ็ญ	๔	๑.๒๘ น.	เดือน ๒ แรม ๑ ค่ำ
กึ่งหลัง	๑๑	๒๑.๐๑	,, ,, ,, ๘ ,,
ดับ	๑๘	๑๑.๕๙	,, ,, ,, ๑๕ ,,
กึ่งแรก	๒๕	๑๕.๒๔	,, ๓ ขึ้น ๗ ,,
กุมภาพันธ์			
เพ็ญ	๒	๑๙.๕๖	เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
กึ่งหลัง	๑๐	๗.๐๙	,, ,, แรม ๘ ,,
ดับ	๑๖	๒๓.๒๖	,, ,, ,, ๑๔ ,,
กึ่งแรก	๒๔	๑๑.๓๑	,, ๔ ขึ้น ๘ ,,
มีนาคม			
เพ็ญ	๔	๑๒.๑๘	เดือน ๔ แรม ๑ ค่ำ
กึ่งหลัง	๑๑	๑๔.๔๕	,, ,, ,, ๘ ,,
ดับ	๑๘	๑๑.๕๒	,, ,, ,, ๑๕ ,,
กึ่งแรก	๒๖	๗.๔๙	,, ๕ ขึ้น ๘ ,,
เมษายน			
เพ็ญ	๓	๑.๔๖ จันทรุปราคา	เดือน ๕ แรม ๑ ค่ำ
กึ่งหลัง	๙	๒๐.๕๙	,, ,, ,, ๗ ,,
ดับ	๑๗	๑.๑๖	,, ๖ ขึ้น ๑ ,,
กึ่งแรก	๒๕	๒.๔๕	,, ,, ,, ๙ ,,

พ.ศ. ๒๕๑๒	วันที่	เวลากรุงเทพฯ	วันทางจันทรคติ (อธิกมาส)
พฤษภาคม			
เพ็ญ	๒	๑๒.๑๔ น.	เดือน ๖ แรม ๑ ค่ำ
กึ่งหลัง	๙	๓.๑๒	,, ,, ,, ๘ ,,
ดับ	๑๖	๑๕.๒๗	,, ,, ,, ๑๕ ,,
กึ่งแรก	๒๔	๑๙.๑๖	,, ๗ ขึ้น ๘ ,,
เพ็ญ	๓๑	๒๐.๑๙	,, ,, ,, ๑๕ ,,
มิถุนายน			
กึ่งหลัง	๗	๑๐.๔๐	เดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ
ดับ	๑๕	๖.๐๙	,, ๘ ขึ้น ๑ ,,
กึ่งแรก	๒๓	๘.๔๕	,, ,, ,, ๙ ,,
เพ็ญ	๓๐	๓.๐๔	,, ,, แรม ๑ ,,
กรกฎาคม			
กึ่งหลัง	๖	๒๐.๑๘	เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ
ดับ	๑๔	๒๑.๑๒	,, ,, ,, ๑๕ ,,
กึ่งแรก	๒๒	๑๙.๑๐	,, ๘/๘ ขึ้น ๘ ,,
เพ็ญ	๒๙	๙.๔๖	,, ,, ,, ๑๕ ,,
สิงหาคม			
กึ่งหลัง	๕	๘.๓๙	เดือน ๘/๘ แรม ๗ ค่ำ
ดับ	๑๓	๑๒.๑๗	,, ,, ,, ๑๕ ,,
กึ่งแรก	๒๑	๓.๐๔	,, ๙ ขึ้น ๘ ,,
เพ็ญ	๒๗	๑๗.๓๓ จันทรุปราคา	,, ,, ,, ๑๔ ,,

พ.ศ. ๒๕๑๒	วันที่	เวลากรุงเทพฯ	วันทางจันทรคติ (อธิกมาส)
กันยายน			
กึ่งหลัง	๓	๒๓.๕๘ น.	เดือน ๙ แรม ๖ ค่ำ
ดับ	๑๒	๒.๕๖ สุริยุป	,, ๑๐ ขึ้น ๑ ,,
กึ่งแรก	๑๙	๙.๒๕	,, ,, ,, ๘ ,,
เพ็ญ	๒๖	๓.๒๒ จันทรุป	,, ,, ,, ๑๕ ,,
ตุลาคม			
กึ่งหลัง	๓	๑๘.๐๖	เดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ
ดับ	๑๑	๑๖.๔๐	,, ,, ,, ๑๕ ,,
กึ่งแรก	๑๘	๑๕.๓๒	,, ๑๑ ขึ้น ๗ ,,
เพ็ญ	๒๕	๑๕.๔๕	,, ,, ,, ๑๔ ,,
พฤศจิกายน			
กึ่งหลัง	๒	๑๔.๑๔	เดือน ๑๑ แรม ๗ ค่ำ
ดับ	๑๐	๕.๑๒	,, ๑๒ ขึ้น ๑ ,,
กึ่งแรก	๑๖	๒๒.๔๖	,, ,, ,, ๗ ,,
เพ็ญ	๒๔	๖.๕๔	,, ,, ,, ๑๕ ,,
ธันวาคม			
กึ่งหลัง	๒	๑๐.๕๑	เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ
ดับ	๙	๑๖.๔๓	,, ,, ,, ๑๕ ,,
กึ่งแรก	๑๖	๘.๑๐	,, ๑ ขึ้น ๗ ,,
เพ็ญ	๒๔	๐.๓๖	,, ,, ,, ๑๕ ,,

คำนวณจันทร์เพ็ญวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๑
ตามแนวของตำราสารัมภ์

	สมผุสอาทิตย์			สมผุสจันทร์		
วันที่ ๙ กรกฎาคม	๒	๒๔	๔	๘	๑๘	๒๗
วันที่ ๑๐ กรกฎาคม	๒	๒๕	๑	๙	๒	๒๗
กำลังโคจรใน ๒๔ ชั่วโมง	๐	๐	๕๗	๐	๑๔	๐
,, ,, ต่างกันอยู่		๑๓	๓	หรือ ๗๘๓ ลิบดา		
วันที่ ๙ จันทร์อยู่ห่างอาทิตย์	๘	๑๘	๒๗			
−	๒	๒๔	๔			
	๕	๒๔	๒๓			

ต้องโคจรต่อมาอีก ๕ องศา ๓๗ ลิบดา จึงจะห่างกันครบ ๖ ราศี (๑๘๐ องศา) ใน ๒๔ ชั่วโมง อาทิตย์มีกำลังโคจร ๗๘๓ ลิบดา

,, ,, จันทร์ต้องโคจรอีก ๕ องศา ๓๗ ลิบดา (๓๓๗ ลิบดา) จึงจะเล็งกันกับอาทิตย์ ดังนั้น –

ใน ๗๘๓ ลิบดา อาทิตย์โคจรสิ้นเวลา ๒๔ ชั่วโมง

ใน ๓๓๗ ,, ,, ,, $\frac{๓๓๗ \times ๒๔}{๗๘๓}$ = ๑๐ โมง ๑๙.๗ นาที

คำตอบ. จันทร์เพ็ญในวันที่ ๑๐ กรกฎาคม เวลา ๑๐ นาฬิกา ๑๙.๗ นาที ทางตำราสารัมภ์ถือว่า เวลาดังกล่าวเป็นเวลาเพ็ญจริง คือดวงจันทร์เป็นสมาสัปต์ (๑๘๐ องศา) กับดวงอาทิตย์ ดังนี้ –

สมผุสอาทิตย์ ๒ ราศี ๒๔ องศา ๒๗ ลิบดา ฤกษ์ ๖/๒๐

,, จันทร์ ๘ ,, ๒๔ ,, ๒๗ ,, ฤกษ์ ๑๙/๕๐

ดิถี ๑๕/๐

กระผมรู้สึกแปลกใจมากว่า โหรก็ยอมรับแล้วว่า พระจันทร์เพ็ญในวันที่ ๑๐ นั้นจริง เป็นอันยอมรับว่า ถ้าไม่วางอธิกวารแล้ว วันที่ ๙ กรกฎาคม ต้องไม่ใช่เป็นวันธรรมสวนะ ซึ่งมีพระพุทธานุญาตให้พุทธบริษัทรักษาศีลอุโบสถ เหตุใดจึงมายุ่งกับเรื่องวันเข้าพรรษา ซึ่งอยู่ในระยะคาบเกี่ยวอันหมิ่นเหม่ต่อการผิดพลาดมากกว่า คือตามความเห็นของโหรนั้น เห็นการเข้าพรรษาวันที่ ๑๑ เป็นการใช้ไม่ได้ ผิดพระพุทธานุญาต แต่กลับยอมให้คนไทยทั้งประเทศรักษาศีลอุโบสถในวันที่พระจันทร์ยังไม่เพ็ญจริง

พิพัฒน์ สุขทิศ

๔ ส.ค. ๑๐

วัดราชประดิษฐ์ ฯ ๒ สราญรมย์ พระนคร

๖ สิงหาคม ๒๕๑๐

กราบเรียน พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพวราภรณ์ ที่เคารพอย่างสูง

หนังสือของใต้เท้าลงวันที่ ๔ ส.ค. ๑๐ กระผมได้รับแล้ว ยินดีปฏิบัติตามเนื้อความในหนังสือด้วยความยินดีเป็นอย่างยิ่ง

ความประสงค์ของใต้เท้าที่ต้องการจะทราบว่า "พระจันทร์เพ็ญ ในวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๑ และผ่านเข้าฤกษ์ที่ ๒๐ เป็นเวลากี่นาฬิกา นาทีนั้น" กระผมได้ใช้คัมภีร์สุริยาตร์คำนวณตรวจสอบดูแล้ว ได้ความว่า **พระจันทร์เพ็ญในวันที่ ๑๐ ก.ค. ๑๑ นั้นตรงกับเวลา ๘.๔๙ น.** ตามตำราดาราศาสตร์ (สากล) ตรงกับเวลา ๙.๒๘ น. สากล (ฝรั่ง) มากกว่าไทยเรา ๓๙ นาที และ **พระจันทร์จะสิ้นสุดฤกษ์มูละที่ ๑๙ เข้าสู่ฤกษ์ปุรพาสาฒะที่ ๒๐ ในวันที่ ๙ ก.ค. ๑๑ เวลา ๑๔.๑๑ น. และจะสิ้นสุดฤกษ์ปุรพาสาฒะที่ ๒๐ เข้าสู่ฤกษ์อุตราสาฒะที่ ๒๑ วันที่ ๑๐ ก.ค. ๑๑ เวลา ๑๒.๔๙ น. และพระจันทร์สิ้นสุดฤกษ์อุตราสาฒะที่ ๒๑ เริ่มเข้าสู่ฤกษ์สาวนะที่ ๒๒ ตรงกับวันที่ ๑๑ ก.ค. ๒๕๑๑ เวลาเท่ากับ ๑๑.๓๘ น.** ตามที่กระผมกราบเรียนมาพอสรุปได้ดังนี้

พระจันทร์เพ็ญ วันที่ ๑๐ ก.ค. ๒๕๑๑ เวลา ๘ นาฬิกา ๔๙ นาที

พระจันทร์เข้าสู่ฤกษ์ที่ ๒๐ วันที่ ๙ ก.ค. ๒๕๑๑ เวลา ๑๔ นาฬิกา ๑๑ นาที

" " ๒๑ " ๑๐ ก.ค. ๒๕๑๑ " ๑๒ " ๔๙ "

" " ๒๒ " ๑๑ ก.ค. ๒๕๑๑ " ๑๑ " ๓๘ "

ถ้าเอาตามสูตรของคัมภีร์สุริยาตร์ที่ชาวไทยเราใช้คำนวณปฏิทินกันมาช้านานแล้วนั้น กระผมรับรองว่าถูกต้องตามที่กล่าวมานี้

ตามที่พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณมงคลภาณกาจารย์ ได้แจ้งให้กระผมทราบว่า ใต้เท้าปรารถนาเรื่องนี้ เพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาวางปฏิทินจันทรคติในปีหน้า (พ.ศ. ๒๕๑๑) จุดสำคัญก็คือว่า ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ จะมีวันอธิกวารหรือไม่ ?,

เรื่องอธิกมาสและอธิกวารที่ใช้กันอยู่ในปฏิทินไทยนี้ กระผมได้ค้นคว้าตามแนวคัมภีร์สุริยาตร์ ที่สำหรับใช้คำนวณปฏิทินโหราศาสตร์ของไทยจนละเอียดแล้ว ทำให้เกิดความคิดสงสัยขึ้นนานาประการ ซึ่งพอจะแยกได้ออกเป็นสองทาง คือ

๑/– ปฏิทินแบบที่เคยใช้กันมาแต่เดิม เท่าที่ค้นคว้าได้ตามหลักฐานนับแต่สมัยศรีอยุธยามา จนกลายเป็นประเพณีนั้น เป็นอย่างหนึ่ง

๒/– เมื่อจะพิสูจน์และทดสอบหาความจริงตามกฎเกณฑ์คำนวณ และความจริงบนท้องฟ้าในขณะเวลาที่พระจันทร์เพ็ญ (วันปูรณมี) และพระจันทร์ดับ (วันอมาวสี) นั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ค่อยจะตรงกันทั้งสองทาง ซึ่งกระผมจะกล่าวตามความเข้าใจและเท่าที่ค้นคว้าได้ ถวายแก่ใต้เท้าเพื่อนำไปพิจารณา ดัดแปลงแก้ไขโดยย่อ ๆ ดังนี้

ปฏิทินจันทรคติ

ปฏิทินจันทรคติ คือการนับทางเดือนของพระจันทร์ตามความหมายที่เราใช้กันมาแต่เดิม นั้นคือ วันขึ้น ๘ ค่ำ (วันอัฏฐมีดิถี) ในขณะที่ดวงอาทิตย์ตกดินทางเบื้องทิศตะวันตกนั้น เราจะต้องเห็นดวงจันทร์ครึ่งซีกหรือเรียกว่าดวงจันทร์ครึ่งเสี้ยว ตั้งอยู่บนกึ่งกลางท้องฟ้าตรงกับศีรษะของเรา ดุจยามอาทิตย์เที่ยงพอดี วันขึ้น ๑๕ ค่ำของทุกเดือน (วันปูรณมีดิถี) ในขณะที่ดวงอาทิตย์กำลังจะลับจากขอบฟ้าทิศตะวันตก หรือขณะที่ดวงอาทิตย์กำลังตกดิน เราจะต้องเห็นพระจันทร์ตั้งอยู่บนขอบฟ้าทิศตะวันออกพอดี คือในวันขึ้น ๑๕ ค่ำกลางเดือนของทุกเดือนนั้น เมื่อพระอาทิตย์ตกดินพระจันทร์จะต้องโผล่ขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน และในกลางเดือนนั้นเราจะต้องมองเห็นพระจันทร์ได้ตลอดคืน (ตลอด ๑๒ ชั่วโมง) วันแรม ๘ ค่ำ (วันอัฏฐมีดิถีปักษ์ข้างแรมหรือกาฬปักษ์) เมื่อพระอาทิตย์ตกดินไปแล้วประมาณ ๖ ชั่วโมง พระจันทร์จะโผล่ขึ้นจากขอบฟ้า และพอเมื่อพระอาทิตย์ขึ้น พระจันทร์จะต้องอยู่กึ่งกลางฟ้าตรงกับศีรษะของเราพอดี พอถึงวันแรม ๑๔–๑๕ ค่ำสิ้นเดือน (วันอมาวสี) ในคืนวันนั้นเราจะต้องมองพระจันทร์ไม่เห็นเลยจนตลอด ๑๒ ชั่วโมง การใช้ปฏิทินจันทรคติ ถ้าเป็นดั่งว่านี้จึงจะถูกต้องตามความเป็นจริง

และถ้าวันขึ้น ๘ ค่ำ ในเวลาพระอาทิตย์ตกดินพระจันทร์ไม่ได้อยู่ตรงกึ่งกลางศีรษะ และไม่ถึงครึ่งซีก พอถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ พระจันทร์เพ็ญขณะที่ดวงอาทิตย์ตกดิน พระจันทร์ไม่ได้ตั้งอยู่ตรงขอบฟ้า กลับโผล่ขึ้นมาเป็นเวลาตั้งประมาณ ๑ ชั่วโมงแล้ว หรือวันแรม ๘ ค่ำ พระจันทร์ไม่ได้ตั้งอยู่กึ่งกลางท้องฟ้าตรงศีรษะในขณะเวลาที่พระอาทิตย์ขึ้น พอถึงวันแรม ๑๔–๑๕ ค่ำสิ้นเดือน เรายังมีโอกาสได้เห็นพระจันทร์อยู่อีก ดังนี้ถือว่าเป็นการนับหรือการกำหนดปฏิทินผิดพลาดแล้ว เพราะไม่ตรงกับความเป็นจริงบนท้องฟ้า

ปฏิทินจันทรคติของไทยที่ใช้กันมาแต่เดิมจนในขณะปัจจุบันก็ยังใช้กันอยู่นั้น มีกฎอยู่ว่า หนึ่งปีมีเดือนอยู่ ๑๒ เดือน แต่ละเดือนมีวันอยู่ ๒๙ วันบ้าง ๓๐ วันบ้าง ในเดือนที่เป็นเลขคี่คือเดือน ๑, ๓, ๕, ๗, ๙, ๑๑, ถือว่าเป็นเดือนขาด (ข้างแรมมีเพียง ๑๔ ค่ำ) ในเดือนที่เป็นเลขคู่คือเดือน ๒, ๔, ๖, ๘, ๑๐, ๑๒, ถือว่าเป็นเดือนเต็ม (ข้างแรมมีวัน ๑๕ ค่ำ) และมีกฎพิเศษอยู่อีก ๒ ประการคือ

๑/– อธิกมาส หมายถึงปีที่เพิ่มเดือนแปดขึ้นอีกหนึ่งเดือนเรียกว่าเดือนแปดสองหน

๒/– อธิกวาร หมายถึงปีที่เพิ่มวันในเดือนเจ็ดขึ้นอีกหนึ่งวันคือยกเดือนเจ็ดให้เป็นเดือนเต็มมีวันแรม ๑๕ ค่ำในปีนั้น

อธิกมาสคืออะไร ทำไมจึงต้องมีอธิกมาส ความเข้าใจของกระผมที่ค้นคว้าตามตำรา คำนวณปฏิทินของอินเดียหลายตำรามีตำราสุริยะสิทธันตะอันเป็นต้นคัมภีร์สุริยยาตร์ของไทย เป็นต้นมาประกอบกับคัมภีร์สุริยยาตร์ที่เราใช้กันอยู่นี้ พอจะสรุปกล่าวได้เป็นคำสั้น ๆ ว่า อธิกมาสมาจากเดือนที่เกินจากสิบสองเดือน โดยถือกำหนดเอาวันสงกรานต์ที่พระอาทิตย์เข้าราศีเมษจากปีหนึ่งไปถึงวันสงกรานต์อีกปีหนึ่ง ถ้าในปีนั้นเราเห็นพระจันทร์เพ็ญ (คือเห็นพระจันทร์ตลอด ๑๒ ชั่วโมง) ๑๒ ครั้งหรือเมื่อเราดูตามปฏิทินโหราศาสตร์แล้ว ปีใดที่พระจันทร์โคจรร่วมราศีเดียวกันกับพระอาทิตย์ ๑๒ ครั้ง หรือโคจรเล็งกันกับพระอาทิตย์ ๑๒ ครั้ง ในระหว่างตั้งแต่วันสงกรานต์หนึ่งถึงวันสงกรานต์อีกปีหนึ่ง ปีนั้นเป็นปีปกติมาสเดือนแปดมีเดือนเดียว

แต่หากว่าในปีใด เมื่อนับตั้งแต่วันสงกรานต์หนึ่งถึงวันสงกรานต์หนึ่ง คือนับตั้งแต่วันสงกรานต์ของปีปัจจุบันถึงปีหน้าอันมีระยะเวลา ๓๖๕.๒๕๘๗๕ วันแล้ว เราเห็นพระจันทร์เพ็ญ ๑๓ ครั้ง หรือเมื่อดูตามปฏิทินโหราศาสตร์ในปีใดที่พระจันทร์โคจรร่วมราศีเดียวกันกับอาทิตย์ ๑๓ ครั้ง หรือเล็งอยู่เป็นเจ็ดราศีกับดวงอาทิตย์ ๑๓ ครั้ง ปีนั้นเป็นปีมีอธิกมาส เดือนแปดมีสองเดือนที่เรียกว่าเดือนแปดสองหน

ส่วนวันอธิกวารที่เพิ่มในเดือนเจ็ดให้เป็นเดือนเต็มนั้น ก็เนื่องมาจากการคิดปฏิทินจันทรคติ โดยเอาวันขึ้นแรมมาเปรียบเทียบกับดิถีของดวงจันทร์ตามเกณฑ์คำนวณ เพราะดิถีตามเกณฑ์คำนวณนั้นเราถือกันว่าเป็นจำนวนวันค่ำขึ้นแรมที่ถูกต้องเสมอไป เปรียบเสมือนว่าสองบวกกับสอง ผลลัพจะต้องเป็นสี่เสมอมิผิดเพี้ยน ดังนั้นหากเราคำนวณเป็นดิถีที่ปรากฏในปฏิทินโหราศาสตร์ออกมาแล้ว หากเป็นดิถีที่ ๘ วันนั้นพระจันทร์จะต้องเป็นครึ่งเสี้ยว หากเป็นดิถีที่ ๑๕ วันนั้นพระจันทร์จะต้องเพ็ญ วันใดดิถีมี ๐๐ ดิถี วันนั้นพระจันทร์จะต้องดับ คือเป็นวันสิ้นเดือนเสมอไป และจำนวนดิถีของจันทร์ในปฏิทินของไทยมีบอกไว้ทุก ๆ วัน

เรื่องอธิกวารที่ต้องเพิ่ม ก็เนื่องจากว่าบางปีวันขึ้นแรมตามปฏิทินของเรามักจะมีจำนวนที่มากไปกว่าดิถีถึงหนึ่งวัน ในรอบ ๕–๖ ปีต่อหนึ่งครั้ง คือดิถีพระจันทร์มี ๘ ดิถี แต่วันขึ้นแรมตรงกับวันขึ้น ๙ ค่ำ หรือดิถีพระจันทร์มี ๑๕ ดิถีแต่ปฏิทินตรงกับแรม ๑ ค่ำ หรือดิถีพระจันทร์มี ๒๓ ดิถี แต่ปฏิทินตรงกับแรม ๙ ค่ำ หรือดิถีพระจันทร์มี ๐๐ ดิถีแต่ปฏิทินเป็นวันขึ้น ๑ ค่ำเป็นต้น ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่าดิถี ๑ วันเสมอ ดังนี้เราจึงจำเป็นที่จะต้องหักปฏิทินของเราออกเสียหนึ่งวันเพื่อให้วันขึ้นแรมกับดิถีตรงกัน จำนวนที่หักออกนั้นก็คือการเพิ่มวันในเดือนเจ็ดเข้าอีกหนึ่งวัน โดยยกเดือนเจ็ดให้เป็นเดือนเต็ม ที่เรียกกันว่าปีอธิกวารนั่นเอง ตามแบบที่กระผมกล่าวมานี้ คิดเอาเองว่าน่าจะเป็นวิธีที่ถูกต้อง เพราะถ้าหากวันขึ้นแรมกับดิถีไม่ตรงกันแล้วไซร้ วันขึ้น ๑๕ ค่ำพระจันทร์จะไม่เพ็ญคือเราจะเห็นพระจันทร์ไม่ครบ ๑๒ ชั่วโมง วันแรม ๑๔–๑๕ ค่ำที่เราถือว่าวันสิ้นเดือนพระจันทร์จะไม่ดับ คือเรายังจะเห็นพระจันทร์อยู่อีก

วิธีการกำหนดปฏิทินจันทรคติ

วิธีการกำหนดปฏิทินของไทย ว่าปีนั้นจะเป็นปีที่มีอธิกมาสและอธิกวารหรือไม่มีนี้ ส่วนมากกำหนดกันที่วันเถลิงศกของจุลศักราช คือยึดถือเอาวันขึ้นปีใหม่ของจุลศักราชเป็นเกณฑ์โดยวิธีคำนวณหาเกณฑ์ต่าง ๆ รวม ๘ อย่าง แล้วเอาเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้ง ๘ นั้นมาตรวจดูก็จะทราบว่าปีนั้นจะมีอธิกมาสและอธิกวารหรือไม่มี วิธีทำเกณฑ์ในวันขึ้นปีใหม่ของจุลศักราช (วันเถลิงศกหรือวันท้ายสงกรานต์ทุก ๆ ปี) ทั้ง ๘ นั้นมีดังนี้

สิทธิการิยะหากจะทำอัตตาเถลิงศกในปีใดให้ตั้งเกณฑ์ ๒๙๒๒๐๗ นี้ลง แล้วเอาจำนวนปีจุลศักราชที่ต้องการมาคูณเอา ๓๗๓ บวกแล้วเอา ๘๐๐ หาร ได้ผลลัพธ์เท่าใดเอา ๑ บวก เป็นวันหรคุณเถลิงศก เศษเหลือเท่าใดให้เอาไปลบ ๘๐๐ อีก เหลือ เป็นกัมมัจจพลเถลิงศก

ให้ตั้งวันหรคุณเถลิงศกลง เอา ๑๑ คูณ เอา ๖๕๐ บวก แล้วเอา ๖๙๒ หาร เศษเหลือเป็น อวมานเถลิงศก ลัพธ์เท่าใดเอาไปบวกกับวันหรคุณเถลิงศกอีกแล้วเอา ๓๐ หาร เศษเหลือเป็น ดิถีเถลิงศก ลัพธ์เป็น มาสเกณฑ์เถลิงศก

ตั้งวันหรคุณเถลิงศกลง เอา ๖๒๑ ลบ แล้วเอา ๓๒๓๒ หาร ลัพธ์ทิ้งเสีย เศษเป็นอุจจพลเถลิงศก

ตั้งวันหรคุณเถลิงศกลง เอา ๗ หาร เศษเป็น วาร ในวันเถลิงศก ลัพธ์ทิ้งเสีย

ตัวอย่างหากทำอัตตาเถลิงศกในปี พ. ศ. ๒๕๑๑ จุลศักราช ๑๓๓๐ ตรงกับวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๑๑ เมื่อทำตามวิธีดังกล่าวนั้นจะได้ดังนี้

จุลศักราช	๑๓๓๐
มาสเกณฑ์	๑๖๕๐
อวมาน	๗๙
วันหรคุณ	๔๘๕,๗๙๕
กัมมัจจพล	๓๑๗
อุจจพล	๓๗๔

ดิถี ๑๘

วาร ๒

หรือหากทำอัตตาเถลิงศก ในจุลศักราช ๑๓๓๑ วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๑๒ ก็จะได้เกณฑ์ต่าง ๆ ทั้ง ๘ เกณฑ์ดังนี้

จุลศักราช ๑๓๓๑

มาสเกณฑ์ ๑๖๔๖๒

อวมาน ๖๓๔

วันหรคุณ ๔๘๖,๑๖๐

กัมมัจจพล ๑๑๐

อุจจพล ๗๓๙

ดิถี ๒๘

วาร ๓

คราวนี้มาอยู่ในปัญหาที่ว่า ในปีจุลศักราชนั้น ๆ จะมีอธิกมาสหรืออธิกวารหรือไม่ ในตำราเดิมที่ใช้ในการกำหนดปฏิทินจันทรคติ อันถือเป็นธรรมเนียมสืบกันมาแต่โบราณกาล กล่าวได้ว่าแทบจะเป็นประเพณีไทยไปแล้วก็ได้ ได้วางกฎเกณฑ์ของอธิกมาสและอธิกวาร ที่เกี่ยวกับอัตตาเถลิงศกของปีต่าง ๆ ทั้ง ๘ เกณฑ์ (กฎอันนี้อยู่ในคัมภีร์สุริยาตร์ ฉบับของนายทองเจือ อ่างแก้ว พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ หน้า ๒๒) ดังนี้

๑/– กฎอธิกมาส ตามคัมภีร์สุริยาตร์ว่าไว้ดังนี้...ท่านให้ดูดิถีเถลิงศกเป็นสำคัญ คือดิถี (เถลิงศก) เป็น ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙, ๐๐, ๐๑, ๐๒, ๐๓, ๐๔, ๐๕, เป็นอธิกมาส (ในปีนั้น) ถ้าดิถีเถลิงศกนอกจากนี้ไม่เป็น

๒/– กฎอธิกวาร...ท่านให้คำนวณอาทิตย์, จันทร์, ที่ตาแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ก่อน ถ้าฤกษ์พระจันทร์ได้ฤกษ์อาสาฬหะคือ ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, และดิถี ๐ หรือ ๑ แล้ว ท่านว่าปีนั้นเป็นปีปกติ ถ้าฤกษ์พระจันทร์ยังไม่ถึง ๒๐ และดิถียังไม่ถึง ๐๐ แล้ว ท่านให้เพิ่มวันที่แรมเดือน ๗ อีก ๑ วัน เมื่อได้เพิ่มวันเช่นนี้ท่านเรียกว่ามีอธิกวาร.

กฎเกณฑ์การวางอธิกมาสแบบนี้ กระผมเองรู้สึกว่ามีความข้องใจอยู่หลายอย่าง คือท่านเอาดิถีเถลิงศกเป็นเกณฑ์ ถ้าเป็นดิถี ๒๕, ๒๖, ๒๒, ๒๘, ๒๙, ทั้งห้าดิถีนี้ก็ไม่มีปัญหา เพราะหากปีใดดิถีเถลิงศกมีเท่านี้จริง ในปีนั้นเราจะเห็นพระจันทร์เพ็ญ ๑๓ ครั้งหรือเห็นพระจันทร์ดับ ๑๓ ครั้ง ซึ่งเรียกว่าในปีนั้นเดือนจันทรคติต้องมี ๑๓ เดือน ซึ่งต้องเป็นปีที่มีอธิกมาสเดือนแปดสองหนโดยแน่นอน ส่วนปีใดที่มีดิถีเถลิงศก ๐, ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ดิถีในปีนั้นเราจะเห็นพระจันทร์เพ็ญเพียง ๑๒ ครั้งหรือเห็นพระจันทร์ดับเพียง ๑๒ ครั้ง ซึ่งควรจะเป็นปีปกติมาส เหตุไฉนท่านจึงต้องเพิ่มเดือนขึ้นอีก ๑ เดือน เป็น ๑๓ เดือนเล่า ซึ่งมิน่าจะทำ และถ้าจะทดสอบกันตามเกณฑ์คำนวณแล้ว ในปีที่มีดิถีเถลิงศก ๐, ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ดิถีนี้ล้วนแต่เป็นปีที่มีเดือน ๑๓ เดือนที่ล่วงมาแต่ปีอดีตถอยหลังไป ๑ ปีทั้งนั้น แต่ท่านกลับไม่เพิ่มเดือนอธิกมาสในปีที่มี ๑๓ เดือนแต่หนหลัง กลับปล่อยให้ผ่านไปเสีย ๑ ปีแล้วเพิ่มเข้าในปีหลังนั้น ดูกระไรอยู่

ตามความเป็นจริงแล้ว ในปีที่มีดิถีเถลิงศก ๐, ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ที่ท่านจัดให้วางเดือนอธิกมาสนี้ ล้วนแต่เป็นปีที่ปฏิทินจันทรคติล่วงเข้าไปในเดือน ๖ ถึง ๕–๖ วันทั้งสิ้น ซึ่งเป็นความผิดอย่างมหันต์ เพราะคัมภีร์คำนวณของอินเดียอันเป็นต้นตำหรับจะไม่ยอมให้โดยเด็ดขาด สังเกตดูวันเริ่มต้นกลียุคศักราชดิถีของพระจันทร์เป็น ๐๐ ดิถี ตำราทุกตำราเขากล่าวว่าวันเถลิงศกของกลียุคตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำแห่งเดือนจิตรมาส (เดือน ๕) แต่ตามตำราไทยถ้าปีใดมีดิถีเถลิงศก ๐๐ ดิถีแล้ว ในปีนั้นจะต้องตรงกับวันขึ้น ๑–๒ ค่ำ เดือน ๖ ทุก ๆ ปี ดังนี้จะเป็นการถูกต้องละหรือ เราจะต้องกล่าวได้ว่าเป็นวิธีการที่ผิด สาเหตุแห่งการผิดก็เนื่องมาจากการวางอธิกมาสผิด ซึ่งทำให้ใช้ปฏิทินผิดจากความจริงไป ๑ เดือนทีเดียว

และการวางอธิกวารนั้น ท่านให้ถือเอาฤกษ์พระจันทร์ในวันเข้าพรรษาเป็นหลักเกณฑ์ โดยยกบาลีที่อนุญาตให้ภิกษุเข้าจำพรรษาเป็นข้ออ้าง เหตุไฉนจึงต้องถือเอาในวันนั้น วันเข้าพรรษาเป็นวันสังฆกรรมอย่างหนึ่งของภิกษุสงฆ์ อย่าลืมว่าพระภิกษุสงฆ์เรามิได้มีวันสังฆกรรมในวันเดียวในรอบหนึ่งปี แต่มีอยู่หลายวันทุก ๆ กึ่งเดือน และยังมีวันสำคัญเช่น

วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา ฯ ล ฯ เมื่อจะถือเอาฤกษ์ในวันเข้าพรรษาก็ควรจะถือให้หมดตลอดปีจึงจะถูกต้อง เพราะจำนวนฤกษ์ที่พระจันทร์จะต้องเสวยมีประจำอยู่ในวันเพ็ญของทุกเดือน หาได้มีเฉพาะแต่วันเข้าพรรษาอย่างเดียวก็หาไม่ วันทำอุโบสถสวดพระปาติโมกข์ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา ล้วนแต่หาความสำคัญไม่ได้เลยหรืออย่างไร ทุกคนคงจะลงความเห็นได้ว่า ล้วนแต่มีความสำคัญเสมอกันทั้งสิ้น ในเมื่อมีความสำคัญเสมอกันก็ไม่ควรจะถือเอาเฉพาะพระจันทร์เข้าเสวยฤกษ์ในวันเข้าพรรษา หากจะถือก็ควรจะถือไปทุก ๆ กึ่งเดือน จำนวนที่พระจันทร์จะต้องเสวยฤกษ์นั้น ๆ ในวันเพ็ญทุกกึ่งเดือนตามตำรามีดังนี้

วันเพ็ญเดือนอ้าย		พระจันทร์เสวยฤกษ์ที่	๕	มิคสิรมาส
,,	ยี่	,,	๘	ปุสสมาส
,,	สาม	,,	๑๐	มาฆมาส
,,	สี่	,,	๑๑–๑๒	ผัคคุณมาส
,,	ห้า	,,	๑๔	จิตตมาส
,,	หก	,,	๑๖	วิสาขมาส
,,	เจ็ด	,,	๑๘	เชฏฐมาส
,,	แปด	,,	๒๐–๒๑	อาสาฬหมาส
,,	เก้า	,,	๒๒	สาวนมาส
,,	สิบ	,,	๒๕–๒๖	ภัททปทมาส
,,	สิบเอ็ด	,,	๑	อัสสยุชมาส
,,	สิบสอง	,,	๓	กัตติกมาส

ตามที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่า จำนวนฤกษ์ที่พระจันทร์จะต้องเข้าให้ถึงก่อนนั้นมีอยู่ทุก ๆ เดือน แต่กลับไปจับเอาความสำคัญเฉพาะในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เสียเดือนเดียว โดยยกคาถาบาลีมาอ้างให้ฟังเสียหรูหรา แต่บาลีในวันทำอุโบสถทุก ๆ กึ่งเดือน กลับละทิ้งเสียหมด ตามความเห็นของกระผมนั้น คิดว่า การวางกฎเกณฑ์ของอธิกวารแบบนี้ ล้วนแต่ผิดพลาด

ที่จำเป็นต้องวางอธิกวารก็เพราะเห็นว่า วันขึ้นแรมของปฏิทินผิดกับดิถีพระจันทร์ คือมากกว่าไป ๑ วันเป็นระยะ ๑ ปีบ้าง ๒ ปีบ้าง ท่านจึงจัดวางอธิกวารโดยหักวันเสีย ๑ วัน เพื่อให้วันค่ำแรมกับดิถีตรงกันอย่างเดิม แต่เมื่อเขาถามว่า เอากฎเกณฑ์อะไรมาวาง หาเหตุผลไม่ได้ก็เลยยกเอาพระบาลีขึ้นมาว่ากล่าวส่งเดช สรุปความว่าการวางอธิกวารของปฏิทินไทยที่ใช้กันมาแต่เดิมนั้น ท่านมิได้วางอธิกวารในปีที่วันขึ้นแรมกับดิถีพระจันทร์จะคลาดเคลื่อนจากกัน แต่ท่านไปวางอธิกวารเอาในปีที่เห็นว่า ดิถีพระจันทร์กับวันขึ้นแรมคลาดเคลื่อนกันมาเสียหนึ่งหรือสองปีแล้ว ซึ่งเป็นการกระทำที่เรียกว่าวัวหายแล้วเพิ่งจะล้อมคอก ไม่ยอมทำคอกก่อนที่วัวจะหาย แม้นการวางอธิกมาสก็เป็นแบบวัวหายแล้วล้อมคอกเหมือนกัน

อธิกมาสและอธิกวารตามกฎเกณฑ์คำนวณหรือตามความจริง

ตามหลักการที่แท้จริงแล้ว เท่าที่ผมได้พิสูจน์ถึงความเป็นมามิใช่ของยาก เพียงแต่อยากจะทราบว่าในปีนั้นจะมีอธิกมาสหรืออธิกวารหรือไม่ ก็ให้ทำอัตตาเถลิงศกในปีนั้นแล้วตั้งไว้เป็นเกณฑ์ก่อน แล้วทำอัตตาเถลิงศกในปีหน้าต่อจากปีนั้นอีกปีหนึ่ง เสร็จแล้วให้เอาจำนวนมาสเกณฑ์ในปีหน้า (ปีต่อไป) ตั้งลงแล้วเอามาสเกณฑ์ในปีปัจจุบัน (คือปีที่ประสงค์จะทราบ) ลบ หากเหลือ ๑๒ มาสเกณฑ์ปีนั้นเป็นปีปกติมาส เดือนแปดมีหนเดียว หากลบแล้วเหลือ ๑๓ ปีนั้นเป็นปีมีอธิกมาสเดือนแปดมีสองหน และหากอยากทราบว่ามีอธิกวารหรือไม่ ให้ดูดิถีเถลิงศกกับวันขึ้นแรมในปีหน้าเป็นสำคัญ หากดิถีเถลิงศกกับวันขึ้นแรมตรงกันในปีปัจจุบันนั้นเป็นปีปกติวารเดือนเจ็ดเป็นเดือนขาด หากดิถีเถลิงศกกับวันขึ้นแรมในปีหน้า (ปีอนาคต) ไม่ตรงกัน ในปีปัจจุบันนั้นเป็นปีมีอธิกวารเดือนเจ็ดเป็นเดือนเต็มมีวันแรม ๑๕ ค่ำ

กระผม ได้วางกฎเกณฑ์ของอธิกมาส และอธิกวารตามวิถีการคำนวณแบบคัมภีร์สุริยยาตร์ และถูกต้องกับความเป็นจริงของพระจันทร์บนท้องฟ้า ซึ่งจะผิดกับหลักดาราศาสตร์ (สากล) ไปไม่เกิน ๕ ชั่วโมง ไว้และได้เขียนลงในหนังสือคัมภีร์สุริยะฉายาและเลขสำเร็จซึ่งกำลังจัดพิมพ์อยู่ จึงขอคัดลอกมาถวายเพื่อได้พิจารณาดังนี้

"๐" หากประสงค์จะทราบว่า ในปีนั้นจะมีอธิกมาสหรืออธิกวารหรือไม่ ให้ทำ

อัตตาเถลิงศกของปีจุลศักราชที่ประสงค์ลง แล้วใช้เกณฑ์ทั้ง ๘ เกณฑ์มาพิจารณาดังนี้

๑/– **อธิกมาส** ให้ดูมาสเกณฑ์เถลิงศกเป็นสำคัญ ปีใดมาสเกณฑ์เถลิงศกมี ๑๒ ปีนั้นเป็นปีปกติมาส ปีใดมาสเกณฑ์เถลิงศกมี ๑๓ ปีนั้นเป็นปีอธิกมาส การที่จะทราบว่าจะมีมาสเกณฑ์เถลิงศก ๑๒ หรือ ๑๓ มาสเกณฑ์จะสังเกตได้จากดิถีเถลิงศก และอวมานเถลิงศกของปีนั้น ๆ ดังนี้

ก/– ปีอธิกสุรทิน คือปีที่มีกัมมัจจพลตั้งแต่ ๐๐ – ๒๐๖ กัมมัจจพล หากปีนั้นมีดิถีเถลิงศก ๑๘ ดิถี พร้อมทั้งอวมานเถลิงศกมีตั้งแต่ ๑๒๖ ถึง ๖๙๑ แล้วปีนั้นเป็นปีมีอธิกมาส หรือมีดิถีเถลิงศก ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙, ดิถี แล้วปีนั้นเป็นปีมีอธิกมาส นอกจากนี้เป็นปีปกติ

ข/ – ปีปกติสุรทิน คือปีที่มีกัมมัจจพลเถลิงศกตั้งแต่ ๒๐๗ – ๗๙๙ กัมมัจจพล หากปีนั้นมีดิถีเถลิงศก ๑๙ ดิถี พร้อมทั้งอวมานเถลิงศกมีตั้งแต่ ๑๓๗ ถึง ๖๙๑ แล้วปีนั้นมีอธิกมาส หรือมีดิถีเถลิงศก ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙, ดิถีแล้วปีนั้นมีอธิกมาส นอกจากนี้เป็นปีปกติ

๒/ – **อธิกวาร** ปีใดที่มีมาสเกณฑ์ ๑๒ เดือน ๑๐ ดิถีในปีปกติสุรทิน และปีใดที่มีมาสเกณฑ์ ๑๒ เดือน ๑๑ ดิถีในปีอธิกสุรทิน (อธิกสุรทินในที่นี้หมายถึงอธิกสุรทินของโหร มิใช่หมายเอาปีที่มีเดือนกุมภาพันธ์มี ๒๙ วัน) ในปีที่มาสเกณฑ์กับดิถีมีเพียงนี้เรียกว่าปีนั้นดิถีหย่อน ในปีที่มีดิถีหย่อนปีใด ปีนั้นวันขึ้นแรมจะเกินดิถีไป ๑ วันเสมอ จึงจำเป็นต้องเพิ่มอธิกวาร การที่จะรู้ว่าดิถีพระจันทร์หย่อนหรือไม่หย่อน จะสังเกตได้จากอวมานเถลิงศกของปีนั้น ๆ ดังนี้

ก /– ปีอธิกสุทิน คือปีที่มีกัมมัจจพลเถลิงศกตั้งแต่ ๐๐ – ๒๐๖ ตัว หากปีนั้นมีอวมานเถลิงศกตั้งแต่ ๑ ถึง ๑๒๕ แล้วในปีนั้นมีอธิกวาร นอกจากนี้เป็นปีปกติ

ข/– ปีปกติสุรทิน คือปีที่มีกัมมัจจพลเถลิงศกตั้งแต่ ๒๐๗ – ๗๙๙ ตัว หากปีนั้นมีอวมานเถลิงศกตั้งแต่ ๑ ถึง ๑๓๖ แล้วในปีนั้นมีอธิวารนอกจากนี้เป็นปีปกติ

กฎของอธิกมาสและอธิกวารที่กระผมกล่าวมานี้ ได้พิสูจน์กับหลักความจริงตามวิธีคำนวณโดยละเอียดแล้ว คือปีที่มีอธิกมาสนั้นจะต้องเป็นปีที่เราได้เห็นพระจันทร์เพ็ญ หรือพระจันทร์ดับ ๑๓ ครั้ง นอกจากนั้นวันสงกรานต์และวันเถลิงศกจะอยู่ภายในเดือน ๕ เท่านั้น จะไม่ขึ้นไปในเดือน ๖ เลย ซึ่งวิธีนี้จะตรงกับตำราของอินเดียซึ่งเป็นเจ้าตำหรับโดยทั่วไป วันตรุษ (วันสิ้นเดือนสี่) กับวันสงกรานต์จะไม่เกินกันถึง ๑ เดือน ไม่เหมือนกับกฎที่ใช้กันมาแต่เดิม ซึ่งยอมให้วันสงกรานต์และวันเถลิงศกล่วงเข้าไปในเดือน ๖ ได้ วันตรุษกับวันสงกรานต์ไกลกันมากกว่าหนึ่งเดือนก็มี

ความจริงไทยเราแต่เดิมมา นับอาทิตย์เข้าราศีธนูเป็นเดือนอ้าย มังกร เดือนยี่ กุมภ์ เดือนสาม มีน เดือนสี่ เมษ เดือนห้า คราวนี้ไทยเราที่ใช้ปฏิทินแบบเก่ากันมา พออาทิตย์ย่างเข้าราศีเมษ ซึ่งควรจะเป็นต้นเดือนห้า แต่กลับกลายเป็นต้นเดือนหก ซึ่งผิดไปถึง ๑ เดือน อาทิตย์เพิ่งโคจรได้ ๔ ราศี แต่เดือนจันทรคติไปถึง ๖ เดือนดังนี้ กระผมคิดว่าไม่ได้เป็นวิธีที่ถูกต้องอย่างเด็ดขาด

อีกอย่างหนึ่ง กฎของอธิกวารตามที่กระผมกล่าวมานั้น ดิถีพระจันทร์กับวันขึ้นแรมจะไม่ผิดกันถึง ๑ วันได้เลย เมื่อดิถีพระจันทร์มี ๘ ดิถีก็ตรงกับขึ้น ๘ ค่ำ เมื่อมี ๑๕ ดิถีก็ตรงกับวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เมื่อมี ๒๓ ดิถีก็ตรงกับแรม ๘ ค่ำ (หากดิถีพระจันทร์เกิน ๑๕ เอา ๑๕ ลบเหลือเป็นข้างแรม) เมื่อดิถีพระจันทร์มี ๓๐ ดิถีหรือ ๐๐ ดิถี ก็ตรงกับวันแรม ๑๔–๑๕ ค่ำสิ้นเดือนพอดี ในเมื่อตรงกันเช่นนี้ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ จะต้องเป็นวันเพ็ญแท้ วันแรม ๑๔–๑๕ ค่ำ จะต้องเป็นวันดับแท้ไม่เคลื่อนคลาด เมื่อไม่เคลื่อนคลาดแล้วเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับปฏิทินปักขคณนาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ ก็ย่อมจะตรงกันด้วย วันโกน วันพระของคณะธรรมยุตกับคณะมหานิกายย่อมตรงกัน ไม่คลาดเคลื่อนกันดังที่เป็นอยู่นี้ ถึงแม้นจะเคลื่อนกันบ้างก็เป็นเพียงส่วนน้อย

เมื่อจะพูดถึงวิธีการวางอธิกวาร โดยใช้ฤกษ์ในวันเข้าพรรษาแบบเดิมนั้น กระผมเห็นว่ายึดถือเอากฎเกณฑ์อันใดมิได้ เพียงแต่เห็นว่าดิถีพระจันทร์ผิดกันกับวันขึ้นแรมของปฏิทินไปสักหนึ่งหรือสองปีเข้าก็เพิ่มกันครั้งหนึ่งเท่านั้น ด้วยเหตุนี้วันขึ้น ๑๕ ค่ำ จึงมิใช่

วันพระจันทร์เพ็ญแท้ วันแรม ๑๔-๑๕ ค่ำ จึงมิใช่วันพระจันทร์ดับแท้ การทำอุโบสถ ปวารณา เข้าพรรษา ออกพรรษาเป็นต้น ก็จะถูกต้องได้อย่างไร ซึ่งวันอุโบสถนั้นถือเอาพระจันทร์เพ็ญ วันพระจันทร์ดับ วันเข้าพรรษาก็ถือเอาวันที่พระจันทร์เพ็ญล่วงไปแล้ว ๑ วัน คือหมายถึงวันที่พระจันทร์มีดิถี ๑๖ ดิถีตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ และเมื่อพระจันทร์มีดิถีเยี่ยงนี้แล้ว จำนวนฤกษ์ในวันเข้าพรรษาที่กล่าวว่าจะไม่ถึงฤกษ์ที่ ๒๐ นั้น จะไม่เป็นไปได้เลย มีแต่เกินฤกษ์ที่ ๒๐ ทั้งนั้น

กระผมขอถือโอกาสนำปฏิทินจันทรคติแบบเก่า ที่นายทองเจือ อ่างแก้ว ได้ทำไว้ในปฏิทินโหราศาสตร์ของเขาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๓ มาลงให้ใต้เท้าพิจารณา เพื่อเปรียบเทียบกับกฎเกณฑ์อันใหม่ของกระผมที่ได้ทำถวายไว้ให้พิจารณาในตอนหลัง อันนี้ เป็นปฏิทินของนายทองเจือ อ่างแก้ว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๓ กระผมคัดมาแต่เฉพาะดิถีเถลิงศกกับอวมานเถลิงศก และวันขึ้นแรมในวันเถลิงศก เดือนจันทรคติในวันเถลิงศก ส่วนฤกษ์ดิถี เดือนสุริยคติวันที่ที่มีนั้นเป็นจำนวนในวันเข้าพรรษา (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ต้นหรือหลัง) ปีใดเป็นอธิกสุรทินทางโหราศาสตร์ได้ทำเครื่องหมายจุดดำ ๆ ไว้ตรงปี พ.ศ. คำว่า "มาส" หรือ "วาร" หมายถึงปีที่มีอธิกมาสและอธิกวาร

หากจะวางอธิกมาสอธิกวารตามกฎคำนวณที่ถือเอาความจริงในปฏิทิน ที่กระผมได้กล่าวถึงกฎเกณฑ์แล้วนั้น เมื่อนำมาจัดแจงแล้วก็จะเป็นดังนี้

ปฏิทินจันทรคติตามเกณฑ์คำนวณ

พุทธศักราช	ดิถี	อวมาน	วันเถลิงศก	ฤกษ์	ดิถี	อธิก	วันที่	เดือน
๒๕๐๔°	๐	๓๒๔	๔ ร ๑๕	๒๒/๔	๑/๒	–	๒๘	กรกฎาคม
๒๕๐๕	๑๒	๑๙๘	๕ ข ๑๒	๒๐/๓๙	๐/๒๑	–	๑๗	,,
๒๕๐๖	๒๓	๖๑	๕ ร ๘	๒๓/๖	๑/๓๐	มาส-วาร	๖	สิงหาคม

พุทธศักราช	ดิถี	อวมาน	วันเถลิงศก	ฤกษ์	ดิถี	อธิก	วันที่	เดือน
๒๕๐๗	๓	๖๑๖	๕ ข ๓	๒๒/๑	๑/๑๒	–	๒๕	กรกฎาคม
๒๕๐๘°	๑๔	๔๗๙	๕ ข ๑๔	๒๑/๑๐	๑/๙	–	๑๔	,,
๒๕๐๙	๒๖	๓๕๓	๕ ร ๑๑	๒๒/๔๘	๑/๒๘	มาส	๒	สิงหาคม
๒๕๑๐	๗	๒๑๖	๕ ข ๗	๒๑/๔๙	๑/๑๕	–	๒๒	กรกฎาคม
๒๕๑๑	๑๘	๗๙	๕ ร ๓	๒๑/๓๓	๑/๔๖	วาร	๑๑	,,
๒๕๑๒°	๒๘	๖๓๔	๕ ร ๑๓	๒๒/๕๕	๑/๔๙	มาส	๓๐	,,
๒๕๑๓	๑๐	๕๐๘	๕ ข ๑๐	๒๑/๒๔	๑/๒	–	๑๙	,,
๒๕๑๔	๒๑	๓๗๑	๕ ร ๖	๒๒/๔๗	๑/๔	มาส	๗	สิงหาคม
๒๕๑๕	๒	๒๓๔	๕ ข ๒	๒๑/๓๑	๐/๓๔	–	๒๖	กรกฎาคม
๒๕๑๖°	๑๓	๙๗	๕ ข ๑๓	๒๑/๓๐	๑/๒๑	วาร	๑๖	,,
๒๕๑๗	๒๔	๖๖๓	๕ ร ๙	๒๓/๖	๑/๓๙	มาส	๔	สิงหาคม
๒๕๑๘	๕	๕๒๖	๕ ข ๕	๒๒/๑๖	๑/๓๗	–	๒๔	กรกฎาคม
๒๕๑๙	๑๖	๓๘๙	๕ ร ๑	๒๑/๑๒	๑/๑๙	--	๑๒	,,
๒๕๒๐°	๒๗	๒๕๒	๕ ร ๑๒	๒๒/๓๘	๑/๒๖	มาส	๓๑	,,
๒๕๒๑	๙	๑๒๖	๕ ข ๙	๒๒/๑๔	๑/๔๘	วาร	๒๑	กรกฎาคม
๒๕๒๒	๑๙	๖๘๑	๕ ร ๔	๒๓/๓๕	๑/๔๘	มาส	๙	สิงหาคม
๒๕๒๓	๐	๕๔๔	๔ ร ๑๕	๒๒/๗	๑/๕	–	๒๘	กรกฎาคม

ปฏิทินจันทรคติ ตามเกณฑ์คำนวณที่กระผมวางมาให้ดูเป็นตัวอย่างนี้ จะเห็นได้ว่ามีวิธีที่เรียบร้อยเป็นระเบียบอย่างถูกต้องหลายประการคือ

(๑) – วันเถลิงศกจะไม่ล่วงเข้าไปในเดือน ๖ เลย ซึ่งเป็นการถูกต้องกับหลักคำนวณทั่ว ๆ ไป วันเถลิงศกตรงกับวันสิ้นเดือน สี่, ๒ ปี คือ พ.ศ. ๒๕๐๔,๒๕๒๓, ซึ่งเป็น

วิธีที่ดีมาก วันตรุษกับวันสงกรานต์จะเป็นวันเดียวเดือนเดียวกัน วันขึ้นปีใหม่ของชาวไทยกับวันขึ้นปีใหม่ของโหราศาสตร์กลับเป็นวันเดียวกันดังนี้ นับว่าเป็นวิธีที่ถูกต้องที่สุด และปีที่มีอธิกมาสก็ล้วนแต่เป็นปีที่มีมาสเกณฑ์ ๑๓ เดือนทั้งสิ้น

(๒)–วันขึ้นแรมกับดิถีเถลิงศกตรงกันทุก ๆ ปี ในรอบ ๒๐ ปี ไม่มีวันคลาดเคลื่อนจากกันเลย ดังนั้น หากจะกล่าวถึงจันทร์เพ็ญก็คงเป็นวันพระจันทร์เพ็ญแท้ วันพระจันทร์ดับก็คงเป็นวันดับแท้ สงฆ์จะได้ไม่ทำสังฆกรรมผิดพระวินัย สะดวกแก่การนับและการกำหนดปฏิทินจันทรคติที่จะต้องใช้ล่วงหน้าหรือถอยหลังไปหลาย ๆ ปี เพราะเมื่อเห็นวันเถลิงศกก็ทราบว่าตรงกับวันขึ้นหรือแรมกี่ค่ำแล้ว

(๓) – ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ มีทั้งเดือนอธิกมาสและวันอธิกวาร ซึ่งผิดธรรมดาของปฏิทินแต่ก่อน ๆ ที่ไม่ยอมให้อธิกมาสและอธิกวารมีในปีเดียวกัน แต่เมื่อจะพูดถึงการคำนวณแล้ว สองบวกสองต้องเป็นสี่เสมอไปไม่มีข้อแม้ อนึ่ง อธิกมาสเป็นเรื่องของเดือน อธิกวารเป็นเรื่องของวัน ทำไมจึงจะมีพร้อมกันไม่ได้

พ.ศ. ๒๕๑๑ ควรจะวางอธิกวารหรือไม่ ?

ในเรื่องนี้ หากจะพูดถึงกฎเกณฑ์คำนวณที่กระผมกล่าวถวายการพิจารณามาในที่นี้ก็ต้องกล่าวว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ควรจะมีอธิกวาร ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

๑/ – พระจันทร์เพ็ญวันที่ ๑๐ ก.ค. ๒๕๑๑ เวลา ๘ นาฬิกา ๔๙ นาที ซึ่งการกำหนดวันเข้าพรรษานั้นถือเอาวันที่พระจันทร์เพ็ญล่วงไปแล้ว ๑ วัน จึงจะเป็นวันเข้าพรรษา ดังนั้น เมื่อพระจันทร์เพ็ญวันที่ ๑๐ วันเข้าพรรษาก็ควรจะเป็นวันที่ ๑๑ แต่ถ้าไม่เพิ่มอธิกวารวันที่ ๑๑ ก็จะเป็นวันแรม ๒ ค่ำ เดือน ๘ ไปเสีย ดังนั้น จึงต้องเพิ่มอธิกวารเพื่อให้เป็นวันแรม ๑ ค่ำ ซึ่งจะเป็นวันเข้าพรรษาพอดี

๒/ – ในปีจุลศักราช ๑๓๓๐ พ.ศ. ๒๕๑๑ อวมานเถลิงศกมี ๗๙ ซึ่งถูกต้องกับ

หลักการวางอธิกวารในข้อ ข. ที่ว่า ปีปกติสุรทิน คือปีที่มีกัมมัจจพลเถลิงศกตั้งแต่ ๒๐๗–๗๙๙ ตัว หากมีอวมานเถลิงศกตั้งแต่ ๑ ถึง ๑๓๖ แล้ว ปีนั้นมีอธิกวาร นอกนั้นเป็นปีปกติ ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ มีกัมมัจจพลเถลิงศก ๓๑๗ ตัว และมีอวมานเถลิงศก ๗๙ ซึ่งเข้าตามกฎเกณฑ์พอดีก็วางอธิกวารได้แล้ว

ที่สุดนี้ กระผมขอกราบเรียนให้ทราบว่า เท่าที่กระผมเขียนมานี้ ก็ด้วยความยินดีที่มีโอกาสได้รับใช้พระเดชพระคุณตามสติปัญญา และความสามารถของกระผมเท่าที่จะทำได้ ควรมิควรก็สุดแต่พระเดชพระคุณจะพิจารณา

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

พระมหาบรรเทา ปญฺญาวโร

ด่วนมาก

ที่ ศธ. ๐๔๐๖/๒๑๐๓ สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

๓๑ กรกฎาคม ๒๕๑๐

เรื่อง แจ้งมติมหาเถรสมาคม

นมัสการ พระเทพวราภรณ์

ด้วยในการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งพิเศษ เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๐ ที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาเห็นว่า วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นวันที่ทางราชการและทางคณะสงฆ์ถือปฏิบัติทั่วประเทศ จึงได้แต่งตั้งอนุกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

๑. พระสาสนโสภณ เป็นประธาน
๒. พระเทพวราภรณ์ เป็นอนุกรรมการ
๓. ผู้แทนกรมอุทกศาสตร์ ,,
๔. ผู้แทนกรมการศาสนา ,,
๕. ผู้แทนสำนักพระราชวัง ,,
๖. นายกสมาคมโหร ,,

มีหน้าที่พิจารณาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๑๑ แล้วนำเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาในการประชุมคราวหน้า (วันที่ ๑๐ ส. ค. ๒๕๑๐)

จึงนมัสการมาเพื่อทราบ และขอได้โปรดดำเนินการต่อไป

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

วิเชียร วชิรพาหุ

(นายวิเชียร วชิรพาหุ)

รองอธิบดี รักษาการแทน

เลขาธิการมหาเถรสมาคม

กองงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม

ด่วนมาก

ที่ ๕๗๖๑/๒๕๑๐ วัดบวรนิเวศวิหาร

๔ สิงหาคม ๒๕๑๐

เรื่อง แจ้งมติมหาเถรสมาคม

เรียน อนุกรรมการพิจารณาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

อ้างถึง หนังสือสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม ด่วนมาก ลงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๑๐

ตามหนังสือที่อ้างนั้นแจ้งว่า ที่ประชุมมหาเถรสมาคมได้แต่งตั้งอนุกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาประจำปี ๒๕๑๑ แล้วนำเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาในการประชุมคราวหน้า (วันที่ ๑๐ ส. ค. ๒๕๑๐) ดังที่ท่านได้ทราบแล้วนั้น

ขอเชิญมาประชุมในวันอังคารที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๐ ณ ตำหนักเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร เวลา ๑๔.๐๐ น.

ขออำนวยพร

(พระสาสนโสภณ)

ประธานอนุกรรมการ

ข้อมูลการคำนวณทางหลักวิชาเปรียบเทียบประกอบการพิจารณา

ปฏิทินวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๑๑

ของคณะอนุกรรมการพิจารณาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๒๕๑๑

โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร	นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร	การคำนวณของกรมอุทกศาสตร์	หมายเหตุ
วันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา พ.ศ. ๒๕๑๑ ฤกษ์จันทร์วันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๑๑			
ฤกษ์ ๑๙.๒๖ ดิถี ๑๔.๓๕ (เวลา ๒๔.๐๐ น.) เริ่มเพ็ญ ๑๑.๑๗ น. ของวันที่ ๙ ก.ค. หมดเพ็ญ ๐๙.๑๕ น. ของวันที่ ๑๐ ก.ค. และเข้าฤกษ์ ๒๐ เวลา ๑๔.๑๖ น. ของวันที่ ๙ ก.ค. หมดฤกษ์ ๒๐ เวลา ๑๒.๔๕ น. ของวันที่ ๑๐ ก.ค.	ฤกษ์ ๑๘.๓๒ ดิถี ๑๓.๓๙ (เวลา ๐๖.๐๐ น.) เพ็ญแท้เวลา ๑๐.๑๘ น. ของวันที่ ๑๐ ก.ค.		โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร ตรงกับ ๓ ๑๕ ๘ นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวารตรงกับ ๓ ๑๕ ๘

โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร	นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร	การคำนวณของกรมอุทกศาสตร์	หมายเหตุ
ฤกษ์จันทร์วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๑			
ฤกษ์ ๒๐.๓๐ ดิถี ๑๕.๔๑ (เวลา ๒๔.๐๐ น.) พระจันทร์หมดเพ็ญวันนี้เวลา ๐๙.๑๕ น.	ฤกษ์ ๑๙.๓๙ ดิถี ๑๔.๔๗ (เวลา ๐๖.๐๐ น.) เพ็ญแท้วันนี้เวลา ๑๐.๑๘ น.	เพ็ญแท้เวลา ๑๐.๑๘ น. ถอยหลังไปหนึ่งวันของดวงจันทร์ วันที่ ๙ ก. ค. ๑๑ เวลา ๑๑.๒๘ น.	โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร ตรงกับ ๔ ๑ฯ ๘ นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวารตรงกับ ๔ ๑๕ฯ ๘
ฤกษ์จันทร์วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๑๑			
ฤกษ์ ๒๑.๓๓ ดิถี ๑๖.๔๖ (เวลา ๒๔.๐๐ น.)	ฤกษ์ ๒๐.๔๕ ดิถี ๐.๕๗ (เวลา ๐๖.๐๐ น.)		โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวารตรงกับ ๕ ๒ฯ ๘ นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวารตรงกับ ๕ ๑ฯ ๘
วันออกพรรษา พ.ศ. ๒๕๑๑ ฤกษ์จันทร์วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๑			
ฤกษ์ ๒๖.๓๕ ดิถี ๑๕-๒๓ (เวลา ๒๔.๐๐ น.) เริ่มเพ็ญ ๑๔.๓๘ น. ของวันที่ ๕ ต. ค. สุดเพ็ญ ๑๔.๔๙ น. ของวันที่ ๖ ต. ค.	ฤกษ์ ๒๕.๔๔ ดิถี ๑๔.๒๙ (เวลา ๐๖.๐๐ น.) เพ็ญแท้เวลา ๑๘.๔๗ น.	เพ็ญเวลา ๑๘.๔๖ น. ถอยหลังไปหนึ่งวันของดวงจันทร์วันที่ ๕ ต. ค. เวลา ๑๙.๒๙ น. วันที่ ๖ มีจันทรุปราคาเต็มดวงเวลา ๑๘.๔๖ น. เต็มคราส	โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวารตรงกับ ๑ ๑๕ฯ ๑๑ นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร ตรงกับ ๑ ๑๔ฯ ๑๑

โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร	นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร	การคำนวณของกรมอุทกศาสตร์	หมายเหตุ
ฤกษ์จันทร์วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๑			
ฤกษ์ ๒๗.๓๒ ดิถี ๑๖.๒๒ (เวลา ๒๔.๐๐ น.)	ฤกษ์ ๒๖.๔๒ ดิถี ๐.๒๗ (เวลา ๐๖.๐๐ น.)	ข้อสังเกต วันที่ ๒๖ มิ.ย. ๒๕๑๑ เป็นวันพระจันทร์ดับ เวลา ๐๕.๒๕ น. ถ้าไม่เพิ่มอธิกวารจะเป็น ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๘ ถ้าเพิ่มจะเป็น ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๘	โหรหลวงไม่เพิ่มอธิก-วาร ตรงกับ ๒ ฯ๑ ๑๑ นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร ตรงกับ ๒ ๑๕ฯ ๑๑
วันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา พ.ศ. ๒๕๑๒ ฤกษ์จันทร์วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๒			
ฤกษ์ ๒๐.๔๗ ดิถี ๑๔.๓๖ (เวลา ๒๔.๐๐ น.)	ฤกษ์ ๑๙.๕๒ ดิถี ๑๓.๓๖ (เวลา ๐๖.๐๐ น.)		โหรหลวงไม่เพิ่มอธิก-วาร ๒๕๑๑ ตรงกับ ๒ ๑๕ฯ ๘๘

โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร	นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร	การคำนวณของกรมอุทกศาสตร์	หมายเหตุ
เริ่มเพ็ญเวลา๑๐.๐๗น. ของวันที่ ๒๘ ก.ค. สุดเพ็ญเวลา๐๘.๔๔น. ของวันที่ ๒๙ ก.ค.	เพ็ญเวลา ๐๙.๔๖ น. วันที่ ๒๙ ก.ค.		นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร ๒๕๑๑ ตรงกับ ๒ ฯ ๑๔ ๘๘
ฤกษ์จันทร์วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๑๒			
ฤกษ์ ๒๑.๕๑ ดิถี ๑๕.๔๒ (เวลา ๒๔.๐๐ น.)	ฤกษ์ ๒๑.๐๕ ดิถี ๑๔.๕๖ (เวลา ๐๖.๐๐ น.) เพ็ญเวลา ๐๙.๔๖	เพ็ญเวลา ๐๙.๔๖ น. ถอยหลังไปหนึ่งวันของดวงจันทร์เป็นวันที่ ๒๘ ก.ค. ๒๕๑๒ เวลา ๑๐.๔๗ น.	โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร ตรงกับ ๓ ฯ ๑ ๘๘ นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร ๒๕๑๑ ตรงกับ ๓ ฯ ๑๕ ๘๘
ฤกษ์จันทร์วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๑๒			
ฤกษ์ ๒๒.๕๕ ดิถี ๑๖.๔๙ (เวลา ๒๔.๐๐ น.)	ฤกษ์ ดิถี (เวลา ๐๖.๐๐ น.)		โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร ๒๕๑๑ ตรงกับ ๔ ฯ ๒ ๘๘ นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร ตรงกับ ๔ ฯ ๑ ๘๘
วันออกพรรษา พ.ศ. ๒๕๑๒ ฤกษ์จันทร์วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๒			
ฤกษ์ ๐๑.๐๔ ดิถี ๑๕.๓๐ (เวลา ๒๔.๐๐ น.	ฤกษ์ ๒๗.๑๔ ดิถี ๑๔.๓๖ (เวลา ๐๖.๐๐ น.)	เพ็ญวันที่ ๒๕ ต.ค. ๑๒ เวลา ๑๕.๔๕ น. ถอยหลังไปหนึ่งวัน ของ	โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร ๒๕๑๑ ตรงกับ ๗ ฯ ๑๕ ๑๑

โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร	นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร	การคำนวณของกรมอุทกศาสตร์	หมายเหตุ
เริ่มเพ็ญวันที่ ๒๔ ต.ค. ๒๕๑๒ เวลา ๑๓.๐๒ น. หมดเพ็ญวันที่ ๒๕ ต.ค. ๒๕๑๒ เวลา ๑๒.๐๖ น.	เพ็ญแท้วันที่ ๒๕ ต. ค. ๒๕๑๒ เวลา ๑๕.๔๕ น.	ดวงจันทร์เป็นวันที่ ๒๔ ต. ค. ๒๕๑๒ เวลา ๑๖.๓๔ น.	นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร ๒๕๑๑ ตรงกับ ๗ ๆ ๑๔ ๑๑
ฤกษ์จันทร์วันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๒			
ฤกษ์ ๐๒.๐๓ ดิถี ๑๖.๓๑ (เวลา ๒๔.๐๐ น.)	ฤกษ์ ๑.๑๓ ดิถี ๐.๓๑ (เวลา ๐๖.๐๐ น.)		โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร ตรงกับ ๑ ๆ ๑ ๑๑ นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร ตรงกับ ๑ ๆ ๑๕ ๑๑
วันมาฆบูชา พ.ศ. ๒๕๑๒			
ฤกษ์จันทร์วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๑๒			
ฤกษ์ ๙.๑๓ ดิถี ๑๓.๔๑			วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๑๒ โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร ๒๕๑๑ ตรงกับ ๑ ๆ ๑๕ ๔ นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร ๒๕๑๑ ตรงกับ ๑ ๆ ๑๔ ๔
ฤกษ์จันทร์วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๑๒			
ฤกษ์ ๑๐.๐๙ ดิถี ๑๔.๓๙	ฤกษ์ ๙.๑๙ ดิถี ๑๓.๔๖		โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร ตรงกับ ๒ ๆ ๑ ๔

โหรหลวงไม่เพิ่มอธิกวาร	นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร	การคำนวณของ กรมอุทกศาสตร์	หมายเหตุ
			นายกสมาคมโหรเพิ่ม-อธิกวาร ๒๕๑๑ ตรงกับ ๒ ๑๕ฯ ๔
วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๒			
ฤกษ์ ๑๑.๐๗ ดิถี ๑๕.๓๘	ฤกษ์ ๑๐.๑๕ ดิถี ๑๔.๔๕ เพ็ญเวลา ๑๒.๐๘ น.	เพ็ญวันที่ ๔ มี.ค. เวลา ๑๒.๑๘ ถอยหลังไปหนึ่งวันของดวงจันทร์เป็นวันที่ ๓ มีนาคม เวลา ๑๓.๐๒	โหรหลวงไม่เพิ่มอธิก-วาร ตรงกับ ๓ ฯ๒ ๔ นายกสมาคมโหรเพิ่มอธิกวาร ๒๕๑๑ ตรงกับ ๓ ฯ๑ ๔
วิสาขบูชา วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๒			
ฤกษ์ ๑๖.๑๐ ดิถี ๑๔.๐๙	ฤกษ์ ๑๕.๑๓ ดิถี ๑๓.๑๐		โหรหลวงไม่เพิ่มอธิก-วารตรงกับ ๖ ๑๕ฯ ๗ นายกสมาคมโหรเพิ่ม-อธิกวาร ๒๕๑๑ ตรงกับ ๖ ๑๔ฯ ๗
วันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๑๒			
ฤกษ์ ๑๗.๑๔ ดิถี ๑๕.๑๕	ฤกษ์ ๑๖.๒๐ ดิถี ๑๔.๐๙ เพ็ญเวลา ๒๐.๑๙ น.	เพ็ญวันที่ ๓๑ พ.ค. เวลา ๒๐.๑๙	โหรหลวงไม่เพิ่มอธิก-วาร ตรงกับ ๗ ฯ๑ ๗ นายกสมาคมโหรเพิ่ม-อธิกวาร ๒๕๑๑ ตรงกับ ๗ ๑๕ฯ ๗

บันทึกการประชุม

คณะอนุกรรมการพิจารณาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ประจำปี ๒๕๑๑

ครั้งที่ ๑/๒๕๑๐

วันอังคารที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๐ ณ ตำหนักเพ็ชร

วัดบวรนิเวศวิหาร

ผู้เข้าประชุม

๑. พระสาสนโสภณ		ประธานอนุกรรมการ
๒. พระเทพวราภรณ์		อนุกรรมการ
๓. น. อ. สม อักษรานุเคราะห์	ผู้แทนกรมอุทกศาสตร์	อนุกรรมการ
๔. น. อ. โรจน์ หงส์ประสิทธิ์	,,	อนุกรรมการ
๕. ร. อ. เพิ่มศักดิ์ เวชชานุเคราะห์	,,	อนุกรรมการ
๖. นายเศวต ธนประดิษฐ์	ผู้แทนสำนักพระราชวัง	อนุกรรมการ
๗. นายบาง เสมเสริมสุข	,,	อนุกรรมการ
๘. พระยาบริรักษ์เวชชการ	นายกสมาคมโหร	อนุกรรมการ
๙. นายวิเชียร บำรุงผล	ผู้แทนกรมการศาสนา	อนุกรรมการและเลขานุการ

และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง คือนายไพโรจน์ กิตติโฆษณ์ หัวหน้าแผนกวิจัย กองศาสนศึกษา

เริ่มประชุมเวลา ๑๔.๑๕ น.

๑. เรื่องที่ประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ

ประธานกล่าวเปิดประชุมและแจ้งว่า บัดนี้คณะอนุกรรมการได้มาร่วมประชุมพร้อมกันเป็นส่วนมากแล้ว คือผู้แทนกรมอุทกศาสตร์ ผู้แทนสำนักพระราชวัง นายกสมาคมโหร

ยังขาดแต่ผู้แทนกรมการศาสนา ซึ่งติดราชการประชุม ได้จัดส่งเจ้าหน้าที่มาร่วมประชุมก่อน คาดว่าสักครู่คงจะมาร่วมประชุม ฉะนั้น ขอให้ที่ประชุมพิจารณากันไปพลางก่อน และเนื่องจากตามกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ ๑ (พ. ศ. ๒๕๐๖) ว่าด้วยระเบียบการประชุมมหาเถร-สมาคมข้อ ๘ กำหนดให้อนุกรรมการเลือกกันเองเป็นเลขานุการ ถ้าเห็นสมควรจะเลือกกันเองเป็นรองประธาน หรือผู้ช่วยเลขานุการก็ได้ จึงขอเสนอที่ประชุมเพื่อพิจารณา

ที่ประชุมได้หารือกันแล้ว มีมติให้ผู้แทนกรมการศาสนา เป็นเลขานุการของที่ประชุม

ภายหลังจากเลือกเลขานุการที่ประชุมแล้ว ประธานได้มอบให้พระเทพวราภรณ์อ่านมติมหาเถรสมาคมครั้งพิเศษ วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๐ ให้ที่ประชุมทราบเพื่ออนุกรรมการจะได้กำหนดขอบเขตและหน้าที่ได้ถูกต้อง

๒. การกำหนดวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๑๑

ประธานขอให้ที่ประชุมพิจารณาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาประจำปี ๒๕๑๑ ซึ่งโหรหลวงและนายกสมาคมโหรคำนวณแล้ว พอสรุปได้ดังนี้ คือ

วันมาฆบูชา	วันอังคารที่	๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑	(ตรงกัน)
วันวิสาขบูชา	วันเสาร์ที่	๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๑	(ตรงกัน)
วันเข้าพรรษา	วันพุธที่	๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๑	(ไม่ตรงกัน)
วันออกพรรษา	วันอาทิตย์ที่	๖ ตุลาคม ๒๕๑๑	(ไม่ตรงกัน)

และโดยเหตุที่วันสำคัญดังกล่าวนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะสงฆ์ทั่วสังฆมณฑลจะต้องถือปฏิบัติจำเป็นที่จะต้องกำหนดวันให้ตรงกัน

ที่ประชุมได้พิจารณาและได้หารือกันโดยละเอียดรอบคอบแล้ว รับทราบว่าพระจันทร์เพ็ญในวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๑ ตามที่กรมอุทกศาสตร์คำนวณแล้ว มีมติให้รวบรวมข้อขัดแย้งต่าง ๆ ทางหลักวิชาของแต่ละฝ่าย ซึ่งการคำนวณใช้เวลาไม่ตรงกัน ฝ่ายหนึ่งใช้เวลา ๒๔.๐๐ น. อีกฝ่ายหนึ่งใช้เวลา ๐๖.๐๐ น. พร้อมด้วยคำชี้แจงเป็นข้อมูลในการพิจารณาวินิจฉัยเสนอมหาเถรสมาคม และเพื่อความรอบคอบได้ขอให้แต่ละฝ่ายพิจารณาเลยไปจนถึง

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาประจำปี ๒๕๑๒ ด้วย ดังบัญชีเทียบเคียงและเอกสารประกอบที่ได้แนบท้ายบันทึกการประชุมนี้

ต่อนั้นประธานได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบว่า เนื่องจากมหาเถรสมาคมกำหนดจะประชุมในวันพฤหัสบดีที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๑๐ เวลา ๑๔.๐๐ น. ณ ตำหนักเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร ในการประชุมวันนี้ มีระเบียบวาระพิจารณาเรื่องนี้ด้วย ฉะนั้น จึงขอเชิญอนุกรรมการทุกท่านมาร่วมประชุมชี้แจงข้อข้องใจในเรื่องนี้ถวายมหาเถรสมาคม ตามกำหนดวันดังกล่าว ส่วนเวลานั้นประมาณ ๑๖.๐๐ น.

๓. เรื่องอื่น ๆ

ประธานได้ปรารภในที่ประชุมว่า จะมีวิธีการอย่างใดบ้างที่จะคำนวณให้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตรงกันได้ ซึ่งในเรื่องนี้แทนกรมอุทกศาสตร์ได้ถวายข้อชี้แจงว่า ขณะนี้กำลังศึกษาอยู่ และได้ถวายคำชี้แจงเพิ่มเติมว่า ในปัจจุบันนี้วิทยาการต่าง ๆ เจริญก้าวหน้ามาก เครื่องมือเครื่องใช้ในการคำนวณและทดสอบต่าง ๆ ละเอียดถี่ถ้วนมาก หากจะปรับวันต่าง ๆ ให้ตรงกันทั้งทางสุริยคติและทางจันทรคติให้ตรงตามความเป็นจริงก็จะเป็นประโยชน์อย่างมาก

ประธานกล่าวขอบคุณอนุกรรมการทุกท่านที่ได้สละเวลาอันมีค่ามาร่วมประชุมในวันนี้ และสำหรับการประชุมนี้ก็ขอให้ทุกท่านโปรดคิดว่า มาร่วมประชุมเพื่อค้นคว้าหาความจริงในหลักวิชา อย่าได้ถือเป็นเรื่องแพ้ชนะกัน

เลิกประชุมเวลา ๑๘.๕๐ น.

พระสาสนโสภณ	วิเชียร บำรุงผล
(พระสาสนโสภณ)	(นายวิเชียร บำรุงผล)
ประธาน	กรรมการและเลขานุการ
	ไพโรจน์ กิตติโฆษณ์
	(นายไพโรจน์ กิตติโฆษณ์)
	ผู้จดบันทึกการประชุม

แสดงวันที่จันทร์เพ็ญและดับ ฤกษ์ ดิถี
และวันขึ้นแรมใน พ.ศ. ๒๕๑๑ และ พ.ศ. ๒๕๑๒

เพื่อประกอบการพิจารณาเพิ่มอธิกวารและไม่เพิ่ม ใน พ.ศ. ๒๕๑๑

พ.ศ. ๒๕๑๑

วันที่ เดือน	เพ็ญดับ	เวลา น.	ฤกษ์	ดิถี	จันทรคติ เพิ่มอธิกวาร	จันทรคติ ไม่เพิ่ม	หมายเหตุ
๑๗ มิ.ย.	เพ็ญ	๐๓.๑๔		๐.๑๓	๓ ๆ$_{๑}$ ๗	๓ ๆ$_{๑}$ ๗	
๒๖ มิ.ย.	ดับ	๐๕.๒๕		๐.๐๔	๓ ๆ^{๑} ๘	+ ๓ ๆ^{๒} ๘	
๑๐ ก.ค.	เพ็ญ	๑๐.๑๘	๑๙.๔๑	๑๔.๕๐	๔ ๆ^{๑๕} ๘	๔ ๆ$_{๑}$ ๘	อาสาฬหบูชา
๑๑ ก.ค.			๒๐.๒๗	๐.๕๙	๕ ๆ$_{๑}$ ๘	๕ ๆ$_{๒}$ ๘	เข้าพรรษา
๒๕ ก.ค.	ดับ	๑๘.๕๐		๑๔.๓๑	๕ ๆ$_{๑๕}$ ๘	๕ ๆ^{๑} ๙	
๘ ส.ค.	เพ็ญ	๑๘.๓๓		๑๔.๒๘	๕ ๆ^{๑๔} ๙	๕ ๆ^{๑๕} ๙	
๒๔ ส.ค.	ดับ	๐๖.๕๗		๐.๐๐	๗ ๆ^{๑} ๑๐	+ ๗ ๆ^{๒} ๑๐	
๗ ก.ย.	เพ็ญ	๐๕.๐๘		๐.๐๕	๗ ๆ^{๑๕} ๑๐	๗ ๆ$_{๑}$ ๑๐	
๒๒ ก.ย.	ดับ	๑๘.๐๙		๑๔.๓๐	๑ ๆ$_{๑๕}$ ๑๐	๑ ๆ^{๑} ๑๑	สุริยุป
๖ ต.ค.	เพ็ญ	๑๘.๔๗	๒๕.๔๗	๑๔.๓๑	๑ ๆ^{๑๔} ๑๑	๑ ๆ^{๑๕} ๑๑	จันทรุป ออกพรรษา
๒๒ ต.ค.	ดับ	๐๔.๔๕		๐.๐๖	๓ ๆ^{๑} ๑๒	+ ๓ ๆ^{๒} ๑๒	
๕ พ.ย.	เพ็ญ	๑๑.๒๕		๑๔.๕๐	๓ ๆ^{๑๕} ๑๒	๓ ๆ$_{๑}$ ๑๒	
๒๐ พ.ย.	ดับ	๑๕.๐๒		๑๔.๓๖	๔ ๆ$_{๑๕}$ ๑๒	๔ ๆ^{๑} ๑	
๕ ธ.ค.	เพ็ญ	๐๖.๐๘		๐.๐๒	๕ ๆ^{๑๕} ๑	๕ ๆ$_{๑}$ ๑	
๒๐ ธ.ค.	ดับ	๐๑.๑๙		๐.๑๗	๖ ๆ^{๑} ๒	+ ๖ ๆ^{๒} ๒	

พระจันทร์ไปดับในวัน ๒ ค่ำ ๔ ครั้ง

พ. ศ. ๒๕๑๒

วันที่ เดือน	เพ็ญดับ	เวลา น.	ฤกษ์	ดิถี	จันทรคติ เพิ่มอธิกวาร	ไม่เพิ่ม	หมายเหตุ
๔ ม. ค.	เพ็ญ	๐๑.๒๘		๑๔.๑๘	๗ ฯ_๑ ๒	+ ๗ ฯ_๒ ๒	
๑๘ ม. ค.	ดับ	๑๑.๕๙		๑๔.๔๕	๗ ฯ_๑๕ ๒	๗ ฯ^๑ ๓	
๒ ก. พ.	เพ็ญ	๑๙.๕๖		๑๔.๓๐	๑ ฯ^๑๕ ๓	๑ ฯ_๑ ๓	
๑๖ ก. พ.	ดับ	๒๓.๒๖		๑๔.๑๔	๑ ฯ_๑๔ ๓	๑ ฯ^๑ ๔	
๔ มี. ค.	เพ็ญ	๑๒.๑๘	๑๐.๑๗	๑๔.๔๗	๓ ฯ_๑ ๔	+ ๓ ฯ_๒ ๔	มาฆบูชา
๑๘ มี. ค.	ดับ	๑๑.๕๒		๑๔.๔๗	๓ ฯ_๑๕ ๔	๓ ฯ^๑ ๕	สุริยุป
๓ เม. ย.	เพ็ญ	๐๑.๔๖		๑๔.๑๑	๕ ฯ_๑ ๕	+ ๕ ฯ_๒ ๕	จันทรุป
๑๗ เม. ย.	ดับ	๐๑.๑๖		๑๔.๑๕	๕ ฯ^๑ ๖	+ ๕ ฯ^๒ ๖	
๒ พ. ค.	เพ็ญ	๑๒.๑๔		๐.๕๓	๖ ฯ_๑ ๖	+ ๖ ฯ_๒ ๖	
๑๖ พ. ค.	ดับ	๑๕.๓๗		๐.๐๓	๖ ฯ_๑๕ ๖	๖ ฯ^๑ ๗	
๓๑ พ. ค.	เพ็ญ	๒๐.๑๙	๑๖.๒๒	๑๔.๒๔	๗ ฯ^๑๕ ๗	๗ ฯ_๑ ๗	วิสาขบูชา
๑๕ มิ. ย.	ดับ	๐๖.๐๙		๐.๓๗	๒ ฯ^๑ ๘	+ ๒ ฯ^๒ ๘	
๓๐ มิ. ย.	เพ็ญ	๐๓.๐๔		๐.๔๗	๒ ฯ_๑ ๘	+ ๒ ฯ_๒ ๘	
๑๔ ก. ค.	ดับ	๒๑.๑๒		๐.๒๒	๒ ฯ^๑ ๘/๘	× ๒ ฯ^๒ ๘/๘	
๒๙ ก. ค.	เพ็ญ	๐๙.๔๖	๒๑.๐๕	๑๔.๔๖	๓ ฯ^๑๕ ๘/๘	๓ ฯ_๑ ๘/๘	อาสาฬหบูชา
๓๐ ก. ค.			๒๒.๑๕	๐.๕๘	๓ ฯ_๑ ๘/๘	+ ๓ ฯ_๒ ๘/๘	เข้าพรรษา
๑๓ ส. ค.	ดับ	๑๒.๑๗		๑๔.๔๘	๔ ฯ_๑๕ ๘/๘	๔ ฯ^๑ ๙	

พ. ศ. ๒๕๑๒

วันที่ เดือน	เพ็ญดับ เวลา น.	ฤกษ์	ดิถี	จันทรคติ เพิ่มอธิกวาร	จันทรคติ ไม่เพิ่ม	หมายเหตุ
๒๗ ส. ค.	เพ็ญ ๑๗.๓๓		๑๔.๓๐	๔ $\overset{๑๔}{ๆ}$ ๙	๔ $\overset{๑๕}{ๆ}$ ๙	
๑๒ ก. ย.	ดับ ๐๒.๕๖		๐.๑๐	๖ $\overset{๑}{ๆ}$ ๑๐	+ ๖ $\overset{๒}{ๆ}$ ๑๐	สุริยุป
๒๖ ก. ย.	เพ็ญ ๐๓.๒๒		๑๔.๔๐	๖ $\overset{๑๕}{ๆ}$ ๑๐	๖ $\underset{๑}{ๆ}$ ๑๐	จันทรุป
๑๑ ต. ค.	ดับ ๑๖.๔๐		๑๔.๓๕	๗ $\underset{๑๕}{ๆ}$ ๑๐	๗ $\overset{๑}{ๆ}$ ๑๑	
๒๕ ต. ค.	เพ็ญ ๑๕.๔๕	๒๗.๑๐	๑๔.๓๘	๗ $\overset{๑๔}{ๆ}$ ๑๑	๗ $\overset{๑๕}{ๆ}$ ๑๑	ออกพรรษา
๑๐ พ. ย.	ดับ ๐๕.๑๒		๐.๐๕	๒ $\overset{๑}{ๆ}$ ๑๒	+ ๒ $\overset{๒}{ๆ}$ ๑๒	
๒๔ พ. ย.	เพ็ญ ๐๖.๕๔		๑๔.๐๒	๒ $\overset{๑๕}{ๆ}$ ๑๒	๒ $\underset{๑}{ๆ}$ ๑๒	
๙ ธ. ค.	ดับ ๑๖.๔๓		๑๔.๓๒	๓ $\underset{๑๕}{ๆ}$ ๑๒	๓ $\overset{๑}{ๆ}$ ๑	
๒๔ ธ. ค.	เพ็ญ ๑๑.๓๖		๐.๑๕	๔ $\overset{๑๕}{ๆ}$ ๑	๔ $\underset{๑}{ๆ}$ ๑	

พระจันทร์ไปดับในวัน ๒ ค่ำ ๕ ครั้ง

พระจันทร์ไปเพ็ญในวัน ๒ ค่ำ ๕ ครั้ง

แสดงพระจันทร์เพ็ญ ○ แสดงพระจันทร์ดับ ●

พ.ศ. ๒๕๑๑ วันที่เดือน	เวลา		ไม่เพิ่มอธิกวาร จันทรคติ		เพิ่มอธิกวาร จันทรคติ
๑๑ มิ.ย.	○ ๐๓๑๔		๓ ฯ ๗ ๑		๓ ฯ ๗ ๑
๒๖ มิ.ย.	● ๐๕๒๕	×	๒ ๓ ฯ ๘		๑ ๓ ฯ ๘
๑๐ ก.ค.	○ ๑๐๑๘		๔ ฯ ๘ ๑		๑๕ ๔ ฯ ๘
๒๕ ก.ค.	● ๑๘๕๐		๑ ๕ ฯ ๙		๕ ฯ ๘ ๑๕
๘ ส.ค.	○ ๑๘๓๓		๑๕ ๕ ฯ ๙	×	๑๔ ๕ ฯ ๙
๒๔ ส.ค.	● ๑๖๕๗	×	๒ ๗ ฯ ๑๐		๑ ๗ ฯ ๑๐
๗ ก.ย.	○ ๐๕๐๘		๗ ฯ ๑๐ ๑		๑๕ ๗ ฯ ๑๐
๒๒ ก.ย.	● ๑๘๐๙		๑ ๑ ฯ ๑๑		๑ ฯ ๑๐ ๑๕
๖ ต.ค.	○ ๑๘๔๗		๑๕ ๑ ฯ ๑๑	×	๑๔ ๑ ฯ ๑๑
๒๒ ต.ค.	● ๑๘๔๕	×	๒ ๓ ฯ ๑๒		๑ ๓ ฯ ๑๒
๕ พ.ย.	○ ๑๑๒๕		๓ ฯ ๑๒ ๑		๑๕ ๓ ฯ ๑๒
๒๐ พ.ย.	● ๑๕๐๒		๑ ๔ ฯ ๑		๔ ฯ ๑๒ ๑๕
๕ ธ.ค.	○ ๐๖๐๘		๕ ฯ ๑ ๑		๑๕ ๕ ฯ ๑
๒๐ ธ.ค.	● ๐๑๑๙	×	๒ ๖ ฯ ๒		๑ ๖ ฯ ๒

พ.ศ. ๒๕๑๑

หมายเหตุ × ไม่เพิ่มอธิกวาร พระจันทร์ดับในวันขึ้น ๒ ค่ำ ๔ ครั้ง

× เพิ่มอธิกวาร พระจันทร์เพ็ญในวัน ๑๔ ค่ำ ๒ ครั้ง

พ.ศ. ๒๕๑๒ วันที่เดือน		เวลา		ไม่เพิ่มอธิกวาร จันทรคติ		เพิ่มอธิกวาร จันทรคติ
๔ ม.ค.	○	๑๑๒๘	×	๗ ๆ ๒ ๒		๗ ๆ ๒ ๑
๑๘ ม.ค.	●	๑๑๕๙		๑ ๗ ๆ ๓		๗ ๆ ๒ ๑๕
๒ ก.พ.	○	๑๙๕๖		๑ ๆ ๓ ๑		๑๕ ๑ ๆ ๓
๑๖ ก.พ.	●	๒๓๒๖		๑ ๑ ๆ ๔	×	๑ ๆ ๓ ๑๔
๔ มี.ค.	○	๑๒๑๘	×	๓ ๆ ๔ ๒		๓ ๆ ๔ ๑
๑๘ มี.ค.	●	๑๑๕๒		๑ ๓ ๆ ๕		๓ ๆ ๔ ๑๕
๓ เม.ย.	○	๐๑๔๖	×	๕ ๆ ๕ ๒		๕ ๆ ๕ ๑
๑๗ เม.ย.	●	๐๑๑๖	×	๒ ๕ ๆ ๖	×	๑ ๕ ๆ ๖
๒ พ.ค.	○	๑๒๑๔	×	๖ ๆ ๖ ๒		๖ ๆ ๖ ๑
๑๖ พ.ค.	●	๑๕๒๗		๑ ๖ ๆ ๗		๖ ๆ ๖ ๑๕
๓๑ พ.ค.	○	๒๐๑๙		๗ ๆ ๗ ๑		๑๕ ๗ ๆ ๗
๑๕ มิ.ย.	●	๐๖๐๙	×	๒ ๑ ๆ ๘	×	๑ ๑ ๆ ๘
๓๐ มิ.ย.	○	๐๓๐๔	×	๒ ๆ ๘ ๒		๒ ๆ ๘ ๑
๑๔ ก.ค.	●	๒๑๑๒		๑ ๒ ๆ ๘/๘		๒ ๆ ๘ ๑๕
๒๙ ก.ค.	○	๐๙๔๖		๓ ๆ ๘/๘ ๑		๑๕ ๓ ๆ ๘/๘
๑๓ ส.ค.	●	๑๒๑๗		๑ ๔ ๆ ๙		๔ ๆ ๘/๘ ๑๕
๒๗ ส.ค.	○	๑๗๓๓		๑๕ ๔ ๆ ๙	×	๑๔ ๔ ๆ ๙

พ.ศ. ๒๕๑๒ วันที่เดือน	เวลา		ไม่เพิ่มอธิกวาร จันทรคติ		เพิ่มอธิกวาร จันทรคติ
๑๒ ก.ย.	● ๐๒๕๖	×	๒ ๖ ฯ ๑๐	×	๑ ๖ ฯ ๑๐
๒๖ ก.ย.	○ ๐๓๒๒		๖ ฯ ๑๐ ๑		๑๕ ๖ ฯ ๑๐
๑๑ ต.ค.	● ๑๖๔๐		๑ ๗ ฯ ๑๑		๗ ฯ ๑๐ ๑๕
๒๕ ต.ค.	○ ๑๕๔๕		๑๕ ๗ ฯ ๑๑	×	๑๔ ๗ ฯ ๑๑
๑๐ พ.ย.	● ๐๕๑๒	×	๒ ๒ ฯ ๑๒	×	๑ ๒ ฯ ๑๒
๒๔ พ.ย.	○ ๐๖๕๔		๒ ฯ ๑๒ ๑		๑๕ ๒ ฯ ๑๒
๙ ธ.ค.	● ๑๖๔๓		๑ ๓ ฯ ๑		๓ ฯ ๑๒ ๑๕
๒๘ ธ.ค.	○ ๐๐๓๖		๔ ฯ ๑ ๑		๑๕ ๔ ฯ ๑

หมายเหตุ × ไม่เพิ่มอธิกวาร พระจันทร์เพ็ญในวัน ๒ ค่ำ ๕ ครั้ง เพ็ญในวัน ๑ ค่ำ ๖ ครั้ง พระจันทร์ดับในวัน ๒ ค่ำ ๔ ครั้ง ดับในวัน ๑ ค่ำ ๘ ครั้ง

× เพิ่มอธิกวาร พระจันทร์เพ็ญในวัน ๑๔ ค่ำ ๒ ครั้ง เพ็ญในวัน ๑ ค่ำ ๕ ครั้ง พระจันทร์ดับในวัน ๑ ค่ำ ๔ ครั้ง

รายการแสดงปีที่มีวันเพ็ญขึ้น ๑๔ ค่ำ และแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ (วันออกพรรษา)

พ.ศ.	เพ็ญวันที่	เวลา	ฤกษ์	ดิถี	หมายเหตุ
๒๔๒๔	๗ ต.ค.	๒๐.๕๙	๒๖.๓๗	๐.๑๓	อธิกวาร
๒๔๒๕	๒๖ ต.ค.	๒๑.๓๑	๒๗.๕๙	๐.๑๑	อธิกมาส
๒๔๒๙	๑๓ ต.ค.	๑๐.๒๔	๒๗.๓๑	๐.๔๔	แรม ๑ ค่ำ
๒๔๓๑	๒๐ ต.ค.	๐๔.๐๙	๒๗.๒๑	๐.๐๒	อธิกมาส
๒๔๔๒	๑๙ ต.ค.	๐๕.๐๕	๒๗.๐๒	๑๔.๕๑	อธิกมาส
๒๔๔๕	๑๗ ต.ค.	๑๓.๐๑	๒๗.๓๖	๐.๓๖	แรม ๑ ค่ำ
๒๔๕๑	๙ ต.ค.	๑๖.๐๓	๒๖.๒๓	๑๔.๓๒	อธิกวาร
๒๔๕๒	๒๙ ต.ค.	๐๕.๐๗	๒๗.๔๔	๑๔.๔๙	อธิกมาส
๒๔๕๔	๘ ต.ค.	๑๑.๑๑	๒๖.๕๙	๐.๔๑	แรม ๑ ค่ำ
๒๔๕๕	๒๖ ต.ค.	๙.๓๑	๑.๒๗	๐.๔๖	อธิกมาส แรม ๑ ค่ำ
๒๔๕๖	๑๕ ต.ค.	๑๓.๐๗	๒๗.๓๐	๐.๓๘	แรม ๑ ค่ำ
๒๔๖๐	๑ ต.ค.	๐๓.๓๒	๒๕.๔๔	๑๔.๕๔	อธิกวาร
๒๔๖๑	๒๐ ต.ค.	๐๔.๓๕	๒๗.๐๒	๑๔.๕๑	อธิกมาส
๒๔๖๕	๖ ต.ค.	๐๗.๕๘	๒๗.๐๐	๐.๕๐	แรม ๑ ค่ำ
๒๔๗๖	๔ ต.ค.	๐๐.๐๘	๒๖.๐๘	๐.๐๙	อธิกวาร
๒๔๗๗	๒๒ ต.ค.	๒๒.๐๑	๒๗.๓๕	๐.๑๒	อธิกมาส
๒๔๘๐	๒๐ ต.ค.	๐๔.๔๘	๒๗.๐๕	๑๔.๕๒	อธิกมาส
๒๔๙๓	๒๖ ต.ค.	๐๓.๔๗	๒๗.๔๑	๐.๐๕	อธิกมาส
๒๔๙๕	๓ ต.ค.	๑๙.๓๐	๒๖.๑๘	๐.๑๘	อธิกวาร
๒๔๙๖	๒๒ ต.ค.	๒๐.๑๓	๒๗.๓๙	๐.๑๕	อธิกมาส
๒๕๐๐	๙ ต.ค.	๐๔.๕๗	๒๖.๒๓	๐.๐๑	อธิกวาร

หมายเหตุ ตั้งแต่ปี ๒๔๑๗–๒๕๐๐ เป็นเวลา ๘๓ ปี มีเพ็ญในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ รวม ๑๕ ครั้ง เพ็ญวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ รวม ๖ ครั้ง

มีจันทรุปราคาวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ๓ ครั้ง คือ

พ.ศ. ๒๔๒๔	จันทรุปราคา	วันที่ ๕ ธ.ค.	เวลา ๒๔.๑๔ น.	ตรงกับ	๒ ๑๔ ๗ ๑
พ.ศ. ๒๔๓๐	,,	,, ๔ ส.ค.	,, ๐๓.๔๐ น.	,,	๔ ๑๔ ๗ ๙
พ.ศ. ๒๔๙๕	,,	,, ๖ ส.ค.	,, ๐๓.๒๗ น.	,,	๓ ๑๔ ๗ ๙

ด่วนมาก

ที่ ศธ. ๐๔๐๒/๘๑๗๗ กรมการศาสนา

๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๐

เรื่อง แจ้งมติมหาเถรสมาคม

นมัสการ พระเทพวราภรณ์

อ้างถึง หนังสือสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคมที่ ศธ ๐๔๐๖/๒๑๐๓ ลงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๑๐

ตามหนังสือที่อ้างถึง สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม แจ้งเรื่องมหาเถรสมาคมแต่งตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๑๑ แล้วนำเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา นั้น

คณะอนุกรรมการ ฯ ได้พิจารณาเรื่องนี้แล้ว และท่านประธานคณะอนุกรรมการมีบัญชาให้นำเสนอมหาเถรสมาคมพิจารณา ในการประชุมครั้งที่ ๑๑/๒๕๑๐ เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๑๐

ที่ประชุมมหาเถรสมาคมได้พิจารณาสรุปผลการพิจารณาของคณะอนุกรรมการ ฯ ในทางหลักวิชาของแต่ละฝ่ายแล้ว เห็นว่า วันเพ็ญเดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวันมหาปวารณา ตามคำนวณเวลาเพ็ญแท้ของทุกฝ่าย ตกในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๑ และตกในวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๒

คณะสงฆ์ถือวันมหาปวารณาเป็นสำคัญ เพราะเกี่ยวกับสังฆกรรม ส่วนการจะทำปฏิทินอย่างไรของทางราชการ สุดแต่หลักวิชาในการทำปฏิทิน คณะสงฆ์ปรารถนาแต่ให้วันสำคัญอันเกี่ยวกับสังฆกรรมตกในวันตามที่กำหนดไว้ในพระวินัย

จึงนมัสการมาเพื่อทราบ

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

พ. อ. ป. มุทุกันต์

(ปิ่น มุทุกันต์)

อธิบดีกรมการศาสนา

กองศาสนศึกษา

ร. พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๔/๑๐/๒๕๑๐

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
ถนนพระสุเมรุ หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร โทร. 23111
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๐